

MUSEUM VIVUM

SBORNÍK VALAŠSKÉHO MUZEA V PŘÍRODĚ V ROZNOVĚ POD RADHOŠTĚM ■ ROČNÍK X ■ 2014/2015

MUSEUM VIVUM

SBORNÍK VALAŠSKÉHO MUZEA V PŘÍRODĚ V ROŽNOVĚ POD RADHOŠTĚM ■ ROČNÍK X ■ 2014/2015

VALAŠSKÉ MUZEUM V PŘÍRODĚ
V ROŽNOVĚ POD RADHOŠTĚM
NÁRODNÍ KULTURNÍ PAMÁTKA

MUSEUM VIVUM

SBORNÍK VALAŠSKÉHO MUZEA V PŘÍRODĚ V ROŽNOVĚ POD RADHOŠTĚM

X. ročník

Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

Rožnov pod Radhoštěm

2015

MINISTERSTVO
KULTURY

MUSEUM VIVUM

SBORNÍK VALAŠSKÉHO MUZEA V PŘÍRODĚ V ROŽNOVĚ POD RADHOŠTĚM

X. ročník

2014/2015

Vydalo: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm v roce 2015

Odpovědný redaktor: Ing. Jindřich Ondruš

Výkonný redaktor: Mgr. Radek Bryol

Redakční rada: PhDr. Sylva Dvořáčková, prof. PhDr. Zdeněk Jirásek, PhDr. Jan Krist,

PhDr. Jiří Langer, CSc., PhDr. Ivan Plánka, doc. PhDr. Jiří Šouša, Mgr. Jiřina Veselská

Studie recenzovali: PhDr. Ilona Vojancová; doc. Mgr. Karel Nováček, Ph.D;

PhDr. Martin Novotný, Ph.D.

Jazyková korektura českých textů: Mgr. Jitka Slezáková, Ph.D.

Anglické překlady resume: Mgr. Jiří Měsíc

Obálka a grafická úprava: sumec+ryšková

Tisk: Grafianova

Náklad: 300 ks

ISBN 978-80-87210-53-6

ISSN 1803-1358

Kontakt: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm,
Palackého 147, 756 61 Rožnov pod Radhoštěm, www.vmp.cz

ÚVODEM ■ Jiřina Veselská ■ 7

STUDIE A MATERIÁLY

Václav Kolařík – David Merta – Marek Peška
■ ARCHEOLOGIE ŽIVÉ VESNICE. Poznámky
ke stavu výzkumu v roce 2015 ■ 9

Radek Bryol ■ TRADIČNÍ DŘEVĚNÉ
STAVITELSTVÍ V MORAVSKÉ BRÁNĚ ■ 27

Marie Brandstettróvá ■ POSLEDNÍCH STO LET
ŠTURALOVY USEDLOSTI Z VELKÝCH
KARLOVIC – PODTÁTEHO ■ 38

Emílie Haroková ■ MALOCHALUPNICKÁ
USEDLOST ČP. 205 Z NOVÉHO HROZENKOVA
■ 55

Jana Tichá ■ PŘÍBĚH LUSTRŮ Z LIBUŠÍNA
■ 64

Z VALAŠSKÉHO MUZEA V PŘÍRODĚ

Jiří Langer ■ ÚSPĚCHY A PROHRY
VALAŠSKÉHO MUZEA V PŘÍRODĚ ■ 74

Michal Chumchal ■ VZNIK A VÝVOJ
KONZERVACE STAVEB A SBÍREK
VE VALAŠSKÉM MUZEU V PŘÍRODĚ ■ 85

Radek Bryol ■ ČINNOST METODICKÉHO
CENTRA PRO MUZEA V PŘÍRODĚ 2014–2015
■ 95

Milan Gesierich – Olga Holířová ■ REALIZACE
STAVEBNÍCH ÚPRAV NA OBJEKTECH
LIDOVÉHO STAVITELSTVÍ VE VALAŠSKÉM
MUZEU V PŘÍRODĚ – CHALUPA BEZZEMKA
Z LESKOVCE A CHALUPA Z LUŽNÉ ■ 100

Kristýna Jasná ■ EDUKAČNÍ AKTIVITY
VALAŠSKÉHO MUZEA V PŘÍRODĚ V ROŽNOVĚ
POD RADHOŠTĚM ■ 111

Lenka Drápalová ■ REALIZACE DLOUHODOBÉ
EXPOZICE „JAK JDE KROJ, TAK SE STROJ“
VE VALAŠSKÉM MUZEU V PŘÍRODĚ ■ 119

Karel Bogar ■ VÝTVARNÉ UMĚNÍ
NA VALAŠSKU III. ■ 123

Petr Lidák ■ KEĎ RUKY ROZPRÁVAJÚ ■ 16

MUSEALIA A ZPRÁVY

Eva Románková – Radek Bryol ■
27. KONFERENCE AEOM V NORSKU ■ 128

Jozef Fundák – Katarína Očková – Marianna
Janoštinová ■ ÚNIA MÚZEÍ V PRÍRODE
– ODBORNÁ KOMISIA ZVÄZU MÚZEÍ
NA SLOVENSKU PRE MÚZEÁ V PRÍRODE
■ 136

Jiří Kmošek – Zuzana Křenková – Vojtěch
Kmošek – Vladislava Říhová ■ ZÁCHRANA
A PREZENTACE LIDOVÉHO KULTURNÍHO
DĚDICTVÍ ČESKOMORAVSKÉHO POMEZÍ ■ 140

Markéta Hnilicová ■ SOUBOR LIDOVÝCH
STAVEB V RYMICÍCH A NOVÉ EDUKAČNÍ
AKTIVITY V ROCE 2015 ■ 150

Radek Bryol ■ EXKURZE DO POLSKÝCH MUZEÍ
V PŘÍRODĚ ■ 154

OSOBNOSTI

Jiřina Veselská ■ SEDMDESÁTINY
Ing. VÍTĚZSLAVA KOUKALA, CSc. ■ 159

Jiřina Veselská ■ RÁKOŠOVÉ, LUŽNÁ,
HROZENKOV A TY DALŠÍ... PANÍ MARII
BRANDSTETTROVÉ K NAROZENINÁM ■ 163

Michal Chumchal ■ JAK JSEM POZNAL
Ing. JANA BEČÁKA ■ 169

Josef Jančář ■ NEZAPOMENUTELNÝ
PhDr. JAN SOUČEK ■ 175

Věra Kovářů ■ LUDVÍK KUNZ – VĚDEC,
ETNOGRAF, MUZIKANT... ■ 177

Karel Pavlišťík ■ K NEDOŽITÝM
DEVADESÁTNINÁM ZDEŇKA MIŠURCE ■ 179

Jiří Langer ■ PhDr. LADISLAV BUZEK ■ 181

Jana Tichá ■ ŘEZBÁŘ A MISTR TESAŘ
LIDOVÝCH STAVEB MICHAL ŽITNÍK ■ 185

RECENZE

Karel Pavlišťík ■ VALAŠSKO. HISTORIE
A KULTURA ■ 189

Petr Lidák ■ MALOVANÝ NÁBYTEK
VE SBÍRKÁCH MUZEA TĚŠÍNSKA ■ 191

Milada Fohlerová ■ NÁVRAT KE KOŘENŮM.
LIDOVÁ KULTURA A TRADICE
NA MORAVSKOSLOVENSKÉM POMEZÍ ■ 193

BIBLIOGRAFIE SBORNÍKU MUSEUM VIVUM
2005–2015 ■ Jiřina Veselská ■ 199

Letošní rok je pro Valašské muzeum v přírodě rokem ohlednutí i rokem plánů, tak jak to u jubileí bývá zvykem. Zatímco muzeum se pyšní svým téměř stoletím existence, časopis *Museum vivum* – jehož další číslo se Vám dostává do rukou, slaví jubileum mnohem skromnější – před deseti lety vyšlo jeho první číslo.

Ti, kteří stáli u jeho vzniku, předpokládali, že vytvoří publikační prostor všem, jimž je blízká problematika muzeí v přírodě nejen domácích, ale i zahraničních. Takové periodikum po mnoho let v nabídce muzeologických a etnografických titulů chybělo. Příležitostně publikování často obsahově velmi závažných studií na stránkách jiných časopisů nedávalo dostatečný prostor k odborné diskusi nad problémy, které po mnoho let provází všechna muzejní etnografická pracoviště a muzea v přírodě speciálně.

Odbornou úroveň časopisu vždy tvoří obsahová kvalita textů. V této oblasti mělo muzeum a redakce šťastnou ruku. Mnohé ze studií přinášely nové podněty pro práci, referenční oddíl upozorňoval na nové tituly odborné literatury. Zájem čtenářů oprávněně vzbuzují zprávy o výsledcích terénních výzkumů včetně jejich aplikace v instalacích, zasvěcené informace o doprovodných programech a výukových cyklech, ověřování již zapomenutých technologií zpracování přírodních materiálů. Velkému ohlasu se těší zařazování personálií, připomínajících jubilea těch, kteří se významně podíleli na činnosti muzeí v přírodě.

Zalistujeme-li v dosud vydaných svazcích, a bibliografický soupis tuto skutečnost jen potvrzuje, táhne se jako červená nit v obsahu jednotlivých svazků vzájemná spolupráce, ale i konfrontace mezi metodami odborné práce památkových a muzejních institucí zaměřených na záchranu, uchování a prezentaci hmotné lidové kultury prostřednictvím specializovaných expozičních areálů. V tomto směru jistě časopis splnil očekávání a naplnil program, který

si redakce stanovila na počátku. Doufáme, že i další připravovaná čísla budou svým obsahem přispívat k rozvíjení znalostí a předávání zkušeností.

Valašské muzeum v přírodě bylo a bude jistě nadále institucí, jejíž výsledky odborné a prezentační práce dosahují vysoké kvality. Doufáme, že i další ročníky časopisu Museum vivum přispějí k této kvalitě vytvořením prostoru pro publikování nových zkušeností i výsledků.

Jiřina Veselská

ARCHEOLOGIE ŽIVÉ VESNICE

Poznámky ke stavu
výzkumu v roce 2015

Václav Kolařík

David Merta

Marek Peška

Archeologie vesnice – středověk – novověk –
zaniklé středověké vesnice – metodika

Výzkum středověké vesnice je jedním ze základních témat naší historiografie, jejíž nedílnou součástí je historická archeologie. Jinak řečeno s klasikem: „*Středověká vesnice se stala po druhé světové válce jedním z důležitých témat evropské historiografie. Toto zaměření vychází z toho, že vesnice byla ve středověku základním životním prostředím většiny evropského obyvatelstva. Vývoj osídlení ve 13. století spolu se vznikem měst poznamenaly svými důsledky i vesnické prostředí. Vesnice byla místem, kde se soustřeďovala zemědělská výroba zabezpečující výživu celé středověké společnosti*“.¹

V současné době je až na nepatrné výjimky zcela opomíjena archeologie v prostoru živých vesnic, respektive žijícího vesnického prostředí.² Je to způsobeno především tím, že se obor soustředí na záchranné archeologické výzkumy, jejichž realizace vychází z platného znění památkového zákona. To v praxi znamená, že každý stavebník je povinen strpět a uhradit archeologický výzkum. Ovšem až na soukromé, nepodnikající osoby.³ A v tom je právě onen háček. Veškeré stavební akce, které mají co říci k vernakulární architektuře, až na výjimky, probíhající v historických intarvilánech vesnických sídel souvisí s přestavbami či rekonstrukcemi rodinných domů. Reálně tak vyvstává problém s hrazením těchto výzkumů. Tím pádem je ohrožena jejich realizace, protože většina oprávněných organizací takového výzkumu nebude nebo nemůže provádět ve své režii, což je takřka jediné možné řešení.⁴

Ani dříve tomu v tomto ohledu nebylo lépe, ovšem z jiných důvodů. Archeologie se soustředila především na systematické výzkumy zaniklých středověkých vesnic – Svidna,⁵ Pfaffenschlagg,⁶ Mstěnice,⁷ Konůvky⁸ nebo naposledy Bystřec.⁹ Výsledky těchto výzkumů byly v minulosti více či méně uspokojivě publikovány. Prezentované poznatky a interpretace pak byly bez zásadnější kritiky přijaty takřka jako dogma a výzkumy zaniklých osad se staly synonymem pro archeologii ves-

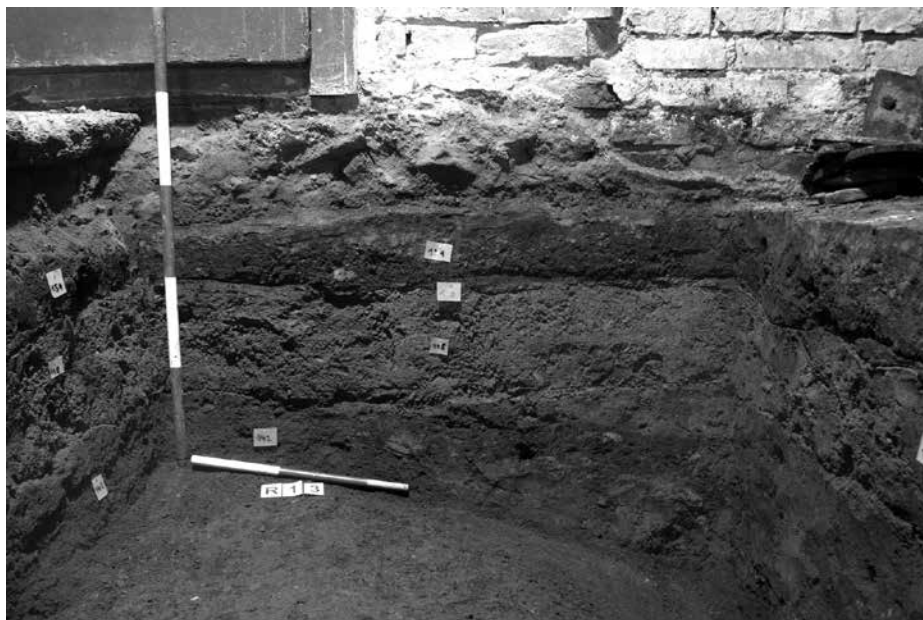
Knínice u Boskovic. Pohled na uliční průčelí dnes neexistujícího domu č. 114, 2011, archiv Archaia Brno

nic. Výzkumy tohoto typu v současnosti realizovány nejsou. Pouze v západních a středních Čechách probíhá povrchová prospekce vybraných zaniklých vesnic doprovázená mikrosondami v režii Katedry archeologie Západočeské univerzity.¹⁰ Na Moravě podobnou činnost, ne však tak intenzivně a na tak rozsáhlém území, provádí Ústav archeologie a muzeologie FF MU, konkrétně tým soustředěný kolem školního výzkumu hradu Rokštejna u Panské Lhoty, která tvoří pomyslné centrum zkoumaného regionu.

V prostoru intravilánů vesnic dnes probíhá ponejvíce archeologický výzkum doprovázející především výstavbu liniových staveb (inženýrských sítí) nebo opravy komunikací. Tyto výzkumy se však pouze výjimečně dotknou pozůstatků vlastních vesnických staveb, což vyplývá ze skutečnosti, že se parcelace v historii toho kterého sídla v minulosti ve vztahu ke komunikacím nijak zásadně neměnila. Jmenované výzkumy, které jsou dle zákona hrazeny, tak přináší k poznání architektury, respektive dějinám

vesnické zástavby naprosté minimum informací. Výsledky výzkumů jsou v tomto ohledu lépe využitelné pouze pro studium vesnického urbanismu, případně k získání rámcových informací souvisejících s dějinami osídlení místa. Specifické pak jsou výzkumy v prostoru bývalých historických intravilánů, které v minulosti pohltily větší aglomerace, a dnes v těchto místech probíhá výstavba (v Brně se jedná např. o bývalou vesnici Královo Pole). I v těchto případech se však stavební práce jen málokdy dotknou původních vesnických jader a jejich zástavby.

V minulosti, již takřka před dvaceti lety, požadavky na archeologický výzkum živé vesnice formuloval Karel Nováček a Pavel Vařeka.¹¹ Jejich teze však nedošly naplnění. Nevelké množství archeologických výzkumů vyvolaných stavební činností ve vesnických domech se uskutečnilo a jejich výsledky byly následně publikovány.¹² Vzhledem k obrovskému množství doposud existujících vesnických stavení, u nichž lze očekávat přinejmenším arche-

Knínice u Boskovic. Stratigrafie úrovní podlah na řezu sondy položené v prostoru světnice, 2011, archiv Archaia Brno

ologizovanou středověkou složku, se jedná o kapku v moři, nikoliv o systematický výzkum.

Společnost Archaia Brno o.p.s. se zabývá především archeologickými záchrannými výzkumy měst, městeček nebo památkově chráněných objektů (kostely, kláštery, zámky, hrady a tvrze) na území Jihomoravského kraje a kraje Vysočina. Na Vysočině toto bádání doprovází výzkum montanistických aktivit v období vrcholného středověku. V obou krajích provádíme také výzkumy doprovázející již zmíněné liniové stavby a opravy komunikací v intravilánech vesnic.¹³

K jednomu z našich prioritních odborných zájmů patří výzkum nejstarší vrstvy měšťanských staveb – ty jak známo byly primárně dřevohliněné.¹⁴ Již v minulosti bylo oprávněně poukázáno na nejrůznější souvislosti mezi městskými a vesnickými domy, a to především pro období vrcholného středověku.¹⁵ Mimo jiné i z tohoto důvodu jsme dospěli k poznatku, že je

nezbytné přistoupit ke komparaci staveb z obou prostředí a pokusit se realizovat archeologické výzkumy v opravovaných vesnických domech. Těchto výzkumů se doposud uskutečnilo pouze několik¹⁶, ale i tak lze na jejich základě stanovit určité zobecňující teze, poznatky, a co je nejdůležitější, stanovit i metodiku výzkumu daného tématu.

Pro základní informaci o výsledcích těchto výzkumů jsme zařadili jejich stručnou charakteristiku. Akce jsou řazeny dle časové následnosti.

Jako první se uskutečnil v roce 2011 výzkum domu č. 112 v Knínicích u Boskovic.¹⁷ Archeologický výzkum předcházel transferu domu, byl realizován v jeho podstatné části.

Podle falza založila Knínice Ofka, žena olomouckého knížete Oty I. Sličného v roce 1097, v roce 1110 pak měly být darovány premonstrátům z Klášterního Hradiska u Olomouce. Klášteru patřily až

do roku 1784, kdy přešly pod šebetovské panství.¹⁸

V průběhu výzkumu byly zachyceny aktivity, které lze dát do souvislosti se zástavbou prostoru usedlosti již od přelomu 12. a 13. století. Následně se podařilo zachytit několik podlah, které patří jak k současnému domu, tak k jeho předchůdci. Dále se jednalo především o zahloubené části několika časově následných dřevohliněných staveb z období vrcholného středověku. Reprezentovaly je tři zahloubené sklepy, z nichž nejstarší náleží do 13. století. Dokumentovány byly i sloupové jámy, pozůstatky nadzemních konstrukcí jednotlivých staveb. Pro mladší období pak i dvě obilní jámy situované v rámci dispozice té které stavby, dokládající změnu v požadavcích na skladování. Starší z nich zanikla v 15. století, mladší nezasypaná, leč nevyužívaná se dochovala až do současnosti. Nejmladší zahloubenou stavbu představoval zděný (kamenný) sklep datovaný do novověku, vystavěný však ještě před současným domem. Zachyceno, respektive rozpoznáno tak bylo přinejmenším šest stavebních fází předcházejících poslednímu domu.¹⁹

Výzkum doložil především kontinuální existenci zástavby prostoru jedné usedlosti pro období delší než 750 let a změny v její dispozici i použitých stavebních konstrukcích.

Další výzkum doprovází rekonstrukci domu č. 36 v Sebranicích u Kunštátu. Výzkum začal v roce 2013, trvá doposud.

Bývalá rychta a podsedecký v Sebranicích čp. 36 je významnou kulturní památkou lidového stavitelství z počátku 18. století, známou zejména díky unikátně dochované stavbě roubeného žudru z roku 1738 (zvaného zde nářečně žundr/žondr). V roce 2013 zahájil nový majitel obnovu, přičemž bylo možné poprvé podrobněji zkoumat dochované historické konstrukce bývalé sebranické rychty a provést archeologický výzkum.²⁰

První zmínka o obci je k roku 1043 (jedná se o falzum ze 13. století). Nejpozději ve 13. století byly Sebranice pravděpodobně spravovány benediktiny z rajhradského probošství, které k roku 1255 ve vsi drželo patronát nad farním kostelem. Roku 1258 potvrdil Přemysl Otakar II. listinou směnu, již břevnovský opat Martin postoupil Sebranice Bohušovi z Ceblovic. Roku 1348 zapsal Jan z Boskovic na vsi a tvrzi (první zmínka) Sebranicích své ženě Anně 650 hřiven.²¹

Archeologický výzkum doložil v místě usedlosti osídlení, respektive zástavbu od 1. poloviny 13. století. Zpočátku byla využívána sloupová konstrukce v kombinaci se zahloubenými objekty (sloupové jámy, sklípek, otisky výpletu stěn). Zda byla v období 13. a 14. století zkoumaná část usedlosti součástí obytné části usedlosti, nebo se jednalo o prostor s lehčími hospodářskými stavbami, zatím nevíme. Od 15. století můžeme doložit prostorovou stabilizaci usedlosti, která se zde s drobnými změnami udržela do současnosti. Ve zmíněném období bylo využíváno roubené konstrukce na kamenné podezdívce. U všech tří po sobě následujících domů doložených výzkumem, jenž předcházely současné stavbě, lze vždy pozorovat několik jejich stavebních fází a úprav. Dokládá je především nárůst úrovně podlah. Přestože byl dům několikrát zasažen požárem, nebyla tato událost důvodem ke změně jeho dispozice. Došlo pouze k úpravě nebo výměně dřevěné roubené konstrukce. Výzkumem byly zachyceny také starší dřevěné i hlíněné podlahové úrovně stávajícího domu, jenž má počátky v roce 1719. Pod dvorním hospodářským traktem byl zachycen relikt patrně středověkého kamenného sklepa. Výzkum probíhal i v prostoru dvora, kde se podařilo zachytit základy staršího zděného hospodářského křídla, zábřeží a hnojiště. Podobně v průjezdu byly zachyceny pozůstatky shodného středověkého domu, které je možné ztotožnit s jednou ze stavebních fází zachycenou ve světnici. Vyzvednut byl soubor keramiky dokládající hmotnou

13

Sebranice u Kunštátu. Pohled na bývalou rychtu č. 36, 2013, archiv Archaia Brno

Sebranice u Kunštátu. Odkryté reliktů starších úrovní podlah předcházejících dnešní stavbě v prostoru světnice, 2013, archiv Archaia Brno

kulturu pozdního středověku a raného novověku. Jako výjimečný nález lze zmínit neolitický kamenný sekeromlat vyzvednutý z požárové planýrky domu datované do raného novověku (po roce 1500). Nález železných pantů ze stejné situace dokládá nepřímou jeho funkci – tedy jeho umístění v prostoru vstupu, kde plnil svou druhou funkci jakožto hromový klín.

Význam výzkumu spočívá především v doložení kontinuity domu a jeho dispozice.

V průběhu května 2014 proběhl rozsáhlejší výzkum vesnického stavení v Dolních Heršpicích na Jižním náměstí č. 10. Výzkum probíhal v rámci stavebních prací, kdy dům z konce 19. století byl zbourán, aby uvolnil místo novostavbě.²²

Čp. 10 je součástí historického intravilánu vesnice tak, jak jej zachycuje indikační ski-

ca z roku 1828. Dům stojí severně od návsi, v jejím výběžku směřujícím k bývalé císařské silnici Brno – Vídeň. Stejně jako vesnice byl vystavěn na sprašové návějí nad nivou řeky Svratky.

Dolní Heršpice byly až do roku 1919, kdy došlo k jejich připojení k Brnu, samostatnou vsí. Původně česká ves vznikla při ústí Lískoveckého potoka do Svratky a patřila od neznámé doby komárovským benediktinům (1195 proboštství). Od 2. pol. 13. století byla zdejší půda emfiteutickým právem dávana brněnským měšťanům. Ve vsi nebyl postaven kostel, duchovní správou ves náležela do Komárova. Po zániku komárovského proboštství v roce 1527 se dostala i s ostatním majetkem do držení kapituly sv. Petra v Brně.²³

Z usedlosti byla zkoumána střední část prostoru pod bývalým domem, sklep a přiléhající část dvora. Vlastní výzkum

Dolní Heršpice, Jižní náměstí 10. Pohled na průčelí domu, 2014, archiv Archaia Brno

se ukázal zajímavý zvláště z metodického hlediska. Dnešní dům byl okapově orientován do ulice s průjezdem při své východní hranici. Nemáme sice datován vzorek dochované pozednice, ale vzhledem k dispozici domu, charakteru cihelného zdíva vyzdřeného na maltu a architektonickým detailům můžeme soudit, že stavba pocházela nejdříve ze 2. pol. 19. století, spíše však z jejího závěru. Podlaha zbouraného domu byla cca 0,5 m nad okolním terénem, podobně jako u sousedních domů, dno plánovaného sklepa mělo dosahovat cca 2,5 m pod tuto úroveň. Jak se později ukázalo, o něco hlouběji již vystupuje spodní voda. Zmíněných 2,5 m představovalo souvrství archeologických terénů. Nejstarší a zároveň nejníže odkrytou situací, která zahrnovala téměř celou plochu výzkumu, byl rozsáhlý výkop interpretovaný jako hliník (?), jenž byl zasypán v závěru 12. či na počátku 13. století. Větší část tohoto objektu zů-

stala pod niveletou stavby. Po vyrovnání terénu šterkem někdy v závěru 14. století zde bylo postaveno první okapově orientované stavení sloupové konstrukce, která byla usazena do žlábků.²⁴ Postupně následovaly dvě další přestavby realizované stejnou stavební technikou. Zkoumána a dokumentována byla část zadní stěny domu orientovaná do dvora a jedna z příček vnitřního členění. Podlahy v interiéru se v průběhu času neustále navyšovaly a dům se vůči okolnímu terénu postupně zvedal. Mocnost souvrství podlah tak postupně dosáhla asi 1,3 m. V průběhu 18. století (?) byla dřevohliněná stavba nahrazena domem z pálených cihel a kamenných zděných na jíl. Další přestavba proběhla v 19. století; jejím výsledkem byl dům se základy zděnými na maltu, v nadzemní části z nepálených cihel. Šířka domu se po celou dobu existence prakticky neměnila, stavělo se vždy nad staršími základy, a to i v případě nejstarší sloupové

Dolní Heršpice, Jižní náměstí 10. Pohled na zkoumanou střední část bývalého domu. Dobře je vidět mocné souvrství obsahující stratigrafii všech staveb a jejich podlah od středověku po současnost, 2014, archiv Archaia Brno

Dolní Heršpice, Jižní náměstí 11. Pohled na průčelí domu, 2014, archiv Archaia Brno

Dolní Heršpice, Jižní náměstí 11. Pohled do prostoru světnice po odstranění současné podlahy a jejích konstrukčních vrstev. Vidět je zdivo staršího domu včetně příčky a základu pece, 2015, archiv Archaia Brno

hliněné stavby. Pozoruhodná byla situace odkrytých podlah, na kterých bylo dokumentováno v různých časových obdobích 6 topenišť s množstvím dalších reparací (datovaných do rozmezí 14. až 17. století). Až na jedinou výjimku se ve všech případech jednalo o proutěné konstrukce omazané hlinou, vystavěné na podlaže, zcela bez základu. Pouze jednu z pecí však můžeme prokazatelně považovat za pekařskou (i když i u ostatních je nutné uvažovat o stejné funkci). Otázkou zůstává, v jaké části domu jsme se vlastně s výzkumem pohybovali. S největší pravděpodobností se jednalo o prostor síně s černou kuchyní, teoreticky (méně pravděpodobně) lze uvažovat i o světnici. V prostoru přiléhajícího dvora pak byly dokumentovány štěrkem zpevněné komunikační vrstvy střídající se s vrstvami odpadního charakteru.

V závěru listopadu 2014 jsme zahájili první část výzkumu domu kolegy Viléma Waltra v Brně Dolních Heršpicích, na Jižním náměstí č. 11 (dům leží severně od domu č. 10). Výzkum probíhal i v roce 2015 a bude pokračovat i nadále, v návaznosti na postupnou rekonstrukci domu.

Plánované stavební úpravy v č. 11 se týkají částečného snížení podlahy cca 0,75 m, odvlhčení a inženýrské sítě. S majitelem jsme se však dohodli, že po začčištění a dokumentaci plošných situací položíme i několik sond v interiéru, abychom ověřili stratigrafii podlah, případnou konstrukci někdejších stěn domu a jeho dispozici. Dnešní usedlost je přestavbou staršího domu z doby kolem poloviny 19. století. Na stabilním katastru z 1. pol. 19. století je objekt ještě spojen s č. 12 sousedícím na severu. Při pohledu na fasádu je patrné zvýšení podlah interiéru o cca 0,5 m oproti ulici, což je způsobeno neustálým navýšováním podlah v souvislosti se záplavami na řece Svatce v uplynulých staletích. V roce 2014 se výzkum dotknul nejzápadnější místnosti (světničky) v sousedství č. 12. Kromě základu starší přičky zde byla odhalena cca 1,5 m mocná stratigrafie podlahových úrovní sahajících až do

14. století, podobně jako tomu bylo v případě sousedního č. 11. Datování je prozatím obtížné, neboť nálezů mezi podlahami je poskrovnu.

V roce 2015 výzkum pokračoval ve světnici, kdy došlo k odstranění stávající podlahy a cca 0,75 m mocné vrstvy planýrky pod ní. Po odstranění těchto vrstev se vyřsovaly starší konstrukce z předchozího domu, a to nejméně dvou jeho stavebních fází. Jednalo se o část jižní, tedy uliční stěny a přičku dělicí interiéru, ke které se přimykala pec. Po začčištění a dokumentaci prostoru bylo rozhodnuto o vyhloubení sondy vedené V–Z, tedy tak, aby byl vytvořen řez dokumentující stratigrafii všech vrstev zástavby, respektive předchozích domů.²⁵

Co se týká Dolních Heršpic, výzkumy přinesly dva základní poznatky. Prvním je prokázaná blízkost sídliště z konce 12. století, které může být teoreticky totožné s dnešní vesnicí. Druhým poznatkem je skutečnost, že západní část vesnice kolem cesty na Moravany byla zastavěna až v pozdním středověku. Důležité jsou poznatky o vlastní zástavbě usedlosti, respektive domu. Ten se zcela jistě přinejmenším od konce 14. století nachází na stejném místě. Jak vyplývá z terénních situací, nezměnil nijak výrazně svou orientaci a zřejmě ani dispozici. V případě obou výzkumů je nejprekvapivějším poznatkem nárůst terénu cca o dva metry oproti úrovni původního holocenního půdního typu. Vesnice se nachází v blízkosti řeky Svatky a potoka Leskava, což bylo nepochybně hlavním podnětem k neustálému navýšování terénu až po současnou niveletu. Archeologické terény jsou dobře konzervované ve všech nepodsklepených částech Heršpických usedlostí. Obdobné situace lze tedy očekávat i u mnoha dalších středověkých vsí v inundačních oblastech.

Před vánocemi roku 2014 jsme podnikli (prozatím) menší výzkum v domě č. 7 v Babicích u Kelče. První zmínka o Babicích je již ze závěru 13. století, kdy patřily

18 Babice u Kelče. Pohled na usedlost č. 7, 2014, archiv Archaia Brno

Babice u Kelče. Sonda ve světnici, dokopaná úroveň na rostlé podloží, 2014, archiv Archaia Brno

do léna Bruna ze Šaumburku (roku 1270 dal biskup Bruno Babice spolu s dalšími vesnicemi Kateřině, vdově po svém manu Albertovi).²⁶ Nizké čp. 7 odkazuje k tomu, že by dům měl patřit k nejstarším ve vesnici, a tudíž obsahovat „nějaké“ středověké substrukce či reliktu.

Původně roubený dům hákové dispozice, okapově orientovaný k návsi není zatím dendrochronologicky datován. Jeho stáří lze odvozovat od vročení na průvlaku ve světnici – 1833.

Výzkum byl realizován sondou položenou v severní třetině světnice, při vchodu z chodby, v kontaktu s kamny, která stojí v severozápadním koutě.²⁷ Sonda byla hloubena na úroveň rostlého podloží. K prvotním výsledkům archeologického výzkumu patří mimo doložení existence několika recentních úprav podlah z 20. století kamenný fundament pece náležící ke stavbě ze třicátých let 19. století (dnešní kachlová kamna jsou zřejmě z počátku minulého století). Ne příliš povzbudivým překvapením pak byla skutečnost, že se až na jediné dvě výjimky nepodařilo zachytit žádný výraznější pozůstatek starších konstrukcí (jak známe např. ze Sebranic, Dolních Heršpic nebo Knínic u Boskovic). Výjimku představoval nevelký úsek propálené podlahy a část žlábků vyplněného uhlíky a mazanicemi. Obojí starší než současná stavba. Z výzkumu vyplynulo, že dům stojí v mírném svahu je vystaven na kamenné podezdívce obepínající taras navršený z přemístěného podloží smíchaného s pozůstatkem nějaké blíže nespecifikované kulturní vrstvy či planýrky. Na povrchu vlastního podloží byla zachycena vrstva pochozího charakteru obsahující relativně velké množství keramiky datované do 16. století. Podobná keramika se nacházela v menším objemu i ve vlastním náspu. Ojediněle v něm byly zastoupeny i zlomky keramiky středověké (žádné mladší artefakty nebyly zaznamenány). Můžeme tak uvažovat o tom, že tato část stavby vznikla někdy v 16. století a průběžně byla

obnovována jen spalitelná, dřevěná složka domu, která stála na ní.

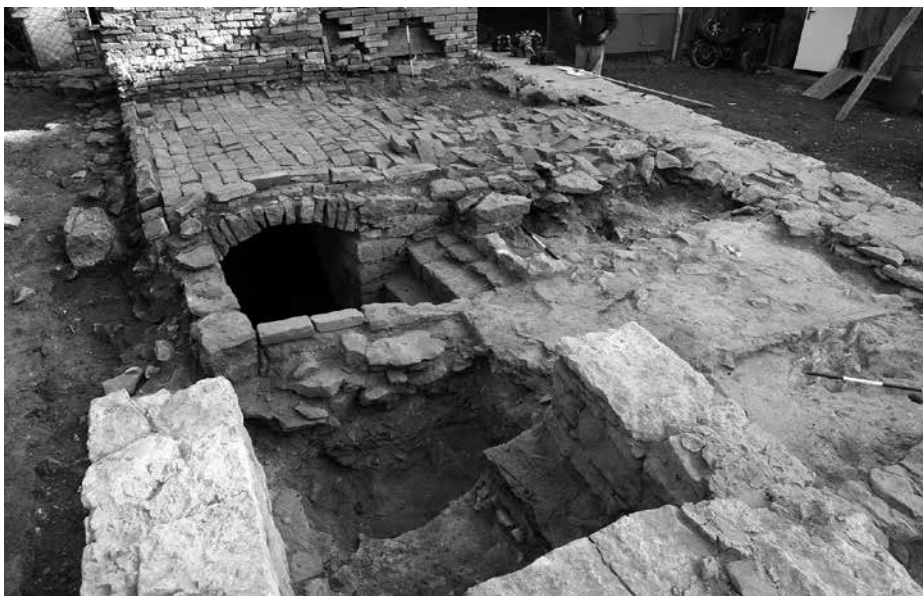
Výzkum bude pokračovat v návaznosti na postup obnovy domu.

V roce 2015 ve dvou etapách proběhl výzkum domu č. 97 v Čisté u Litomyšle. Výzkum byl realizován v souvislosti s transferem zmíněné stavby. První sondáž proběhla v prostoru světnice a středního dílu po vyklizení domu před transferem, druhá pak po rozebrání a následném transferu výměnku.²⁸ Jednalo se o archeologický výzkum v ploše celé stavby.²⁹

Obec Čistá (Literbach, Litrbachy) vnikla zřejmě ve 13. století kolonizační činností litomyšlského premonstrátského kláštera. V písemných pramenech je první zmínka k roku 1347 v listině vratislavského biskupa Přechlavy z Pohořelce, kterou učinil majetkové narovnání mezi litomyšlským biskupem a biskupskou kapitulou, kdy se Litrbachy staly majetkem biskupa.

Čistá u Litomyšle. Pohled na průčelí bývalého výminku usedlosti č. 97 v době před transferem, 2015, archiv Archaia Brno

Čistá u Litomyšle. Centrální část výminku po začistění v rámci archeologického výzkumu po transferu dřevěných konstrukcí, 2015, archiv Archaia Brno

Po zániku litomyšlského biskupství k roku 1421 byla ves Litrbachy součástí litomyšlského zámeckého panství, a to až do roku 1848.

Primárním cílem výzkumu bylo přesvědčit se, jak vypadá roubená stavba po odstranění dřevěných nadzemních konstrukcí. Stalo se tak před jakoukoliv její archeologizací, ale i tak jsme byli zvědaví, jak bude vypadat kamenná složka konstrukcí po snesení konstrukcí dřevěných. Jako další úkol jsme si vytýčili výzkum vedoucí k ověření konstrukce kamenné podezdívky a také možnosti, zda se pod současnou stavbou nenachází pozůstatek/stopy po nějaké stavbě starší. Zde je na místě připomenout, že srubnice výminku jsou dendrodatovány do druhého desetiletí 17. století (1616, Tomáš Kyncl). Co se týká vlastního rozfázování kamenných konstrukcí, víme, že původní pec byla přinejmenším jednou zcela přestavěna spolu s kuchyní (jednalo se vlastně o obnovu středního dílu). Podařilo se také datovat

kamenný sklep, o němž nyní víme, že je jednou z nejmladších stavebních úprav domu. Výzkum doložil, že před výměnkem na tomto místě „něco“ stálo. S největší pravděpodobností se jednalo o nějakou lehkou, odlišně dispozičně orientovanou stavbu, nejspíše hospodářského charakteru, která zanikla požárem. Také víme, že na místě pod výměnkem jsou alespoň částečně dochovány archeologické terény. Jedná se o kulturní vrstvu nebo zkulturněné podloží, obsahující zlomky keramiky pozdního středověku.

Můžeme konstatovat, že takovýto výzkum pro nás byl novou, metodicky velmi důležitou zkušeností. Z hlediska interpretací archeologizovaných staveb nebo jen torzální architektury se takováto zkušenost jeví jako zcela nenahraditelná. Komparace stavby s výsledkem archeologického výzkumu představuje obecně významné východisko, které ukazuje, co vše při výzkumu patřičně archeologizovaného domu nenajdeme, ač tam muselo být.

ZÁVĚREČNÁ DISKUSE

Uvedené archeologické výzkumy a především informace jimi získané umožňují některé závěry týkající se možnosti výzkumů v živých vesnicích. Už nyní víme, že získané archeologické prameny se významně liší od zjištění, jež přinesly výzkumy zaniklých středověkých vesnic. A také nám umožnily formulovat některé základní teze k metodice tohoto výzkumu.

Na představených výzkumech lze demonstrovat, že pod každou z uvedených staveb se ve větší či menší míře nacházejí pozůstatky jejich předchůdců. Kontinuita je ve všech případech jednoznačně sledovatelná. Obzvláštní pozornost si dle těchto zjištění zaslouží intravilány situované v říčních nivách nebo v jejich bezprostřední blízkosti. Především v těchto místech lze očekávat, že pokud existují historické prameny k té které lokalitě, jež sahají např. do 13. století, tak se takřka jistě v těchto místech, respektive pod stávajícími domy, nachází relikty staveb dokládající kontinuitu zástavby až k danému období. Tedy několik generací staveb reprezentující období několika staletí.

Ve většině případů se alespoň částečně podařilo získat určité informace k dispozici těchto staveb (šířka, náznaky vnitřního členění, orientace staveb). Zvláštní kapitolu pak představují topeniště domů, která dokládají jak kontinuitu staveb, tak jejich dispozici apod. Z architektonických detailů se jedná především o podlahy, v případě požárů pak o zlomky vypálených mazanic dokládajících konstrukci spalitelné složky stavby, různá stavební kování apod.

Doposud realizované výzkumy přinesly nové archeologické prameny k vesnickým stavbám, a to v jiné kvalitě i kvantitě, než tomu bylo u výzkumů zaniklých středověkých osad v minulosti. Na základě námi nabytých zkušeností považujeme za důležité vytvořit systémový mechanismus, který by umožnil provádět archeologické výzkumy doprovázející přestavby domů v historických intravilánech vesnic (po-

dobně by tomu bylo zřejmě třeba i u realizace stavebně-historických průzkumů). Jak již bylo uvedeno, v současnosti vytvářené takovýchto staveb ubývá. Přicházíme tak o jedinečné a nenahraditelné prameny k naší nejstarší (a nejen nejstarší) vrstvě vesnické architektury, kterou jiným způsobem než archeologicky zkoumat nedokážeme.

Na závěr považujeme za nutné konstatovat, že je velmi důležité, ne-li nezbytné, skloubit záchranný archeologický výzkum se stavebně-historickým průzkumem. Obě činnosti považujeme u staveb s historickým jádrem za neoddelitelné. Ve chvíli, kdy dochází ke stavebním úpravám vesnické stavby, je tak potřeba požadovat nejen stavebně-historický průzkum, ale i záchranný archeologický výzkum. Pouze kombinace obou postupů může přinést potřebné informace ke stavebním dějinám a historii místa/usedlosti. Také je potřeba si uvědomit, že cíleně a metodicky správně vedený výzkum nemusí být nikterak náročný, a to jak časově, tak finančně. I nevelká, metodicky dobře položená a hlavně dokumentovaná sonda přinese nezanedbatelné množství jinak nedosažitelných informací. Je tedy potřeba mít na paměti možnost realizace archeologického výzkumu kdykoliv, když začne jakákoliv stavební aktivita na kterékoliv stavbě v rámci jakéhokoli vesnického intravilánu, abychem tak zabránili ztrátě neopakovatelných, jedinečných informací, které k nejstarší vrstvě lidové architektury doposud výrazně chybí.

POZNÁMKY

¹ NEKUDA, Vladimír. *Středověká vesnice na Moravě*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2007, s. 8.

² Archeologii živé vesnice označujeme archeologické výzkumy probíhající ve vesnických stavbách, a to při jejich jakýchkoliv stavebních úpravách nebo na příslušných existujících parcelách těchto domů.

³ Tím nechceme říct, že by je takoví investoři měli hradit. Právě naopak, jsme přesvědčeni, že právě v takových případech by měl výzkumy hradit stát.

⁴ V minulosti bylo možné takovéto výzkumy hradit z Programu podpory záchranných archeologických výzkumů, který v posledních letech ve své původní podobě zanikl. V současnosti je v určité míře obnoven.

⁵ SMETÁNKA, Zdeněk. *Život středověké vesnice. Zaniklá Svídna*. Praha: Academia, 1988.

⁶ NEKUDA, Vladimír. *Pfaffenschlag. Zaniklá ves u Slavonic (Příspěvek k dějinám středověké vesnice)*. Brno, 1975.

⁷ NEKUDA, Rostislav a NEKUDA, Vladimír. *Mstěnice. Zaniklá středověká ves u Hrotovic, 2. Dům a dvůr ve středověké vesnici*. Brno: Moravské zemské muzeum, 1997.

⁸ MĚCHUROVÁ, Zdeňka. *Konůvky – zaniklá středověká ves ve Žďánickém lese. Studie archeologického ústavu Československé akademie věd v Brně 17/1*. Brno: Archeologický ústav AV ČR, 1997.

⁹ BELCREDI, Ludvík. *Bystřec. O založení, životě a zániku středověké vsi*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně ve spolupráci s Moravským zemským muzeem, 2006.

¹⁰ Např. VAŘEKA, Pavel a kol. *Archeologie zaniklých středověkých vesnic na Rokycansku 1*. Plzeň: Katedra archeologie Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni, 2006; VAŘEKA, Pavel, BURAČINSKÁ, Miroslava, ROŽMBERSKÝ, Petr a VESELÁ, Renata. *Archeologie zaniklých*

středověkých vesnic na Rokycansku 2. Plzeň: Katedra archeologie Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni, 2008; VAŘEKA, Pavel, HOLATA, Lukáš, ROŽMBERSKÝ, Petr a SCHEJBALOVÁ, Zdeňka. *Středověké osídlení Rokycanska a problematika zaniklých vsí. Archaeologia historica*. 2011, 36/2, s. 319–342.

¹¹ NOVÁČEK, Karel a VAŘEKA, Pavel. Archeologický výzkum žijících vesnic středověkého původu v Čechách. In: *Archeologický výzkum ve středních Čechách 1*. Praha: Ústav archeologické památkové péče středních Čech, 1997, s. 429–444.

¹² Např. DOHNAL, Martin a VAŘEKA, Pavel. Výzkum novověké vesnické usedlosti v Srlíně (okr. Písek) – svědectví archeologických a písemných pramenů. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách*. 1998, 10, s. 84–106; ANDERLE, Jan, JEŽEK, Martin a ZAVŘEL, Jan. Průzkum selské usedlosti čp. 2 v Sakách na Slánsku. *Průzkumy památek*. 2000, 1, s. 43–65; VAŘEKA, Pavel, KOSTROUCH, František, KOČÁR, Petr a SŮVOVÁ, Zdeňka. Příspěvek ke studiu žijících vsí středověkého původu. Pozůstatky zástavby z pozdního středověku na parcele č. p. 121 v Mikulčicích. *Přehled výzkumů*. 2010, 51, s. 249–265; HAVLICE, Jiří, KODÝDEK, Libor a ŠNEJD, Daniel. Středověké jádro domu zemědělské usedlosti čp. 1 v Mirkovicích. Výsledky hloubkového výzkumu. *Průzkumy památek*. 2014, 2, s. 139–155.

¹³ O naší archeologické činnosti průběžně referujeme např. v Přehledu výzkumů, které každoročně vydává brněnský Archeologický ústav AV ČR.

¹⁴ Pro Brno např. HOLUB, Petr, KOLAŘÍK, Václav, MERTA, David, PEŠKA, Marek, ZAPLETALOVÁ, Dana a ZŮBEK, Antonín. Ke stavu poznání nezděné městanské architektury vrcholně středověkého Brna. In: *Forum Urbes Medii Aevi II*. Brno: *Archaia Brno*, 2005, s. 44–101; HOSÁK, Ladislav. Historický místopis země Moravsko-slezské. Praha: Academia, 2004.

¹⁵ Např. MUK, Jan. Výsledky výzkumu městského domu se zřetelem k vesnickému obydlí. *Archaeologia historica*. 1987, 12, s. 215–218.

¹⁶ Pro srovnání považujeme za důležité upozornit, že např. v historickém jádru města Brna se doposud v rámci systematického záchraného výzkumu uskutečnilo na 500 archeologických výzkumů, při kterých bylo zkoumáno více než 140 reliktů dřevohliněných a přes 120 zděných vrcholně středověkých domů.

¹⁷ K tomuto výzkumu nás přivedl etnolog Jiří Pokorný, který je v některých ohledech inspirátorem našich vesnických výzkumů doposud.

¹⁸ KNIES, Jan. *Vlastivěda moravská, Boskovský okres*. Brno: Musejní spolek, 1904, s. 95–97; KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. II. díl, H-Kole. Praha: Libri, 2000, s. 923.

¹⁹ TD A27/2011, *Terénní dokumentace, Knínice u Boskovic, č. 112*. Uloženo v archivu Archaia Brno o.p.s.

²⁰ KOLÁŘÍK, Václav, MERTA, David a POKORNÝ, Jiří. *Bývalá rychta v Sebranicích čp. 36*. Počátek systematického výzkumu vesnické usedlosti. In: *Dějiny staveb. Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb*. Plzeň: Petr Mikota, 2014, s. 211–220.

²¹ HOSÁK, Ladislav. *Historický místopis země Moravskoslezské*. Praha: Academia, 2004, s. 325; TENORA, Jan. *Vlastivěda moravská, Kunštátský okres*. Brno: Musejní spolek, 1903, s. 152–158.

²² TD A041/2014, *Terénní dokumentace, Brno, Dolní Heršpice, Jižní náměstí 10*. Uloženo v archivu Archaia Brno o.p.s.

²³ KUČA, Karel. *Brno – vývoj města, předměstí a připojených vesnic*. Praha: Baset, 2000, s. 336–339; SLAVÍK, František A., *Vlastivěda Moravská, Brněnský okres*. Brno: Musejní spolek, 1897, s. 108–111.

²⁴ Obdobná stavební technika byla zachycena např. při výzkumu zaniklé vesnice Chlába na jižním Slovensku, ale i v zaniklých osadách Mstěnice a Bystřec (HANULIAK, Milan. K stavebno funkčnej interpretácii obytného objektu z Chláby. *Archaeologia historica*. 1986, 11,

s. 469–478; NEKUDA, Vladimír. *Středověká vesnice na Moravě*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2007, s. 89, 92 ad.). Bezpochyby ji můžeme přiřadit do okruhu podunajských hlíněných staveb (viz MENCL, Václav, *Lidová architektura v Československu*. Praha: Academia, 1980, s. 561–581 ad.).

²⁵ TD A107/2014, *Terénní dokumentace, Brno, Dolní Heršpice, Jižní náměstí 11*. Uloženo v archivu Archaia Brno o.p.s.

²⁶ HOSÁK, Ladislav. *Historický místopis země Moravskoslezské*. Praha: Academia, 2004, s. 667–668.

²⁷ TD A097/2014, *Terénní dokumentace, Babice u Kelče č. p. 7*. Uloženo v archivu Archaia Brno o.p.s.

²⁸ Stavba bývá označována jako výměnek, ale vzhledem k vertikálnímu členění dispozice stavby se nabízí i jiné možnosti interpretace, respektive původní funkce domu/stavby.

²⁹ TD A037/2015, *Terénní dokumentace, Čistá u Litomyše č. p. 97*. Uloženo v archivu Archaia Brno o.p.s.

LITERATURA A PRAMENY

ANDERLE, Jan, JEŽEK, Martin a ZAVŘEL, Jan. *Průzkum selské usedlosti čp. 2 v Sákách na Slánsku*. Průzkumy památek. 2000, 1, s. 43–65.

BELCREDI, Ludvík. *O založení, životě a zániku středověké vsi*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně ve spolupráci s Moravským zemským muzeem, 2006.

DOHNAL, Martin a VAŘEKA, Pavel. Výzkum novověké vesnické usedlosti v Srlíně (okr. Písek) – svědectví archeologických a písemných pramenů. *Archeologické výzkumy v jižních Čechách*. 1998, 10, s. 84–106.

HANULIAK, Milan. K stavebno funkční interpretaci obytného objektu z Chlaby. *Archaeologia historica*. 1986, 11, s. 469–478.

HAVLICE, Jiří, KODÝDEK, Libor a ŠNEJD, Daniel. Středověké jádro domu zemědělské usedlosti čp. 1 v Mirkovicích. Výsledky hloubkového výzkumu. *Průzkumy památek*. 2014, 2, s. 139–155.

HOLUB, Petr, KOLAŘÍK, Václav, MERTA, David, PEŠKA, Marek, ZAPLETALOVÁ, Dana a ZUBEK, Antonín. 2005. Ke stavu poznání nezděné městanské architektury vrcholně středověkého Brna. *Forum Urbes Medii Aevi II*. Brno: Archaia Brno, 2005, s. 44–101.

HOSÁK, Ladislav. *Historický místopis země Moravskoslezské*. Praha: Academia, 2004.

KOLAŘÍK, Václav, MERTA, David a POKORNÝ, Jiří. Bývalá rychta v Sebranicích čp. 36. Počátek systematického výzkumu vesnické usedlosti. *Dějiny staveb. Sborník příspěvků z konference Dějiny staveb*. Plzeň: Petr Mikota, 2014, s. 211–220.

KNIES, Jan. *Vlastivěda moravská, Boskovský okres*. Brno: Musejní spolek, 1904.

KUČA, Karel. *Brno – vývoj města, předměstí a připojených vesnic*. Praha: Baset, 2000.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. II. díl, H-Kole*. Praha: Libri, 2000.

MĚCHUROVÁ, Zdeňka. *Konůvky – zaniklá středověká ves ve Žďánickém lese. Studie archeologického ústavu Československé akademie věd v Brně 17/1*. Brno: Archeologický ústav AV ČR, 1997.

MENCL, Václav. *Lidová architektura v Československu*. Praha: Academia, 1980.

MUK, Jan. Výsledky výzkumu městského domu se zřetelem k vesnickému obydlí. *Archaeologia historica*. 1987, 12, s. 215–218.

NEKUDA, Vladimír. *Pfaffenschlag. Zaniklá ves u Slavonic (Příspěvek k dějinám středověké vesnice)*. Brno 1975.

NEKUDA, Vladimír. *Středověká vesnice na Moravě*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2007.

NEKUDA, Rostislav a NEKUDA, Vladimír. Mstěnice. *Zaniklá středověká ves u Hrotovic, 2. Dům a dvůr ve středověké vesnici*. Brno: Moravské zemské muzeum, 1997.

NOVÁČEK, Karel a VAŘEKA, Pavel. Archeologický výzkum žijících vesnic středověkého původu v Čechách. In: *Archeologický výzkum ve středních Čechách 1*. Praha: Ústav archeologické památkové péče středních Čech, 1997, s. 429–444.

SLAVÍK, František A. *Vlastivěda Moravská, Brněnský okres*. Brno: Musejní spolek, 1897.

SMETÁNKA, Zdeněk. *Život středověké vesnice. Zaniklá Svídna*. Praha: Academia, 1988.

TENORA, Jan. *Vlastivěda moravská, Kunštátský okres*. Brno: Musejní spolek, 1903.

VAŘEKA, Pavel a kol. *Archeologie zaniklých středověkých vesnic na Rokycansku 1*. Plzeň: Katedra archeologie Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni, 2006.

VAŘEKA, Pavel, BURČINSKÁ, Miroslava, ROŽMBERSKÝ, Petr a VESELÁ, Renata. *Archeologie zaniklých středověkých vesnic na Rokycansku 2*. Plzeň: Katedra archeologie Fakulty filozofické Západočeské univerzity v Plzni, 2008.

VAŘEKA, Pavel, HOLATA, Lukáš, ROŽMBERSKÝ, Petr a SCHEJBALOVÁ, Zdeňka. Středověké osídlení Rokycanska a problematika zaniklých vsí. *Archaeologia historica*. 2011, 36/2, s. 319–342.

VAŘEKA, Pavel, KOSTROUCH, František, KOČÁR, Petr a SŮVOVÁ, Zdeňka. Příspěvek ke studiu žijících vsí středověkého původu. Pozůstatky zástavby z pozdního středověku na parcele č. p. 121 v Mikulčicích. *Přehled výzkumů*. 2010, 51, s. 249–265.

Archiv Archaia Brno o.p.s. inv. č. TD A27/2011. *Terénní dokumentace, Knínice u Boskovic*, č. 112.

Archiv Archaia Brno o.p.s. inv. č. TD A041/2014. *Terénní dokumentace, Brno, Dolní Heršpice, Jižní náměstí 10*.

Archiv Archaia Brno o.p.s. inv. č. TD A097/2014. *Terénní dokumentace, Babice u Kelče* č. p. 7.

Archiv Archaia Brno o.p.s. inv. č. TD A107/2014. *Terénní dokumentace, Brno, Dolní Heršpice, Jižní náměstí 11*.

Archiv Archaia Brno o.p.s. inv. č. TD A037/2015. *Terénní dokumentace, Čistá u Litomyšle* č. p. 97.

SUMMARY

ARCHAEOLOGY OF THE EXISTING VILLAGE (notes to the research carried in 2015)

The research into medieval villages has become one of the main topics of our historiography and an integral part of the historic archaeology. However today, with a few exceptions, the archaeology of the living villages is neglected since archaeology rather carries out the research into the abandoned medieval villages and usually focuses on the space of the built up area during the network construction or the road repairs. It hardly ever zooms in on the remains of the actual village buildings.

In the past, the requirements to carry out the archaeological research into the living village were formulated by Karel Nováček and Pavel Vařeka. Their propositions, however, have never been implemented. The company Archaia Brno o.p.s. is engaged in carrying out the archaeological research of towns, villages or protected buildings in the South Moravian Region and the region of Vysočina. One of their main professional interests is the research into the oldest town buildings.

In the past, all sorts of relations between urban and rural houses were highlighted, especially for the period of the High Middle Ages. For this reason, we came to realize that it is necessary to proceed to a comparison of buildings from both periods and try to carry out archaeological excavations in the village houses that are under reconstruction. This concerns the house no. 112 in Knínice u Boskovic; the houses no. 10 and 11 at the Jižní náměstí in Dolní Heršpice; house no. 7 in Babice near Kelč; house no. 36 in Sebranice u Kunštátu and house no. 97 in Čistá u Litomyšle. In these examples, the continuity from medieval to early modern architecture could be demonstrated. According to these findings, the particular attention is devoted to the built up areas in river floodplains and in their immediate vicinity.

These investigations have brought out new archaeological findings related to the village buildings in different quality and quantity than it had brought from the research into abandoned medieval settlements in the past. Based on

the experience, we consider it important to create a scheme which would enable to carry out archaeological excavations accompanying rebuilding of the houses in the built up areas in historic centres (which is needed also for the implementation of the historical surveys).

Key words

Archaeology of the village – Medieval Age – Modern Age – abandoned medieval villages – methodology

TRADIČNÍ DŘEVĚNÉ STAVITELSTVÍ V MORAVSKÉ BRÁNĚ

Radek Bryol

Moravská brána – Valašsko – zemědělská
usedlost – dřevěné stavitelství – roubení

Sestupujeme z nejzápadnějších výběžků Beskyd, z míst, kde se mezi lesnatými svahy krčí poslední zbytky kdysi velkého odlesnění vzniklého za novověkých horských kolonizací, charakteristických pro celou východní Moravu. V těchto polohách na horských pasekách dosud najdeme organicky seskupené roubené usedlosti tak, jak dovolil terén a cítil dávný stavitel. Když se v usedlostech ještě hospodaří, podléhají nezbytné modernizaci. Obytný dům se zpravidla přestavuje na zděný, dožívá jen dřevěná stodola a chlév. Mnoho horských staveb dnes slouží k rekreačním účelům, jejich majitelé si váží skromné dřevěnice a provádí více či méně vhodnou údržbu. Hospodářské stavby, pro které se nenašlo využití, byly zbourány nebo bez povšimnutí chátrají. I ve valašských vesnicích v horských a podhorských údolích uvidíme dodnes pěkné doklady dřevěného stavitelství hlavně v podobě roubených a rámových stodol. Přesto i tato sídla prochází od poloviny 20. století velkou proměnou a v roubených chalupách už se bydlí spíše výjimečně.

Opustíme-li poslední karpatské lesy se světlými místy pasek a poslední údolní dědiny při úpatí hor, ocitáme se v docela jiném světě, v Moravské bráně. Tento prostor lemují ze tří stran rozsáhlé lesy Karpat a nehostinné hřbety Jeseníků, k jihu se otevírá do úrodného Pomoraví. Většina lesů ustoupila ve srovnání s okolními horami kvalitní zemědělské půdě. Náves v soustředěných vesnicích je formována ze štítově, a čím dále sestupujeme k povodí řeky Moravy a dolnímu toku Bečvy, také okapově orientovaných usedlostí, tvořících uzavřené řady, u nichž přibývá na mohutnosti. Většina objektů je zděných, z nepálených či pálených cihel, zřídka vidíme dřevěné bednění štítu. Abychom objevili další dřevěné konstrukce, musíme pátrat pod opadanou omítkou či nejlépe nahlédnout za humna dědiny. Mnoho obcí má dochovanou záhumenní komunikaci, oddělující někdy i zajímavým hlubokým úvozem zastavěnou část od extravilánu. Z cesty nahlížíme do zahrad usedlostí, kde

mezi mladšími objemnými pilířovými nebo celozděnými stodolami můžeme málokdy spatřit i vzácný doklad roubené stavby, která přežila takřka dvě století modernizací a touhou po lepším životě.¹

Západní podhůří moravských Beskyd, Hostýnských vrchů a nejzápadnějších výběžků Karpat označujeme termínem Moravská brána, neboť se jedná o sníženinu mírných pahorkatin mezi Karpaty a Nížkým Jeseníkem. Toto území lze z větší části kulturně přiřadit k okraji staré sídelní oblasti Pomoraví osídlované do 12. století. Lokality blíže úpatí hor jsou z doby středověké kolonizace. Obce celého teritoria vycházejí ze soustředěného půdorysu ulicového, silničního nebo návesního, který se mnohde postupným zahušťováním zástavby proměnil v hromadný. Přesto je ve většině lokalit původní sídelní typ stále dobře patrný.

Ve sledovaném prostoru se podle významných badatelů stýká několik typů li-

dového domu na Moravě. Historik umění Václav Mencl považoval za autochtonní materiál v Pomoraví hlínu v různých podobách stavebních konstrukcí. Dřevěné stavby byly podle tohoto autora obvyklé pro smíšené pásmo v blízkosti dřevěného karpatského domu.² Dle etnologa Václava Frolce byla většina sledovaného území Moravské brány charakteristická typem pomoravsko-panonským, z východu zasahoval typ karpatský a ze severu východosudetský. Mezi hlavními typy lidového domu na Moravě zdůraznil autor smíšená pásma široká až několik desítek kilometrů s prolínáním prvků sousedních oblastí. Ve Frolcových závěrech je reflektována dynamika proměn lidového stavitelství v závislosti na čase. Proto pro konkrétní projevy jednotlivých typů zavedl formulaci *lokální dobová forma*. Tyto projevy klasifikoval pro období na přelomu 19. a 20. století, kdy bylo lidové stavitelství vykrystalizováno do své vrcholné podoby a zároveň stálo před zánikem v důsledku společenských změn 20. století. Právě podhůří

Radkova Lhota čp. 4, čtyřstranná usedlost s roubeným jádrem, 2014, foto R. Bryol, fotoarchiv VMP

Babice u Kelče čp.
7, dvůr hákové
usedlosti s roubenou
světnicí z roku 1833,
2009, foto R. Bryol

Žákovice, roubená
stodola za čp. 16
a pilířové stodoly
z pálených a nepále-
ných cihel při západ-
ní záhumenní cestě,
2015, foto R. Bryol,
fotoarchiv VMP

29

Branky čp. 196,
roubený výměnek
usedlosti čp. 48
z 2. poloviny 19.
století, 2014, foto
R. Bryol, fotoarchiv
VMP

Hostýnských vrchů charakterizoval Václav Frolec jako výraznou oblast, kde bylo ve stavebních konstrukcích rozšířené hlavně dřevo a jen doplňkově hlína a hlíněné stěny se budovaly až od 19. století.³ Etnolog Jiří Langer ve svých studiích typologizaci lidového stavitelství příliš neuplatňoval, soustředil se více na podstatu tradic udržovaných v širších územních celcích a různé způsoby inovací a vlivů na tyto tradice. Na Moravě byla východiskem stará nížinná rolnická tradice, ovlivňovaná městským stavitelstvím a některými hospodářsky vyspělými regiony. V prostoru Moravské brány doložil Langer několik zajímavých procesů vývoje vesnické usedlosti. Upouštění od použití dřevěných konstrukcí v Pomoraví na úkor použití hlíny spojil autor s nedostatkem dřeva po třicetileté válce.⁴ Složitosti proměn stavitelství a dlouhou tradici užití dřeva v oblasti hanáckého Pomoraví a Moravské brány prokázaly také další studie⁵ a dnes o nich není pochybností. Na příkladu vnímání tradic stavebního materiálu různými autory v závislosti na směrech a metodách jejich výzkumu můžeme dokládat vývoj bádání o lidovém stavitelství na Moravě.

Odborné práce o stavitelství v uvedeném regionu a fotografická dokumentace zkoumaných lokalit jsou vzácné, protože tento nevyhraněný podhorský kraj neležel v zájmu národopisných badatelů zaměřených na lidové stavitelství tak, jako sousedící horské Valašsko a rovinná Haná na straně druhé. Právě jejich kontrast mohl stát v prvopočátcích soustředěného zájmu o lidovou kulturu na Moravě. Ani pro profesionální etnografii a etnologii v 2. polovině 20. století nebyl výzkum oblasti příliš přitažlivý a ve srovnání s jinými moravskými regiony bylo zaznamenáno velmi málo informací o místní stavební kultuře. Také neproběhl komplexní archeologický průzkum žádné středověké nebo mladší vesnice v tomto teritoriu, zprávy o různých typech rámových konstrukcí nám poskytuje výzkum pravěkého hradiště v Hlinsku u Lipníka nad Bečvou.⁶

O skutečnosti, že v lokalitách Moravské brány byla původně rozšířená zástavba ze dřeva, nás dále přesvědčí mapování Stabílního katastru z 30. let 19. století. Usedlosti v některých obcích byly podle grafického znázornění postaveny z nehořlavého materiálu, ale v mnoha místech je nespalný jen obytný dům, a nacházíme dokonce i obce, jež byly celé dřevěné. Nutno podotknout, že i stavby evidované jako nehořlavé mohly mít dřevěnou konstrukci pouze v *kozuchu*, tedy s hlíněnou mazaninou. Naopak u hospodářských staveb památkář Josef Kšir připomenul, že pilířové stodoly s dřevěnou výplní jsou evidovány jako hořlavé.⁷

Kromě těchto katastrálních map z 1. poloviny 19. století je důležitým pramenem k poznání vývoje užití stavebního materiálu vlastivědná literatura z přelomu 19. a 20. století – topografie jednotlivých okresů a články v regionálních periodikách. Jejich autoři ještě přímo v terénu zaznamenali nebo z místní ústní tradice zjistili mnohé skutečnosti o charakteru obcí. Přestože dřevěné stavitelství v podhůří stálo v této době už na svém sklonku, jsou v celé oblasti Moravské brány uváděny dřevěné stavby a jejich detaily. Bez povšimnutí nezůstávají ani různé typy dřevěných plotů kolem zahrad domů, drobné stavby jako dřevěné zvonice či kříže.⁸ Duchovní František Příkryl, který na přelomu 19. a 20. století dokumentoval lidovou kulturu na moravském Záhoří, popsal roubenou usedlost ve Vítonicích. Obytný dům vycházel z trojdílné dispozice s rozvinutím o polopatrové skladovací prostory. Srubnice ztesali ze dvou stran a omítku na nich nesly jírovce klínky. Detaily jako dveře a zámky byly dřevěné konstrukce. Stodola bývala roubená z lipového či jedlového dřeva, jen na spodní trámy použili dřevo tvrdé, dubové.⁹ Krytina usedlosti byla původně ve větší části teritoria došková. Václav Frolec připomenul ústup došků a rozšíření šindele z horského prostředí směrem do nížin po polovině 19. století. Poddaní v mnohých obcích nejen

v blízkosti lesů měli podle zmínek ze 17. a 18. století za úkol vyrábět a dodávat šindel na panské stavby. Modernizace postupně postihla i krytinu, když od konce 19. století byl došek a šindel nahrazován břidlicí a později průmyslově vyráběnými cementovými či pálenými střešními taškami. Využití dřeva na stavební materiál dokumentoval Ludvík Kunz v Rajnochovicích. V komplexu dřevozpracující produkce uvedl štípaní šindele a tesání pro stavební účely. „Prken se používalo do nedávné doby více ještě štípaných než řezaných. Tato sloužila k cennějšímu upotřebení, ze štípaných se dělaly hrubé truhly, lavice, oploty, různé přehradby apod. Řezaná prkna se prodávala podle šířky v palcích. Za každý palec širší jeden krejcar. Přibíjela se živovými nebo jasanovými kolíky.“¹⁰

Dřevěné obytné domy se nevyskytovaly jen na vesnicích, ale ještě v 19. století byly charakteristické i pro náměstí podhorských městeček – jmenujme Krásno, Kelč

nebo Hustopeče nad Bečvou – a v bočních ulicích nebo předměstích byly běžné v dalších lokalitách. Zvláště významný soubor roubených měšťanských domů se zachoval až do požáru v roce 1860 na náměstí v Rožnově pod Radhoštěm, v podhorském klínu mezi masivy Karpat. Analýza rožnovského materiálu prokázala, že patrové dřevěné domy byly převedením středověkých slohových městských stavebních tradic do roubené podoby. Přízemní domy vycházely z trojdílného půdorysu.¹¹

Také některé domky zemědělců a řemeslníků na náměstí v Krásně u Valašského Meziříčí byly až do 20. století dřevěné. První zděné objekty v městečku jsou připomenuty na konci 16. století. Dochované dřevěné domy byly podle podrobného pojednání vlastivědného pracovníka Eduarda Domluyy rozvinutého trojdílného chlévního půdorysu štítově orientované do náměstí – za světnicí byla komora, v síni

Choryně čp. 13, sušárna ovoce s roubeným jádrem z konce 19. století, 2015, foto R. Bryol, fotoarchiv VMP

se vydělovala kuchyně a přístup byl také do maštale. Celý dvůr se do veřejného prostoru uzavíral dřevěnou bránou a paralelně s obytným stavením byla další drobná hospodářská stavba – *kolňa*, zadní část dvora nebo zahradu zakončovala roubená stodola. Obdobnou dispozici přejímaly i krásenské zděné usedlosti. Dřevěná zástavba včetně fortifikace byla do 16. století v sousedním Valašském Meziříčí, kdy se začaly budovat zděné renesanční domy. Dřevěné podsíně se dochovaly v bočních ulicích jádra města až do 19. století. Meziříčí s Kráskem spojoval do přelomu 19. a 20. století dřevěný most.¹²

Kromě běžného stavitelství vesnic a městeček bylo použití dřeva přirozeně charakteristické pro další stavby. Prameny nás zpravují o dřevěných panských dvorech či dřevěných kostelích, které byly postupně nahrazovány zděnými. Poslední objekty tohoto charakteru, ležící spíše na okraji sledovaného teritoria, jsou roubený kostel sv. Ondřeje v Hodslavicích z poloviny 16. století, dřevěná loď kostela Nejsvětější Trojice ve Valašském Meziříčí a kostelík sv. Jana Křtitele v Lipné u Potštátu z 18. století postavené v duchu středověké tradice. V návaznosti na Toleranční patent byl v roce 1783 zbudován kostel na Velké Lhotě.¹³

Pro oblast bylo typické využití větrné energie, proto nechyběly dříve velmi hojné větrné mlýny převážně dřevěné německého typu. Z těchto památek se in-situ zachovaly jen dva příklady ve Skaličce a Partutovicích. Nosná konstrukce a mlecí složení větrného mlýna z Kladníků byly transferovány do Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, kde byla postavena kopie stavby, zbytek mlýna na místě zaniká.

Pozvolný ústup dřevěného stavitelství v Moravské bráně od konce 18. století byl zapříčiněn několika důvody, jejichž vztah a důležitost nejsou zatím zcela objasněny:¹⁴

1. Dřevo se stávalo z několika důvodů stále vzácnějším a jako dostupnější a trvanlivější materiál se v lidovém prostředí začala používat hlína v různém konstrukčním provedení. Materiálová proměna v oblastech blíže Pomoraví souvisela s tzv. velkou přestavbou hanácké vesnice.

2. Státní protipožární nařízení z 2. poloviny 18. století a 19. století

3. Zkáza objektů nebo celých částí lokalit ohněm

4. Nízká sociální úroveň dřevěných staveb a snaha o náhradu stavbami zděnými

5. Zlepšování hospodářské situace usedlostí během 19. století a možnost získání moderních stavebních materiálů (pálené cihly, pálená střešní krytina) v nově vznikajících průmyslových podnicích

6. Ztráta funkce dřevěných hospodářských staveb v době kolektivizace zemědělství od poloviny 20. století; dřevěné větrné mlýny zanikaly během 20. století.

V horském prostředí moravských Beskyd, Hostýnských, Vsetínských a Vizovických vrchů nacházíme ještě relativně mnoho dřevěných staveb in-situ a můžeme pocítit, že návaznost na tradici je stále živá. Hlavní důvody zániku dřevěných staveb byly ponejvíce spojeny až se společenskými změnami od poloviny 20. století, samozřejmě s vlivem dalších mikroregionálních rozdílů. Díky tomu se dřevěné stavitelství v horském teritoriu částečně zachovalo až do současnosti, do období, kdy nemusí reprezentovat nízkou sociální úroveň majitele, ale naopak jeho vztah k minulosti, stejně jako může dřevěná stavba a její revitalizace hrát roli i ve společenském životě obce a udržování místního a regionálního povědomí. Naopak v karpatském podhůří, v Moravské bráně nacházíme ze staršího dřevěného stavitelství pouze poslední vzácná rezidua.

V severozápadním okolí Valašského Meziříčí se více roubených staveb dochovalo v Poličné, Lhotě u Choryně nebo Lešné. Ve Mštnovicích je dosud usedlost čp. 21 se světnicí roubenou až na samém konci 19. století. Paralelně s ní štítem k cestě stojí starší srubová stodola stavěná v 80. letech 18. století. Obec Branky leží při úpatí Hostýnských vrchů, kde k ní připadá také lesní katastr. Většina branecských staveb je již zděných, ale najdeme zde i několik roubených obytných domů nebo srubové a rámové stodoly. Na kraji dědiny blízko mlýna zaujme usedlost čp. 48, kde jsou prvky obytného domu dendrochronologicky datovány do druhého desetiletí 19. století. Stavba roubeného výminku této usedlosti pochází až z 2. poloviny 19. století. Mladší pilířová stodola se už nezachovala. Dále směrem k městečku Kelči leží malá obec Babice. Ještě před necelým desetiletím zde vedle sebe

stály tři omítnuté roubené obytné stavby – usedlost čp. 8 a usedlost čp. 7 se samostatným výminkem. Zchátralou kamennou pilířovou stodolu s dřevěnými výplněmi ze starších objektů za č. 7 zboural majitel pro nepotřebnost již v 80. letech 20. století. Do dnešních dnů se zachovala jen zděná háková usedlost č. 7 s roubenou světnicí datovanou na průvlaku 1833. Podle dendrochronologie byly trámy na stavbu káceny v roce 1831–1832. Dokonce v jádru hostýnského Záhoří, v Bezuchově mezi Lipníkem nad Bečvou a Bystřicí pod Hostýnem překvapí návštěvníka tři starobylé stodoly v urbanistické situaci z počátku 19. století. Dvě jsou roubené a mezi nimi stojí pilířová stodola z nepálených cihel s dřevěným bedněním. Ještě další srubové stodoly v Bezuchově zahlédneme v zahradách na protější straně dědiny. Také v blízké malé obci Radkova Lhota se na návsi dochovaly dokonce tři usedlosti

Zámrský čp. 16, chlévy a přístřešky rámové konstrukce s bedněním, 2014, foto R. Bryol, fotoarchiv VMP

s roubeným jádrem – chátrající čp. 4, vedlejší modernizované čp. 3 a z vnějšku pěkně zachované protilehlé čp. 8. Výjimečná je obec Radíkov severně od města Hranice na okraji Oderských vrchů. Podlouhlou náves tvoří štítově orientované páry zděných obytných domů a původních výminků uzavřených zídou s branou a najdeme příklady dalších fází vývoje dvora. Severní okraj zahrad je lemován souborem různých typů zděných stodol, mezi nimi uvidíme také tři roubené nebo jejich torza. V několika dalších vesnicích zkoumaného teritoria nalezneme z dřevěných staveb jen osamocené příklady, především roubené stodoly nebo jejich pozůstatky pocházející většinou z období přelomu 18. a 19. století, případně s druhotným užitím starších prvků. Unikátní je sруб stodoly bývalého fojtství čp. 3 ve Skaličce u Hranic z 2. poloviny 16. století, později přestavovaný, k němuž přiléhá mladší rámová stodola výminku s drážkovou konstrukcí.

Na základě dosavadních terénních zjištění si můžeme představit rezidua dřevěných staveb v prostoru Moravské brány:

1. Celodřevěný obytný dům
2. Roubená světnice zděného domu
3. Roubená nebo rámová stodola (stodola selské usedlosti, výminku, chalupnická)
4. Rámová stodola (s drážkovou konstrukcí stěn, s bedněním prkny)
5. Samostatný chlév
6. Sušárna ovoce
7. Kostel nebo jeho část
8. Drobné sakrální stavby
9. Další drobné stavby (ploty, přístřešky, kůlny aj.)

Některé dochované stodoly jsou ze štípaných podélně půlených trámů s vněj-

ší nebo i dovnitř směřovanou netesanou stranou. Jiří Langer spojuje tradici této konstrukce převážně se severní stranou Karpat a regiony severovýchodní Evropy i Skandinávie.¹⁵ Terénní výzkum v Moravské bráně doložil rozšíření uvedené konstrukce i jižněji od uváděného teritoria, čímž se pojí s informací Josefa Kšíra z prostoru Hané. Zhlaví podélně půlených i celých srubnic na hospodářských budovách mají někdy starobyle vyhlížející přesahy konců trámů. Z výzkumů Kšíra, znalce architektury na Hané, vyplývá, že nárožní přesahy reprezentují starší tradici. Mladší stavby, stejně jako objekty s vyššími nároky na zpracování materiálu jako obytné domy, měly již zhlaví klínové bez přesahů. Používaným řešením roubení je rovněž rovné neklínovité zhlaví bez přesahu s vnitřním zámekem – ozubem, které bylo podle Jiřího Langra charakteristické pro stěny z podélně půlených trámů, ale vyskytuje se i u vazeb celých tesaných trámů. Vztah uvedených konstrukčních principů v historickém vývoji není prozatím objasněn, publikované informace o těchto detailech srubových stěn jsou spíše kusé. Nutno zdůraznit nerovnoměrnost využívání uvedených technik jak mikroregionální, tak podle nároků na roubené konstrukce. Dendrochronologické datování prvků srubu doložilo použití půlených trámů v 2. polovině 16. století u zmíněné stodoly ve Skaličce. Za zmínku stojí 40–60 cm silné půlené jedlové srubnice kostela v Gutech na Těšínsku z roku 1563.¹⁶ S tímto typem konstrukce se v několika lokalitách sledovaného teritoria podle dílčích výzkumů setkáváme ještě na přelomu 18. a 19. století. Posledním dochovaným příkladem na Valašskomeziříčsku je domkářská stodůlka v Jarcově z 60. let 18. století.

Předložený článek je úvodem do problematiky dokumentace dřevěného stavitelství v teritoriu Moravské brány, která by měla být posuzována v kontextu celkového vývoje lidové stavební kultury v této oblasti s návazností na sousedící regiony. Dosavadní terénní průzkum a exerpce pramenných materiálů jsou prvním výcho-

diskem k dalšímu studiu. Výzkum naznačených témat, jako je materiálová proměna stavitelství nebo vývoj konstrukčních detailů ve vztahu k okolním oblastem, může být dále osvětlen jen dokončením celoplošného zaznamenání dřevěných staveb v teritoriu a jejich podrobnou dokumentací. K tomu je možné přistoupit jak klasickými etnografickými metodami analýzy pramenných materiálů a zúčastněného rozhovoru s pamětníky či dotazníkových formulářů, tak interdisciplinárními metodami, jako je již využívaná dendrochronologie, rozbor povrchových úprav, případně trasologická analýza opracování materiálů či archeologie středověké vesnice.¹⁷ V dřevěném stavitelství západního karpatského podhůří na moravském území spatřujeme významný doklad starší tradice lidového stavitelství, která, můžeme říci shodou náhod, přežila takřka dvě století modernizací stavební kultury tohoto regionu.¹⁸

POZNÁMKY

¹ Terénní výzkum provádí autor od roku 2009 soukromě a od roku 2013 také jako zaměstnanec Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Od roku 2014 probíhá v rámci rozsáhlejší dendrochronologické analýzy dřevěných objektů lidového stavitelství na Moravě také datování vybraných dřevěných staveb v Moravské bráně. Aktivita je financována projektem Kulturní aktivity podprogram B/ Podpora činnosti metodických center.

² MENCL, Václav. *Lidová architektura v Československu*. Praha: Academia, 1980.

³ FROLEC, Václav. *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Blok, 1974.

⁴ LANGER, Jiří. *Co mohou prozradit lidové stavby. Lidové stavební tradice v severozápadních Karpatech a jejich kulturní funkce*. Rožnov pod Radhoštěm: Ready, 1997, s. 201–209; LANGER, Jiří. *Lidové stavby v Evropě*. Praha: Grada Publishing, 2010, s. 91, 172.

⁵ VÁLKA, Miroslav. Lidový dům na Hané a jeho kulturně-historické souvislosti. In: BĚLÍKOVÁ, Vladislava (ed.). *Proměny hanácké vesnice. Sborník příspěvků z IX. odborné konference v Kroměříži*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2003, s. 23–35; VAŘEKA, Josef. Haná jako národopisná oblast (z hlediska pozdně středověkých a raně novověkých prvků lidového stavitelství). In: *Lidová kultura na Hané. Sborník příspěvků z II. odborné konference Olomouc: Okresní úřad, 1993, s. 83–88.*

⁶ PAVELČÍK, Jiří. Hlinsko: *Hradisko lidu bádenské kultury*. Olomouc: Vlastivědné muzeum, 2001, s. 17–21; Archeologický výzkum venkovské usedlosti blíže sledovanému teritoriu proběhl v Hladkých Životicích u Nového Jičína, viz *Archiv výzkumů, 2006, Hladké Životice (okr. Nový Jičín), předstihový archeologický výzkum zemědělské usedlosti č. p. 8*. Archeologické centrum Olomouc. Dostupné z: <http://www.aco-lomouc.cz/archeologie/archiv-vyzkumu/2006-hladke-zivotice.aspx>, cit. 2015; V současnosti provádí brněnská společnost Archaia archeologický výzkum usedlosti č. 7 v Babicích u Kelče. Podrobněji je o výzkumu informováno v článku Archeologie živé vesnice v tomto sborníku.

⁷ *Indikační skici stabilního katastru (1824–1836)*. Moravský zemský archiv Brno. Dostupné z: <http://www.mza.cz/indikacniskici/>, cit. 2013–2014; KŠÍR, Josef. Lidové stavitelství na Hané. Československá etnografie. 1961, 9, s. 160.

⁸ BRYOL, Radek. Obraz lidového stavitelství Moravské brány ve vlastivědné a národopisné literatuře. *Národopisný věstník*. 2015, XXXII (74), Suplementum, s. 2–16.

⁹ PŘIKRYL, František. Starodávny ráz záhorské dědiny. Obrázek z Vitonic. *Záhorská kronika*. 1930–1931, 13, č. 1, s. 14–16, č. 2, s. 54–55.

¹⁰ KUNZ, Ludvík. *Jak hory živily lidi na Rajnochovsku*. Naše Valašsko. 1950, 13, s. 52; FROLEC, Václav. *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Blok, 1974, s. 49–53;

¹¹ SEDLÁČEK, Jaroslav. Rožnovské náměstí v 19. století. *Slovenský národopis*. 1977, 25, s. 461–469; LANGER, Jiří. *Rožnov – město dřevěné*. Rožnov pod Radhoštěm: Město Rožnov pod Radhoštěm, 2014, s. 11–13; Městečka, kde se konal trh, měla domy opatřené dřevěnou podsíní. V Hustopečích nad Bečvou je měla celá jižní strana náměstí ještě po polovině 19. století, v Kelči začala přestavba dřevěných domů s loubím probíhat během 2. poloviny 19. století.

¹² ŠTĚTINA, Jan. Podruhé k měštanským domům ve Valašském Meziříčí. In: *Východní Morava*. 2013, 3, s. 111–113; DOMLUVIL, Eduard. Valašskomeziříčský okres. Brno: Musejní spolek, 1914, s. 34–40.

¹³ Zmínky o dřevěných kostelech máme ze Soběchleb, Kelče, Partutovic, Jindřichova, dřevěná věž kostela byla v Paršovicích, dřevěná bratrská modlitebna ve Vítonicích atd. LANGER, Jiří a KUČA Karel. *Dřevěné kostely a zvonice v Evropě*. 1. svazek. Praha: Paseka, 2009, s. 75–79, 208–211.

¹⁴ VÁLKA, Miroslav. Historické okolnosti zániku archaických stavebních projevů u pomoravsko panonského typu lidového domu. *Národopisná revue*. 2013, 23, s. 177–189.

¹⁵ LANGER, Jiří. *Co mohou prozradit lidové stavby. Lidové stavební tradice v severozápadních Karpatech a jejich kulturní funkce*. Rožnov pod Radhoštěm: Ready, 1997, s. 59–60; Langer, Jiří (ed.): *Beskydy. Stavby a život v nich*. Třinec: Wart, 2011, s. 32–37.

¹⁶ KŠÍR, Josef. Lidové stavitelství na Hané. *Československá etnografie*. 1961, 9, s. 135–176, 222–256; LANGER, Jiří a KUČA Karel. *Dřevěné kostely a zvonice v Evropě*. 1. svazek. Praha: Paseka, 2009, s. 75, 474–475.

¹⁷ Například VŠIANSKÝ, Dalibor a Martin NOVOTNÝ. *Projekt NAKI – Technologie tradičního hliněného stavitelství na Moravě a vztahové souvislosti k oblasti Podunají*. Brno: Výzkumný ústav stavebních hmot, a.s., 2012; NEKUDA, Vladimír. *Středověká vesnice na Moravě*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2007.

¹⁸ Text publikován v zestručněné anglické verzi jako BRYOL, Radek. *Wooden architecture in the south west area of the Moravian Gateway*. In: *Architektura drewniana. Tradycja, dziedzictwo, współczesność, przyszłość*. Gdańsk: Wydział Architektury Politechniki Gdańskiej, 2014, s. 56–66.

LITERATURA A PRAMENY

BRYOL, Radek. *Obraz lidového stavitelství Moravské brány ve vlastivědné a národopisné literatuře. Národopisný věstník*. 2015, XXXII (74), Supplementum, s. 2–16.

DOMLUVIL, Eduard. *Valašskomeziříčský okres*. Brno: Musejní spolek, 1914.

FROLEC, Václav. *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*. Brno: Blok, 1974.

KŠÍR, Josef. Lidové stavitelství na Hané. *Československá etnografie*. 1956, 4, s. 325–366; 1958, 6, s. 237–269, 361–379; 1961, 9, s. 135–176, 222–256.

KUNZ, Ludvík. *Jak hory živily lidi na Rajnochovsku*. Naše Valašsko. 1950, 13, s. 49–57.

LANGER, Jiří. *Co mohou prozradit lidové stavby. Lidové stavební tradice v severozápadních Karpatech a jejich kulturní funkce*. Rožnov pod Radhoštěm: Ready, 1997.

LANGER, Jiří a KUČA Karel. *Dřevěné kostely a zvonice v Evropě. 1. svazek*. Praha: Paseka, 2009.

MENCL, Václav. *Lidová architektura v Československu*. Praha: Academia, 1980.

PŘIKRYL, František. Starodávny ráz záhorské dědiny. *Obrázek z Vitonic. Záhorská kronika*. 1930–1931, 13, č. 1, s. 14–16, č. 2, s. 54–55.

VÁLKA, Miroslav. Historické okolnosti zániku archaických stavebních projevů u pomoravsko panonského typu lidového domu. *Národopisná revue*. 2013, 23, s. 177–189.

VÁLKA, Miroslav. Lidový dům na Hané a jeho kulturně-historické souvislosti. In: BĚLÍKOVÁ, Vladislava (ed.). *Proměny hanácké vesnice. Sborník příspěvků z IX. odborné konference v Kroměříži*. Kroměříž: Muzeum Kroměřížska, 2003, s. 23–35.

Indikační skici stabilního katastru (1824–1836). Moravský zemský archiv Brno. Dostupné z: <http://www.mza.cz/indikacniskici/>, cit. 2013–2014.

SUMMARY

WOODEN ARCHITECTURE IN MORAVSKÁ BRÁNA

The North-Eastern Moravia region is characterized by two European vernacular architectures and their specific materials used for construction. The hilly part of this area belongs to the Carpathian Mountains where wood was the main building material. In the Carpathian foothills and Western uplands, wooden architecture was very important until the early 19th century but began to be replaced by clay in various forms and influenced by Moravian-Pannonian house type and modernised. Today we find only rare vestiges of the older wooden architecture in the uplands, in contrast with the mountain environment where there is still relatively preserved wooden architecture in-situ. Some wooden houses and farm buildings in mountain villages are still inhabited and used. On the other hand, remaining traditional wooden buildings in mountain areas are disappearing, or being fundamentally changed, modernized, or even replaced by non-traditional forms. This paper presents the current condition of wooden vernacular architecture in the region.

Key words

Moravská brána – wooden architecture – timbering – walled constructions – farmhouse – Wallachia – ethnographic research

POSLEDNÍCH STO LET ŠTURALOVY USEDLOSTI Z VELKÝCH KARLOVIC – PODĚTÁTEHO

Marie Brandstettrová

Velké Karlovice – lidové stavby – dokumentace
– pasekářská usedlost – Valašské muzeum
v přírodě – sociální vztahy – stálá expozice

Před pěti lety, v roce 2010, měli běžní návštěvníci poprvé příležitost nahlédnout do interiéru chalupy, která stojí ve Valašské dědině kousek pod horizontem už od roku 1970. Můžeme se ptát, proč tak dlouhá prodleva? Odpověď je prostá. Dům, stejně jako další budovy této kompletní usedlosti, sloužil jiným potřebám muzea. Počínající zemědělské hospodaření v teprve vznikajícím areálu muzea vyžadovalo zázemí pro lidi i pro zvířata, a to usedlost zplna nabízela.

Později dům krátký čas sloužil jako depozitární prostor pro malované truhly. Nejvíce návštěvníků jej však zná s vývěsním štítem nad vchodem a nápisem „Šturalova hospoda“. Toto využití objektu vyvolala potřeba potěšit návštěvníky nejen prohlídkou areálu, ale uspokojit i jejich další nároky. V hospodě U Šturalů se podávala teplá strava a komfortní WC bylo při chalupě.

Představa, že dům bude mít jiné než expoziční poslání, je patrně příčinou toho, že v odpovídajícím čase nebyla vypracovaná

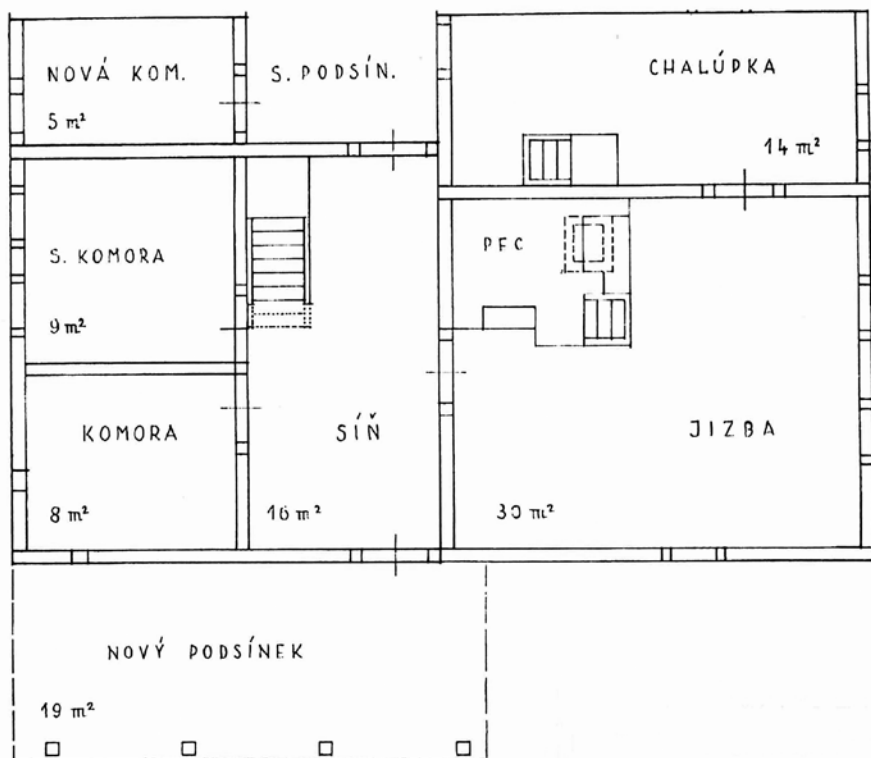

Průčelí obytného domu na původním místě se zdobením oken, 1968, foto B. Přikryl, fotoarchiv VMP

národopisná dokumentace. Torzovité jsou však i další materiály vztahující se k usedlosti, včetně stavební dokumentace, kde ta základní, nutně provázející demontáž a rekonstrukci v nové lokalitě, docela chybí. Teprve stavebně-technická dokumentace přestavby obytného domu na pohostinské zařízení z roku 1986 je dostupná.

V roce 2010 byla v areálu zprovozněna Hospoda ze Zděchova, která ve výhodnější poloze a s dokonalejším vybavením nabídla návštěvníkům vše, co se od hospody očekává. A vyvstala otázka dalšího určení domu Šturalovy usedlosti, který i tak už vyžadoval opravu. Opakovaná jednání vedení muzea, kde se zvažovaly

možnosti využití objektu a jejich náklady, dospěla k záměru vrátit obytný dům do stavu zjištěného na původním místě před demontáží. Následovalo bourání rozměrných přístavků při chalupě, které mnozí dělníci, dříve pracující na přestavbě domu v pohostinské zařízení, velmi trpce nesli. Současně nastalo hledání nevyhnutelných kompromisů mezi doloženou skutečností v původní lokalitě před demontáží v šedesátých letech minulého století, podobou rekonstruovaného domu ve Valašské dědině a potřebami a možnostmi současnosti. Kompromisů, které by zásadně nenarušily autenticitu stavby a pravdivost a věrohodnost zamýšlené expozice.

Půdorys obytného domu Šturalovy usedlosti, 1956, kreslil K. Langer, převzato z: FIALA, Jaroslav. Stará usedlost pod Velkým Javorníkem. *Valašsko*, 1956, V, s. 164.

Šturalova usedlost, sestávající ze čtyř objektů volně rozložených pod cestou stoupající na Kasárna, poutala odedávna pozornost jak procházejících turistů, tak i znalců lidové architektury nejen pro svou zachovalost, ale i malebnost, kterou konečně můžeme vnímat i v nové lokalitě ve Valašské dědině, zejména při pohledu od zděné kapličky. První, velmi kusá dokumentace, bez uvedení jména autora, snad vzešla od PhDr. Zdeňka Mišurce, pracovníka památkového ústavu, brzy po druhé světové válce jako návrhový list pro památkovou ochranu. V padesátých letech ve Šturalově rodině několik týdnů pobýval a velmi důkladně dům proměřoval architekt Jaroslav Fiala. Předpokládána, jím vyhotovená stavebně-technická dokumentace rovněž nebyla zjištěna. Jeho příspěvek nazvaný *Stará usedlost pod Velkým Javorníkem*, uveřejněný v časopise Valašsko v roce 1956, však obsahuje vedle popisu usedlosti, jejího vybavení a půdorysu domu i řadu úvah k jeho stavebnímu vývoji. Spolu s časově velmi opožděnou výpovědí posledních majitelů usedlosti je základním svědectvím pro připravenou expozici. Zatímco autorovy úvahy směřují k revitalizaci tradičního pojetí bydlení, výzkum posledních let se snaží věrně postihnout bydlení v domě kolem roku 1950, kdy rodina tento model opouští. Výsledky opožděného národopisného výzkumu se staly východiskem pro expozici, jejímž cílem je dát návštěvníkovi nahlédnout do košatosti denního života horalů, kde má své místo také doba válečná a počínající turismus.

Z HISTORIE DOMU

Podle historických zjištění PhDr. Jiřího Langra byla pasekářská usedlost ležící na konci velkokarlovického údolí Podřaté, nad místem zvaným *Noclehy*, založena už před rokem 1761 Janem Petřekem. Nesla staré číslo 118, po přechíslování v roce 1820 dostala tzv. poštovní číslo 201, které užívá dodnes. Do druhé poloviny 18. století, kdy probíhala tzv. pozdní pasekářská kolonizace, je kladen sám vznik usedlosti, ale stavba tohoto domu je J. Langrem,

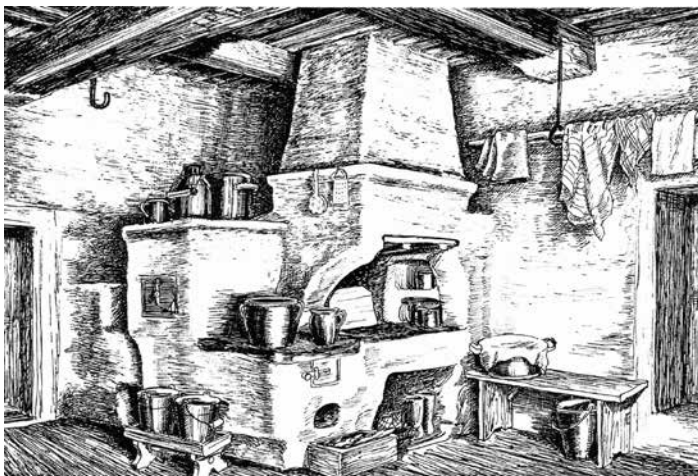
znalci z památkového ústavu (bez uvedení jména) i architektem Jaroslavem Fialou opakovaně kladena do roku 1825 s tím, že v roce 1897 došlo v domě k rozsáhlým stavebním úpravám. Shodně tvrdí, že pod stropní trámy jizby byl tehdy podvlečen průvlak, rošt s vyznačenou datací právě 1897, byla položena dřevěná podlaha na místo hliněné dusanice a k peci byl přistaven zděný sporák s plotnou, údajně první v údolí Podřaté. Dendrochronologický průzkum vytipovaných trámů z roku 2009 však tuto dataci nepotvrdil. Všechny zkoumané trámy podle výsledků měření pocházejí z roku 1891 a let těsně následujících. Autor průzkumu v závěru zprávy konstatuje, že „někdy (asi krátce) po roce 1891 došlo k důkladné přestavbě – rekonstrukci celého objektu chalupy“.

Roubený dům na nízké podezdívce vyrovňavající terén má půdorys typický pro větší usedlosti někdejšího rožnovského panství. Má širokou průchozí síň, po jejíž jedné straně je jizba s jizbičkou *chalúpkou*, se samostatným topeništěm a samostatným vchodem z podsíňku a druhým vchodem z velké jizby. Po druhé straně síně se v Podřatém vcházelo do dvou komor se samostatnými vchody, z nichž jedna měla směrem do dvora dvě ven otvíravá okénka, druhá jen větrací průduchy. Podle názoru J. Fialy byla druhá komora přizpůsobena k obývání na začátku 20. století, kdy hospodyně již nemusela mít tolik zásob doma a na potraviny stačila komora jediná. Současně se pohoršuje nad zasazením slohově atypických oken, která působí rušivě, a naopak si pochvaluje porozumění majitelů domu, kteří připustili zbourání úzkého komína z tohoto prostoru. Této komoře říkali Šturalovi *komora nová*, měla položenou dřevěnou podlahu a omítnuté a líčené stěny, jak dokládají také fotografie z demontáže. Podobu kamínek k vytápění si už nevybavil žádný z nich, jen syn Josef připustil, že to tak mohlo být, protože ve vnějším koutě komory bylo zjevné, že jsou desky podlahy nadstavované. Vzpomínal, že dveře do této komory blíže schodů na hůru byly v horní třetině prosklené

Pohled na komory
ze dvora, 1968, foto
B. Přikryl,
fotoarchiv VMP

Pec se sporákem
a troubou, 1956,
kreslil K. Langer,
převzato z: FIALA,
Jaroslav. Stará
usedlost pod
Velkým Javorníkem.
Valašsko. 1956,
V, s. 165.

41

čtyřmi tabulkami. S jistotou víme, že v této komoře po čas války bydlela sestřenice mladé hospodyně Štefka, která u nich po dobu války pracovala jako zemědělská dělnice, aby se vyhnula nasazení na práce v Reichu. Nějaký čas s ní v komoře nocovala paní Landová z Pardubic, o níž rodina nic bližšího nevěděla, než že se skrývá, protože při jakémkoliv návštěvě důsledně mizela do nedalekého sklípku.

Vedlejší komora se samostatným vstupem ze síně, zvaná *stará komora*, měla stěny bez omítky a jen hliněnou dusanici. Byla bez oken, v trámech měla jen úzké větrací průduchy, které se na zimu ucpávaly.

Při rekonstrukci domu ve Valašské dědině byla patrně tato část domu záměrně vrácena do předpokládaného staršího stavu. Komora přístupná ze síně byla zřízena jen jediná, s jediným vchodem, bez oken do dvora, jen s ponechanými průduchy v trámech. Fotografie ze stavby dokládají náhradu poškozených trámů stěny do dvora několika trámy čerstvě tesanými, spolu s patrně druhotným užitím trámů ze starší stavby. Toto řešení se dá předpokládat také u stěny síně, kde po druhém dveřním otvoru není památka.

Široká průchozí síň s podlahou kdysi jen hliněnou, podle tradovaných ústních svě-

Josef Šturala s Josífkem, dnešním informátorem a hofer Michal Šturala, 1943, rodinný archiv

42

dectví koncem 19. století nahrazenou nehoblovanou podlahou prkennou, byla při rekonstrukci ve Valašském muzeu vydlážděna kamennými šledami. Můžeme se jen domnívat, že z provozních důvodů, neboť v sedmdesátých letech se dusaná hliněná podlaha stavbařům ještě nedařila a prkenná podlaha byla příliš náročná na údržbu. Oboje vstupní dveře do síně byly nižší a široké, otáčivé *na sovách*, s dřevěnými závory. Svažitost pozemku byla řešena nestejnou úrovní podlah v přízemí. Ve vztahu k jizbě je podlaha síně snižovaná, zatímco u malé jizbičky chalúčky je o 20 cm výše, podobně jako na původním místě.

Prostorná jizba, osvětlovaná dvěma okny v průčelí a jedním do dvora, má omítnuté a bílené stěny, překládaný dřevěný strop, čerstvě položenou prkennou podlahu už jen z užších desek. Téměř čtvrtinu plochy jizby zaujímá vlevo od vchodu vyzděná pec. Jak píše J. Fiala, je stavěná z kamene z daleka dovezeného, protože zdejší se nehodí. Pozastavuje se nad smělou konstrukcí komína, kde celé těžké komínové těleso, nad *kůtkem* se kónicky sbíhající, je při volné straně nesené trémem

položeným na jedné straně na konzolovitě probrané stěně, na druhé straně na stěně oslabené výklenky. Vedle pece stojí zděný bílený sporák s plotnou a jednou troubou vsazenou do hranolovitého výstupku. Za sporákem je v jednom bloku s ním vyzděna jakási lavice, která usnadňuje vystoupení na pec.

Druhé topeniště v domě bylo v přilehlé jizbičce chalúpce, místnosti s omítnutými a bílenými stěnami, dřevěnou podlahou a osvětlením dvěma okny. Co sahá paměť posledních majitelů, stál v tomto prostoru malý zděný sporák s příkládáním od dveří zvenčí, s jednou pečící troubou. J. Fiala přepisuje k roku 1897 jako jednu z úprav v domě také náhradu *valašské pece* ve výměnku dnešním zděným sporákem. Tuto úvahu zpochybňuji, a to nejen z prostorových důvodů. Spíše bych připustila, že jizbička nebyla vytápěná, jak bylo vídat v jiných domech v kraji. Pro existenci otopného zařízení v chalúpce však svědčí nepatrná zmínka v návrhovém listu, kde je řečeno, že široký komín má dva komínové průduchy, které se musí čistit po čtvrt roce. Před úpravou na pohostinské zařízení byl sporáček vybourán, v roce 2009 znovu postaven bez opory stavební dokumentace. V době demontáže byl samostatný vchod do chalúčky z horního *podsíunku* zaslepen vloženými trámy, patrně jako opatření po odchodu hoferké rodiny. Dá se předpokládat, že právě pro ně byla do horního podsínku kdysi vestavěna další komora s vchodem mimo dům. Informátoři však nepamatovali, že by byla jako komora pro potraviny někdy používaná, ani tehdy, kdy u nich ještě bydleli hoferi Šturalovi. Vždy se tam ukládalo štípané dřevo na topení, byla to *drvárka*.

Ze síně se po širších schodech vystoupilo na *předhůří* a z něho na hůry nad komorou a nad jizbou a chalúpkou. I tady kolísala výška podlah jednotlivých prostor. Konstrukce střechy je překvapivě lehká, vazba hambálková. Nad jizbou tvořily kolem komína jakousi hradbu s odstupem postavené rozměrné *štrychy* s obilím. Na vzdá-

lenější místa této hůry, také nad jizbičku a nad obě komory skládali seno. Vynášeli je sem po schodech v nůších svázané. Bylo to obtížné, ale obytné místnosti bylo užitečné zateplit.

Jen lehce se J. Fiala v citovaném příspěvku dotýká vnitřního vybavení domu. Jeho zjištění, do značné míry shodná s *Návrhem na památkovou ochranu* z roku 1953, se jen částečně liší od mých poznatků. Konstatuje, že v domě zůstal dojem starobylosti nejen zásluhou dřevěných stěn a stropu, nevelkých oken a hlavně rozložitě pece, ale i bidla u ní, široké lavice na prkenných nohách u stěn, a těší se, až bude do jizby vrácen pěkný trnožový stůl, odložený na půdě. Ani hospodyně, ani její syn Josef si však na takový stůl v jejich domě nevzpomínají. Stejně tak popřeli ukládání osúchů – placek bez kvasnic – na police v komoře. Toto pečivo znali, ale tvrdili, že se konzumovalo co nejvíce čerstvé, protože rychle osychalo. J. Fiala se jen zmínil o bečkách na zelí v komoře skladovací, komoru obytnou v popisu pominul.

Článek J. Fialy doplňují dvě kresby Karla Langra. Pohled na průčelí domu s výraznými znaky vápnem bílenými kolem oken, zdálky nápadné, a pohled na pec v jizbě, spolu s vybavením tohoto koutu. Právě pec v domě v poválečných letech lákala k návštěvě. Zastavovali se tady turisté, s celou třídou žáků sem opakovaně chodíval učitel ze školy z Podtátého i ze školy v dědině dívat se, jak se doma pekával chléb, v době, kdy bylo už běžné jej kupovat v obchodě. Hospodyně se podřídila požadavku památkářů, ale nevítila jej. Na sázení pecní do pece bylo při hromadných návštěvách málo místa a práce byla obtížně zvladatelná. Stejně tak se podřídila požadavku předvádět předení vlny na různých místech Moravy, nejvíce v Brně. Právě tenkrát oblékala svůj кроj. Ale to už bylo v letech padesátých, dům byl od roku 1953 pod ochranou památkové péče. S jejím přispěním byla v roce 1956 nově šindelem pokryta severní polovina střechy, obě *obháňky* a štít na západní straně. Současně byl obnoven *kozub* na straně východní, vše nákladem 11 000 korun.

Dnes už neznatelné zdobení trámu, 1968, foto B. Přikryl, fotoarchiv VMP

Znalost těchto skutečností, stejně jako údaj o zásadní renovaci domu v devadesátých letech 19. století, vyvolává pochybnost v dataci malby na ostění a na kozubech obou štítů. V archivu Památkového ústavu v Kroměříži, který uchovává doklady o chalupě čp. 201 z Velkých Karlovic – Podřátého, podklady k renovaci štítu chalupy nejsou. Víme jen, že kozub s malovaným podhledem na východní straně byl obnoven. Porovnáním obou je zřejmé, že jeho nová malba byla odvozena od existujícího vzoru na straně západní s tím, že byla obohacena o iniciály současných majitelů – „JS“ a „LS“ v samostatných oválech. Tedy Josef Šturala, Ludmila Šturalová. Výzdoba obou štítů jistě byla a dodnes je velmi decentní, zejména dekor po stranách štítů zaznamenal jen pozorný divák. Po dostavbě domu ve Valašské dědině v roce 1970 měl rekonstruovat barevnou výzdobu štítů Karel Vašina, výtvarník muzea. Po létech už jen málo patrná malba na obou štítech byla v roce 2012 podrobena důkladnému vyhodnocení, část dekoru byla fixována, u části byla provedena domalba. Restaurátorský zásah provedl, pro archiv muzea důkladně popsal a v muzejním sborníku postup zásahu publikoval Luděk Dvořák.

Podobně nenápadné bylo i šrafování červenou hlinkou na zhlaví několika trámů u spodního podsínku. Podstatně více upoutávají bílé znaky kolem oken v průčelí. Na nejstarších fotografiích ve velmi prosté formě, na pozdějších snímcích průčelí Šturalovy hospody je velmi nápadné, nepřirozeně tvarované. Syn Josef tvrdí, že znaky jsou z ruky člena filmového štábu Slepíčky, z roku 1947, kdy se v blízkosti usedlosti natáčel film *Portáši*. Tehdy byl však jen sedmiletý, tudíž jeho svědectví lze zpochybnit. Spíše se dá soudit, že byl jen svědkem obnovy malby. Pro její existenci v prosté formě svědčí kresba průčelí domu od Karla Langra, znalce výtvarných projevů v lidové architektuře, který byl o její pravosti přesvědčen.

V průběhu let se Šturalům bydlení v památkově chráněném objektu stávalo stále těsnějším. Hospodář svým založením směřoval k modernizaci zemědělské práce i k modernizaci bydlení a zásady památkové ochrany jeho záměry svazovaly. Rozhodl se tedy postavit nový, zděný dům v sousedství domu roubeného, už se standardy doby, vodovodem a koupelnou.

Pomalu chátrající usedlost měla být přemístěna do Valašského muzea v přírodě. Na Aktivu při OŠKK Vsetín pro dostavbu Valašského muzea v přírodě bylo koncem roku 1965 rozhodnuto, že na opravu čp. 201 ve Velkých Karlovicích bude dodán materiál, práci si musí majitel udělat nebo zaplatit sám. O rok později se opakuje zápis o nutnosti střechu opravit a podle výpovědi pamětníků se tak skutečně stalo. Zápis z národopisné porady z července roku 1969 doslova uvádí: „*Vzata na vědomí zpráva o demontáži pasekářské usedlosti z Velkých Karlovic – Podřátého Šturala, která byla demontována a svezena a v současné době se konzervuje*“. V následujícím roce dům stál.

Celá usedlost sestávala ze tří hospodářských budov – chléva s ovčínem, stodoly s přístavky, seníku na kamenném sklípku zahlobeném v břehu a obytného stavení. V Podřátém bylo vše situováno volně v mírném svahu nad potokem, bez uzavřeného dvora. Po přemístění do Valašské dědiny se podařilo celkem příhodně usadit jednotlivé objekty do dřívějších vazeb, jen replika seníku se sklípkem stojí stranou, protože svahovitost pozemku jiné umístění neumožňovala.

Vžilo se označení Šturalova usedlost podle příjmení posledního majitele. Za svou doloženou existenci patřila usedlost pouze dvěma rodinám, dlouho Petřekům, od třicátých let dvacátého století Šturalům.

ŽIVOT V DOMĚ

Poslední z Petřeků, Jan, nebyl dobrým hospodářem, postupně rozprodával polnosti a od roku 1914 zápasil se zadlužováním natolik, že v roce 1927 byl celý majetek prodán v dražbě. Získala jej Rolnická záložna ve Velkých Karlovicích.

O dva roky později usedlost pro svého syna Josefa koupil Šturala Jiří z čp. 204, tedy z blízkého sousedství. Rodiny si nebyly cizí, však Petřekovi Jan a Veronika byli jemu a několika jeho sourozencům za kmotry. Nový majitel hospodařil na polnostech, ve dvoře choval něco dobytka, ale v domě nebydlel. Obývaná tehdy byla jen chalúpka, místnost při jizbě. Bydlela tam rodina hoferů, Šturalovi Michal a Otýlie, jmenovci, u nichž majitelé už ani necítili příbuzenství, lidé poctiví a pracovití.

Teprve v roce 1939, kdy se oženil syn Josef, nar. 1913, dostala jizba nové uživatele. Josef, syn Jiřího a Anny, rozené Tomkové,

si 28. října toho roku vzal za ženu Ludmilu Bolfovou, nar. 1918, dceru Františka Bolfy a Anny, rozené Drozdové, z domu ještě výše položeného. Svatba měla slušný počet hostů, k oddávkám jeli svatebčané na dvou vozech ozdobených chvojm s papírovými barevnými růžemi a pentlemi v červeno modro bílé barevnosti. Hostina po obřadu probíhala v hospodě U Polanských v Podřatém, kam dodali od Bolfů ovci na guláš. Skoro do půlnoci se tančilo. Už večer nejbližší rodina zamířila do domu nevěsty, k Bolfům. Tam bylo další pohoštění. Na výpomoc přizvaná učitelka ručních prací, znalá moderních městských způsobů vaření, tehdy skopové maso z další domácí ovce jen uvařila a na stůl podala ozdobené snítkami petržele. Nikomu se to nelíbilo a jen málokomu chutnalo. Jaké další pokrmy byly svatebním hostům předkládány, si tehdejší nevěsta po sedmdesáti letech už nevzpomínala, ani na čepení nevěsty se nedovedla upamatovat.

45

Stav chalupy na původním místě, v komoře jsou prořezána novější velká okna, 1969, foto B. Příkryl, fotoarchiv VMP

Druhý den se však vezly peřiny nevěsty do nového bydliště, čp. 201. Na žebřinovém voze bylo něco rozloženého nábytku, dřevěné nádoby, dva barvotisky v rámech po mamince, řezbovaný kříž a navršené peřiny v povlečení. A nevěsta byla pyšná na to, že už tehdy měla povlečení *pěkné bílé*. Upřesnit, zda damašek nebo kanafas s jemným proužkem, už nedokázala. Její rodný dům byl sice jen kousek výše za potokem, ale vůz s její výbavou dvakrát projel celým údolím Podtáté, jak tehdy ještě bylo zvykem.

Jizba domu byla několik let neobývaná, prázdná. Rychle ji opatřili tím základním nábytkem a postupně ji vybavovali podle svých představ. Ke staré posteli, skříni a lavicím v rohu nechali hned v následujícím roce zhotovit u místního stolaře Františka Petru nový kuchyňský nábytek sestávající z kredence na nádoby s prosklenou vitrínkou pro parádní hrnce a nápojové sklo, ze stolu s obdélnou deskou lubové konstrukce a čtyř židlí. Vše bylo natřeno olejovou barvou v barvě slonové kosti v kombinaci s hráškově zelenou, jak bylo v tu dobu moderní. Židle v tradičním pojetí s profilovaným opěradlem je v tomto provedení překvapivá. Jmenované kusy nábytku, už dávno vyřazené z užívání, Šturalovi po letech muzeu darovali, podle jediné dochované židle byly pro expozici zhotoveny repliky. Vyjmenované kusy kuchyňského souboru tedy pocházejí přímo z domu. Stejně tak dva barvotisky v rámu a kříž, které macecha uchovávala pro svoji schovanku a současně neter z domácnosti své sestry. Mladá hospodyně totiž jako drobné dítě osiřela a její otec se zakrátko oženil se sestrou své nebožky. Nevěsta si památek po vlastní matce velmi vážila, oba obrazy spolu s křížem pak visely v jizbě na čestném místě v koutě nad stolem. Po roce se mladým Šturalům narodil chlapec Josef, později ještě dvě děvčata. Během sedmi let od svatby měli tři děti.

Pole sice neměli od domu daleko, přece však někdy bylo třeba děti pohlídat, zejména nejstaršího Josefa. Tehdy vypo-

mohla hoferka Šturalová, která s mužem a dcerou bydlela v chalupce při jizbě. Ač nepříbuzná, jmenovali ji *stařenka Šturalová*. Obě rodiny spolu dobře vycházely, od Šturalů ke Šturalům byly „*dveře do jizby stále otevřené*“. Nechodící batole si hospodyně brávala na pole s sebou posazené v táčkách, odkud nemohlo nebezpečně spadnout a mohla je mít na očích, kojenice mívala v kolebači.

Z pole odbíhala vařit oběd. Zprvu měla její kuchyně tradiční ráz. V rodině vzpomínají na *mlýncovou krupičnou latu*, kdy se na pomaštěný pekáč vylilo vykynuté těsto umíchané z mouky umleté na žrnu v síni, upečené se pokapalo máslem, vzpomínají na šišky plněné nádivkou z mrkve, koláčky typu halušek, ale hotovených jen z krupice, zalévané smetanou, s navrstveným zelím nebo s rozškvařeným špekem, na *chlupaté knedle*, krájenou šišku zalévanou smetanou, *pečáky*, což byly nedosušené křížaly z jablek mlékem zapíjené. Tvaroh rozdělaný smetanou býval i na oběd, chleba se k němu přikusoval. V jídelníčku celkem vzácné maso jen vařili nebo pekli. Brambory se zelím byly často, k masu se zelím ovšem vařili knedlíky a hospodyně vzpomíná, že její byly několikrát oceněny i letními hosty „jak byly žluťucké“. Pro zimní spotřebu nakládali do bedněných putyrek *peprný syr*, který pak kladli na chleba. Mnohdy s plísni na povrchu „*byl jen pro silné povahy*“. Kdo jej v této podobě odmítal, dočkal se výtky „*s takovou neugazduješ*“. Maso a špek konzervovali zprvu jen uzením a speciálně uzený podbradek nechávali na hnoje, tedy na čas zimního vyvážení hnoje, aby dodal sílu těm, kdo s velkou námahou dopravovali na svažité pole tento ceněný materiál. Uzené maso na kratší čas zavěšovali pod víka štrychů, kde větralo a škůdci neujiřovali. Běžným způsobem konzervace menšího množství bylo nakládání špeku nebo dokonale propečeného masa do sádla, které se po spotřebování masa muselo rychle využít do jídla, na jišku a podobně. A novinkou, kterou si hospodyně brzy po druhé válce také osvojila, bylo konzervování

masa do patentních sklenic, kde při dobřem skladování přečkalo až do žní. Z výčtu je zřejmé, že stravování rodiny bylo dříve do velké míry založeno na mléku a výrobcích z mléka. Však i ke snídani mívali chléb a bílou kávu podávanou ve velkém hrnku. Požadavky letních hostů *luftáků* v hostitelských rodinách a sám kontakt s nimi přinášel do domácího jídelníčku změny především častějším zařazením zeleniny dříve málo užívané, jako byly kedlubny, kapusta, pórek, mrkev nejen do polévky, rajské omáčky z protlaku, nebo i zeleniny neznámé jako špenát nebo celer. Novinkou vyžadovanou letními hosty, které zprvu v domě nemívali příliš často, protože nechtěli mít zlou krev s hostinským Polanským, bylo použití zeleniny pod pečené maso a hlavně sortiment drobného cukroví na Vánoce. Tradičně v rodině právě jen na Vánoce pekli vdolky potírané makovou nádivkou a *vdolky trnčáky*, přičemž povidla museli dokonce kupovat. Tu trošku švestek, co se rodily kolem chalupy, sušili jen v troubě. Hrušky se tu nedařily, takže *hruščáky* nepekli vůbec. Kolem domu bylo dříve jen málo ovocných stromů, většinou špendlíky, vhodné jen pro přímou spotřebu, a dvě jabloně. Teprve mladý hospodář vysadil kolem dvora tolik švestek – *trnek*, aby bylo dost na povidla i na slivovici.

Mléko před zpracováním hospodyně odstředila a vytužila na tvaroh, ze smetany stloukala máslo. Odstředivka na mléko měla své stálé místo mezi okny v jizbě, tvaroh nechávali odkapat spíše v síni pod schody, jen v plachetce zavěšené na tyči. Teprve pro hotové výrobky si přicházela překupnice, někdy náhodný turista. Těch přicházelo nejvíce za protektorátu, zejména Baťovců ze Zlína. Utržené peníze, ze války s velkým rizikem postihu, měla hospodyně na oblečení pro rodinu.

Ujistila mne, že se ona i děti *strojili pěkně*, nikoliv však v tradičním duchu. Nenosila čepce mimo kroj, nenosila už *jupky* zde zvané *marinky*, místo fěrtochu měla zástěru, často i za krkem vázanou. Kroj sice vlastnila, ale použila jej vzácně jen několi-

krát na cestu do kostela a při předvádění předení po Moravě, k němuž ji po roce 1950 několikrát přiměli památkáři. Do kostela je cesta dost dlouhá a v kroji málo pohodlná. Bylo pravidlem, že po *Divínky* se z pasek šlo jen *bosky*, až tam si obouvali boty. *Brynělky* ke kroji neměla, obouvala nízké střevíce s páskem přes nárt. Její kroj sestával z černého krátkého kabátku, čepce, velkého vlněného šátku s třásněmi a barevnou výšivkou, koupěného v obchodě. Pro léto měla rukávce s drobnou modrou výšivkou, červenou kordulku, co si sama křížky vyšila. Brokátový fěrtoch a černou listrovou sukni oblékala po celý rok. Její matka ještě měla i na svátek pěkný fěrtoch z modrotisku, ten zůstal sestře. Sama si však kroje nijak nepovažovala, kdysi jej někomu půjčila, nevrátil se a už se po něm nepídila. Oblékala se tak, jak kázala doba, a oblečení měla dost, protože i letní *hostky* na ni pamatovaly s oblečením po svých dětech i svým, už odloženým.

Cesta do kostela bývala příležitostí koupit kousek hovězího masa u řezníka, žida Zwillingera, popřípadě příležitostí k setkání s kmotry, křestními. Jen jim a velebnému pánovi ve svém dětství *dávali pac*, tedy líbali ruku. Svoje děti už k tomu projevu úcty nevedli.

Stařenka Šturalová se strojila v duchu doznívající tradice. Nenosila sice čepce, ale bez uvázaného šátku ji nikdo neviděl. Sukně mívala spíše tmavší, na nich do pasu zástěru většinou dole s volánem, stále ještě nosila *jupku na všedno*, ve zdobenějším provedení a v lepším materiálu i na svátek. Skoro celoročně vystačila s nízkými černými papučkami. Stařenky muž obouval jen papuče, v zimě i v létě. Podivení svým oděvem vyvolával starý Stoklasa ze sousedství, který kroutil venku z lněného vlákna dratve oblečený *jen v rubáču*, tedy dlouhé lněné košili. Foto darované jedním z letních hostů dokládá, že děti a hospodář oblékali běžný dobový oděv.

Pozemky náležející k usedlosti přetřela nově zbudovaná silnice na Kasárna, a tak se stalo, že několik kusů polí měli za cestou nad chalupou. Celkem hospodařili na 16 ha půdy, z toho bylo 6 ha půdy orné, skoro tolik pastvin a zbytek les, kde v rubiskách dobyt看 vypásali trávu přes nevůli hajných.

Na polích pěstovali všechny běžné obilniny – oves, ječmen, také žito a pšenici, to za okupace vozili do mlýna, kde byla spotřeba pod kontrolou. Navíc si tajně našrotovali upraveným mlýncem v síni něco i doma. Navršený okřínek dal hodinu práce a pro děti to býval trest za nějakou nezdědu. Zelí sázeli několik záhonů, na zimu jej nakládali dvě bečky po 200 l, jmenovali je *gasůvka*. Záhony *kvaků* nechyběly, ale omáčka s nimi byla považovaná za *plané jídlo*. Seli i krmnou řepu, do ní pár řádků máku. Jako pomůcka pro jeho setí posloužila plechová krabička od krému na boty s dírkami po obvodu. Nově vzdělávanou půdu v rubiskách osévali křibicí, jejíž sláma, cepy mláčená, se používala do slámníků, někdy se prostírala do postele i bez slámníku. Len už seli jen za války, v předepsané výměře. Po druhé světové válce chovali 5 dojných krav, 1–2 jalovice, 2 prasata, z nichž jedno bylo určeno pro domácí spotřebu, 5–6 ovcí, které dávali na sezonní pastvu na Javorník. I později mívali doma aspoň 4 ovce, „aby byl syr“. Mívali dost drůbeže, 10–15 slepic a do 10 husí, kterým se při potoku pod chalupou dobře vedlo.

Všichni hospodáři v údolí Podřaté měli jen kravský potah, ten už u Šturalů zapřahali do chomoutů. V hospodářství měli pluh, železné brány, plečku, pluh *ohrňák*, od tchána Bolfa si mladí půjčovali mlátičku a fukar. Otec hospodyně totiž pracoval pro firmu Wichterle a Kovářík z Prostějova a pro Mílotického hospodáře jako zprostředkovatel prodeje a moderní mechanizaci měl velmi brzy. Podle potřeby mladým vypomáhal také jiným náradím. Chodívali k němu i do mlýna, který si zbudoval pod chalupou. V malé, deskami obité stavbě

stál mlýnec už se železným soukolím, který byl poháněn vodním kolem. Jen krátce Šturalovi používali jako pohon pro mlátičku žentour, který u stodoly zůstal ještě z hospodářství Petřeků, záhy si pořídili motor na naftu značky Slavia, kterým pak poháněli také cirkulárku. A s rokem 1947, kdy byla na paseky zavedena elektřina, postupně přecházeli na elektrický pohon všech hospodářských strojů. K hospodářství ještě patřily dva vozy, lehčí žebřinový a vůz hnojný, a jedny lehčí tažné sáně, užívané na vyvážení hnoje i svážení dřeva.

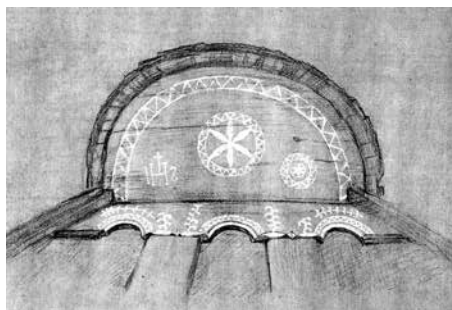
Kromě zemědělské práce hospodář vypomáhal v lese, především v zimě. V údolí byl vážený, uznávaný jako dobrý a vzdělaný hospodář. Měl totiž tři měšťanky a navíc si po večerech rád četl nejen beletrii půjčenou od učitele, ale i příručky ke zvelebení a modernizaci hospodářství. Rád se věnoval dětem, hrával s nimi Člověče, nezlob se, domino, šprtec s mincemi, na vlky a ovce, občas jim četl z pohádkové knížky. Synkovi vyrobil *koláčky* z ohlazených *brlínek* na stavbu ohrad a hradů. Děti mnoho knih neměly, v paměti jim zůstala jen lepoporela s pevnými deskami. Strýc, který byl kovářem, malému Jožkovi ukul funkční vozík s ojí a dřevěným truhlíčkem pro náklad, k tomu malé hrábě, aby mohl pracovat při tátovi. To byla hračka nezapomenutelná.

Svou ženu hospodář podle jejího vlastního tvrzení šetřil, nenechal ji dělat těžké práce a do hospody zašel jen zřídka. V rodině však měli pevně rozvrženo, které práce přísluší hospodáři a které hospodyně, a pravidla se nepřekračovala. Po mnoha letech po úmrtí hospodáře jeho vdova, více než devadesátiletá, všechno vzpomínání ukončila slovy „Byl to dobrý chlap“.

INTERIÉR DOMU – VÝCHODISKO PRO EXPOZICI

S chutí hospodyně Ludmila Šturalová spolu se synem Josefem vzpomínala také na vybavení jednotlivých místností domu, především jizby, která byla středem rodinného života. Mohutná pec ještě pár let po válce plnila svoje poslání, ale brzy

si zvykli kupovat v obchodě i chléb a pec užívali jen příležitostně, na velké svátky a pro ohlášené návštěvy. Proto nebyla běžně využívána ani její horní plocha, jen zřídka tam jejich školák po pečení chleba také spal. J. Fiala ve zmíněném článku uvádí vzpomínku starého Petřeka, že se tam vyspalo i devět kluků a horní kameny tak pálily, až si ve spánku spálili kůži na stehnech. Šturalovi horní plochu pece užívali spíše k odkládání větších kusů nádobí. A protože tam kladli i běžně používané boty, prostírali na netopenou pec silný tzv. kobercový papír. Stejně tak se místem k odkládání kuchyňských potřeb stalo předpecí, kútek, kde opět hospodyně na požádání jen velmi vzácně předváděla pro návštěvy vaření na přímém ohni. Topeništěm plně využívaným byl zděný bílený sporák přistavený k peci, kde se na plotně vařilo a v troubě peklo, co bylo třeba, a současně místnost vyhříval. Vedle pece stála lavička s nádobím, při stěně sousední místnosti bylo na kutém držáku s očkem zavěšeno bidlo k dosoušení textilu. Tento kout dokumentuje kresba

Bedno kabřince nad komorou před restaurováním, 2012, kresba M. Koláčková

49

Stavba chalupy v muzeu po transferu, rekonstrukce stěny komory bez oken, použití nových trámů, 1969, foto L. Holčák, fotoarchiv VMP

Karla Langra, pořízená pro článek J. Fialy z roku 1956. Obrázek zachycuje i na dřevěné podložce postavená dvě vědra na vodu, která tam stávala až do demonstace domu.

Nade dveřmi do chalúčky hoferů visívaly čtvercové kuchyňské hodiny natahované klíčkem. Proti peci stál krátký kuchyňský kredenc s horní prosklenou vitrinou, kde mívali sváteční hrnky a nápojové sklo, ve spodních policích krytých dvířky bylo uloženo nádobí, většinou plechové, smaltované. V tomto koutě měla své místo stolička se smaltovaným umyvadlem – lavorem, ručník visel na hřebíku v zárubni. Mezi okny v průčelí byla zavěšena krátká dřevěná polička a na ní stál radiový přijímač značky Beseda. Radio měli v rodině jako druzí v údolí Podtáté. Hned po zavedení elektřiny na paseky jim je z vděčnosti za možnost pobytu v domě v době druhé světové války opatřila paní Landová z Pardubic. Pod radiem mívali pár právě čtených knížek, hry dětí, holení hospodáře, potřeby na šití. Všechna tři okna zdobily na garmyžích zavěšené krátké záclony s drobným strojním vzorem.

Kout diagonálně proti peci měl tradiční řešení, ač nábytek už byl částečně dobového charakteru. Masivní lavice bez opěradla, s ozdobně tvarovanými nohami z fošen, zmiňovaná v návrhovém listu na památkovou ochranu, ještě nějaký čas posloužila. Dokonce se k ní váže děsivá vzpomínka synka Josefa, který, ještě ne školák, jedno ráno spatřil na lavičce ležící mrtvolu staříčka hofera ze sousední jizbičky. Nehybného, s rukama složenýma na prsou, dříve než ho uložili do rakve. Brzy poté si pořídili a ke stěně do dvora postavili čalouněnou pohovku – *otoman*, se zvýšeným podhlavníkem. Otoman byl nižší než lavice, usazené děti měly bradu přímo na stole, ale hospodář dobře posloužil při poledním odpočinku a nejstarší z dětí tam dočasně spávalo. Kousek před lavičou a otomanem stál běžný kuchyňský stůl loubkové konstrukce, světle natíraný. K němu patřily čtyři židle s tradičně tvaro-

vaným opěradlem, už opatřené barevným nátěrem. Dvě se podsouvaly pod desku stolu, dvě stály u stolu. Na stěně nad lavičou byly zavěšeny dvě fotografie hospodáře a synka Josefa, které dostali už upravené v rámků od letních hostů. Na této stěně visívala také petrolejka, stále připravená k použití. Boční stěnu do dvora zdobily dva rozměrné barvotisky, mezi nimi menší krucifix. Toto umístění je atypické, ale jen tady bylo dost místa k jejich zavěšení. Po roce 1947, kdy sem byla zavedena elektřina, se nad stůl na dlouhé šňůře přitahovalo elektrické svítidlo s ozdobně tvarovaným stínítkem.

Za otomanem stála při stěně tmavá postel s rovnými čely, se slamníkem. Peřiny v bílém kanafasovém povlečení se u Šturalů denně stlaly, a sice tak, že polštáře se položily na sebe a příkrývka se přeložila napříč. Vedle postele stávala v čase potřeby větší laťková kolébka s vybavením pro kojence. Za postelí pak už stála jen dvou-dveřová, skoro černá skříň se šatstvem a obuví v zásuvce vespod. Na věšák vedle dveří věšeli právě připravené oblečení nebo si tam příchodzí odložil svrchní šat.

Výpověď pamětníků mi byla dobrou předlohou pro expozici. Dopustila jsem se jen několika doplňků, o kterých, jak vím, se v jiných expozicích nemluví a tato jizba k nim dávala příležitost. Především pootevřené dveře skříně dávají nahlédnout na šatstvo, jaké se nosilo ve druhé světové válce a těsně po ní. Na věšáku vedle dveří je pro hospodáře připravená košile s náhradním límečkem, zhotoveným z podolku košile, kde je vsazen jiný materiál. Na výstupku u pece se na všedních *komisních* botách suší onuce, do nichž se běžně balila chodidla a dnes se vytratil z užívání. Nad sporákem se mezi nádobím suší také jednouchý *hrotek* na dojené mléko, nádoba také skoro neznámá. U něho je žádoucí připomenout, že na jeho mytí a důkladné vysušení dbala každá hospodyně, protože jeho čistota předurčovala kvalitu mléčných výrobků. Textilní závěs za postelí a nad lavičkou u pece sice infor-

mátory nebyl zmíněn, ale k prezentované době přísluší a vyšitý nápis na nástěnce za postelí svou trvalou platností jistě návštěvníka potěší.

K jizbě přiléhá stejně dlouhá, ale podstatně užší místnost zvaná chalúpka nebo jizbička. Omítnutá, s prkenou podlahou, jedním oknem do průčelí, druhým do sva-hu nad chalupou. Místnost měla samostatné vytápění, malý zděný sporák s plotnou a přikládáním na straně blíže ke vchodu z podsíňku. V místnosti trvale bydlela hoferská rodina Šturalů, staří manželé se svobodnou dcerou. Podle svědectví majitelky domu lidé pracovití a poctiví. Těsně po válce zemřel stařík a v několika následujících letech se obě ženy přestěhovaly do jiného nájmu blíže do dědiny. Vybavení této místnosti bylo prosté, jen to základní. Vedle dveří zvenčí stála police na nádobí, za sporákem menší truhla na šatstvo, nad ní věšák na šaty. Souběžně se sporákem postel, nad ní bidlo s nějakým šatstvem. Za čelem postele stál pod oknem malý stůl

se čtvercovou deskou, k němu byly přistavené židle. Pod druhým oknem u stěny v průčelí skoro celou šířku místnosti zabírala druhá postel. Na stěně visel menší kříž a nějaké drobné obrázky. Rovněž zde jsem mnoho neměnila, jen jsem na stůl doplnila plechové jídelní nádoby, košík s pletením, na bidlo prádlo. Podle svědectví informátorů se hoferka hodně zabývala zpracováním vlny, ale pokud bylo počasí jen trochu příhodné, využívala k práci podsínek. Kolovrat bránil v průchodu.

Široká průchozí síň, neomítaná, u Šturalů s podlahou z nehublovaných prken, byla místem, kde se odkládalo mnohé, co zrovna nebylo třeba v kuchyni a co potřeboval hospodář uchovat v dobrém stavu a k okamžitému použití. Náradí bývalo rozvěšeno na stěnách, větší nádoby, košíky, škopíky a podobně kladli na širokou lavici při stěně nebo do její spodní police, také do volných koutů, všelikam. Vedle vchodu ze spodního podsíňku byl na stěně dlouhý věšák, na nějž se věšelo všední šat-

51

V současné expozici světnice je patrné prolínání tradice se zařízením z poloviny 20. století, 2015, foto J. Kolář, fotoarchiv VMP

stvo právě nošené i to skoro zapomenuté. Když jsem vyzvíдалa, co vše tam mělo své místo, syn Josef pochybovačně prohlásil: „*To stejně nedokážete napodobit*“. Snažila jsem se.

U protější stěny vedle vstupu do komory stával ruční mlýnec, u něj stolička s připravenou nádobou na šrotovou mouku. Na této straně v druhém koutě bylo při stěně postaveno hrubě tesané schodiště na předhůří. Informace k vybavení síně byly sice méně konkrétní než k obytné části domu, ale pro přípravu expozice postačující.

Mnoho úvah stálo rozhodnutí, čím vybavit komoru. Oproti skutečnosti na pasekách byla v muzeu ze síně přístupná komora jen jediná, která, pokud jsem chtěla dostat záměru prezentovat bydlení rodiny ve druhé světové válce a brzy po ní, musela zastat funkci komory skladovací i obytné. U Šturalů komora stará, jen s větracími otvory, nebílená, jen s hliněnou *dláždou*, měla při užší stěně přes celou šířku dvě police zavěšené na drátech. Na ně kladli nádoby s mlékem, se smetanou, připravené maslo, tvaroh, vajíčka na ošatce a kdysi snad i ty zmíněné osůchy. V prostoru stály dvě velké bečky na kvašení zelí, struh na zelí a mnohé, co bylo třeba v domácnosti jen občas. Sousední komora nová, samostatně ze síně přístupná, měla stěny omítnuté, prkennou podlahu, dvě okna a v koutě patrně kamna k vytápění, která zmiňuje J. Fiala, ale majitelé si na ně spolehlivě nevzpomínají. S jistotou tvrdili, že byly v komoře dvě postele, malý stůl a židle, doplnila jsem truhlu na šatstvo a kufry. Druhou světovou válku v této komoře přečkala sestřenice hospodyně, jménem Štefka, z blízkého sousedství v postavení zemědělské dělnice při hospodářství. Pár měsíců s ní bydlela už zmíněná paní Landová, která jistě přicestovala s kufrem. Pod trámy je navíc zavěšeno bidlo na šatstvo, pod ním je z loubků pletený *praščák* pro příležitostné nocležníky a naplněný slávník, který večer přenášeli do jizby na spaní dětem, dokud nebyl v jizbě otoman.

Muzejní komora předstírá funkci obou komor v komoře jediné. Na hospodyňce zůstává vysvětlit, že nevytápěné komory bývaly v minulosti obývané zcela běžně a kdysi tomu tak bylo i v této chalupě, jak ve své práci přesvědčivě doložil J. Langer. Návštěvníky, kteří by lpěli na detailu a podívovali se, že ženy spávaly tam, kde zrovna kvasí zelí, je možno odkázat na komoru třetí, přístupnou jen z horního podsínku. Sloužila jako sklad naštipaného dřeva, může však zastupovat komoru skladovací i pro materiál nevábné vůně. Ve skutečnosti je však sociálním zázemím pro personál pracující v horní části Valašské dědiny a není přístupná.

Potřebám provozu je přizpůsobeno také celé podstřeší. Pro zaměstnance někdejší hospody byla kdysi upravena malá půda nad komorami. Při opravě domu v roce 2009, kdy se kladl nový šindel na celou střechu, byla k příležitostnému krátkodobému využití upravena také půda nad oběma obytnými místnostmi. Má sloužit jako šatna pro členy folklorních souborů.

Expozice v domě z Velkých Karlovic čp. 201 byla s doprovodným textem a seznamy všech vystavených sbírkových předmětů předána oddělení průvodcovských služeb v červnu roku 2010. Hospodářské budovy dosud slouží zemědělskému provozu.

LITERATURA A PRAMENY

DVOŘÁK, Luděk. Restaurování malovaných štítů obytného domu Šturalovy usedlosti z Velkých Karlovic ve Valašském muzeu v přírodě. In: *Museum vivum. Sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*. IX. ročník. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2014, s. 66–69.

FIALA, Jaroslav. Stará usedlost pod Velkým Jarovníkem. *Valašsko*. 1956, V, s. 163–166.

Langer, Jiří. *Co mohou prozradit lidové stavby: lidové stavební tradice v severozápadních Karpatech a jejich kulturní funkce*. Rožnov pod Radhoštěm: Ready, 1997.

LANGER, Jiří. Zrození Velkých Karlovic. In: *Velké Karlovice. 1714–2014*. Velké Karlovice: Obec Velké Karlovice, 2014. s. 9–44.

Valašské muzeum v přírodě, Oddělení dokumentace. Velké Karlovice č. 201. Evidenční památkový list – Šturalova usedlost; Nálezová zpráva s půdorysem; Korespondence k výkupu a přenesení chalupy do VMP; Výpisy z pozemkových knih.

Valašské muzeum v přírodě, Oddělení dokumentace, fotoarchiv.

Valašské muzeum v přírodě, Oddělení dokumentace, pomocný sbírkový fond Rukopisy, inv. č. R 609. KYNCL, Josef. *Znalecký posudek na dendrochronologický rozbor domu a stodoly pasekářské usedlosti z Velkých Karlovic – Podtátého*. 2009

Valašské muzeum v přírodě, archiv stavebně-technické dokumentace, inv. č. S 1099. *Šturalova usedlost – rekonstrukce objektu (Demolice stávající Šturalovy hospody, rekonstrukce, umístění expozice pasekářské usedlosti)*.

Valašské muzeum v přírodě, archiv stavebně-technické dokumentace, inv. č. S 0340. *Různá korespondence, zápisy 1962–1967*.

Archiv Národního památkového ústavu, Územní odborné pracoviště v Kroměříži. *Evidenční list nemovitě kulturní památky, Velké Karlovice 201*.

PAMĚTNÍCI

Ludmila Šturalová, nar. 1918, Velké Karlovice 201

Josef Šturala, nar. 1940, Velké Karlovice 201

Anna Vrbová, roz. Šturalová, nar. 1947, Fryšták, Náměstí 38

Petr Stoklasa, nar. 1962, Velké Karlovice – Podtáté 930

SUMMARY

LAST HUNDRED YEARS OF ŠTURALA HOMESTEAD FROM VELKÉ KARLOVICE – PODĚTÁTE

The house from Velké Karlovice – Podětáté no. 201 has been situated in Valašské muzeum v přírodě (Wallachian Open Air Museum) for forty years. This paper is a summary of existing testimonies about the transformation of the house under the ownership of the family Šturalovi as well as about its translocation to Valašská dědina. It is a summary of written records and preserved memories of the last owners, of its facilities and living conditions during the WWII. The house is regarded as a representative of the traditional local folk architecture both by the tourists and institutions protecting cultural heritage. Its exposition faithfully displays the former living arrangements and illustrates blending of traditional and contemporary views on housing and efforts of the owners to abandon the traditional way of living.

Key words

Velké Karlovice – folk architecture –
documentation – Cottage – Valašské muzeum
v přírodě – social relations – permanent
exhibition

MALOCHALUPNICKÁ USEDLOST ČP. 205 Z NOVÉHO HROZENKOVA

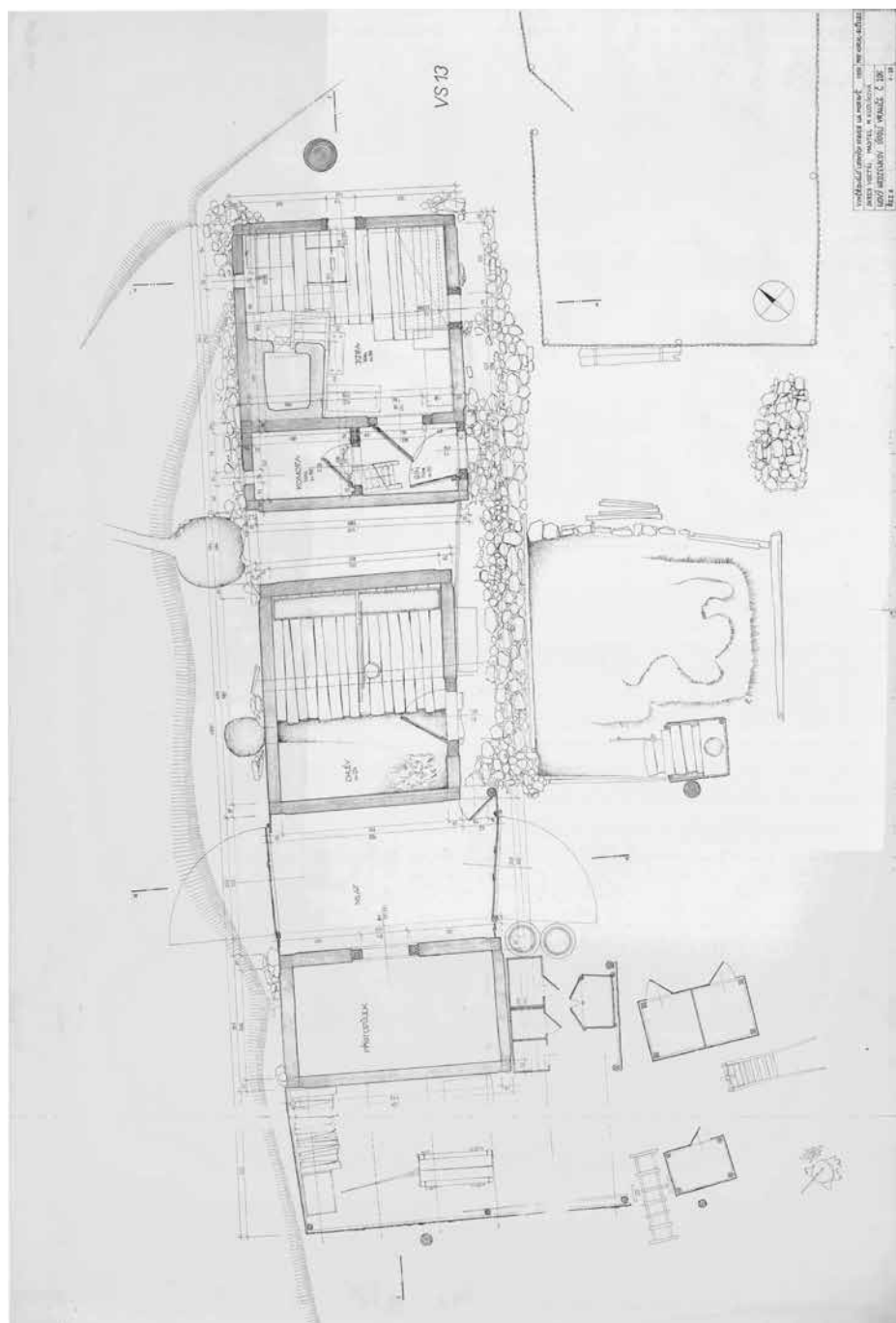
Emílie Haroková

Nový Hrozenkov – lidové stavby – dokumentace
– malochalupnická usedlost – Valašské muzeum v přírodě – sociální vztahy – stálá expozice

Při výběru objektů pro výstavbu areálu Valašská dědina rožnovského skanzenu od 50. let 20. století nemohli odborní pracovníci a vlastivědní nadšenci opominout půvabné roubené stavby z Nového Hrozenkova. Přibližně uprostřed *Petřekovy stráně* postupně vznikla tzv. *hrozenkovská terasa* s několika výraznými zástupci lidové architektury této obce. Nejmenší z nich představuje malochalupnickou usedlost čp. 205 realizovanou v kopii a zpřístupněnou veřejnosti v roce 1999. Pochází ze začátku údolí Vranča, z trati zvané *Pod Valkuv grůň*.

Podle výzkumu in situ v roce 1975¹ byla obytná část usedlosti – jizba s komůrkou a síňkou – v prodloužení střešního hřebene spojena prolukou s chlévem, stodůlkou a kůlnou, v mírném odchýlení z rovné linie. Napojení střešní konstrukce svědčí o etapovité výstavbě. V prostém roubení, u chléva s náběhem na rybinové spojení, překrývaly některé spáry mezi trámy dřevěné lišty. Proluku mírně lichoběžníkového tvaru, mezi domem a chlévem, ve 20. století držitelé gruntu uzavřeli ze dvou třetin trámy vloženými mezi postranní sloupky. Sedlovou střechu pokrývala šindelová krytina, na stodole jsme zaznamenali užití plechu. Volně vertikálně kladená prkna štítu dosedala na podlomení samostatné konstrukce. Vstupní dveře domu, podobně jako v jiných dřevěnicích staršího založení, tvořila řada svislých prken, z vnitřní strany spojených příčnými lištami. Na zpevňovací dřevěné kolíky věšeli obyvatelé domu šatstvo. Bezpečnost vstupu zajišťovala masivní dřevěná zápora. Dveře jizby byly dvouvrstvé – vně z vertikálně, uvnitř z horizontálně sestavených prken. Nízké široké dveře chléva, podobně jako u skladovací komory, tvořil rám s výplní.

Usedlost stávala na téměř rovném pozemku, ale na severní straně s prudkým sklonem k potoku, obtékajícím parcelu zezadu. Vodní tok stínilo pár vrb a mladších ovocných stromů a přední štít jizby několik desetiletí stará lípa. Západně od hospodářského traktu se rozkládala

Půdorys čp. 205 v dokumentaci Kurialova archivu, na dvoupřestorovou obytnou část s jizbou a komorou, vydělenou ze síně, přiléhá za prolukou hospodářská část s chlévem a navazující stodůlkou, patrných je několik drobných staveb, zahrádka, hnojiště a jímky, 1956, Oddělení dokumentace VMP

menší zahrada s ovocnými stromy a jižněji, v povlnově stoupajícím terénu, ostatní pozemky. Malá zahrádka před jižní stěnou jizby, ohrazená plotem z odkorků, sloužila k pěstování koření či plodin k častější potřebě. Jinak byl dvůr otevřený, ze všech stran přístupný, částečně upravený nepravidelně uloženými kameny. Hnojiště s dřevěným záchodem mělo v době výzkumu přirozené místo proti dveřím chléva.

Obydlí čp. 205 patřilo k nejmenším v Novém Hrozenkově. Jizbu téměř čtvercovou o rozměrech 352 x 378 cm osvětlovala tři okna. Dvě funkční – jedno ve štítové, druhé v jižní stěně – byla vsazena v mladším období do otvorů o celý trám menších, jak o tom svědčí zbytky původního ostění oken. K osvětlení *kútka* v severní stěně sloužilo ještě menší okénko v prostém dřevěném rámu.

Záklop jizby s překládaných prken nesla jedna stropnice. K zajímavostem patří sklepní jáma zahlobená v severním rohu

jizby, překrytá několika prkny. U malých hospodářství, pokud neměli samostatný sklep, řešili uložení okopanin tímto způsobem. Podlahy v obydlí bývaly hliněné, jako v naší roubence.

Velkou část jizby zabírala větší chlebová pec s kútlem a sporákem. Dýmník rámové konstrukce s proutěným výpletem omazaný hlinou, jako celé otopné zařízení, i stěny prostoru bílili vápnem. Kouř z otevřeného ohniště odcházel dýmníkem do nízkého kamenného komína – *pícky*, vyvedeného asi jen 30 cm nad základnu půdy.

Malochalupnická usedlost čp. 205 byla pozůstatkem původně většího majetkového celku – *panských kopanic* pod čp. 297 a, b. Nejméně od poloviny 18. století patřila rodu Minaříků. Archiválie zaznamenávají hospodáře Martina Minaříka a Josefa, jeho bratra. V první polovině 19. století přejali grunt chalupníci Josef a Johan, synové.² Každý obdržel po polovině dědictví. Bydlení měli společné, ve větší chalupě

Dvůr do usedlosti čp. 205 v Novém Hrozenkově, polovina 20. století, Oddělení dokumentace VMP

Štítová stěna obytné chalupy čp. 205, 1959, foto M. Nováková/Z. Mišurec, fotoarchiv Muzea jiho-východní Moravy ve Zlíně

o skladbě jizba – síň – komora,³ ale hospodářské budovy oddělené. Tyto stávaly jižněji od obytné části, která byla natočena do prostoru dvora vstupem, k chlévu a stodole štítem. Držitel dílu b měl hospodářské budovy situovány v poloze a místě jako u pozdějšího domu čp. 205, tedy na jižním okraji původního dvora, který patřil oběma vlastníkům.⁴ Pamětníci vzpomínali, že i po výstavbě naší roubenky se hnůj vyvážel proloukou do starého hnojiště, snad k potvrzení práva na díl původního dvora.

Z dřívějšího, většího gruntu se živilí nejen právně potvrzení vlastníci, ale i starší rodiče a svobodní sourozenci, označovaní v matrikách jako podruhové.⁵ Počet rodin zde bydlících se pohyboval mezi třemi až čtyřmi. Snad vysoká hustota bydlení přiměla majitele dílu b někdy kolem polovi-

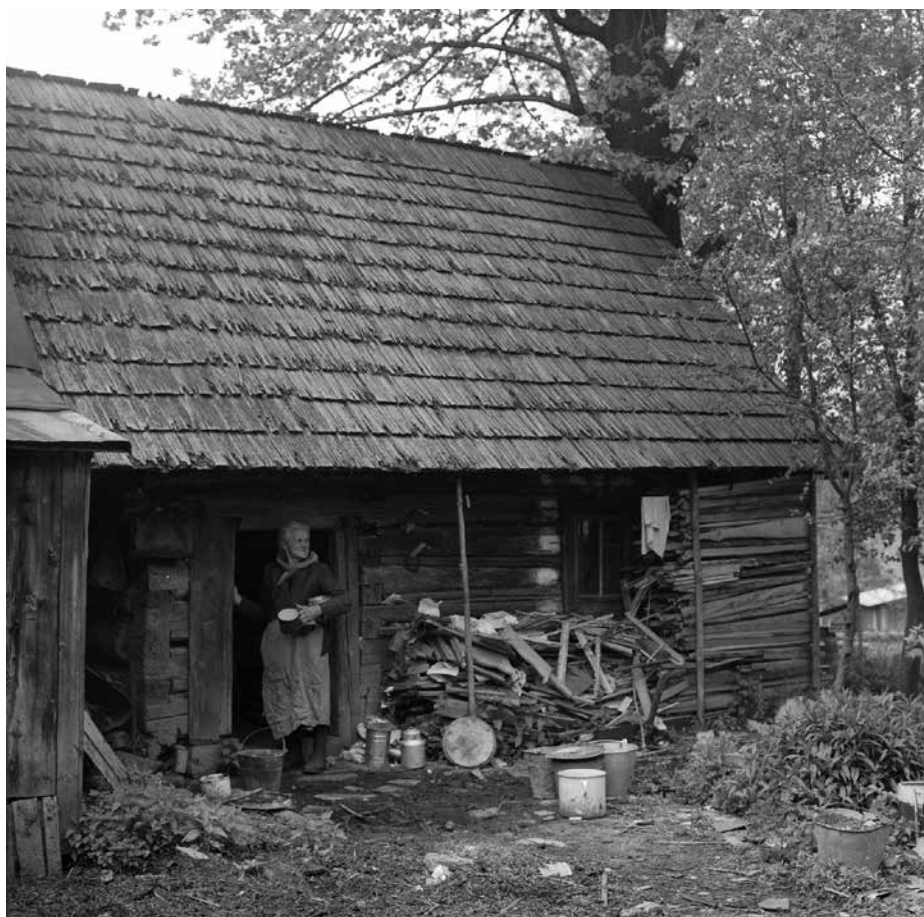
Výřez indikační skici Nového Hrozenkova z roku 1829, usedlost původního č. 297 (později čp. 205) majitelů Josefa a Johana Minaříka stojí na odbočce z hlavní cesty údolím Vranča, převzato z: *Indikační skici stabilního katastru (1824–1836)*. Moravský zemský archiv Brno.

ny 19. století k osamostatnění, zbudování jizby se síňkou a komorou o rozměrech kolem 23 m², chléva skoro o 10 m² menšího a stodůlky s mlatem a přístodůlkem o velikosti 17 m².

Ústní lidová tradice zahrnuje vznik objektu čp. 205 do poloviny 19. století. Vypráví, že si jej postavil dělník zaměstnaný při výrobě potaše a dřevěného uhlí pro nedaleké sklárny. Lidé mu přezdívali *Salajkář*. Archivní prameny potvrzují k roku 1856 vlastnictví Pavlu a Veronice Kristíníkovým, v 70. letech Františkovi a Apolonii Kazi-

miř.⁶ Po smrti manžela hospodaří Apolonie s dorůstajícími dětmi, k roku 1900 přebírají majetek mladí Kazimířovi, ale stísněné životní podmínky je neuspokojovaly. Jak potvrzují pozemkové knihy k roku 1908, prodali dědictví Jiřímu a Cecílii Provázkovým. Sami se odstěhovali do Ameriky.

Rodiny bydlící na usedlosti se živily především z výnosu pozemků o výměře kolem 10 měřic a kousku lesa, s několika kusy zvířectva. Mívali krávu, několik ovcí, v mladší době prase, drůbež, někdy kozu. Sociálně patřili k méně majetným, přivydělávali si

Vstupní stěna a dvůr s majitelkou Rozálií Kudlíkovou, 1974, foto J. Langer, fotoarchiv VMP

příležitostnými pracemi. Odrůstající děti chodily sloužit za stravu k větším pasekářům. Podobně tomu bylo i u Provázkových. Otec pracoval jako štěrkař u správy silnic, matka Cecílie se starala o rodinu a běžný chod malého hospodářství. Nejstarší z dcer, Rozálie, odešla ve dvanácti letech sloužit do Mrlnku u Bystřice pod Hostýnem a vrátila se na chalupu s manželem Cyrilem Kudlíkem, šesti dětmi a tetou Orságovou asi v roce 1949. Po smrti matky měla podíl na majetku spolu s Celestýnou Provázkovou, všichni zde krátce bydleli. Pamětníci vzpomínali, jak těžké bylo především spaní v zimě v roce 1950. Tři děti spaly s tetou na peci, otec na lavičce u pece, tři chlapi v posteli, matka kde to šlo, třeba vsedě u stolu. Během roku se pak obtížná situace vyřešila a Rozálie Kudlíková zůstala jedinou obyvatelkou kdysi tak přelidněného domu.⁷

Zařízení interiéru v jeho závěrečné fázi neneslo žádné souvislosti s tradicí. Částečnou návaznost na tradiční uspořádání jizby a přilehlé komůrky můžeme hledat až na začátku 20. století, tedy v době převzetí dědictví Cecílií Provázkovou, jak jej popsal její vnuk Alois Kudlík. Největší změnou bylo zbudování sporáku, ale Cecílie i matka Aloise vařily na kútku z úsporných důvodů, patrně i ze zvyku. Vedle otopného zařízení, u dveří, stávala menší truhla na šaty, využívaná také na spaní, podobně jako lavice u severní a východní stěny jizby, před lavicemi měl své místo nevelký stůl lubové konstrukce, diagonálně proti peci postel. U ní směrem ke dveřím mlýnec na mletí obilí a dál police na hrnce *kameňáky*. Na stěně u pece visely lžičníky a hodiny. Stěny za stolem a postelí zdobila řada obrázků svatých a kříž. Kde bylo možné, věšelo se šatstvo a drobnější předměty pro domácnost, podobně i v přilehlé komoře, našlo se místo na máselnice, díže na zadělávání těsta na chléb apod. Na půdu se stoupalo ze síňky pomocí žebříku. Pamětník vzpomínal na truhly na obilí, kolovrátky, které zde bývaly odkládány, v době výzkumu v roce 1975 stál poblíž *pícky* ještě *štrych* na obilí.

K zajímavostí domu patřila skutečnost, že Rozálie Kudlíková používala ke svícení louče a svíce. Elektrický proud zavedli do usedlosti až v roce 1968.

V době výběru čp. 205 pro hrozenkovskou terasu nebyly podmínky pro převzetí celku z terénu, proto došlo k provedení stavby v kopii podle přesného zaměření a fotodokumentace s možností úprav do podoby z 2. poloviny až konce 19. století, případně dalšího desetiletí. Prvky, které stářím zvetšely a které majitelé gruntu různě nastavovali, jako např. práh vstupních dveří, mohli stavební odborníci muzea rekonstruovat do stavu zmíněného období. Nechali otevřenou proluku mezi obytnou a hospodářskou částí s pokrytím střechy šindelem, vrátili oknům menší rozměr, zachovali otopné zařízení bez sporáku s rekonstrukcí proutěného dýmníku, zbudovali sklep ní jámu v jizbě, na podlahách ponechali hliněnou mazanici. Vstupní dveře, in situ s pohybem na kovaných pantech, osadili na dřevěných veřejích – *na sově*. Vybavení chléva je zařízení se žlaby a hrazením pro dobytek i žlábkem pro odvod močůvky, tak aby mohlo sloužit k ukázkovému ustájení živých zvířat.

Instalace interiéru dřevěnice vychází z terénního výzkumu a vzpomínek pamětníků. V tomto malém obydlí muselo být vše zařízení účelně a jednoduše, aby se sem vešly všechny potřebné věci osobní i ty, které souvisely s provozem hospodářství. Rozmístění původního nábytku, pořízeného v době založení domu, většinou sloužilo na stejném místě po několik generací, s občasným doplněním o nějaký nový kus při změně majitele usedlosti. Lze předpokládat, že síla tradice a nepatrné rozměry obydlí vedly rodiny k podobnému uspořádání vybavení prostor, jaký jsme v čp. 205 naznačili.

V souboru vytvořeném v areálu Valašská dědina z dřevěnic čp. 10 a 536 z Nového Hrozenkova provedené v kopii a originálu čp. 60, s náznakem dřívější sounáležitosti s jiným malým hospodářstvím, zastupuje

61

Expozice tzv. hrozenkovské terasy na Valašské dědině, Nový Hrozenkov čp. 60, čp. 205, čp. 536 a čp. 10, 2012, foto J. Kolář, fotoarchiv VMP

Expozice obytné místnosti odpovídající druhé polovině 19. století, 2009, foto C. Štrunc, fotoarchiv VMP

usedlost čp. 205 typ obydlí nižších sociálních vrstev vesnice, malozemědělce s jeho obživnými problémy období přelomu 19. a 20. století. Nejen rozdílností majetkovou, ale i časovým zařazením tak vhodně doplňuje sousední objekty z obce proslavené vlastivědnými počiny rodu Országů–Vraneckých,⁸ ale i zde dlouho zachovanými doklady umění lidového stavitelství, jak dosvědčuje i prezentace těchto staveb ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.

POZNÁMKY

¹ HAROKOVÁ, Emílie. Nový Hrozenkov č. p. 205. Valašské muzeum v přírodě, pomocný sbírkový fond Rukopisy, inv. č. R 57. FIALA, Jaroslav. Chalupy valašských bezzemků v minulém století. *Valašsko*. 1958, roč. 7, s. 105–109; Valašské muzeum v přírodě, Oddělení dokumentace, fotografie z výzkumu objektu, č. neg. 21743–21759, foto Jiří Langer, č. neg. 25013–25033 a 25800–25824, foto Emílie Haroková; Soubor předmětů získaných při akvizici objektu v roce 1975, inv. č. 22738, 22739 a 22758–22803.

² Zemský archiv Opava, Gruntovnice inv. č. 6934, fol. 55, 163, 164, inv. č. 6937/II, fol. 739, Vs Jos. kat. 242, fol. 82.

³ Informace o původní usedlosti čp. 297 podala paní Václavíková z Nového Hrozenkova. Podle ní byla zbořena v roce 1910.

⁴ Moravský zemský archiv Brno, inv. č. 1766, S m IV/6.

⁵ Například v roce 1844 umírá na chalupě čp. 297 Johann Minarčík, podruh, nebo v roce 1862 na vodnatelnost 33 letá děvečka Anna Minarčíková, dcera podruha Josefa Minarčíka. Zemský archiv Opava, matriky VS-VI-1-10.

⁶ Státní okresní archiv Vsetín, Pozemková kniha Nový Hrozenkov, č.vl. 206.

⁷ Tamtéž.

⁸ VOLFOVÁ, Jana. Rodina Orsáků a její vliv na lidovou kulturu Nového Hrozenkova. *Národopisné aktuality*. 1985, roč. 22, s. 9–17; LIĐÁK, Petr. Josef Ország Vranecký starší. *Valašsko, vlastivědná revue*. 2009, č. 2 (23), s. 39–41; LIĐÁK, Petr. Joža Ország Vranecký mladší. *Valašsko, vlastivědná revue*. 2013, č. 2 (31), s. 28–30.

LITERATURA A PRAMENY

FIALA, Jaroslav. Chalupy valašských bezzemků v minulém století. *Valašsko*. 1958, roč. 7, s. 105–109.

LANGER, Jiří. *Co mohou prozradit lidové stavby: lidové stavební tradice v severozápadních Karpatech a jejich kulturní funkce*. Rožnov pod Radhoštěm: Ready, 1997.

Moravský zemský archiv Brno, inv. č. 1766, S m IV/6.

Státní okresní archiv Vsetín, Pozemková kniha Nový Hrozenkov, č.vl. 206.

Valašské muzeum v přírodě, Oddělení dokumentace, pomocný sbírkový fond Rukopisy, inv. č. R 57. HAROKOVÁ, Emilie. *Nový Hrozenkov č. p. 205*.

Valašské muzeum v přírodě, archiv stavebně-technické dokumentace, Kurialův archiv, inv. č. VS 13. Nový Hrozenkov, údolí Vranče, č. 205, majitel M. Kudlíková, okr. Vsetín, Valašsko, Morava.

Zemský archiv Opava, Gruntovnice inv. č. 6934, fol. 55, 163, 164, inv. č. 6937/II, fol. 739, Vs Jos. kat. 242, fol. 82.

SUMMARY

SMALL COTTAGE, no. 205, NOVÝ HROZENKOV

The small cottage in Nový Hrozenkov no. 205 is the smallest set of farm buildings in the “Valašská dědina” section called “Hrozenkovská terasa.” It represents housing of the lowest social strata in the country in the 2nd half of the 19th century. Realisation of the building was carried out on the basis of the field research and research into the archives. The exhibition was opened in 1999 to the public.

The house is connected with the outbuildings by the so-called “proluka” (vacant lot), with a one-meter-wide roofed passage. Jizba (the house place) is almost square, lighted by two small windows. The bread oven with an open fireplace occupies a large portion of the place. The floor is clay, as well as the small entrance hall and the storage room. It is interesting to notice that in the corner of the room there is a recessed pit for storing potatoes.

There have been several owners of the estate. The exposition shows the period around 1869, when there lived the family of Kristíník with their children and other relatives. They earned their living by agricultural labour and occasional employment. Their simple furniture and other home-made equipment proves very modest life which lasted until the 20th century.

Key words

Nový Hrozenkov – folk architecture – documentation – little Cottage – Valašské muzeum v přírodě – social relations – permanent exhibition

PŘÍBĚH LUSTRŮ Z LIBUŠÍNA

Lustr z pozůstalosti Josefa Mücka a dobové osvětlení Libušína na Pustevnách

Jana Tichá

LUSTR Z POZŮSTALOSTI JOSEFA MÜCKA

Krátce po rozsáhlém požáru historického objektu jídelny Libušín na Pustevnách v noci z 2. na 3. března 2014 se Valašskému muzeu v přírodě (dále VMP) mezi prvními ozvala s nabídkou pomoci paní Helena Mücková z Prahy. Překvapivou se ukázala informace, že v pozůstalosti jejího manžela, uměleckého kováře Josefa Mücka se nalézá přesná kopie jednoho ze zničených Libušínských lustrů. Na základě odborného posouzení jsme identifikovali s největší pravděpodobností jednu z prototypových fází centrálního svítidla, které bylo konstruováno pro potřeby obnovy Libušína v 90. letech 20. století, respektive k 100. výročí původní stavby. VMP se tehdy po konzultacích s pracovníky NPÚ rozhodlo jako zadavatel stavby přistoupit k rekonstrukci dvou typů svítidel, jejichž návrhy pro jídelní halu signoval samotný architekt pustevenských staveb Dušan Jurkovič a nalezneme je už v původních plánech předkládaných tehdejšímu investorovi Pohorské jednotě Radhošť, respektive v reprezentativním albu Pustevně na Radhošti, autorizovaném D. Jurkovičem a vydaném v roce 1900 u příležitosti ukončení výstavby Pustevn. Na rozdíl od celkového pojetí interiéru, mj. zdobné kredence a závěsných hodin, jejichž podoba je spolu s dvěma typy lustrů rozkreslena na desátém listu obrazové přílohy výše zmíněné knihy, svítidla zůstala pouze v podobě návrhů.

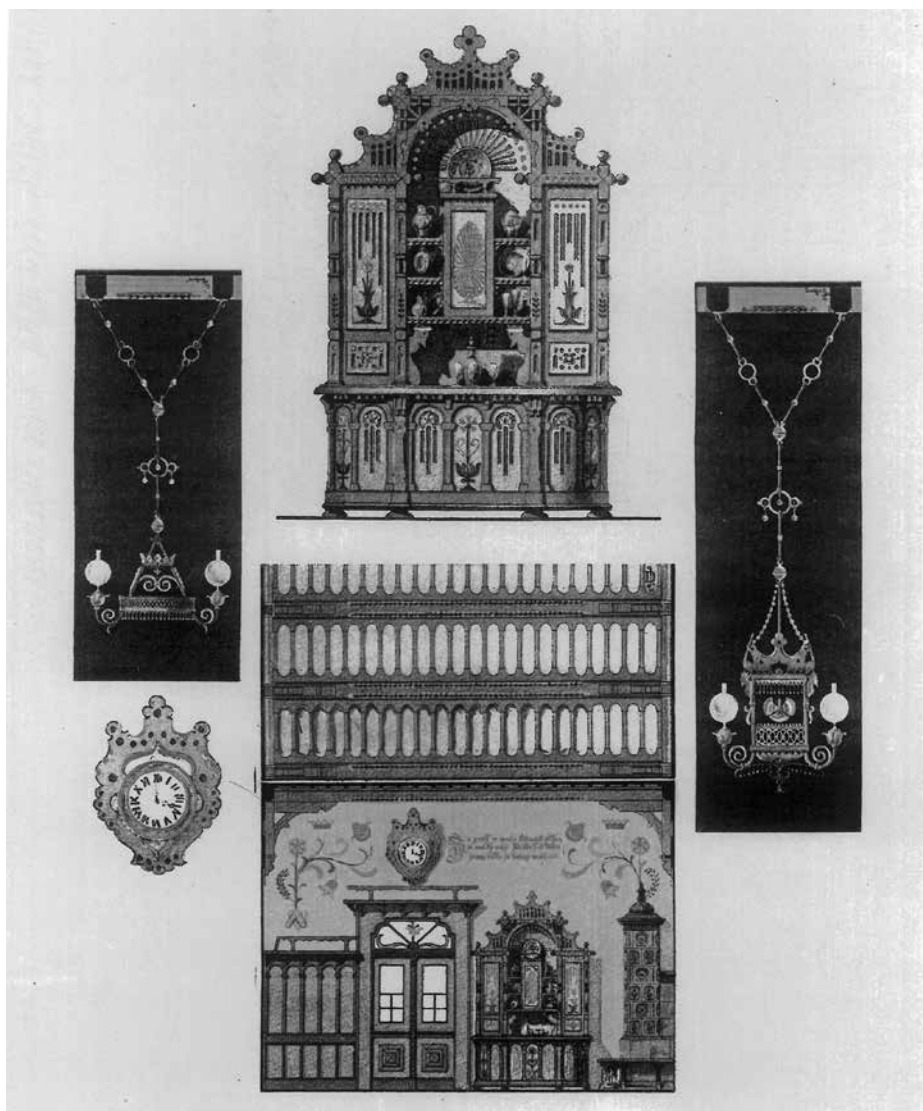
Restaurátorskými pracemi, mimo práce stavební, byla na Libušínu v 90. letech 20. století pověřena firma IMAGO, v. o. s., z Brna. Projektovou dokumentaci k výrobě svítidel pro IMAGO zpracovala ing. Markéta Sukačová. Své návrhy opřela pouze o jediný zdroj informací, a to výše zmiňovanou publikaci z roku 1900. Samotné realizace se pak ujal již zmiňovaný Josef Mück (Ateliér MÜCK). M. Sukačová se soustředila zejména na výtvarné zpracování jednotlivých prvků, přičemž upřesnění konstrukčních detailů ponechala až na zvoleného realizátora. Za ústřední svítidlo označila dle Jurkovičových podkladů

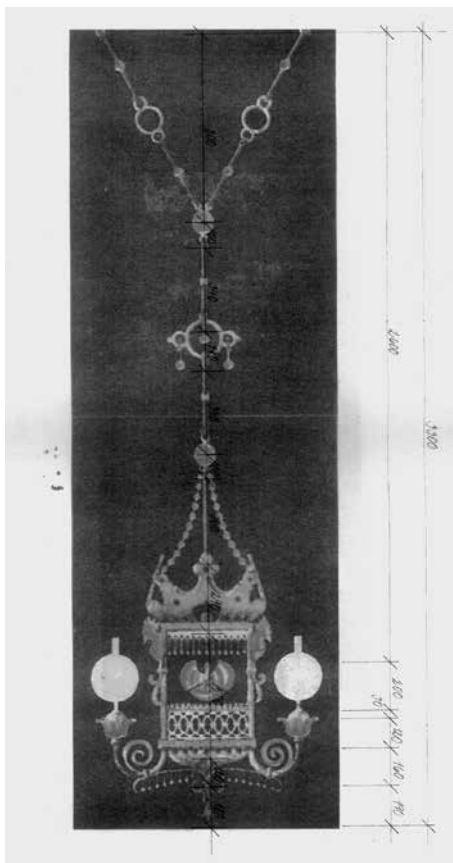
Lustr z pozůstalosti Josefa Mücka, 2014,
foto J. Tichá

větší (výška 3300 mm) a konstrukčně náročnější čtyřboký lustr lucernového typu s vysokou korunou a čtveřicí ozdobně profilovaných ramen vybíhajících z jednotlivých vrcholů základny, zakončených vlastními osvětlovacími tělisky krytými kulovitými stínidly z opakní skloviny. Z návr-

hu odvodila zamýšlené rozměry a na základě barevnosti, již přičetla určitou popisnou funkci, se pokusila odhadnout použitý materiál, a to na slitinový kov u nosných konstrukčních částí (modrozelený odstín) a dřevo, respektive lipový masiv, pro dekorativní prvky (červený odstín). Na zá-

Původní návrh lustru od D. Jurkoviče, převzato z: Jurkovič, Dušan Samo. *Pustevně na Radhošti: turistické útulny pohorské jednoty „Radhošť“ ve Frenštátě vystavěné a zařízené po způsobu lidových staveb na Mor. Valašsku a Uh. Slovensku*. Brno: A. Píša, 1900.

Lustr zaměřený ve výkresové dokumentaci ing. M. Sukačové, nedatováno

kladě zadavatelovy žádosti pracovala již od prvopočátku s adaptací na elektřinu. Ateliér Mück pak s využitím všech svých znalostí a dovedností na poli kovářské, pasířské, kovorytecké, ale i řezbářské práce dodal zadavateli v roce 1998 víceméně odpovídající svítidlo, oproti projektové dokumentaci s drobnými odůvodnitelnými záměnami zejména v materiálu (viz dřevěná koruna, kovové objímky, kovový ověskový zvonek apod.)

Taktéž předkládaná kopie lustru odpovídá užitým materiálem, tvaroslovím a rozměry původním návrhům M. Sukačové. Scházející vyztužující kříž z korpusu

Lustr z pozůstalosti Josefa Mücka, scházející komponenty, 2014, foto J. Tichá

lucerny, kterým M. Sukačová řešila mimo jiné uchycení konstrukce k závěsu, nebyl identifikován ani u ohořelého originálu, tj. dá se předpokládat, že ho už při realizaci v roce 1998 posoudili jako bezpředmětný a cíleně ho vypustili. Z dalších komponentů chybí řezbované profily králů ze dvou bočních hran lucerny, řezbovaná profilová spirála z jedné strany lucerny, mimo jiné taktéž skleněná stínidla, k jejichž dodání se však už v 90. letech 20. století zavázal sám zadavatel. Oproti původním plánům scházejí taktéž některé detaily výzdoby (štípaná holubička apod.), které však nebyly identifikovány ani na fotografiích instalovaného originálu. Pravděpodobně transportem vznikla drobná (ne nevratná) poškození, která si vyžádají opravu jednoho z čtveřice ozdobných řetízkových návesů se soustruženými kuličkami v horní partii samotného korpusu (poškození kovových spojovacích článků) a narovnání kovových háčků dalších ověsků. Podrobnější revize bude zapotřebí i po stránce elektrická.

Analýza výkresové dokumentace M. Sukačové, vizuální posouzení předkláda-

ného artefaktu, srovnání s muzejní fotodokumentací trojice svítidel zavěšených v roce 1999 a s jejich ohořelými torzy nás vedou k názoru, že kovový lustr s dřevěnými polychromovanými prvky dochovaný v Mückově pozůstalosti představuje prototyp centrálního svítidla, který sloužil pravděpodobně k dotažení určitých konstrukčních technických detailů, podoby elektrifikace, ověření funkčnosti. Je více méně totožný s libušínským originálem z 90. let 20. století a lze ho využít při dal-

ších restaurátorských záměrech souvisejících s plánovanou obnovou Libušína.

DOBOVÉ OSVĚTLENÍ LIBUŠÍNA NA PUSTEVNÁCH

Z původních Jurkovičových návrhů svítidel je zřejmé, nakolik se zde jejich autor odklonil od jinak uplatňovaného *slohu lidového*, při němž zúročil zejména studium lidových staveb a výtvarného umění na Valašsku a Slovensku (tehdy Horních či Slovenských Uhrách), a tvarosloví podřídil

Lustr z pozůstalosti Josefa Mücky, detail poškození řetízkového návěsu, 2014, foto J. Tichá

67

Lustr z pozůstalosti Josefa Mücky, detail poškození ověsků, 2014, foto J. Tichá

secesi, respektive její oblibě v orientálních prvcích. V případě dotyčného centrálního lustru lze hovořit přímo o dekorativním umění kultivovaným pod vlivem japonského stylu a ne nadarmo připomíná japonské lucerny. Právě secesní hnutí v 90. letech 19. století vyneslo japonismus (ad populární japonerie) v českých zemích do popředí uměleckého zájmu a bez povšimnutí nezůstal zřejmě v tomto případě ani u Jurkoviče. Za prvky lidové kultury tradiční pro Valašsko můžeme snad označit navrhnutý

doplňěk v podobě dřevěné štípané holubice a s jistou dávkou odstupu barevnost, u níž se Jurkovič dle svých slov dal inspirovat výmalbou kazatelny z tolerančního kostela ve Velké (Hrubé) Lhotě, pocházející z roku 1793 od tesaře Jana Buše.

Jaké důvody přispěly k rozhodnutí pokusit se na sklonku 20. století rekonstruovat právě tyto lustry (dle původních, avšak neuskutečněných návrhů), zůstává dnes otázkou. Sám Jurkovič, který po celou

Interiér Libušína,
stav před požárem
v roce 2014,
fotoarchiv VMP

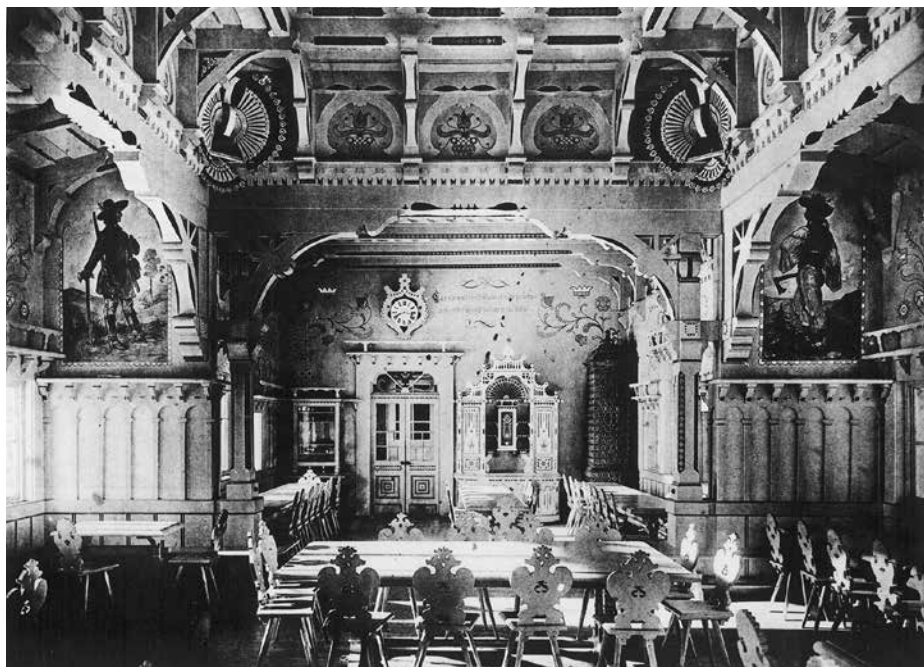

Torzo lustru
zasaženého
požárem Libušína
3. března 2014,
foto J. Tichá

dobu výstavby Pusteven pobýval na místě spolu s řemeslníky, píše v dopise domů 21. června 1899, tedy krátce před slavnostním otevřením staveb (6. srpna 1899): *V Jedálny malujeme stropy, olejové nátery obstarávám si sám, k malbám čekám Štafpra, a čosi nechodí... Prinajlepšom budem asi 1. augusta hotový. Včera rozhodnuto na moj návrh osvětlit' všedko acetylenom, to ma těší lebo je to peknejšie svetlo nežli električka. Práce budem mať s lustrami ktoré mosím znovu kresliť.* Je tedy na zhodnocení odborného kolegia, zdali jejich využití nezastínilo (a v budoucnu nezastíní) původní pustevenskou realizaci, která už při samotné výstavbě od prvotně navrženého osvětlení ustoupila; byť bezpečnost a dostupnost elektrické energie jsou dnes nesporným argumentem, popularita a současné jednostranné zaujetí Jurkovičovým dekorativismem argumentem slabším.

Jurkovičově zprávě ale i obecným dobovým zvyklostem odpovídá také záznam rožnovského rodáka, učitele a spisovatele Čenka Kramoliše už k roku 1907 v *Rožnovském okrese* (ediční řada *Vlastivěda moravská*) o *osvětlení acetylenovém [...]* v *nádherně upraveném vnitřku jídelny, v níž má 200 osob místa.* Acetylenové (karbidové) osvětlení se v našich zemích začalo používat už ve druhé polovině 90. let devatenáctého století, kdy podle různých evropských i amerických patentů bylo k dispozici několik různých systémů samostatných (případně přenosných) acetylenových svítilen pro použití v domácnostech či průmyslu. Doporučovalo se především k osvětlování veřejných místností – hostinců, nemocnic, kde bylo možné využít jeden vyvíječ s řadou rozvodů. S pozůstatky blíže neidentifikovaného rozvodového potrubí se na Pustevnách setkali ještě v 90. letech 20. století také realizátoři

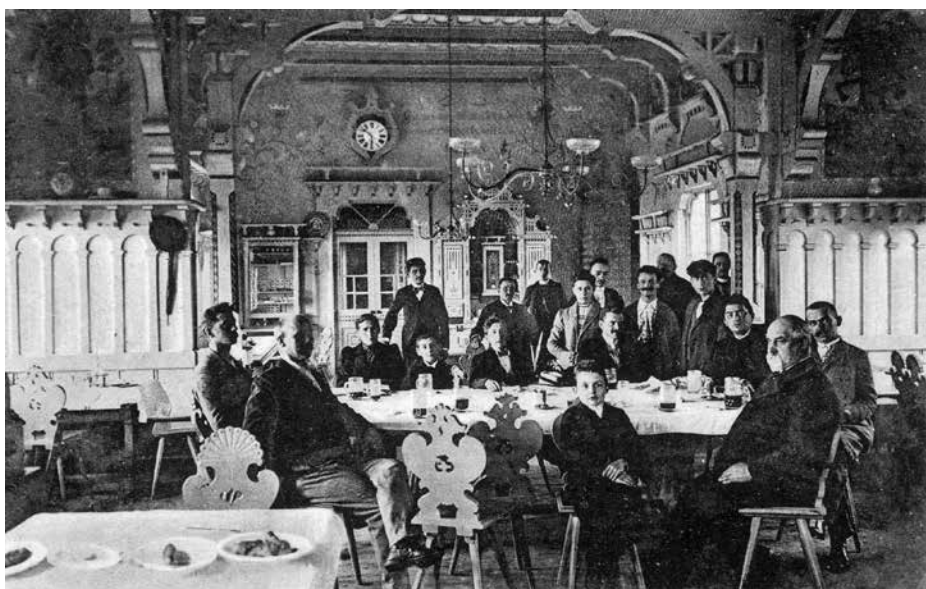

Interiér Libušína bez osvětlení, shodná je nejstarší dostupná fotografie z roku 1899(?) uložená v SNA Bratislava, převzato z: Jurkovič, Dušan Samo. *Pustevně na Radhošti.* c.d.

tehdejších oprav. Dá se tedy předpokládat, že Jurkovič stihnul zadavatele stavby seznámit s poměrně mladou osvětlovací technologií, a na poslední chvíli tak sám přispěl ke změně původně navržených elektrických svítidel na acetylenové lampy, což si vyžádalo návrhy nové, opět však z Jurkovičova pera a k jeho spokojenosti (viz výše Jurkovičova korespondence). Jisté však je, že realizace nových lustrů s výrazně zjednodušeným tvaroslovím se do předání, respektive slavnostního otevření 6. srpna 1899, nestihla. Ke zdržení mohla přispět také skutečnost, že tehdejší zadavatel a investor stavby Pohorská jednota Radhošť musel oproti původním předpokladům na stavbu Maměnky a Libušína, zároveň na opravu první útulny, na zvonici, kuželnu, tělocvičnu a nový sklep výrazně navýšit finanční prostředky, všechny stavby prováděl ve vlastní režii, a tak se v závěru prací omezil jen na nejn nutnější vydání. Užití lustrů z 90. let 20. století, přesněji lustrů žádných, nedokládají ani nejstarší fotografie ze zpřístupněného Libušína v roce 1899 a nenalezneme

Interiér Libušína, acetylenové osvětlení s využitím prozatímních svítidel, pohlednice z poč. 20. st., Oddělení dokumentace VMP

Interiér Libušína, acetylenové osvětlení s využitím lustrů nově navržených D. Jurkovičem, pohlednice z poč. 20. st., Oddělení dokumentace VMP

je ani na fotografických tabulích ve zmiňovaném prémiovém albu z roku 1900; jak již bylo řečeno, jsou zde zastoupeny pouze ve formě výtvarného návrhu vnitřního vybavení jídelny.

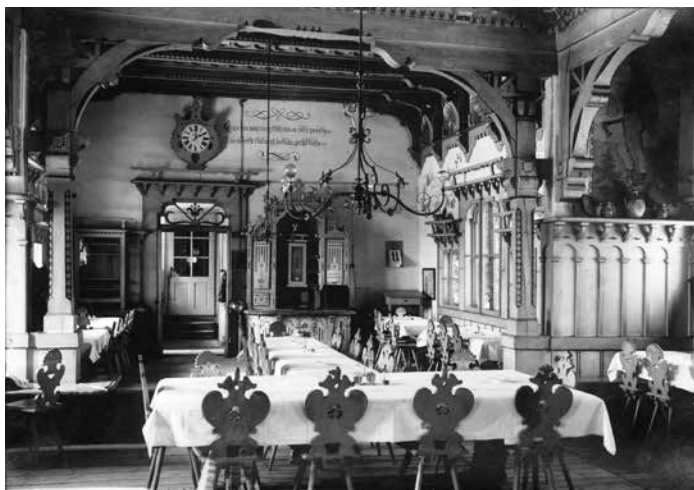
I tak se na osvětlení jídelní haly zřejmě spěchalo, neboť – jak vyplývá z prvních publikovaných fotografických pohlednic ze začátku 20. století – acetylenové osvětlení se zprovoznilo už ve fázi, kdy byl zřejmě hotov pouze centrální pětiramenný lustr se středovou kovovou tyčí (trubkou) zakončenou nejspíše dutým kulovitým dílcem, z něhož vybíhají vlnovitě profilovaná tyčová (trubková) ramena s navlečenými skleněnými miskami; nosnou konstrukci zdobí řada jednoduchých volutových prvků apod. Po stranách jsou zde zavěšena, zjevně prozatímně, jednoduchá tyčová svítidla, která byla brzy zaměněna za dvojici trojramenných adaptací hlavního lustru.

Ve srovnání s dosavadními typy světelných zdrojů mělo acetylenové světlo mnoho předností. Co do světelnosti byl jeho plamen dvacetkrát vydatnější než u petrolejek, patnáctkrát ve srovnání s běžným plynovým hořákem a oproti Auerově žárové plynové punčošce třikrát. K jeho volbě na Pustevnách mohla přispět nejen scházející elektrifikace horského hřebenu, ale i relativně nízké provozní náklady. Při použití acetylenu ve svítidlech s žárovou punčoškou představovaly jednu osminu až jednu třetinu (podle výkonu používané žárovky) nákladů potřebných na svícení žárovkou. Při dobrém zacházení acetylenové svítidlo spalovalo v místnosti méně kyslíku a vydávalo také menší zápach než běžný svítíplyn.

Dobu své největší slávy zažily acetylenové lampy před první světovou válkou a pak ve válečných časech, kdy byl na trhu nedostatek petroleje. Ačkoliv se v této době výroba karbidu vápenatého ještě zlevnila, acetylenové osvětlení nahradily v návaznosti na postupující elektrifikaci pokročilejší typy elektrických svítidel. Otázka elektrifikace Pusteven byla řešena už v roce 1924

v souvislosti s rekonstrukcí první místní turistické útulny Krčmy, definitivní impuls představovalo zahájení výstavby Tanečnice Pohorskou jednotou Radhošť v letech 1925–1926. Nejinak se stalo na Libušíně pravděpodobně ještě v období před plánovanou návštěvou prezidenta T. G. Masaryka 23. června 1928. Na fotografiích pořízených při této významné příležitosti jsme schopni již v interiéru jídelny identifikovat elektrické rozvody s řadou dalších elektrických spotřebičů; hořáky v lustrech nahradily žárovky. S totožnými lustry pouze s drobnou obměnou ve skleněných stínidlech se mohli návštěvníci Pusteven setkávat až do 80. let 20. století, než byla jídelna z technických důvodů uzavřena.

Interiér Libušína,
fotografováno při
příležitosti návštěvy
prezidenta T. G.
Masaryka 23. června
1928, fotoarchiv
VMP

72

Interiér Libušína,
osvětlení v roce
1960, fotografováno
při restaurování
interiérových maleb,
foto J. Toroň,
pomocný sbírkový
fond Stavební archiv
VMP

Interiér Libušína
na pohlednici,
osvětlení okolo roku
1979, Oddělení
dokumentace VMP

LITERATURA

BOŘUTOVÁ, Dana. *Architekt Dušan Samuel Jurkovič*. 1. slovenské vyd. Bratislava: Slovart, 2009.

DRÁPALA, Daniel et al. *Až na vrchol Radhoště*. 1. vyd. Rožnov pod Radhoštěm: Město Rožnov pod Radhoštěm, 2010.

FAKTOR, František, KLÍMA, Alois a JANOVSÝ, Julius. *Kronika práce, osvěty, průmyslu a nálezu. Díl 10*. Praha: I. L. Kober, 1908.

JURKOVIČ, Dušan Samo. *Pustevně na Radhošti: turistické útulny pohorské jednoty „Radhošť“ ve Frenštátě vystavěné a zařízené po způsobu lidových staveb na Mor. Valašsku a Uh. Slovensku*. Brno: A. Píša, 1900.

KRAMOLIŠ, Čeněk a DVORSKÝ, František, ed. *Vlastivěda moravská. II, Místopis Moravy. Díl III místopisu, Jičínský kraj. Čís. 55, Rožnovský okres*. Brno: Musejní spolek, 1907.

PARMA, Edvard. *Třicet let práce Pohorské jednoty „Radhošť“ ve Frenštátě pod R.: (Souhrnná zpráva o její činnosti od 14. září 1884 do 14. září 1914.)* Kroměříž: E. Parma, 1915.

PRAMENY

Korespondence s ing. Janem Šrubařem, CSc., Pohorská jednota Radhošť, Frenštát pod Radhoštěm, říjen–listopad 2015.

Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

Pomocný sbírkový fond Rukopisy, inv. č. R735, ŠRUBAŘ, Jan: *Pohorská jednota Radhošť Frenštát pod Radhoštěm: Historie výstavby*. Frenštát p. R. leden 1994, rkp., 16 s., obr. příl.

Pomocný sbírkový fond Stavební archiv, KNOŘOVÁ, Kateřina a KNOR, Jan: *Restaurátorská zpráva: Restaurování interiérové, malířské výzdoby v objektu „LIBUŠÍN“ (NKP) na Pustevnách*. V Brně 17. ledna 1999, rkp., 6 s., nestr. obr. příl.

Pomocný sbírkový fond Stavební archiv, SUKÁČOVÁ, Markéta: *Výkresová dokumentace výroby lamp pro objekt Pustevně na Radhošti, arch. Dušan Jurkovič*, nedat., nestr. rkp.

Podsbírka Pisemnosti a tisky, skupina Pohlednice, inv. č. A 29325, inv. č. A 29326, inv. č. A 29328.

Státní okresní archiv Nový Jičín

Fond Pohorská jednota Radhošť, Frenštát pod Radhoštěm 1884–1950.

Slovenský národní archiv, Bratislava

Osobní fond Dušan Jurkovič, sign. I-1/7 Jídelna Libušín 1899, sign. I-1-1 Interiér s hodinami, sign. I-1-31 Interiér celkový.

Slovenská národní knižnica, Martin

Literární archiv (SNK-ALU), Korespondence odeslaná Dušanem Jurkovičem, sign. 10 A 31, sign. 10 A 248.

ÚSPĚCHY A PROHRY VALAŠSKÉHO MUZEA V PŘÍRODĚ

Jiří Langer

Pracoval jsem ve Valašském muzeu v přírodě od 1. 5. 1971 do 30. 4. 1996, ale prvním řešením výběru objektů a zástavby muzea v přírodě pod Oravským hradem jsem se zabýval v roce 1960. Do Rožnova jsem se jel poučit poprvé na podzim roku 1966, když jsme s arch. Máriou Servovou tvořili urbanistickou studii pro Muzeum oravské dediny v Zuberči-Brestové. Tehdy jsme se s překvapením dozvěděli, že rožnovské muzeum takovou studii ještě nemá a že ji připravuje ak. arch. Milan Podzemný z Útvaru hlavního architekta ve Zlíně. Tam jsme si vyslechli hodinovou přednášku o tom, jak má taková studie vypadat, ale já jsem už před tím poznal studii architekta Paula Niedermeiera na muzeum v rumunském Sibiu, kde měl k dispozici 200hektarové území. S ním jsem o těch problémech dva dny debatoval přímo v muzejním areálu a v nedalekých vesnicích.

Druhou návštěvu Rožnova zorganizovala v roce 1968 redaktorka brněnského rozhlasu Irena Večeřová, která ráda spojovala osoby stejného příjmení vzájemně blízké svojí odborností. Natáčelo se v Rožnově i na Oravě a mým partnerem byl výtvarník Karel Langer. Tehdy jsem absolvoval kouzelnou procházku rožnovskou Strání s ředitelem Ing. Janem Rudolfem Bečákem a poznal jsem, že už cesta, kterou mne vedl, byla promyšlená a jistě mnohokrát ověřená. Šli jsme kolem koliby, přes hrazení k polaně s chlévy a stániskem a pak do otevřeného výhledu na Stráň shora. Tehdy tam stál jen dům z Miloňova, Matochův z Jezerného a rozestavěný dvůr z Lužné. Ing. Bečák mi líčil, kde bude jaký chodník s jasany, meze s křovinami, terasovitá políčka, pastviny se salaší nad pasekami, řetězec vesnice z Těšínska s kostelem z Gut na vrcholku před malým lomem nad Hážovicemi. Znal jsem ty dediny z 50. let, kdy jsem Valašsko a Těšínsko několikrát prošel pěšky. Bečákova vize mě okouzila, protože na Oravě jsem také nechtěl vytvářet muzeum staveb, ale rekonstrukci historické sídelní krajiny. Myslím, že jeho a moje představy byly zcela shodné, a on to poznal. Nabídl mi práci

v Rožnově. Já jsem ale nemohl opustit svoje zaměstnání ředitele Oravské galerie, kterou jsem od roku 1965 budoval.

Moje pracovní možnosti se v roce 1970 zkomplikovaly tlakem nadřízených na změnu koncepce naší galerie natolik, že jsem ji opustil. Působení u památkářů v Banské Bystrici (revize stavu lidové architektury na severozápadním Slovensku a výběr objektů a koncepce zástavby pro Muzeum lptovskej dediny v Pribyline) po třech měsících skončilo, protože se tam nepodařilo sehnat byt. Proto jsem přece jenom využil nabídku zaměstnání od Ing. Bečáka i s přijetím mých podmínek (byt, možnost působení v Komisi pro lidovou kulturu Karpat a spolupráce při budování Múzea oravskej dediny). Tehdy jsem netušil, že on bude muset z politických důvodů svoji funkci opustit.

Než se tak stalo, Ing. Bečák položil i organizační základy Valašského muzea v přírodě vytvořením tří hlavních oddělení (etnografické, výstavby a ekonomické) s jejich vedením a obsazením odborníky. Ing. Antonín Závada, absolvent tehdy vynikající meziříčské stavební průmyslovky (později vystudoval stavařinu v Ostravě), pod vedením Ing. Bečáka řídil výstavbu muzea se zkušenými tesaři mistra Ludvíka Holčáka z Podřátého a potom s dalšími z Bečev. Ing. Josef Stromšík, absolvent oboru ekonomie na Vysoké škole zemědělské v Brně, řídil ekonomiku a začal budovat zemědělské činnosti muzea. Tehdy kromě Ing. Bečáka a jeho dcery Marie snad všichni pracovníci muzea pocházeli z Valašska, jenom já jsem byl příšelec (původem z Adamova u Brna, vystudovaný v Praze a s praxí na slovenské Oravě). Ale Valašsko jsem v 50. letech prošel pětikrát pěšky sem a tam, přitom kreslil, a tím si vtiskl do paměti stavby i prvky krajiny. Pan ředitel mě pověřil vedením úseku etnografického. Všichni jsme se učili jeden od druhého při řešení do té doby neobvyklých úkolů a byli zasaženi Bečákovou nadějí, že se vše podaří usilovnou prací. Ta tehdy probíhala bez ohledů na čas, prostředky

a kompetence. Ing. Stromšík měl na starosti zemědělství, ale bez zemědělců. Podle tehdejších předpisů muzeum v roce 1971 koupilo ovce, ale až potom mohlo plánovat zaměstnání bačí. Takže se ten rok o ně staral částečně i Jožka Stromšík a seno na zimu na Stráni kosil se mnou. Přibyl i Ing. Václav Tetera, specialista na genofond ovocných dřevin a rostlinná společenstva mizející z naší krajiny se záměrem rekonstrukce jejího historického stavu v muzeu.

Zásluhou diplomatického talentu Ing. Bečáka se muzeum dostalo z řízení okresu Vsetín do řízení Severomoravského kraje. To nám zajistilo pro další rozvoj nejen ekonomickou garanci štedrého investora, ale hlavně serióznost vzájemných vztahů v jednání. Pouze politický dohled vykonával okresní výbor KSČ ve Vsetíně. Ten u nás v muzeu stále hledal protistátní živly (kterými měli být Jožka Maléf, Petr Šuleř a Laďa Buzek), ale i taková jednání Ing. Bečák (nestraník) zvládal bravurně a uhájil všechny zaměstnance. Byl jsem u toho, když se jednalo o propuštění buď Šuleře, nebo Buzka, ale uhájili jsme oba hlavně proto, že Bečák zásadně odmítl možnost výběru. Myslím, že jeho skladba profesního obsazení muzea a zdárný rozjezd práce byly prvním podstatným úspěchem dnes vzpomínaných 90letých dějin.

1.

1. 5. 1972 nastoupil do funkce ředitele PhDr. Jaroslav Štika, CSc. z brněnského pracoviště Ústavu etnografie a folkloristiky ČSAV. Znali jsme se už během 60. let, vzájemně jsme četli své studie v odborném tisku, protože jsme se oba zabývali například valašskou kolonizací v Západních Karpatech, on konal výzkumy jako pracovník brněnského ústavu také na Oravě, kde jsem od 15. 3. 1960 žil a pracoval, a osobně jsme se spřátelili v r. 1968. On, rodilý Rožnovan, byl snad už od studií členem poradních sborů Valašského muzea. Vrátil se vlastně z Brna domů. Znal mnohem lépe než já zdejší politické prostředí, vztahy jednotlivých činitelů, a také věděl

Rozloučení s ředitelem Valašského muzea v přírodě Janem Rudolfem Bečákem a inaugurace nového ředitele Jaroslava Štíky, 1972, foto B. Přikryl, fotoarchiv VMP

cích úseků („odborů“) muzea a předsedy odborové organizace.

Hned na začátku svého působení jsem zjistil, že máme vytvořit i areál z Těšínska, a přitom naše sbírky z tohoto regionu byly mizivé. Chyběla koncepce naší práce, základní komplexní dokument o budoucí představě muzea, ze které by bylo možné odvíjet další záměry sběratelství, výstavby a zemědělské činnosti. Proto jsme my tři vedoucí úseků kriticky vyhodnotili dosavadní koncepční pokusy (graficky ztvárněné názory hlavně výtvarníkem a znalcem řemesel Karlem Langrem) a poměrně rychle vytvořili tzv. *Rámcové libreto*. (To se později upravovalo jenom jednou, a to řešením *Hrozenkovské terasy*, charakteristického urbanistického útvaru, se kterým se původně nepočítalo.) Na základě terénních a archivních výzkumů valch, hamrů a zájezdních hospod byl vyřešen urbanistický záměr Mlýnské doliny. Ten se podstatně lišil od kresby Karla Langra, na které byl areál vyplněn typologií řemeslnických dílen, z nichž většina funkčně patřila do městského prostředí. Terénní práce na Těšínsku přinesly nejen základy sbírek z té oblasti, ale také podklady pro poměrně jednoznačný výběr objektů a rekonstrukci dvorů se začleněním do příslušné části muzea.

vše o příčinách výměny funkcí ředitele i o existenčním postavení muzea vůbec. S muzejním řemeslem té doby ale zkušenosti neměl, z akademie si přinesl potřebu dále badatelsky zkoumat rozpracovaná témata, celoživotně se věnoval také valašskému folkloru a kromě spolupráce s rožnovským souborem Javořina vytvořil (spíše obnovil) pěvecký sbor Polajka.

Oba jsme byli členy komunistické strany a první, co mi řekl, bylo: „Ty si vezmeš na starosti městské a okresní úřady a já krajské a ministerské.“ Už jsem věděl, že se jedná o obranu muzea a jeho pracovníků. Mně po této stránce přechod do rožnovského prostředí vyděsil. S takovým způsobem chování některých městských funkcionářů jsem se na Slovensku neseťkal a Slávka Štiku jsem litoval, protože stejně v muzeu zamiřili vždycky přímo za ním, přesněji za jeho slivovicí. Slávek svojí měkkou a ústupčivou povahou ale dosáhl diplomatických úspěchů na KNV i na ministerstvu kultury a tato autorita nám účinně pomáhala, i když věčné ekonomické záležitosti ležely především na Ing. Stromšíkovi a Zavadovi. Štika ustavil Ústavní radu složenou ze tří vedou-

Důsledkem rámcového libreta byly odhady množství a struktury sbírek, velkokapacitních prostředků pro jejich konzervační zpracování, uložení do depozitářů a evidenční systém, do kterého by se vkládalo vše, co se s předmětem děje. Za tím účelem jsme s manželkou kolegyně Ing. Ludkem Habustou (tehdy vedoucím výpočetky v rožnovské Loaně) jeli posoudit první takový počítačový systém fungující v resortu kultury, který vytvořil Milan Jankovský (tehdy ředitel Městské galerie v Bratislavě) a který využíval výpočetní stanice Slovaftu. Na základě toho jsme vyřešili vlastní jednoduchý systém a přírůstky jsme (kromě celostátně předepsané evidence nevyhovující pro práci v muzeu v přírodě) kodovali na lístky, než jsme získali první

(východoněmecký) počítač až asi kolem roku 1990. V tomto systému byla i mnohahledisková evidence negativů, které rostly po desetitisících, protože v naší činnosti dominovala terénní práce. Měsíčně jsme nakupovali často více než stovku sbírkových předmětů, hlídal se jejich pohyb mezi konzervačními dílnami, fotografem a depozitáři či expozicemi a výstavami. Problémy činilo neustálé stěhování místa uložení, protože bylo jen provizorní na půdách v expozičních objektech. Dočasnou pomocí bylo využití zámku v Hustopečích nad Bečvou. Byli jsme si vědomi, že pokud naše generace nezíská potřebné sbírky pod vlastní střechu, tak další generace nedokáže vytvořit interiérové expozice všech částí muzea. Muselo se pracovat rychle a nepodstatné úkoly odkládat.

Dalším řešením bylo zřízení poradního sboru pro konzervaci sbírek za účasti odborníků z dřevařského ústavu v Brně, z laboratoře chemie restaurování uměleckých sbírek pražské Vysoké školy chemicko-technologické a jiných pracovišť. Počátečními výsledky byl výzkum našeho areálu

z hlediska dřevokazného hmyzu z pražské přírodovědecké fakulty a systémový projekt velkokapacitního konzervačního střediska. Podařilo se však postavit pouze dvě depozitní haly v hážovickém lomu bez vybavení. Potom se zavřela štedrá ruka KNV a realizace plánů se podstatně zpomalila nebo zastavila a mnohé z rozbehnutých záměrů skončilo neúspěchem. Ing. Závada rovněž spolupracoval s dalšími výzkumnými pracovišti při řešení konzervace stavebního dřeva (např. gravitační napájení trámů chemickými roztoky) či při výběru stromů (například pro vodní stavby z výjimečných porostů Beskyd).

Oba se Slávkem Štikou jsme od roku 1964 pracovali v Karpatské komisi, kde on byl již známý z mezinárodních konferencí ústavu. K mé radosti hned na začátku navrhl uspořádání mezinárodní konference v Rožnově. Tím se naše muzeum dostalo do povědomí kolegů a byly položeny základy pro mezinárodní spolupráci. Na to navázala série konferencí s názvem Museum vivum. Štikovi rožnovské působení umožnilo dotvořit nebo zcela vytvořit a vydat tiskem několik knih o lidové kultuře Valašska. Jeho velmi zdařilou oblastí činnosti byla tvorba hlavních programů a starší festival Národopisné léto, jenž prodloužil na celoroční (jeho organizační stránku měl na starosti Jožka Stromšík), v neposlední řadě spolupráce s filmem a televizí. Do všech programů se zapojovali pracovníci celého muzea, a hlavně etnografického útvaru, ale někdy i stavaři či zemědělci.

2.

Již na Oravě jsem spolupracoval s přítelem folkloristou dr. Jaromírem Gelnarem a od roku 1965 s ním k nám přijížděl dánský nadšenec pro folklor karpatských zemí Heino Wessel Hansen. Naše přátelství se utužovalo stále intenzivněji a dospělo k jeho požadavku vytvořit výstavu Oravské galérie, která by putovala po dánských městech. Jenomže do začátků přípravy přišel srpen 1968 a vše dopadlo jinak. Heino ale přijížděl každoročně dál, a když

Skupina Polajka s muzikanty Jožkou Országem Vraneckým a Zdeňkem Molitorem v ulicích dánského Odense, 1975, foto J. Langer, fotoarchiv VMP

jsem se ocitl v Rožnově, tak jsme začali uvažovat o výstavě lidové kultury Beskyd pro dánské návštěvníky. A to se podařilo. Heino jako člen výboru Společnosti dánsko-československého přátelství podnítil žádost dánského ministerstva kultury, aby v rámci kulturních dohod Valašské muzeum takovou výstavu vytvořilo. Podařilo se, že jsme tu výstavu nainstalovali poprvé v severojutském městě Randers, potom v Odense a v Kodani. Na vernisáž přijely Polajky, Slávek hrál prim na housle, Zdeněk Molitor z Chráněné krajinné oblasti Beskydy hrál kontry, Jožka Ország Vranecký na basu, já s Jožkou Stromšíkem jsme zpívali a tancovali. Náš program jsme museli v některých městech předvádět jako upoutávku výstavy na náměstích a vždy na vernisáži výstav. Já se Slávkem jsme využívali přítomnosti v tehdy nedostupném zahraničí k návštěvě dosažitelných muzeí v přírodě a ke kontaktům s kolegy. Manželka ředitele muzea v Randers pocházela z Finy osídleného norskosvédského pomezí a dojednala, aby výstava Valašského muzea byla v tamním norském městě Elverum a potom v Oslo. Z Elverum jsme se dostali do muzea v přírodě v Lillehammeru, jež bylo pro nás nejzajímavější, a do dalších ve Fagernes, Kaupanger. Následujícího roku jsme se s výstavou podívali do finského Turku. Slávek Štika sledoval hlavně formy oživení jejich muzeí a já urbanistické řešení a koncepce expozic v interiérech muzejních objektů. Všude převažovala kulturně-historická koncepce s prezentací osob v obydlích na rozdíl od evolučního či typologického pojetí prosazovaného u nás. Opět jsem si vzpomínal na vynikající Bečákovy názory na interpretaci způsobu života konkrétních osobností. To se shodovalo s mými záměry budování muzeí v přírodě a s praktickými zkušenostmi dozívání se informací z archivních pramenů, a to o složení obyvatel přenesených domů a o jejich hospodaření z doby, do které nedosahovaly vzpomínky pamětníků. Mohli jsme sledovat generace, které žily v přenesených domech i ve starší minulosti. Vždyť jsme měli v muzeu stavby

datované do 18. století, a do té doby se prezentovali jen jejich poslední obyvatelé z poloviny 20. století.

Výstava vzbudila pozornost skandinávských kolegů. Začali k nám jezdit a pomohli v řešení formalit, aby se Slávek stal roku 1976 členem Svazu evropských muzeí v přírodě, 1982 členem výboru a roku 1986 místopředsedou. V roce 1986 jsem se stal členem také já. Do té doby byli z Čech členy toho svazu jen dr. Ludvík Kunz z Brna (účastnil se konferencí v letech 1967, 1968) a dr. Helena Johnová z Prahy (1968), ale jejich záměry na budování muzeí v přírodě se nikdy nedostaly ke koncepčním návrhům. Protože na Slovensku byla výstavba muzeí v přírodě (kromě martinského) v rukou památkové péče, na tyto konference jezdila dr. Soňa Kovačevičová (1967, 1968), ing. arch. Ján Lichner (1967) z Bratislavy a z Martina od roku 1968 ing. arch. Jozef Turzo a po roce 1980 dr. Igor Krištek.

Naše aktivní účast a prezentace Valašského muzea na konferencích Svazu vzbudila velký zájem členů, a to vedlo ke schválení jeho konference v Rožnově v roce 1990 s jednodenním výjezdem do slovenských muzeí v přírodě v Martině a v Zuberici. Bývalo zvykem, že rok před konferencí tajemník a předseda Svazu navštíví místo konání budoucí konference. Již jejich návštěva roku 1989 byla pro ně velkým překvapením a zajistila nám jejich celoživotní přátelství a pomoc. Pro nás to byl tehdy velmi nevýhodný termín konference, protože se v letech 1989–1990 na všech místech v Československu měnily funkce na národních výborech, v hotelích, a jiných zařízeních. Vše jsme museli zajišťovat těsně před konferencí znovu podruhé, neboť noví funkcionáři nebyli ochotni převzít závazky předcházejících. Stejně tak to dopadlo s představiteli muzeí v Martině a ve Strážnici, protože jejich ředitelé v době konference odjeli na dovolenou. Zahraniční hosté k nám přijeli s velkou zvědavostí a očekáváním popřevratového

provizoria a setkali se se špičkovou profesionalitou jak muzejní, tak tlumočnickou a s nečekaným ubytovacím komfortem. Tehdy Ing. Závada dokončil výstavbu Janíkovy stodoly a právě tímto konferenčním jednáním se zahájil její provoz. Výsledek konference byl rozhodujícím a ověřeným úspěchem muzea na mezinárodním poli.

3.

Jedním z našich nepřekvapivějších prestižních úspěchů byla půlmilionová návštěvnost (tehdy měl pouze stockholmský Skansen milionovou návštěvnost, další nejnavštěvovanější muzea sotva dosahovala o málo méně než my), kvalita a rozsah oživování expozic a úroveň lektorských služeb pro všechny návštěvníky. Průvodcovské služby řídila Maruška Žitníková (dcera Ing. Bečáka) a vytvořila systém školení a kontroly na úseku, jaký neměl obdobu ani u nás a ani v zahraničí. Národopisný odbor připravoval každoroční několika-

denní školení, a to nejen pro naše průvodce, včetně výcviku demonstrování historických činností. Na tato školení přijížděly také kolegyně z muzeí ve Strážnici, na Vysočině, Kysucích a v Martině. Souviselo to hlavně s pedagogickou psychologií. U nás průvodkyně přebírala skupinu návštěvníků od pokladny už se základními informacemi o nich a podle toho mohla volit individuální způsob rozhovoru s nimi o způsobu života v rodinách z 19. století. Poslední školení se konalo na podzim 1998, a to pod vedením sociologa ze zlínského pracoviště, formou animování a vyhodnocování reakcí na extrémní způsoby chování návštěvníků a řešení konfliktů. Uvědomovali jsme si také, jak záleží na volbě prohlídkové trasy ve Valašské dědině. Věděli jsme, že nejméně emocí a poznatků si průměrný návštěvník odnese, vstoupí-li do areálu po hlavní silnici, rozhledne se kolem dokola a z prostředka se vrátí zpět. Proto se začínalo od Hodslavské stodoly chodníkem

Zahájení mezinárodní konference Svazu evropských muzeí v přírodě AEOM v Janíkově stodole, 1990, fotoarchiv VMP

ke kolibě, Miloňovu, kolem středu ke všem polanám (stánisko z Rákošového, Prlov a větrný mlýn) a nakonec do středu a končilo se ve fojtství, které má své funkční místo na dolním konci dědiny. Tam se návštěvník musel dozvědět podstatné zásady historické správy obce. Prohlídka muzea umožňovala i výhledy do okolní krajiny s odlišnými znaky na všech čtyřech stranách, včetně zalesnění, členění plužiny, polohy pasek, města a hradu nad ním.

Návštěvnost po roce 1999 poklesla více než na polovinu nejen u nás, byl to celoevropský jev. I ve stockholmském Skansenu se snížila na půl milionu. Její další růst neovlivňovaly zábavné programy, ale především orientace činnosti na způsob sdělování obsahu expozice návštěvníkům tak, aby sami dospívali k poznání, proč lidé osídlovali naše hory a jak se v nich formoval jejich způsob života. Pro toto postupné poznávání se návštěvníci do našeho muzea v minulosti vraceli.

4.

Jednou z úspěšných aktivit etnografického úseku byla pedagogická činnost. Z iniciativy Ing. Bečáka ji zavedla paní učitelka Ryglová s předválečnými zkušenostmi ze školy na Hutisku. Po jejím odchodu program rozvíjela moje manželka Jaroslava (také se zkušenostmi z vesnické i městské školy na Oravě a ve Valašském Meziříčí) o řádné vyučovací programy v muzeu. To probíhalo v dřevěné vesnické škole i mimo ni v krajinném prostředí způsobem názorných dokladů ze života předků na konci 19. století. Byla to kombinace několika předmětů (např. kombinace historie s osídlením, přírodopis s hospodařením a k tomu problematika stavitelství, a to v modelové ukázce expozic) tak, aby žáci pochopili především vzájemné souvislosti společenských procesů, ekologie přírodních a sociálních jevů. Pochopitelně programy se lišily podle nároků jednotlivých typů škol, věku dětí (zařazení do tříd) i podle našich muzejních prostředků, odrazu těchto jevů v regionální literatuře apod. V zimě toto naše učitelka prováděla

ve školních budovách v okolních vesnicích podle jejich zájmu o naše nabízené programy. Pomocí závěrečných testů jsme zjistili, že metodou muzejního vyučování se u žáků upevňovalo v paměti mnohem více poznatků než v normální školní výuce.

Z této činnosti vznikl ve Valašské dědině i jeden z celodenních programů Národopisného léta, ve kterém jsme využili také ukázkou vyučování v jednotřídce. Přijeli nám to předvést dva učitelé s dětmi z Leskovce, kde takové metody ještě praktikovali. Viděli jsme to totiž v dánském muzeu Hjerl Hede a byli jsme rádi, že tak náročné pedagogické umění můžeme ukázat i našim návštěvníkům. Výsledkem výzkumů vývoje školství na Valašsku a našich bohatých sbírek k tématu byla pak výstava uspořádaná na přelomu století. Byly to jednoznačné úspěchy. Zánik uvedených forem práce s návštěvníky považuji za velkou prohru muzea.

5.

Do důchodu jsem odešel proto, abych mohl syntetizovat dříve rozpracovaná témata a zpřístupnit je kolegům knižně. To vyžadovalo nejen čas, který jsem při zaměstnání neměl, ale i mnoho zahraničních cest, kterým jsem věnoval naše životní úspory. První knihou byla 896stranová *Evropská muzea v přírodě*,¹ hledající podstatu kouzla, kterým jednotlivé instituce své návštěvníky přitahují. Při jedné z našich cest Skandinávií jsme s manželkou strávili tři dny a noci v areálu Skansenu a sledovali, co se ve všech jeho částech děje v sezonní špičce po 24 hodin. Jenom snad první 3–4 hodiny každého dne tam byl úplný klid.

Jedním z dalších témat (kterými jsem se zabýval po celý život) byla syntéza *Obydli v Karpatech*,² ke které se mě snažil získat výbor obnovené Karpatské komise na zasedání v Iglomi u Krakova. Odtamtud dr. Štika pro mne poslal auto, bylo to v první den mého důchodu v květnu roku 1996. K tomu se připojilo téma dřevěných kostelů, do kterého jsem se postupně nořil

již od roku 1960 (zaměřováním tvrdošínského kostela z roku 1426, znal jsem ho od roku 1951). Monografii³ jsem napsal společně s ing. arch. Karlem Kučou, který je autorem druhého, stejně rozsáhlého dílu o dřevěných zvonících v Evropě. Posledním souhrnem byla kniha *Lidové stavby v Evropě*.⁴

Po odchodu do důchodu jsem nelibě nesl postupné rušení v muzeu již dobře fungujících pomůcek, jakými byl počítačový informační systém sbírek všeho druhu včetně fotodokumentace a stále přibližování se metodám tradičních muzeí nerespektujícím naše zvláštnosti. Projevilo se to také ve změnách expozic odstraněním drobností připomínajících jejich konkrétní obyvatelé, zastavením předcházejícího způsobu průvodcovské činnosti, zánikem vyučovacích programů pro školy (byly nahrazeny programy nesouvisejícími se školní výukou, přizpůsobenými činností tzv. kamenných muzeí). Snad nejhorší ranou pro muzeum bylo amatérské řešení výstavby objektů v rámci norských grantů. Na jednom domě byly použity plné trámy místo podélně půlených a zvenčí netesávaných, jiný počet trámů a jiná konstrukce stavby, v dalších objektech absurdní tenká dimenze prahových trámů, jiné způsoby nárožního vázání stěnových trámů, zcela nevhodné osazení školy aj.

Valašské muzeum v přírodě na začátku 70. let iniciovalo vytvoření zásad pro výstavbu muzeí v přírodě jako muzeí specializovaných, odlišnou od muzeí vlastivědných, a to diskusemi na seminářích s kolegy všech československých muzeí v přírodě. Uvědomovali jsme si, že stejně jako taková muzea v zahraničí svoji jedinečnost vkládala do svých koncepcí, tak i naše zásady jsme záměrně formulovali tak obecně, aby tomuto požadavku nebránily většími podrobnostmi. Zásady se roku 1975 staly respektovanou normou a Valašské muzeum uznávaným metodickým střediskem. Dnes se kolegové z jiných muzeí diví, jak je možné u nás tyto zásady nerespektovat a návštěvníkům předkládat tak ne-

smyslné roubené konstrukce, jaké vznikly v expozičním areálu. Darma se budeme tvářit jako metodické centrum, když jsme některé nabízené šance prohráli.

Krátce po roce 1989 nás ministerstvo kultury zvalo na semináře holandských kolegů, aby nás poučili o muzejnictví tzv. svobodného světa a vymanili ze zvyklostí totalitního politického režimu. Když nám Holanďané líčili stav jejich muzejnictví, hrůzou nám vstávaly vlasy na hlavě. Ale zajímavý byl jejich projekt řešení (pro naše podmínky byl naprosto nepoužitelný). Počítal s tím, že většinu rozsáhlé a poměrně odborné práce vykonají zdarma dobrovolní spolupracovníci. Holanďanům se to povedlo a jeden z těch kolegů, kteří nám tehdy přednášeli, se stal ředitelem celostátního muzea v Arnhemu, poměrně rychle a kvalitně rozvinul výstavbu a výrobní činnosti v expozicích a návštěvnost jim náhle vzrostla.

6. Ke Svazu evropských muzeí v přírodě jsem se dostal ještě v roce 2011, kdy mě Slovenské národné múzeum v Martine pozvalo do organizačního týmu. Na předcházejícím zasedání Svaz roku 2009 rozhodl o přijetí žádosti Slovenska o konání týdenní konference tam s jednodenní exkurzí do Rožnova. Po naléhání představitelů Valašského muzea a velmi komplikovaných jednáních neobvykle s celým výborem Svazu (obvykle k takovým jednáním jezdil předseda a tajemník Svazu) byl výsledný program pro Slovensko zkrácen na dva dny. Nebylo snadné v tak krátké době časově vyřešit ceremoniál zahájení, první blok jednání a návštěvu pěti muzeí v přírodě od Svidníka po Martin. Další dva dny v Rožnově byly věnovány druhému bloku jednání konference, schůzování Svazu s volbou nového výboru a v obou dnech prohlídce Valašského muzea s efektním nočním rozloučením na Pustevnách. Pátý den mělo Valašské muzeum zajistit postkonferenční program s prohlídkou arcibiskupského paláce v Olomouci a Muzea v přírodě jihovýchodní Moravy ve Stráž-

nici s večerí. Ale do Strážnice účastníci konference nedorazili, protože se zdrželi prohlídkou dalších zámků střední Moravy. Zanechalo to u účastníků špatný dojem, protože je jihomoravské muzeum v přírodě velmi zajímavé, neboť má podstatně odlišný typ staveb a urbanismu než muzea karpatská. Rovněž nebyl vhodný individuální způsob prohlídky rožnovského muzea bez lektorování v expozicích. Když jsem potkal tápající kolegy z Německa ve mlýně a z Anglie na Stráni a požádali mě o výklad, uvědomil jsem si, jak různé je vnímání prezentovaných objektů a zařízení u kolegů z odlišných kulturních prostředí. Kdybych je nezavedl k evangelickému kostelu a větrnému mlýnu, asi by se tam nedostali, a rovněž byli vděční za informace o prezentaci forem hospodaření a polohy muzea v rozmanitých typech krajiny. Znal jsem tento nedostatek organizátorů některých dřívějších konferencí svazu a ne-

příjemně mě překvapil rožnovský přístup k vzácné příležitosti naše muzeum představit tolika kolegům z celé Evropy, kteří na to byli zvědaví. Pro Rožnov byla tato konference spíše amatérskou prohrou.

7.

S nepříjemným pocitem si kladu otázku, jak je možné, že s přelomem tisíciletí se tolik ze způsobu práce Valašského muzea změnilo. Muzeum získalo mnoho úpravou objektu Loany (tzv. Sušáku) s výstavními prostory a řešením služeb návštěvníkům při vstupu do muzea. Studijní analytické výstavy k muzeu v přírodě jistě patří. Ukazují sbírky muzea v jiných souvislostech (genetických, výtvarných aj.) než expozice v přírodě, která prezentuje způsob života konkrétní lidské komunity v bohatství sociálních a kulturních struktur. Ale změny pozoruji také ve snižování působnosti expozice v přírodě. Při nedávné poměrně

Mališova chalupa z Lužné s přirozeně provedenou násadou z doby budování areálu Na Stráni, před usedlostí je nevhodný zásyp průmyslovým kamenivem a netradiční detaily, vzadu je zídka zpevněná betonem, 2013, foto R. Bryol

rychlé prohlídce jsem zjistil, že zmizel porost keřů kolem cesty od domu z Miloňova k usedlosti z Lužné, že se pravidelně neořezávají ani ty jasany, které kvůli tomu ing. Tetera obtížně přenesl z Dolní Bečvy k *Mališově kule*, že ve vzorně upravených polích s kvalitní úrodou jsem nenašel například chrpy a jiný plevel, který se návštěvníkům také ukazoval, pod usedlostí č. 37 z Jezerného se znovu nenaorávají terasy (pracně byly naorány za Teterova vedení ale po roce 2000 nesmyslně strženy), chybí používání ostrévek, návštěvník neuvidí, jak naši předkové využívali každý kousek půdy a meze tvořilo jen kamení (to se týká malého rozměru políček a stále ještě mnoha nefunkčních ploch). Z Mališovy jizby zmizela podkova pro uzavírání telete, jeho prostor v koutě je zatarasen prodloužením lavice, čím se znemožnilo prezentování života Mališovy jedenáctidětné rodiny s telátky či ovcí s jehňaty v jizbě. Z prlovské světničky zmizely předměty připomínající rodinné události ze dnů nacistické persekce v obci na jaře 1945. V jizbě domu fojta je dnes stolařská dílna, i když stojí záměrně na dolním konci obce, aby zdůraznila jeho funkci správce vesnice, a nikoliv obsah sekundárního hospodářského uplatnění stavby přestěhované do mlynářského dvora v sousední obci, čím se ta dílna zdůvodňuje. Návštěvníkovi ale nepřipomene nejreprezentativnější obydlí. Podobně mu nelze vysvětlit, že si naši chudobní předkové nemohli dovolit vyměnit krytinu na celé střeše najednou, ale opravovali jen poškozené části. Vcelku střechu pokrývali jen při stavbě domu. Návštěvníci vidí tuto naši chybu zdaleka, protože pečlivě udržované šindelové střechy jim připadají přirozené. To jsou příklady prvků, jaké v expozicích dokládaly a návštěvníkovi zlidšťovaly představu o životě předků. Měli jsme pocit, že jich je málo, že jsme návštěvníkovi stále mnoho dlužní, ale netušil jsem, že se někdy může počet těchto expozičních prvků snížit.

Jistě návštěvníkům bude chybět slovo průvodce. Ale snad by stačila nějaká literární náhrada pro vážnější zájemce,

jakých dnes přibývá. O to jsem se snažil vydáním knihy *Co mohou prozradit lidové stavby*,⁵ která je již dávno vyprodaná. Jistě by stačila menší, ale s podobným způsobem sdělení. Cílem muzea bylo ukázat život konkrétních rodin v určité době reprezentující určitá sociální prostředí regionu. I naše generace prožívala snahy nadřízených úředníků přizpůsobovat práci celostátnímu jednotnému muzejnímu modelu, ale my jsme měli naprosto jiné vzory s živými mnohotvárnými expozicemi: v Dánsku muzea Hjerl Hede ve Vinderup a Lyngby v Kodani, v Norsku Maihaugen v Lillehammeru, v Molde, ve Švédsku stockholmský Skansen, Linnéköpings, ve Švýcarsku Ballenberg, v rumunském Sibiu Astra, polském Nowém Sączu a v Sanoku i v desítkách mnohých jiných. Navštívil jsem v 19 státech Evropy 114 takových muzeí a ve většině z nich dominuje odlišnost od jednooborových principů vědy etnografické. Projevuje se tam slučování tohoto oboru s metodami historickými a sociologickými, požadavek na interdisciplinární přístup a syntetické výstupy v expozicích. Bylo zřejmě přínosem, že Valašské muzeum v poslední třetině 20. století v roli etnografů zaměstnávalo kolegy s odlišným školením v několika společenskovědních oborech včetně etnografů. Rozhodující ve volbě metod byly řešené úkoly, nikoliv aproba kolegu v příslušném oboru. Podobné to bylo i v poznaných zahraničních muzeích v přírodě. Ta měla většinou tu výhodu, že jim do metodiky nezasahovali jejich zřizovatelé a jakákoliv centralizace jim byla vzdálená. Pro naše muzeum by bylo výhodné co nejpřesněji formulovat úlohy výstavby a tvorby expozic a podle nich také vést víceoborový přístup k řešení realizačních studií, a to při úzké spolupráci všech zúčastněných útvarů. To platí i o vztahu k technické stránce výstavby muzea, aby nedocházelo k takovým omylům, jaké se projevíly v budování staveb z Norských grantů.

POZNÁMKY

¹ LANGER, Jiří. *Evropská muzea v přírodě*. 1. vyd. Praha: Baset, 2005, 895 s.

² LANGER, Jiří a BOČKOVÁ, Helena. *Obydlí v Karpatech a přilehlých oblastech balkánských: syntéza mezinárodního výzkumu*. Vyd. 1. Ostrava: Šmíra-Print, 2010, 936 s.

³ LANGER, Jiří a KUČA, Karel. *Dřevěné kostely a zvonice v Evropě*. Vyd. 1. Praha: Paseka, 2009, 2 sv. 528 s.

⁴ LANGER, Jiří. *Lidové stavby v Evropě*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010, 304 s.

⁵ LANGER, Jiří. *Co mohou prozradit lidové stavby: lidové stavební tradice v severozápadních Karpatech a jejich kulturní funkce*. Vyd. 1. Rožnov pod Radhoštěm: Ready, 1997, 236 s.

LITERATURA

HALMOVÁ, Mária, OČKOVÁ, Katarína a JANOŠTÍNOVÁ, Marianna (red.). *Conference Report/Tagungsbericht 2011*. Martin: Slovenské národné muzeum, 2013.

LANGER, Jiří. *Co mohou prozradit lidové stavby*. Rožnov pod Radhoštěm: Ready, 1997.

LANGER, Jiří. *Evropská muzea v přírodě*. Praha: Baset, 2005.

Tagungsbericht/Report of the Conference. Rožnov pod Radhoštěm, ČSFR 1990. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1991.

VZNIK A VÝVOJ KONZERVACE STAVEB A SBÍREK VE VALAŠSKÉM MUZEU V PŘÍRODĚ

Michal Chumchal

Základní ošetření prvních přenášených staveb ve 20. letech 20. století z rožnovského náměstí do místního parku Hájnice bylo patrně prováděno kamenouhelným dehtem – karbolinem, možná až následně po sestavení srubu. Nové prvky, krovy a šindel nebyly ošetřovány vůbec.

Ve druhé etapě výstavby v novém areálu na Petřekově stráni od roku 1960, už pod dozorem památkářů, probíhalo ošetření srubů a jiných stavebních prvků namáčením v korytě ve vodném roztoku 10% Bifluoridu amonného. Po mém příchodu do muzea v roce 1966 byl přípravek používán také k ošetření dřevěných sbírkových předmětů, jako jsou súscky, vozy a podobně. Vědělo se, že přípravek leptá sklo.

Ošetřování sbírek předtím pravděpodobně vůbec neprobíhalo, počet sbírkových předmětů se pohyboval okolo 3 000 kusů, různě uskladněných pod přístřešky nových, ještě nedokončených staveb na Stráni, nebo na půdách staveb v Hájnici. Žádné konkrétní pracoviště pro ošetření sbírek neexistovalo, ani nebylo personálně obsazeno.

Nový ředitel Ing. Jan Bečák si byl vědom mnohých nedostatků a hledal řešení i pro opravy a ošetření narůstajících sbírek. Protože muzeum nedisponovalo žádnou budovou, která by se dala pro novou dílnu využít, jeho úvahy se zaměřily na Jaroňkův dům, kde v podkroví v malém pokoji pro služebnou bydlel. Jaroňkova galerie v té době částečně sloužila jako výstavní prostor tvorby sourozenců Jaroňkových. Dřívější malírna byla skladem pozůstalosti Klaudy a Jaroňků, byly tam přesunuty předměty uskladněné původně v domě Něničků, kde muzeum platilo majitelům nájem. Větší kusy nábytku z Klaudova fondu byly zapůjčeny do zámku v Kravařích okolo roku 1953. Zbytek vily byl užíván jako byty. Část byla vyhrazena pro nájemce malírny pana Pavláta, po jehož smrti prostory využívala jeho žena. Podkroví obývala na základě nějakého odkazu Jaroňků rodina Hrbáčkových. Volné místo

bylo pouze ve sklepe domu, kde byla prádelna, sklad uhlí a vypalovací pece na malovaný porcelán.

Přestože si Ing. Bečák Jaroňků velice vážil, ve snaze vybudovat muzeum se vším, co už dávno jinde bylo běžné, nechal keramické pece vybourat, aby získal prostor. Následně bylo převezeno několik vyřazených demontovaných dřevařských strojů z meziříčské Dřevařské školy. Dílna byla koncipována jako stolařské pracoviště. Před mým příchodem snad jen jeden rok v domě u Jaroňků působil nějaký stolař z Hutiska, po kterém zbylo mnoho nedodělků a socialistických hesel. Okolnosti jeho odchodu neznám, ale pracovník pravděpodobně neuspěl.

Ředitel Ing. Bečák na doporučení místních lidí, zejména bývalých členů Muzejního spolku, na které se často o radu v místních poměrech obracel, mne v létě roku 1966 angažoval s příslibem vyššího platu, než jsem dosud pobíral (na to zvýšení jsem čekal dva roky).

Příchod na nové pracoviště mne šokoval. Vstup do sklepa ze dvora byl zaplaven fekáliemi z přeplněné jímky a nefunkčního trativodu. Štěrkové podloží propojené s řečištěm řeky Bečvy při povodních vedlo k zaplavení sklepa až do půlmetrové výše. Uvnitř vlhkého, zatuchlého a dřevomorkou napadeného prostoru, mnohého nepořádku a zbytků suti ze zbouraných pecí, s jedněmi kamny na uhlí a kohoutkem na vodu bez umyvadla, jsem jako nový osamocený pracovník stál před dilematem, zda začít, nebo utéct.

Tak jsem začínal. A protože jsem neutekl, zůstal jsem v tom domě 40 let. Po zprovoznění prostor, bez znalosti, co je to muzeum, jsem pod vedením ředitele začínal s opravami sbírek ze dřeva. Jenomže s budováním nových expozic bylo třeba ošetřit i předměty jiného charakteru, například kovy. Odborné literatury téměř nebylo, tak jsem byl vyslán na stáž do Etnografického ústavu Moravského zemského muzea

v Brně k doc. Ludvíku Kunzovi. Tam měli nějaké zkušenosti s ochranou kovů, dřeva a jiného sbírkového materiálu. Možná, že se dnešní generaci budou zdát některé tehdejší metody úsměvné, či dokonce zavrženíhodné. Tak jsem svůj stolařský obor musel pozvolna rozšiřovat na vše, co se v muzeu vyskytovalo.

Muzeum se personálně rozrůstalo o kurátory sbírek, budovaly se nové expozice. A já, mimo jiné, vyráběl figurální poutače, nový nábytek do Vaškovy hospody a podobně. Pořád jsem byl sám. Při výrobě nábytku a ukládání dovezených desek mně nezištně přišel pomoci soused přes cestu, bývalý hospodský a všeučel pan František Majer. Náhodně přichází ředitel uznal, že potřebuji pomocníka, tak jej na krátký úvazek zaměstnal. A protože nebylo peněz, aby mohlo pracoviště fungovat, nosil jsem si nářadí pro práci potřebné z vybavení dílny svého otce.

Později se uvolnila v patře budovy jedna místnost, malírna porcelánu, kde se mohly zpracovávat menší sbírkové předměty. Pro vozy, súsky a jiné rozměrné věci bylo

Irča Drápalová a Zdeňka Bulawová čistí sbírkové předměty v potůčku v Dřevěném městečku, 1966, foto V. Bulawová, fotoarchiv VMP

Čištění sbírkových předmětů u budovy ředitelství, zleva konzervátor Michal Chumchal, kurátorka sbírek Marie Salichová, brigádník František Majer, 1966, foto V. Bulavová, fotoarchiv VMP

neomezené pracoviště na dvoře domu. Tenkrát přišel nový pracovník, Václav Žitník, stolař, který započal v dílně výrobu drobných upomínkových předmětů. Druhým pracovníkem, se kterým jsem se dělil o prostory, byl výtvarník Karel Vašina, absolvent keramické školy v Bechyni, který u nás dostal na starost propagaci. Později se přestěhoval do stavební animonbučky na dvoře Jaroňkovy galerie. Po přesunutí výroby suvenýrů nastoupili do dílny důchodci. Stolař pan Randýsek ze Zubří a pro práci se železem pan Tomašovský, bývalý topič ve vedlejších lázních, dříve zámečník Vítkovických železáren. Podle Jaroňkova návrhu vyrobil oplechování kříže původně určeného na náhrobek bratří Mrštíků, který stojí u kostelíka v Dřevěném městečku, zhotovil několik plecho-

vých korpusů těla Krista na nové kříže. Pan Randýsek se značnou měrou podílel na výrobě replik nábytku do nových expozic, například chalupy z Horní Bečvy, rožnovské radnice a jiných.

Výčet proměn a aktivit by byl nekonečný. Po částečném uvolnění přízemí Jaroňkovy galerie a zrušení expozice Jaroňků v uvolněných prostorách vnikla depozita keramiky, uměleckohistorických předmětů, řemesel, textilu a podobně. Do přízemní místnosti směrem ke struze se nastěhovala kurátorka tehdy ještě všech sbírek paní Marie Salichová, dříve pracovnice meziříčského muzea, výpomocná odborná síla paní Věra Otevřelová a čerstvá absolventka etnografie Mgr. Marie Crhová-Brandstettrůvá.

Postupně se prostory depozit přestěhovaly do jiných míst a mohla se rozšířit konzervační pracoviště na celé přízemí, s lepšími hygienickými a pracovními podmínkami.

Mohli být přijímáni noví pracovníci, samozřejmě bez znalosti muzejní problematiky ošetrování sbírek. Jediný František Papež, který vystudoval uměleckoprůmyslovou školu v Uherském Hradišti, kde ošetrování polychromie bylo ve výuce, byl s touto prací obeznámen.

NĚCO O KONZERVÁTORSKÉM VZDĚLÁVÁNÍ

Jakýmsi sjednocujícím činitelem pro muzea byl Ústřední muzeologický kabinet v Praze. Vydával časopis s konzervátorskou tematikou a pořádal různě zaměřené semináře. V roce 1969 byly započaty konzervátorské kurzy v Brně, vedené odborníky z Archeologického ústavu Akademie věd, pro kovy z Vojenského výzkumného ústavu a podobně. Kurz byl zakončen písemnou zprávou a ústní zkouškou. Tímto školením prošli všichni pracovníci naší konzervační dílny i někteří zaměstnanci z jiných muzejních pracovišť. Jiného vzdělávání v té době nebylo. Vznikla tzv. konzervátorská sekce, sjednocující muzejní konzervátorská pracoviště v jednotlivých krajích. Byly pořádány jednodenní semináře na jednotlivých pracovištích, se zaměřením na vybavení pracovišť a nové technologické postupy a materiály v ošetrování sbírek. Jednou ročně byly pořádány celostátní semináře, před rozdělením státu i na Slovensku, s poznatky o nových technologiích a materiálech.

Pod záštitou Národního muzea bylo zřízeno dvouleté pomaturitní studium konzervátorství, včetně lekcí marxizmu leninizmu. Doc. Zelinger a dr. Šimůnková z Vysoké školy chemicko-technologické v Praze z katedry restaurování v rámci tohoto studia připravovali několik žáků se zaměřením pro vedení konzervátorských pracovišť. Student určený pro Rožnov po prohlídce muzea a našeho pracoviště

Konzervační dílna, František Janošec při zpracování kopie dřevořezby, 1980, foto B. Příkryl, fotoarchiv VMP

však odmítl nastoupit s tím, že v městě je málo kultury.

Pro všechny pracovníky se dřevem a ostatními materiály, zejména pracovníky oddělení dostavby, byl pořádán výukový program ve středisku památkové péče v Olomouci, zaměřený na stavební technologie, ale také na historické slohy a bezpečnost práce.

Jinou formou vzdělávání byly semináře pořádané Výzkumným ústavem dřevařským v Březnici a intenzivní spolupráce s jeho pracovníky. Nadějně probíhala spolupráce s Výzkumným ústavem dřevařským v Bratislavě s Ing. Komorou a Ing. Nahdákem, kteří se osobně angažovali v našem muzeu. Bratislavské pracoviště bylo progresivní v získávání nových poznatků a materiálů na Západě se zaměrem pomoci muzeím. Jejich laboratorní prototypy se ve zkouškách na našem pracovišti jeví jako nadějně. Nejhorší bylo, že tehdejší výrobní podniky potřebovaly vykazovat velkou produkci. A muzea a nově budova-

né skanzeny nebyly pro ně dostatečným odbytištěm. Pokud podniky něco dodaly, tak snad drahé komponenty nahrazovaly odpadem, kterého se potřebovaly zbavit, takže pro ošetření sbírek byly dodané materiály mnohdy nepoužitelné.

Výzkumný ústav dřevařský v Březnici nám nabídl již nepoužívaný tlakový impregnační přístroj vyvinutý pro impregnaci pražců pražského metra. Ten byl po úpravách přirub na jednom semináři u nás demonstrován na surovém kmeni stromu protlačení impregnačního roztoku pomocí kapilár, což se po několika hodinách podařilo. Protože kulatina u nás byla zpracovávána ručně i na katru, mohl být impregnovaný trám použit bez dalších úprav.

Výzkumný ústav lesnický v Praze na Zbraslavi vyvíjel metodu nedestruktivního vyhodnocení poškození dřeva pomocí radioaktivního zářiče Americia 241. Metoda byla určena pro vyhodnocení stupně poškození stavebních prvků, zejména trámů. Ve spolupráci s ústavem byla také testována lik-

vidace dřevokazného hmyzu pomocí feromonových lapačů a postřiků používaných proti lesním škůdcům, která důsledně insekty nezničila, ale výrazně omezovala jejich rozmnožování. K ošetření našich sbírek bylo využito i radioaktivní pracoviště v Roztokách u Prahy, kde byly například ošetřovány barviřské formy z muzejních sbírek.

Naše muzeum nikdy nedisponovalo devizovými prostředky, proto v rámci známostí nám občas poskytl zemědělské insekticidy z dovozu na bázi přírodních i syntetických pyretroidů nákupní závod v Mratíně. Jejich účinnost byla sice časově omezená, ale byly UV zářením odbouratelné. Používaly se převážně při rojení insektů.

Konzervátorská práce ve zmiňovaném období byla založena na chemii a jejím širokém využití s rychlými účinky na zpracovávané množství jak stavebního, tak sbírkového materiálu, i když se do určité míry počítalo s negativními vlivy na člověka a přírodu.

Oddělení konzervace při přípravě Mlýnské doliny na sezonu, 1984, foto B. Přikryl, fotoarchiv VMP

Za získáním nových poznatků a přípravků byly navštěvovány bratislavské chemické veletrhy Incheba, se zahraničními i domácími firmami byly konzultovány příslušné výrobky a možnosti jejich získání a možné aplikace i na muzejních sbírkách. Ze strany muzea byly žádány vývojové chemické laboratoře o nalezení přípravků vyhovujících našim nárokům. S výrobci námi používaných přípravků jsme konzultovali naše poznatky a možnosti odstranění negativních vlivů jako barevnost a podobně.

Uplatňování nových metod a přípravků probíhala ve spolupráci s oddělením dostavby muzea pro staré i nové stavební dřevo. U nich vznikla představa, že bude dobré vytvořit vlastní výzkumné pracoviště pod vedením vzdělaného chemika. Po příchodu byl Ing. Beránek, absolvent gumárenství na Vysoké škole chemicko-technologické v Praze, vedením pověřen zbudovat laboratoř, objednat zařízení a sestavit je. To se podařilo, jenomže

podmínky řízení konzervačního pracoviště mu nevyhovovaly a odešel za svým oborem do gumáren v Zubří. Pro mladé absolventy byly v muzeu platové podmínky nevýhodné.

DOPRAVA

Při mém nástupu nevlastnilo muzeum, kromě traktoru, na kterém se vozil ředitel třeba i do Olomouce, žádné dopravní prostředky. Na vzdálené akvizice se objednávala auta u ČSAD, později přibýlo osobní vozidlo Tatraplan, které v zimě netopilo a jehož osádka se během průzkumů ohřívala po hospodách při cestě. Prvním přepravním prostředkem v dílně byl jenom ruční dvoukolový vozík. My mladí jsme jej mnohdy plně naložený vytlačili i na Stráž.

Později jsme výměnou za jednu Klaudovu pistoli dostali z Vítkovických železáren malotraktorek s vlekem, kterým si dílna zajišťovala vlastní, na ničem nezávislou dopravu při akvizicích po Rožnově, převo-

Oddělení konzervace, Věra Janáčková, Michal Chumchal, Ludmila Hubová, Zdeněk Kresta, František Janošec, Zdeněk Hanáček, 1985, foto B. Příkryl, fotoarchiv VMP

Konzervační pracoviště v objektu Jaroňkovy galerie, příjem a skladování sbírkových předmětů v chodbě, 1996, foto M. Chumchal, fotoarchiv VMP

zu sbírek po jednotlivých úložištích, později depozitech. Vlastní doprava se velice osvědčila při jarní údržbě areálů, kdy bylo možno naložit ve velkém potřebné nářadí a materiál.

Poté přibyla německá multikára s malou ložnou plochou a špatnou pohyblivostí v terénu. Posledním vozidlem byl valník s plachtou Škoda 1203. Po jeho vřazení do oddělení dopravy na oddělení zbyl k dennímu použití opět pouze ruční dvoukolák.

PERSONÁLNÍ OBSAZENÍ

Ve vedení konzervační dílny se vystřídal několik vedoucích a pracovníků stálých i přechodných.

Záběr činnosti konzervačního oddělení byl široký. Začínal při akvizicích sbírek v terénu s jednotlivými správci sbírek, kteří se často střídali, a s nimi i názory na vytváření a ukládání v depozitářích. Podnětná byla konzultace o dalším využití předmětu. Například úly a materiál pro demonstraci

chemicky ošetřován nikdy nebyl. Pro použití a možné zhodnocení předmětů v exteriérech byl založen duplicitní fond s označením „C“.

AKVIZICE, JEJICH ZPRACOVÁNÍ A ULOŽENÍ V DEPOZITÁŘÍCH

Po přípravě pomocného materiálu, lan, nářadí na demontáže, skluzů a válečků pro posun rozměrných a těžkých předmětů byli pracovníci informováni o postupu práce. Při běžných svozech byli předem informováni o rozsahu akvizice.

Kurátor určoval, co bude cílem jeho sběru, konzervátoři to měli vynést, naložit a složit. Mnohdy se ale podařilo kurátora přesvědčit o nevhodnosti jeho záměru, protože sám nedokázal posoudit míru poškození předmětu a nemožnost opravy. Destrukce byla někdy tak velká, že uplatnění v expozici bylo sporné. Konzultace na místě byla přínosná.

Vzhledem k omezeným příjmovým prostorům v Jaroňkově galerii byly některé roz-

měrné předměty ukládány z terénu přímo do depozitáře s tím, že budou ošetřeny později na místě. Bohužel, s rychle přibývajícím sbírkovým fondem k tomu mnohdy nedošlo, což se negativně projevuje dodnes.

Značná akviziční aktivita vedla k nutnosti zavést přehled o pohybu sbírek. Svozy z terénu posuzovala nákupní komise, poté následovalo písemné předání kurátorů ke zpracování v konzervační dílně, které zpravidla spočívalo vzhledem k nadměrnému množství pouze v očistě, nejnutnějším konstrukčním zabezpečení proti dalšímu poškození, likvidačním nebo preventivním ošetření. Konzervační dokumentace zpočátku byla vedena sporadicky, od inventárního čísla 33 000 pravidelněji. Problémy v dokumentaci spočívaly v nedostatečné kvalitaci pracovníků. Spolupráce konzervátorů byla i u fotodokumentace, zejména u rozměrných předmětů. Pak následovalo předání kurátorům a ve spolupráci s nimi uložení v depozitáři. Zpravidla během měsíce

musely být prostory kůlen přistavených ve dvoře Jaroňkovy galerie připraveny pro nové příjmy. V případě nutnosti se ošetření museli zúčastňovat k jejich nelibosti všichni pracovníci dílny. Základní postupy museli ovládat všichni, určitá specializace vycházela z dosaženého vzdělání a zručnosti jednotlivce.

Podstatné bylo písemné předávání mezi jednotlivými pracovníky a kurátory, vedlo to k zodpovědnosti všech zainteresovaných, jistotě, že se předmět neztratí a bude neustálý přehled o jeho pohybu.

Značné množství přírůstků a mnoho jiných prací mimo ošetření sbírek vedlo k nutnosti posílit pracovní sílu oddělení. Zprvu byli, zpravidla přes zimu, využíváni průvodci, kteří pomáhali zejména s očištěním a jednoduchými konzervačními úkony pod dohledem. Bylo to pro ně přínosem, protože se seznámili se sbírkami a jejich funkcí. Na praxi přicházeli také studenti z oboru etnografie na brněnské univerzitě.

Rekonstrukce konzervátorského pracoviště ve Frenštátě pod Radhoštěm, 2008, foto K. Matocha, fotoarchiv VMP

DOPORUČENÍ

Pro omezení plísní na sbírkách a jejich šíření do nových úložných prostor bych navrhoval zavést účinný depozitární režim. Po provedení úklidu podlah zavést řádné provětrávání za příznivého počasí k omezení vlhkosti. Je nutné provést celoplošnou sanaci prostor fungicidem pomocí aerosolového difuzéru. Tím dojde k sanaci spor usazených i na zdích. Teprve potom přenášet sbírky k dalšímu ošetření ve Frenštátě a nové uložení. Argument, že v kvalitním depozitáři nebudou podmínky pro jejich růst, je zcestný. Předměty jsou přece z velké části po čase využity v expozicích v areálech, kde trvale panují vhodné podmínky pro oživení plísní, viz expozici Nový Hrozenkov 60.

Úvahy o likvidaci úložných prostor v halách a jejich opuštění nepovažuji za rozumné.

Jsem přesvědčen, že Oddělení péče o sbírky ani neví, kde jsou ještě uloženy různé akvizice, pro které jsou prostory v halách dostatečně vhodné, jako kadluby, sůsky, trakaře, různé stroje a podobně.

Zejména je zapotřebí rezervovat prostory pro uložení dopravních prostředků, vozy, sáně, stroje a podobně. Zapomíná se na výměnu kádrů. Noví nástupci s novým názorem se mohou rozhodnout zrušit expozici dopravních prostředků ve vozárně z Ostravice, včetně nových rozměrných přírůstků a najednou je nebude kde uložit!

POZŮSTALOST

94

Při svém odchodu jsem v rámci možností zanechal informační materiály o používaných přípravcích a jejich složení, využitelných pro budoucí rozbory, a jejich vlivu na opakovaně jiným způsobem ošetřený materiál, aby použitím dalších a nových technologií nedocházelo k nežádoucím chemickým reakcím.

Připravované tepelné ošetřování by mělo probíhat pouze u napadených a nových přírůstků. Protože u dříve ošetřených sbírek při hoření a zvýšené teplotě se z přípravků obsahujících chlor může vytvářet jedovatý Dioxin – „Bopál“.

Problémů a zkušeností je mnoho, důležité je aby se negativní řešení neopakovalo a eliminovalo.

Co se týká deficitu ošetření sbírek převezenných ze starého pracoviště, včetně nových přírůstků, mám dojem, že množství nezpracovaného příjmu stále narůstá. Naopak z depozit se vybírají předměty k opětovnému ošetření, které žádné napadení nevykazují, a tím se omezuje pracovní kapacita k ošetření akvizic.

ČINNOST METODICKÉHO CENTRA PRO MUZEA V PŘÍRODĚ 2014–2015

Radek Bryol

Metodické centrum pro muzea v přírodě (dále MC) bylo zřízeno k 1. 10. 2013 na základě projektu schváleného Ministerstvem kultury České republiky (rozhodnutím MK-S 10692/2013 OMG z 11. 9. 2013). Úlohou metodického vedení bylo Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm (dále VMP) pověřeno rovněž ve své původní zřizovací listině, přičemž tuto činnost jako muzeum s nejbohatší historií naplňovalo formou odborných konzultací různého charakteru a vzdělávací či publikační činností. Zřízením MC se tedy doplnila stabilní síť Metodických center paměťových institucí zřizovaných při Ministerstvu kultury ČR o segment zaměřený na specifický okruh muzeí v přírodě.

Financování provozu MC probíhá formou navýšení rozpočtu VMP z programu poskytovaného Ministerstvem kultury ČR *Kulturní aktivity, podprogram B Podpora činností metodických center*. Personálně je činnost zabezpečena dvěma úvazky. Celým úvazkem disponuje koordinátor a další úvazek je rozčleněn na více osob, čímž se zabezpečuje provázanost se zastupci jednotlivých složek organizační struktury muzea, resp. s různým odborným zaměřením pracovníků

Činnost Metodického centra můžeme na základě dokumentu *Střednědobý plán činnosti a koncepce rozvoje Metodického centra pro muzea v přírodě 2014–2016* rozčlenit:

1. organizace vzdělávacích aktivit zaměřených pro paměťové instituce typu muzeí v přírodě s interdisciplinárními přesahy,
2. tvorba metodik a metodických textů pro paměťové instituce typu muzeí v přírodě,
3. vědecko-výzkumná činnost a spolupráce v oblasti problematiky muzejnictví v přírodě,

4. evaluace a prezentace činnosti Metodického centra pro muzea v přírodě.

VZDĚLÁVACÍ AKTIVITY

Ve dnech 19.–21. 6. 2014 proběhla ve Vlašském muzeu mezinárodní odborná konference *Wooden architecture in cultural landscape: New challenges in modern world*, na které se pracovníci MC podíleli, obdobně jako na realizaci konference Muzeum a identita k 90. výročí VMP ve dnech 23.–25. 9. 2015.

18.–21. 8. 2014 proběhla ve spolupráci s Českým svazem muzeí v přírodě, za garance polského svazu muzeí v přírodě – Stowarzyszenie Muzeów na Wollnym Powietrzu w Polsce, exkurze do osmi Polských muzeí v přírodě. V navštívených muzeích byl zajištěn doprovod vedoucími nebo odbornými pracovníky muzeí. Podrobná zpráva je součástí tohoto sborníku.

Hlavním publikačním výstupem roku 2014 bylo vydání sborníku *Museum vivum*, jehož obsahem je především reflexe semináře *Poslání a funkce metodického centra muzeí v přírodě*, který se konal v květnu 2013 v Hlinsku.

Průběžně probíhá digitalizace a systematizace uložení tzv. *Kurialova archivu lidového stavitelství*, deponovaného ve VMP, jako obsáhlého a významného pramenného materiálu ke studiu lidového stavitelství v ČR. Dále se digitalizují a připravují k online publikaci tiskoviny vydané VMP primárně zaměřené na činnost muzeí v přírodě v souvislosti s jejich metodickými problémy.

METODICKÁ ČINNOST

Ve spolupráci s Českým svazem muzeí v přírodě probíhá aktualizace stávající metodické příručky *Národopisná muzea*

Exkurze účastníků semináře *Aktualizace metodiky muzeí v přírodě* v Muzeu lidových staveb v Kouřimi, prohlídku vede ředitel muzea Vladimír Řišlink s komentářem Jiřího Langra, 2014, foto R. Bryol, fotoarchív VMP

Specialista Tomáš Kyncl při dendrodatování fojtské polygonální stodoly v Hodslavicích, 2015, foto R. Bryol, fotoarchiv VMP

v *přírodě*. Teoretická a metodická východiska k realizaci, vydané v roce 1981 v Rožnově pod Radhoštěm kolektivně v redakci Jiřího Langra. Dne 11. 11. 2014 se uskutečnil v Regionálním muzeu v Kolíně pracovní seminář *Aktualizace metodiky muzeí v přírodě*, z něhož vzešla úprava pracovní verze metodiky, která byla po redakci podstoupena oponentským posudkům, a v současnosti probíhá finalizace rukopisu. Vydání aktualizované metodiky se předpokládá v roce 2016. Postupně se na videozáznam dokumentuje obnova NKP Libušín a připravuje se metodický dokument obnovy památky postižené požárem.

Pracovníci MC konzultovali dotazy od různých institucí i jednotlivců, týkající se nejčastěji poskytování archivních materiálů k lidovému stavitelství a řešení stavebních detailů na historických objektech. V bližším kontaktu je MC např. s pracovištěm Muzea Kroměřížska v Rymicích, se kterým byly probírány některé záměry rozvoje muzea a technické problémy, dále se Skanzenem Jižní Valašsko ve Valašských

Kloboukách, kde byly konzultovány prvotní koncepční záležitosti. Důležitá spolupráce byla navázána s Institutem lidového kulturního dědictví Českomoravského pomezí v rovině konzultační i při pořádání vzdělávacích akcí.

VĚDECKO-VÝZKUMNÁ ČINNOST

Ve Valašském muzeu v přírodě se uskutečnila rekonstrukce dvou objektů lidového stavitelství na základě moderních přístupů s použitím semidestruktivních metod hodnocení stavu dřevěných konstrukcí ve spolupráci s Centrem excelence Telč – pracovištěm Ústavu teoretické a aplikované mechaniky Akademie věd ČR. V souvislosti s rekonstrukcí objektů a požadavkem bezproblémového provozu otopných zařízení a komínů při expozičním a prezentačním užití budov proběhlo řešení této problematiky v závislosti na současných legislativních požadavcích. Poznatky z rekonstrukce a praktické uplatnění zvolených metod je reflektováno v tomto sborníku.

Správa sbírky stavitelství Valašského muzea je doplněna terénním výzkumem ohrožených objektů lidového stavitelství ve sběrné oblasti muzea, především subregionech nepostížených dosavadními výzkumy. Na aktivitu navazuje v souvislosti se zhodnocením rozsáhlého dokumentačního potenciálu muzea přednášková a publikační činnost.

S problematikou dokumentace úzce souvisí prováděné dendrochronologické datování dřevěných prvků vybraných objektů lidového stavitelství ve VMP, jeho širší sběrné oblasti i v dalších lokalitách v ČR. Cílem je rozšíření informačního potenciálu o lidovém stavitelství, stejně jako propagace metody dendrochronologie jako nepřímé nákladné, ale při kritické interpretaci významné svou informační schopností. Užití této metody přineslo zajímavá zjištění. Identifikována byla například roubená konstrukce stodoly ve Skaličce u Hranic z 2. poloviny 16. století. Potvrzeno bylo stáří jádra usedlosti čp. 2 v Trstěnicích u Litomyšle rovněž ze 16. století. Věříme, že se aplikování těchto poznatků odrazí v expoziční činnosti rymické pobočky Muzea Kroměřížska, hanáckém skanzenu v Příkazech a v připravované expozici Institutu lidového kulturního dědictví.

Další významnou metodou užívanou při výzkumu lidového stavitelství je archeologie. V komparaci s dalšími archeologickými výzkumy vesnického stavitelství je cílem poukázat na opomíjenou oblast v nauce o lidové architektuře a zdůraznit nutnou interdisciplinaritu v odborné i následné prezentační rovině v činnosti muzeí v přírodě. Z impulsu MC se udál v gesci společnosti Archaia o.p.s, výzkum v selské usedlosti čp. 7 v Babicích u Kelče. Pojednání o archeologických výzkumech je rovněž součástí předloženého sborníku.

Pracovníci Oddělení péče o sbírky VMP angažovaní v MC se zabývají několika projekty. Akutní je problematika plísni na lidovém malovaném nábytku, která je postupně řešena a po sumarizaci zkušeností

může posloužit jako příklad pro další instituce. Probíhá odběr a hodnocení vzorků plísni a aplikace různých desinfekčních prostředků a navazující čištění sbírkových předmětů. S tím souvisí posouzení vhodnosti původních konzervačních zásahů a následné doporučení vhodného postupu desinfekce plísni.

Pokračuje projekt *Preventivní konzervace ve výstavních a depozitárních prostorách* – monitoring mikroklimatu ve vybraných expozičních objektech a depozitářích pomocí telemetrického systému Hanwell. Na základě výsledků měření, které probíhá od října 2011, budou stanovena opatření k udržení optimálního mikroklimatu v depozitářích i expozicích, případně navržena jiná opatření pro expoziční objekty, ve kterých regulovat mikroklima nelze.

EVALUACE A PREZENTACE

Probíhá aktualizace webových stránek www.mcmuzeavpriode.cz s propojením na www.vmp.cz. Webová stránka obsahuje aktuality a postřehy z činnosti MC a oborového dění. Součástí webu je postupně doplňovaná bibliografie prací o muzeích v přírodě a zveřejňování vybraných publikačních výstupů VMP. V prostředí odborné i laické veřejnosti je bezplatně distribuován sborník *Museum vivum* 2013.

ZÁVĚREM

Při činnosti Metodického centra pro muzea v přírodě jsme se jako nový subjekt ve sféře metodických center příspěvkových organizací MK během prvních aktivních let seznamovali s provozní provázaností VMP a MC v souvislosti s personálními možnostmi. Sledovali jsme některé aktuální problémy na vlastní půdě a především prostřednictvím ČSMP i v kontextu dalších muzeí v přírodě v ČR. Zahraniční rozhled podmiňuje možnost účasti na setkáních Asociace evropských muzeí v přírodě i dalších institucí.

Personální strukturu centra postihl odchod Mgr. Radoslava Vlka, Ph.D., jako pracov-

níka pro oblast koncipování exteriérových expozic a koordinátora tvorby odborných výstupů. Pozice byly nahrazeny v roce 2015 Mgr. Evou Románkovou pro oblast kulturního dědictví a pro koordinaci odborných výstupů a panem Miroslavem Románkem pro oblast prezentace agrikultury v muzeu v přírodě. Metodickému centru se podařilo splnit většinu z plánovaných aktivit. Některé projektované aktivity byly rozšířeny o interdisciplinární rozsah – výzkum lidového stavitelství o archeologický výzkum, nebo o zefektivnění dostupnosti archivních materiálů VMP.

Ze strany MC je na základě zkušeností z dosavadní činnosti velmi žádoucí v roce 2016 provést efektivní závěrečnou redakci a publikování aktualizované obecné metodické příručky pro muzea v přírodě. Klíčová je také prezentace a popularizace výstupů započaté výzkumné činnosti například ve formě metodických textů, stejně jako její kontinuita a prohloubení. Dále je nutný systematický kontakt a spolupráce se spektrem metodických center, jejichž zřizovateli je MK ČR, a rovněž rozvíjení, formulování a kodifikace spolupráce s dosavadními partnerskými institucemi stejně jako rozšiřování další spolupráce v interdisciplinární rovině. Věříme, že činnost Metodického centra je žádoucí a prospěšná jak pro samotné Valašské muzeum v přírodě, tak v širším kontextu.

REALIZACE STAVEBNÍCH ÚPRAV NA OBJEKTECH LIDOVÉHO STAVITELSTVÍ VE VALAŠSKÉM MUZEU V PŘÍRODĚ – CHALUPA BEZZEMKA Z LESKOVCE A CHALUPA Z LUŽNÉ

Olga Holíšová
Milan Gesierich

Na vybraných objektech lidového stavitelství Valašského muzea v přírodě bylo na jaře 2014 provedeno stavebně-technické hodnocení stavu roubených konstrukcí. Jednalo se o průzkum se zaměřením na lokalizaci poškozených míst, klasifikaci stupně poškození, určení rozsahu skrytého napadení pomocí nedestruktivních přístrojů, specifikaci poškození houbami (mykologické poškození), příp. hmyzem (entomologické poškození) a zakreslení zjištěných výsledků do projektové dokumentace.

Objekty v areálu Valašská dědina – Chalupa bezzemka z Leskovce a Chalupa z Lužné čp. 28 – byly posouzeny pomocí nově vyvíjených metod pracovníky Centra excelence Telč – Ústavu teoretické a aplikované mechaniky Akademie věd ČR. První z metod je měření přístrojem Resistograph, odporovou mikrovrtáčkou, jejíž princip je založen na měření odporu zkoumaného materiálu vůči prostupu vrtáku malého průměru. Grafickým výstupem přístroje je záznam zobrazující energii vynaloženou na vrt po celé šířce vrtaného prvku. Spotřebovaná energie vrtání odpovídá hustotě materiálu a jeho případným poškozením v celém vrtaném profilu. Další analýza prvků – zjištění mechanických vlastností – proběhla přístrojem, který je po vsunutí do předvrtaného radiálního otvoru 12 mm schopen pomocí rozvírání čelistí změřit konvenční pevnost v tlaku podél vláken. Vrtky vytvořené pro zjišťování mechanických vlastností byly dále využity pro vizuální hodnocení pomocí endoskopu GE XLGo. Z pozorovaného obrazu lze vizuálně vyhodnotit stav dřevěných prvků.

Vzhledem k minimálnímu poškození dřevěných prvků patří uvedené metody mezi semidestruktivní způsoby zjišťování stavu dřevěných konstrukcí. Získané informace posloužily Valašskému muzeu v přírodě k přesné specifikaci stavu jednotlivých originálních prvků a následnému zpracování projektové dokumentace pro stavební povolení včetně závazných stanovisek dotčených orgánů a statického výpočtu.

Stavební zákon ukládá vlastníkoví stavby povinnost dodržovat při každé rekonstrukci platné předpisy a vyhlášky, zvláště pak, pokud jde o negativní vliv na požární bezpečnost stavby. Abychom splnili požární předpisy dle vyhlášky č. 23/2008 Sb., o technických podmínkách požární ochrany staveb, v platném znění, požádali jsme Společenstvo komínků ČR o vypracování znaleckého posudku, který sloužil jako podklad k vypracování požárně bezpečnostního řešení staveb. Požárně bezpečnostní řešení se zabývalo rekonstrukcí otopného zařízení na pevná paliva, komína a dýmníku za účelem jejich užívání v objektech chalupy bezzemka a chalupy z Lužné. Otopná zařízení se využívají nárazově, v průběhu akcí probíhajících v rámci programů Valašského roku. Na základě dohody vedení Valašského muzea a následného požadavku – topit v objektech nejen z důvodu prezentace, ale také z důvodu udržení potřebných klimatických podmínek v objektech – bylo přistoupeno k realizaci rekonstrukce otopných systémů ve vybraných objektech.

U objektu bezzemka byla navíc zohledněna nová přístavba suchého WC z pohledu vymezení požárně nebezpečného prostoru.

Jelikož se jedná o památkově chráněné objekty, bylo nutné navrhovat takové technické řešení, které nezmění původní ráz topidel a způsobí minimální zásah do stavebních konstrukcí objektu. Navrhované řešení požárního specialisty představuje souhrn nutných technických a organizačních opatření.

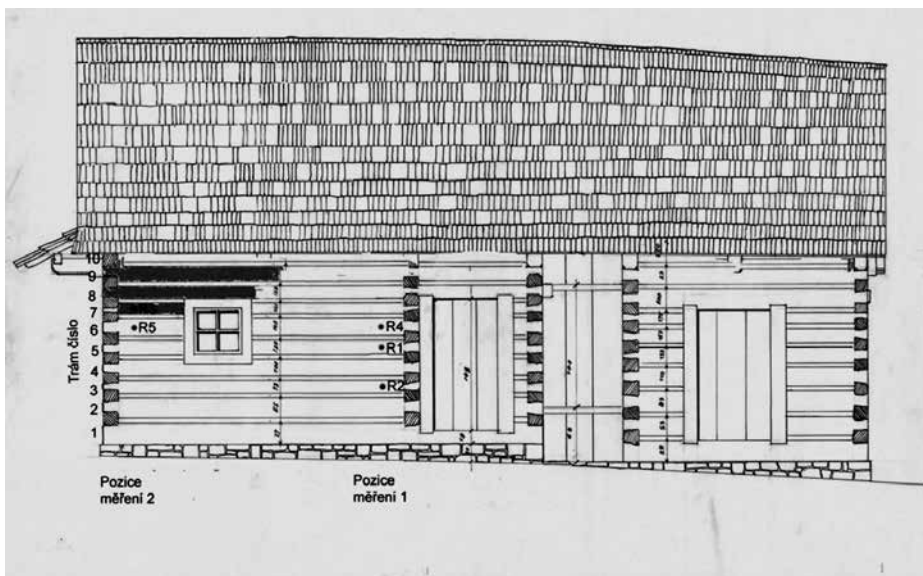
CHALUPA BEZZEMKA Z LESKOVCE

Chalupa se skládá z obytné části a chléva s prolukou o šířce 1 m. Obvodové konstrukce objektu jsou roubené, takéž stropní konstrukce objektu je tvořena dřevěným trámovým stropem. Nosnou konstrukci střechy objektu tvoří konstrukce krovu ze sedmi párů příčných vazeb krokví s hambalky. Krokve jsou ve své spodní části sedlané na podkrokevnice. Nosnou konstrukci kryje šindelová střešní

krytina. Plocha střechy je na severní straně lomená, což zajišťují námetky osazené do každé příčné vazby. Štíty jsou jednoduše bedněné širokými, svisle kladenými prkny s šindelem krytou podlomenicí na východní straně. Obvodové stěny jsou uloženy na kamennou podezdívku, která byla zcela zanesena nánosem zeminy na severní a východní stěně chléva, navíc v některých místech chyběly kamenné prvky. Použitým materiálem pro stavbu domu je jehličnaté dřevo.

Otopné těleso v objektu bezzemka sestává ze sporáku, pece a otevřeného ohniště. Komín je vztyčen na tělese topidla. Těleso topeniště je vystavěno podél obvodové konstrukce objektu. Sporák je napojen do komína pomocí kovového kouřovodu. Přístavba dřevěného objektu suchého WC je provedena v rozměrech 800 x 900 mm, o výšce 1,8 m, ve vzdálenosti 1 m od chalupy bezzemka. Stavebně-technický průzkum byl zaměřen na poškozené části konstrukce domu, kam lze zařadit především roubené stěny.

V konstrukci otopného tělesa (pec s ohništěm) byly dřevěné prvky nahrazeny kamennými kvádry (tř. reakce na oheň A1), čímž se docílilo toho, že nad ohništěm se v současné době nenacházejí hořlavé materiály. Otopné těleso přiléhá k hořlavým stavebním konstrukcím objektu. Obvodové konstrukce objektu jsou chráněny kalciumsilikátovou izolační deskou Silca tl. 40 mm. Izolační desky jsou třídy reakce na oheň A1. Křemičitano-vápenaté desky Silca jsou schopny odolávat teplotám 1 000 °C. Desky vyhovují požadavku, který je kladen na materiály ohniště sporáků podle znění čl. 6.2 ČSN 73 4232. Dané řešení vyhovuje požadavkům požární bezpečnosti. Z prostor sporáku vede kovový dvouplášťový kouřovod, který je napojen do komína. Tento kouřovod je vnějšího průměru 180 mm, s tepelnou izolací tl. 25 mm (materiál ze skleněné plsti). Je zajištěno dostatečné větrání mezi povrchem hořlavé konstrukce a kouřovodem – podle ČSN 06 1008 je požadavek min.

Valašská dědina, chalupa bezzemka z Leskovce, dle provedené analýzy byl vypracován návrh výměny nejvíce poškozených prvků, schematické zakreslení poškozených prvků, 2014, Michal Kloiber

50 mm. Minimální vzdálenost kouřovodu od povrchu hořlavé konstrukce stropu je 50 mm. Na základě výpočtu sdílení a prostupu tepla vícevrstevným systémem byla prokázána povrchová teplota izolovaného kouřovodu při teplotě spalin v kouřovodu 500 °C, na povrchu kouřovodu 33 °C. Povrchové úpravy kouřovodu: interiér – izolace ze skleněné plsti + plech 1,5 mm, exteriér (komín) – kámen na maltu hliněnou.

Vzhledem k zachování původního interiéru objektu nebylo možné navrhnout zakrytí hořlavé konstrukce stropu nad kouřovodem. V blízkosti kouřovodu a v blízkosti povrchu komínového tělesa v podkrovním prostoru byla proto instalována teplotní čidla, která jsou napojena na systém elektrické požární signalizace. Teplotní čidlo bude reagovat při překročení teploty 60 °C. Odvod spalin je dále řešen jednoplašťovým zděným komínovým tělesem nad úroveň střechy. Komínové těleso je zděné v tl. 150 mm, v interiéru omítnuté vápenou omítkou, nad střešní konstrukcí z ka-

mine bez omítky. Muselo být provedeno důkladné vyplnění spár obvodového zdiva hliněnou mazaninou. Průchod komínového tělesa hořlavou konstrukcí stropu je izolován kalciumsilikátovou deskou Silca v tl. 40 mm. V podkrovním prostoru je komín omítnutý, hořlavé nosné konstrukce střechy jsou od komínového tělesa ve vzdálenosti > 50 mm. Střešní plášť objektu, který je tvořen dřevěným šindelem, nesmí doléhat přímo k povrchu komínu (požadavek požárníka: zajištění bezpečné vzdálenosti 50 mm).

Za daných předpokladů uvedené řešení vyhovuje požadavkům ČSN 73 4201/Z1 a splňuje zásady požární bezpečnosti. Komín (s funkcí kouřovodu) i kovový kouřovod vyhovuje požadavkům § 8 vyhlášky č. 23/2008 Sb. – je využit materiál třídy reakce na oheň A1.

V souladu s přílohou D ČSN 06 1008 a přílohou 8 vyhlášky č. 23/2008 Sb. musí být dodrženy bezpečné vzdálenosti – 800 mm

ve vodorovném směru od prostoru pece a ohniště, 750mm ve svislém směru od plotny. Ve výše uvedené vzdálenosti se nesmí nacházet hořlavé materiály.

Na základě vypracované projektové dokumentace byly provedeny tyto stavební úpravy:

- demontáž spíše krycích lišt ložných spar zv. *sparinek* a mechování, odstranění omítky a hliněné podlahy, odkopání obvodových konstrukcí z vnější strany,
- oprava originálních prvků formou náhrady poškozených částí za nové se staticky výhodnými tesařskými spoji – zpravidla šikmočelý plát spojený dřevěnými kolíky (popř. vlepování a kolíkování nových dřevěných prvků do původních trámů),
- u nejvíce poškozených prvků celková výměna prvku za jeho kopii při použití tradičních metod – ručního tesání; vymuté dřevěné prvky s určitými architektonickými hodnotami byly uloženy v muzejním depozitáři,
- impregnace všech nových prvků proti dřevokazným houbám a plísním, impregnace nových dřevěných konstrukcí nátěrem dřevním térem, ošetření celého objektu včetně stropu, půdního prostoru a půdy ochranným postřikem,
- vnitřní povrchové úpravy formou „vápenné“ omítky a vymalování vápennou líčkou, včetně opravy komínového tělesa v podkroví; po obvodu místností oprava hliněné podlahy.
- rekonstrukce otopných zařízení v závislosti na současných požadavcích požární ochrany, na základě zpracovaných odborných znaleckých posudků,
- opatření na topeništích a komínech – zesílení roury (ochranná izolační vrstva) od sporáku, obklad nehořlavým

materiálem, instalace teplotních čidel s napojením na centrální pult, oprava pece – výměna dřevěných částí zabudovaných v dýmníku za kamenné a výměna litinových ploten,

- nadezdění komínového tělesa nad střešní konstrukcí na normovou výšku (požadavek současné ČSN 73 4201 v kontextu vyhlášky 268/2009 Sb. na výšku vyústění),
- opětovné mechování spár (po opravě roubení) a montáž krycích lišt,
- oprava šindelové střešní krytiny (k poškození došlo vlivem zvedání chalupy) a natření ochranným nátěrem,
- prostředí objektů – zcela nevyhnutelné a přirozené odvodnění objektů spádováním terénu a odvedení povrchové vody mimo objekt; u chalupy z Leskovce úprava přiléhající komunikace spádováním a vytvořením kamenné opěrné zídky na sucho ložené; zhotovení dřevěného suchého WC s přilehlým hnojištěm (na základě dostupných archivních a ikonografických podkladů); oprava vstupu do sklípku v podezdívce stavby a vyspádování odvodu dešťové vody.

Jako podklady ke zpracování projektové dokumentace posloužila dokumentace původního stavu objektů z archivu stavebně-technické dokumentace VMP.

CHALUPA Z LUŽNÉ ČP. 28

Chalupa se skládá z obytné části, chléva a listníku. Střešní konstrukce je tvořena páry příčných vazeb krokví s hambalky. Krokve jsou ve své spodní části sedlané na podkrokevnice. Subtilní profily krokví byly zvoleny z důvodu použití lehké krytiny (štípaný šindel). Podélné vázání je zajištěno pouze pomocí masivních střešních latí. Plocha střechy je na východní straně obydlí nad zápražím lomená, což způsobují námětky osazené do každé příčné vazby. Zalomení na východní straně hospodář-

Valašská dědina, chalupa bezzemka z Leskovce, pec po stavebních úpravách – dřevěné prvky byly nahrazeny kamennými, tektonika zůstala zachována, 2015, foto R. Bryol

Valašská dědina, chalupa bezzemka z Leskovce, výměna nejvíce poškozených prvků za kopie provedené ručním tesáním, terénní úpravy kolem objektu, 2015, foto R. Bryol

ské části chalupy je provedeno prostřednictvím pultové střechy, která překrývá drobný chlév. Níže osazené stropní trámy, které svou polohou odpovídají vazbám krovu, na východní straně v každé druhé vazbě výrazně přesahují přes obvodovou stěnu a tvoří tak kryté zápraží. Štíty jsou jednoduše bedněné širokými, svisle kladenými prkny s šindelem krytou podlomenicí na jižní straně.

Konstrukce stropu nad obytnou částí je tvořena nosnými vaznými trámy, které jsou po celé délce ze všech čtyř stran tesané. Konstrukce stropu nad chlévem je zaklopena tenkými kuláči otesanými na spodní straně. Konstrukce obvodových stěn je roubená, z vnější strany bez opláštění. Nároží stavby jsou vyvázána přeplátováním nebo na obousměrné rybiny bez přesahu. Z vnitřní strany jsou roubené stěny obydlí opatřeny vápennou líčkou, roubení chléva je bez povrchové úpravy. Uvnitř objektu jsou dvě roubené dělicí příčky, kolmo k sobě uspořádané a vevázané zaroubením do obvodových stěn. Obvodové stěny jsou uloženy na kamennou podezdívku. Použitým materiálem pro stavbu domu je jehličnaté dřevo (na Valašsku se používala jedle a smrk). V případě obydlí se jedná o původní roubené trámy, kromě několika vložených nově, v době přesunu do Valašského muzea. Hospodářská část chalupy byla při stavbě obytné části postavena nově, neboť původní chlév stojí dodnes in-situ v obci Lužná.

Otopné těleso chalupy v Lužné sestává z pece a ohniště. Odvod spalin je řešen zděným dymníkem, který je vyveden do prostoru podkroví. Dymník je zděný z kamene a cihel na hlíněnou maltu, omítnutý hlínou olíčenou vápnem. U dymníku musí být zajištěno vyplnění spár zdiva maltou – byla provedena důkladná prohlídka (zejména na konstrukci komínu v podkrovní části objektu). Otopné těleso přiléhá k hořlavým stavebním konstrukcím objektu. Obvodové konstrukce objektu jsou chráněny kalciumsilikátovou izolační

deskou Silca. Dané řešení vyhovuje požadavkům požární bezpečnosti. V souladu s přílohou D ČSN 06 1008 a přílohou 8 vyhlášky č. 23/2008 Sb. musí být vždy dodrženy bezpečné vzdálenosti – 800 mm ve vodorovném směru od prostoru pece a ohniště. Tak daleko se nesmí nacházet hořlavé materiály. Dřevěné konstrukce, které přiléhají ke komínu, musí být ve vzdálenosti min. 50 mm od povrchu omítnutého komínu. V místech, kde není zajištěna bezpečná vzdálenost, musí být provedena izolace dřevěného prvku nehořlavým materiálem. Průchod komínového tělesa hořlavou konstrukcí stropu je izolován kalciumsilikátovou deskou Silca v tloušťce 40 mm, která je vyvedena 50 mm nad a 50 mm pod úroveň stropní konstrukce. Za daných předpokladů uvedené řešení vyhovuje požadavkům ČSN 73 4201/Z1 a splňuje zásady požární bezpečnosti. Jelikož spaliny budou unikat do podkrovního prostoru, muselo dojít k zabezpečení hořlavých konstrukcí podlahy podkroví a střechy objektu. Hořlavé konstrukce jsou zakryty nehořlavým materiálem – desky třídy reakce na oheň A1. Instalovány byly cementotřískové desky typu Cetris, které se využívají i pro exteriéry objektů, vzhledem k faktu, že podkroví není vytápěné ani izolované. Zakrytí konstrukcí je provedeno ve vzdálenosti 1,3 m ve všech směrech od konstrukce dymníku. Daná vzdálenost vychází z posouzení odstupové vzdálenosti od otvoru dymníku, kdy se uvažuje nejvyšší možná teplota spalin 500 °C v místě otvoru (hodnota na straně bezpečnosti). Kritická teplota pro určení odstupové vzdálenosti byla stanovena na 80 °C. Nechořlavé obložení je provedeno na podlaze a na konstrukci krovu. Otvor dymníku je zabezpečen lapáčem jisker – ocelovou mřížkou. V podkrovním prostoru jsou umístěna dvě čidla elektrické požární signalizace – diferenciální teplotní hlásič s max. teplotou 80 °C. Hlásič je připojen na stávající systém elektrické požární signalizace (nebylo možné použít optickokouřový hlásič s ohledem na požadavek užívání dymníku).

Valašská dědina, chalupa z Lužné během realizace stavebních úprav, 2015, foto J. Jurka, fotoarchiv VMP

Vyjmuté prvky roubení chalupy z Lužné při posouzení, impregnaci a tvorbě kopií v tesařské hale muzea, 2015, foto R. Bryol

V průběhu užívání topidla bude nutné zajistit dodržování předepsaného množství paliva tak, aby nedocházelo k přetápění pece, které by mělo za následek popraskání zdiva a následné tepelné namáhání dřevěné konstrukce objektu. Vzhledem k atypickému řešení komínu, resp. dymníku a vyvedení spalin, je navrženo kontinuální měření teploty spalin (teplotním čidlem) vycházejících z otvoru dymníku. Teplota spalin nesmí překročit hodnotu 200 °C. V případě překročení dané hodnoty bude nutné snížit množství paliva. Měření teploty spalin bude zajištěno pouze v průběhu používání topidla, výstup z měření je veden na pult strážné služby.

Stavebně-technický průzkum byl zaměřen na poškozené části konstrukce domu, kam lze zařadit především roubené stěny. Stropy a krovy jsou bez větších známek poškození.

Na základě vypracované projektové dokumentace byly provedeny tyto stavební úpravy:

- oprava roubení – originální prvky opraveny jednak nahrazením poškozených částí novými, se staticky výhodnými tesařskými spoji (vlepování a kolíkování nových dřevěných prvků do původních trámů), jednak celkovou výměnou nevratně poškozených trámů,
- vnitřní povrchové úpravy, „vápenná“ omítka pece a vymalování vápennou líčkou,
- obalení dřevěných konstrukcí v okolí kouřovodu nehořlavými deskami Cetris, zaomítání dymníku – opatření proti jiskrám v podstřeší v závislosti na současných požadavcích požární ochrany, na základě zpracovaného požární bezpečnostního řešení,
- oprava hliněné podlahy v jizbě,
- na půdě stažení krovů pomocí vrutů,

- repase oken, opětovné mechování spár a montáž venkovních a vnitřních *sparinek* – krycích lišt ložných spár,
- kompletní impregnace všech dřevěných prvků, natření nových trámů dřevním térem,
- terénní úpravy v okolí venkovního hnojiště a kurníku – odkop zeminy a vyspádování terénu od objektu, obnova staršího hnojiště tvořeného kamennou obezdívkou, které bylo v poslední době zasypáno naplavenou hlínou ze svahu.

Jako podklady ke zpracování projektové dokumentace posloužila dokumentace původního stavu objektů z archivu stavebně-technické dokumentace VMP.

Uvedená oprava staveb Valašského muzea v přírodě byla realizována na základě interdisciplinární diskuse pracovníků VMP – Technický útvar (archivní dokumentace, projekční práce, technologie tesařských a zednických prací, vlastní realizace), Etnologický útvar a Metodické centrum (archivní, literární a ikonografické podklady, konzultace vzhledu a detailů), Oddělení péče o sbírky (technologie sanačních a preventivních opatření) a externích konzultantů a zpracovatelů podkladů (Centrum excelence Telč – Ústav teoretické a aplikované mechaniky Akademie věd ČR), Zbigniew Ondřej Adamus (znalec v oboru stavebnictví – domovní komíny, komínové systémy), Ing. Tereza Česelská, Ph.D. (požární bezpečnost staveb).

Tyto práce byly realizovány na základě schválené projektové dokumentace a průběžných konzultací pracovníků odboru kultury a památkové péče Krajského úřadu Zlínského kraje a pracovníků NPÚ, územní odborné pracoviště Kroměříž.

Valašská dědina, chalupa z Lužné, úprava dýmníku v půdním prostoru, foto J. Jurka, 2015, fotoarchiv VMP

ORGANIZAČNÍ OPATŘENÍ – PROVOZ TOPIDEL (dle požárně bezpečnostního řešení)

Při provozu topidel v objektech dřevostaveb Valašského muzea v přírodě je nutné dodržovat několik obecných zásad:

- omezení množství paliva tak, aby nedocházelo k přetěžování topidel, které vede k zahřívání okolních stavebních konstrukcí; optimální množství paliva vychází ze znaleckého posudku – max. 2 kg/hod. pro základnu 30 x 20 cm, při dodržení maximální výšky paliva (11 cm),
- topidla při provozu nenechávat bez dohledu,
- vychladlý popel skladovat v nehořlavých nádobách (plechových) mimo objekt,
- v těsné blízkosti topidla neskladovat palivo (viz. bezpečné vzdálenosti od topidel),
- po proběhlé akci zajistit dohled u ob-

jektů po dobu min. 8 hodin s kontrolní prohlídkou v 1/2hodinových intervalech,

- zajistit v objektu přenosný hasicí přístroj (vodní, V6),
- před každou sezónou nechat prohlédnout topeniště a komín odbornou firmou, která provede i vyčištění; prohlídku zaměřit zejména na těsnost spár a spojů,
- před zprovozněním kouřovodů zajistit revizi spalinové cesty.

Za předpokladu dodržení požadavků specifikovaných požárně bezpečnostním řešením bude sezónní provoz topidel splňovat požadavky požární bezpečnosti.

Problematika otopných zařízení se dotýká všech objektů ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, ve kterých bychom chtěli topit běžně nebo jen nárazově – při programech Valašského roku. Pro zachování autentičnosti historických staveb, které sloužily v minulosti

bez problémů svému účelu, je nutné řešit tuto záležitost jednotlivě u každého objektu v závislosti na jeho historickém zařazení do konkrétního období a na vyhláškách, které byly v tomto období platné.

Ze znaleckého posudku, který vypracoval soudní znalec se specializací na domovní komíny a komínové systémy, lze usuzovat, že i když komín a jeho příslušenství v současném stavu nesplňuje požadavky dle původní vyhl. 137/1998 Sb., vyhl. 268/2009 Sb, ČSN 73 4205, ČSN 73 4201, v případě staveb starších 100–150 let lze uplatnit jednoduchý odkaz na požární předpis, Řád proti ohni pro města a městyse, patent Josefa II. z roku 1785.

VÝNATEK Z ŘÁDU HAŠENÍ OHNĚ PRO KRAJE, KTERÝ VYDAL CÍSAŘ JOSEF II.

Dvacátého pátého července 1785 vydal Josef II. pro kraje České země Řád k hašení ohně. Řád měl sloužit k zamezení, časnému vyjevení, spěšnému hašení ohňů a k opatrnosti proti následkům, ježtoby pro uhašení ohni se udáti mohli.

Z pohledu stavení

Poněvadž neforemný způsob stavení netoliko k povstání ohně, ale také k jeho většímu rozmáhání příčinu dáti může, tedy se má při zakládání nových domů na to hleděti, aby jeden dům k druhému stavěný nebyl, neboť kde možná jest, prázdné místo jednoho sáhu mezi každým domem se nacházelo.

Z pohledů komínu

Dřevěné komíny, kde domy skrze chudobu docela ze dříví vystavěni jsou, nemají se trpěti a budoucně zcela se zapovídají.

Zděné komíny ale mají na půl cihly silni, a ne na stojící cihlu zděni býti, ostatně ať nejsou velmi nízké, nýbrž dostatečně nad střechu vyhnané, dosti prostranné, aniž křivě vedené, aby lehce prolezení a vymítání býti mohli.

Bohužel, tyto skutečnosti nebyly zohledněny v Požárně bezpečnostním řešení,

které bylo závazné pro rekonstrukci obou objektů a podle kterého museli pracovníci muzea postupovat.

Valašské muzeum by do budoucna chtělo dále vyjednávat o této problematice – před stavebními zásahy nejprve provést podrobné hodnocení komínových těles z pohledu výšky vyústění a jejich funkčních vlastností odborným znalcem. Také je ke zvážení, zda bude přípustná šetrnější možnost ošetření hořlavých konstrukcí protipožárním nátěrem (např. Flamgard Transparency, nebo Noburn Wood Gard). Například při aplikaci protipožárního nátěru na trámové konstrukci o průměru 140/140 mm dosáhneme celkovou odolnost 45 min. Za těchto okolností musí být vždy používány certifikované a schválené protipožární nátěry s plným odzkoušením. Samozřejmě že při posuzování konstrukcí záleží na mnoha faktorech, a proto je potřeba posuzovat každou konstrukci samostatně.

Pokud bychom docílili námi požadovaných řešení, bude nutné dodržovat veškerá předepsaná ustanovení při údržbě i provozu tak, aby nedošlo k znehodnocení objektu požárem nebo zahořením. Především bude muset být důsledně prováděno pravidelné proškolení všech zaměstnanců a demonstrátorů, kteří se budou zdržovat v těchto objektech, dle požárního řádu VMP a provozních řádů vypracovaných pro jednotlivé objekty.

LITERATURA A PRAMENY

NITRA, Josef. *Oheň a lidé v českých zemích do roku 1895*. Nové Město nad Metují: Hasiči, s. r. o., 2010.

ADAMUS, Zbigniew Ondřej. *Znalecký posudek komína ve věci funkčnosti komína, kamen a sporáku na pevná paliva v objektu Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, „chalupa bezzemka“*. Třinec: Společenstvo kominíků České republiky, znalecká komise SK ČR, 2014. [posudek uložený ve VMP].

ČESELSKÁ, Tereza. *Požárně bezpečnostní řešení rekonstrukce komína a kamen na pevná paliva a přístavba suché toalety v objektech Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*. Ostrava: Vysoká škola báňská, Technická univerzita Ostrava, Fakulta bezpečnostního inženýrství, 2014. [posudek uložený ve VMP].

KLOIBER, Michal, HRIVNÁK, Jaroslav a BLÁHA, Jiří. *Stavebně-technické hodnocení stavu dřevokazného poškození roubených stěn Chalupy bezzemka z Leskovce (pův. čp. 70), a Chalupy z Lužné (pův. čp. 28) dnes ve Valašském muzeu v Rožnově pod Radhoštěm*. Telč: Akademie věd ČR, Ústav teoretické a aplikované mechaniky, Centrum excelence Telč, 2014. [posudek uložený ve VMP].

EDUKAČNÍ AKTIVITY VALAŠSKÉHO MUZEA V PŘÍRODĚ V ROŽNOVĚ POD RADHOŠTĚM

Kristýna Jasná

Emil Adolf Rossmüller, John Dewey, Karl Hermann Jacob-Friesen. Významná jména z dějin novodobé muzejní pedagogiky, která však pravděpodobně většině čtenářů nejsou známá. Velmi známé je, a to nejen pro náš kulturní okruh, jméno učitele národů, Jana Amose Komenského (1592–1670). I ten se ve svém díle, ačkoliv ne zcela přímo, dotkl problematiky muzejní pedagogiky, když definoval potřebu vzniku specializovaného zařízení, které by plnilo základní muzejní funkce a současně sloužilo vzdělávání širokých vrstev obyvatelstva.

Od 17. století, kdy byl tento požadavek vyřčen, ušla muzejní pedagogika značný kus cesty, ačkoliv stále ještě není u svého cíle – stát se plnoprávným vědním oborem, který je nejen v prostředí muzejním roven ostatním vědeckým disciplínám.

Částečného uznání se muzejní pedagogice, alespoň v českém prostředí, dostává až posledních pár desítek let, přičemž ten pravý rozvoj, který je spojen se vznikem oddělení muzejní pedagogiky či jiných oddělení zabývajících se výchovnou a vzdělávací povinností muzea, založením Dětského muzea či Metodického centra pro muzejní pedagogiku, je otázkou posledních přibližně dvaceti let. Stejně i v této

111

Cvrnkání kuliček
– Obecná škola,
2015, foto J. Kolář,
fotoarchiv VMP

době vznikají v muzeích a galeriích také pracovní pozice, jež nesou označení muzejní pedagog¹, lektor, animátor, edukátor apod. Je více než zřejmé, že za tak krátkou dobu nemůže být muzejní pedagogika a edukační (edukativní či výchovně vzdělávací aj.) činnost muzeí pevně zakotvena jako respektovaný obor, který ke své existenci potřebuje kvalifikované odborníky. V této oblasti se však blýská na lepší časy, protože postupné získávání vážnosti této disciplíny si vynutilo vznik nového vysokoškolského oboru, ale také dalších možností, jak rozšířit znalosti zájemců i o poznatky z muzejní pedagogiky.²

Edukační aktivity ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm (dále jen VMP) mají, i přes těžké prosazování muzejní pedagogiky ve společnosti, dlouhodobou tradici. Jejich počátky lze vysledovat již v roce 1969, kdy se VMP na výzvu tehdejšího Muzeologického kabinetu při Národním muzeu v Praze zapojilo do akce, jejímž výsledkem byl celodenní program s názvem *Muzeum školy*. Za čtyři měsíce trvání tohoto projektu navštívilo VMP téměř 500 žáků sedmých a osmých tříd. Následné hodnocení ukázalo, že projekt měl u žáků i vyučujících velký úspěch, o čemž svědčí i skutečnost, že byl v muzeu realizován až do roku 1974.

V následujícím období se nabídka specializovaných programů pro děti a mládež rozrostla. Postupně však, i přes snahu muzea, zájem škol klesal, až se ke konci 80. let omezil

pouze na návštěvy muzea jako součásti školních výletů. Jistou výjimku oproti uvedenému stavu představuje program *Vánoce na dědině*, který je s úspěchem realizován od roku 1989 až do současnosti.

V devadesátých letech se objevily opět nové pořady, z nichž se další stálíci stal program *Slabikář devatera řemesel*, jež byl poprvé uveden v roce 1999. Po roce 2000 se k výše zmíněným dvěma pořadům

připojily další dva s názvy *Jak se dříve...* a *Poznáváme Valašsko – náš kraj*.

Zásadní přelom v edukační činnosti VMP znamenal rok 2010, kdy byla nabídka výchovně vzdělávacích pořadů podstatně rozšířena o nová témata, která počet těchto specializovaných akcí pro různé věkové kategorie návštěvníků pozvedla na číslo deseti ročně.³

V minulém roce mohli zájemci navštívit tyto edukační programy:

Co ještě nevíte o valašských spisovatelích – cílem programu je nejen přiblížit nejvýznamnější osobnosti regionu a jejich díla, ale i pomoci žákům a studentům pochopit sílu psaného slova jako jedinečného záznamu historie.

Barviř modrotisku – díky tomuto programu se návštěvníci seznámí s historií techniky modrotisku i se samotnou prací barvíře. V první části zhlédnou videofilm a nahlédnou do staré barviřské dílny, která je součástí stálé expozice Městečko pod Radhoštěm. V druhé části si prakticky vyzkouší tisk a malování rezervází na plátno.

Velikonoce na Valašsku – při procházce Valašskou dědinou návštěvníci zhlédnou velikonoční zvyky a tradice. Průvodci jsou tetičky a strýcové, kteří povypráví o Velikonocích, ale také naučí plést tatary z vrbového proutí a malovat kraslice. Děti okusí tradiční velikonoční pokrmy, jakými jsou pučálka či jidáše z kynutého těsta.

Uměli Valaši fyziku? – jak důležité byly základy fyziky pro pracovní a společenský život Valachů? Jak ve všedním životě fungovaly jednoduché stroje, k čemu sloužily, jak byly zdokonalovány? S důrazem na využití jednoduchých strojů a také vyzkoušení si řemesla se zájemci vše potřebné a ještě mnohem více dozví při návštěvě tohoto programu.

Jak stavěli naši
předkové, 2013,
foto J. Kolář,
fotoarchiv VMP

Psaní husím brkem
– Obecná škola,
2013, foto J. Kolář,
fotoarchiv VMP

113

Modelování kera-
miky – Slabikář
devátrea řemesel,
2015, foto J. Kolář,
fotoarchiv VMP

Slabikář devatera řemesel – devět zajímavých příležitostí pro malé i velké zhlédnout, nechat se inspirovat, ale hlavně si vyzkoušet různé činnosti a techniky vycházející z tradičních řemesel. Program je doplněn divadelním představením s pohádkou pro děti a vystoupením dětského folklórního souboru.

Jak Valaši chovali včely – program věnovaný včelařství a řemeslům s ním souvisejícím. Návštěvníci se dozví zajímavé informace o starších i současných způsobech chovu včel, neobyčejném životě včelího společenství a včelích produktech. Praktickou částí je návštěva dětí v perníkářské a voskařské dílně.

Škola mladých odzemkářů – setkání chlapců z folklorních souborů, ale i dalších nadšenců, kteří se pod odborným dohledem zkušených lektorů učí typickému mužskému tanci odzemu a jeho variantě obuškovému. Program je završen absolventským představením všech účastníků.

O valašského primáška – týdenní tvůrčí dílna osmi nadaných mladých houslistů z České republiky, Slovenska a Polska. Pod vedením zkušených lektorů si prohlubují hudební znalosti, zdokonalují techniku hry a snaží se osvojit všechny dovednosti potřebné pro vedení cimbálových muzik. Vyvrcholením týdenního snažení mladých primášů je společný koncert v Janíkově stodole VMP.

Bravá dědina – program s podtitulem Návraty do zmizelého světa dětských her je příjemným rozloučením se s končícími prázdninami. Návštěvníci mají možnost vyzkoušet si v prostředí Valašské dědiny, jak se v minulosti bavili naši předkové.

Co varily naše babičky – program věnovaný tradičním zemědělským plodinám a jejich využití v lidovém stravování. Díky tomuto programu se návštěvníci seznámí jak s užitkovými plodinami, které se dříve na Valašsku pěstovaly a používaly k přípravě pokrmů, tak i se způsoby je-

jich zpracování a uchování. Hlavním cílem však je příprava některých tradičních valašských jídel.

Vánoce na dědině – tradiční a velice oblíbený program nejen pro školy, na kterém se při procházce Valašskou dědinou zájemci seznámí s obvyklými zimními pracemi, přípravami Vánoc a vánočním zvyklostím.

Některá témata, která se v současné nabídce edukačních programů objevují, vznikla po roce 2010, jiná těží z opravdu dlouhodobé práce s dětmi, které se konkrétní pracovníci, ať již pedagogické či jiné odbornosti, ve VMP věnovali. Vybraná témata, která měla úspěch u školáků v minulosti, se snažíme přizpůsobit dnešním podmínkám tak, aby byla zajímavá i pro současné návštěvníky.

Částečně se mění také metody práce s dětským publikem a formy prezentace. V současnosti se u skupin dětských návštěvníků pomalu upouští od přednášek a snažíme se klást důraz na animační programy – interaktivní komentované prohlídky (které mají v muzeu v přírodě specifický náboj) doplněné rukodělnými dílnami či pohybovými aktivitami apod., které zprostředkovávají informace zábavnou formou a taktéž rozvíjí tvořivost účastníků programů.

Všechny programy, které VMP nabízí, se v současné době odehrávají v jednotlivých areálech muzea. Prostředí muzea v přírodě tvoří neopakovatelnou atmosféru, jež má obrovskou vypovídací schopnost, a pomáhá tak návštěvníkovi komplexněji vstřebávat nové vědomosti. Návštěvami škol, které jsou do muzea schopny přijít, bychom se o tuto značnou výhodu připravili. Jiným případem jsou pak imobilní, pohybově omezení či handicapovaní lidé, kteří by projeвили zájem se edukačních programů účastnit.

Programovou nabídku se snažíme přizpůsobovat návštěvnické poptávce a soudo-

Velikonoce na Valašsku, 2014,
foto J. Kolář,
fotoarchiv VMP

Vynášení Mařeny –
Velikonoce na Valašsku, 2014,
foto J. Kolář,
fotoarchiv VMP

115

Výroba svíček ze
včelího vosku –
Slabikář devatera
řemesel, 2015,
foto J. Kolář,
fotoarchiv VMP

bým trendům ve společnosti. Z důvodu změn ve školních osnovách budeme nuceni upustit od realizace programu *Co ještě nevíte o valašských spisovatelích*, který byl velice aktuální v době, kdy byla otázka „regionální spisovatelé“ otázkou maturitní. Tento stav se však změnil se zavedením Rámcového vzdělávacího programu (RVP) a školních vzdělávacích programů (ŠVP).⁴ Pevně však doufáme, že se zájem o toto téma na školy brzy vrátí, protože poznání tradic, historie a kultury Valašska by mělo být důležité pro všechny, kteří v tomto regionu žijí.

Obrovskou stálicí mezi edukačními programy jsou *Vánoce na dědině*. Ačkoliv tento pořad trvá 8 dní a v roce 2014 se jej zúčastnilo za tuto dobu na 4 800 návštěvníků, stále nejsme schopni uspokojit mnoho skupin, které se na program z kapacitních důvodů nedostanou. Podobným případem pak je i program *Velikonoce na Valašsku*, kde jsme se v letošním roce (2015) pokusili dvojnásobně zvýšit návštěvnost, a i přes tuto skutečnost byly

termíny obsazeny v *ten samý den*, kdy byl spuštěn rezervační systém.

V loňském roce jsme také po delší době oživilí téma tradičních valašských her a zábavy našich předků v pořadu pojmenovaném *Hravá dědina*. Program byl realizován na konci srpna, děti jej tak mohly brát jako určité symbolické rozloučení se s prázdninami. Připomněly si hry svých prababiček a pradědečků, měly možnost si vyrobit hračky a zapojit se do tradičních dětských her, které předváděl krojovaný dětský soubor. Program se velice vyvedl, spokojeni byli návštěvníci z řad dětí i dospělých, líbilo se i samotným účinkujícím. Bylo by skvělé, kdyby se podařilo program tohoto typu realizovat např. každý druhý rok, aby se alespoň částečně rozšířila nabídka víkendových akcí podobného zaměření.

Novým projektem, jehož pilotní verzi se nám v letošním roce podařilo uskutečnit, je *příměstský tábor*. Příměstské tábory obecně mají u rodin s dětmi velký úspěch,

Výuka v jednotřídce – Obecná škola, 2013, foto J. Kolář, fotoarchiv VMP

proto jsme se ve VMP rozhodli pokusit se zrealizovat jej i u nás v muzeu. Muzeum v přírodě k akcím podobného charakteru přímo vybízí, působení na děti, které zde stráví 5 dní v kuse, je velice intenzivní. Děti si odnáší mnoho nových vědomostí prostřednictvím pohádek, vyprávění, zkoušení si řemesel, návštěvy jednotlivých areálů a mnoho dalšího. O tom, co a v jakém množství si děti zapamatovaly, jsme se přesvědčili poslední den tábora při vědomostní soutěži, a byli jsme více než překvapeni. Tento projekt má ve výchovně vzdělávacích akcích své nesporné místo, snad se tedy stane nedílnou součástí nabídky edukačních aktivit VMP.

Nabídka výchovně vzdělávacích pořadů pro školní skupiny je v porovnání s jinými českými muzei v přírodě nadstandartní. Naším úkolem by proto mělo být si tuto nabídku udržet a i nadále se snažit zvyšovat kvalitu nabízených programů. Víkendovou nabídku programů pro děti, potažmo pro rodiny s dětmi, bychom měli rozšířit alespoň na výše zmíněné dva pořady jednou za dva roky. Nesmíme však opomíjet ani výchovně vzdělávací potenciál pořadů Valašského roku, jakými jsou například *Velký Redyk* či *Podzim na dědině*, ale i mnoho jiných, kde mají návštěvníci i dětského věku možnost vidět, a hlavně si vyzkoušet tradiční řemesla apod.

Další a z časového hlediska náročnější cíle bychom si měli stanovit v oblasti výstavnictví a v práci s dospělým publikem. Ačkoliv jsme muzeem v přírodě, disponujeme i samostatným výstavním prostorem v budově hlavních pokladen, tzv. Sušáku, letošní rok přibude i výstavní prostor nad nově vzniklým technickým zázemím v objektu bývalého „stavebního dvora“. Ani při plánování klasických výstav bychom neměli zapomínat na dětské návštěvníky. Již při sestavování plánu výstav by měla být vybrána témata, která se alespoň částečně pokusíme přiblížit dětem a mládeži. V takových případech by pak kurátor spolupracoval s muzejním pedagogem, aby bylo konkrétní téma klasické výstavy při-

jatelnými prostředky představeno i mladšímu muzejnímu publiku.

Naopak práci s dospělým publikem bychom neměli omezovat „pouze“ na výstavy, prohlídky jednotlivých areálů a programy Valašského roku. Ze zkušenosti víme, že i dospělí návštěvníci projevují zájem účastnit se edukačních programů pro školní skupiny – proto bychom se v dalších letech měli zaměřit na workshopy pro dospělé návštěvnícké publikum. Témat a zaměření nabízí Valašské muzeum v přírodě velké množství, největší problém v současnosti spatřuji v omezených personálních kapacitách, které by se této oblasti mohly věnovat.

Cíle máme stanoveny, nyní je třeba ujasnit si cestu, jak k nim dojdeme. Měli bychom však mít na paměti, že práce s veřejností, ať již se jedná o dětské, dospělé či seniorské publikum, je dlouhodobou a náročnou záležitostí a jednorázové akce zde zcela postrádají smysl.

POZNÁMKY

¹ Národní soustava povolání: muzejní pedagog, http://katalog.nsp.cz/karta_p.aspx?id_jp=102314&kod_sm1=21

² Univerzita Palackého v Olomouci nabízí pro zájemce o studium relativně nový obor Muzejní a galerijní pedagogika, Metodické centrum muzejní pedagogiky při Moravském zemském muzeu v Brně pořádá Kurzy základů muzejní pedagogiky, každoročně realizuje Asociace muzeí a galerií České republiky, ale i jiné instituce řadu konferencí, přednášek, seminářů, workshopů apod. V rámci studia muzeologie na Masarykově univerzitě v Brně se přednáší předměty Úvod do muzejní pedagogiky, Muzejní pedagogika I, Muzejní pedagogika II. aj.

³ Více k historii výchovně vzdělávacích pořadů VMP v článku CVIKLOVÁ, Helena. Edukační činnosti ve Valašském muzeu v přírodě. In: *Museum vivum. Sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*. VI. ročník. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2010, s. 92–103.

⁴ Více informací o RVP a ŠVP je možno najít na stránkách Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>.

LITERATURA A PRAMENY

BENEŠ, Josef. *Muzeum a výchova*. Praha, Ústav pro informace a řízení v kultuře, 1980.

CVIKLOVÁ, Helena. Edukační činnosti ve Valašském muzeu v přírodě. In: *Museum vivum. Sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*. VI. ročník. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2010, s. 92–103.

JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum: edukační fenomén pro 21. století*. Brno: Paido, 2004.

JŮVA, Vladimír a kol. *Základy pedagogiky*. Brno: Paido, 2001.

WAIACHER, Friedrich. *Průručka všeobecné muzeologie*. Bratislava: Nakladatelství SNM, 1999.

Zpráva o výsledcích akce Muzeum škola – Valašské muzeum v přírodě v Rožnově p. R. z roku 1969. Rožnov pod Radhoštěm. 1970. Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, [interní zpráva VMP].

Národní soustava povolání: muzejní pedagog. Dostupné z: http://katalog.nsp.cz/karta_p.aspx?id_jp=102314&kod_sm1=21, cit. 31. 8. 2015.

Rámcový vzdělávací program, a školní vzdělávací programy. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/skolskareforma/ramcove-vzdelavaci-programy>, cit. 26. 8. 2015.

REALIZACE DLOUHODOBÉ EXPOZICE „JAK JDE KROJ, TAK SE STROJ“ VE VALAŠSKÉM MUZEU V PŘÍRODĚ

Lenka Drápalová

Zpráva je výstupem grantového projektu s názvem Jak jde kraj, tak se stroj, spolufinancovaného z Finančních mechanismů EHP a Norska. Číslo projektu EHP-CZ-06-OV-1-040-2014.

Pro laickou i odbornou veřejnost jsou zajisté jednou z nejzajímavějších složek muzejních sbírkových fondů dochované krojové celky či jejich jednotlivé části. Nejinak je tomu i ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, které spravuje početnou kolekci dokumentující různé podoby tradičního i civilního oděvu z Valašska v časovém rozmezí přibližně od poslední třetiny 18. století až do poloviny 20. století. Z hlediska množství, obsahu a informačního potenciálu náleží tato textilní sbírka k velmi významným muzejním fondům v České republice. Přesto byla dosud prezentována v omezené míře.

119

V současné době se veřejnost může seznámit s textilními sbírkovými předměty ve stálých expozicích v jednotlivých objektech rozmístěných v areálech muzea. Textilie oděvní i interiérové doplňují mimo jiné krátkodobé či dlouhodobé výstavy jak ve Valašském muzeu v přírodě, tak i formou zápůjčky jiným muzejním organizacím. Sbírkové textilie jsou zájemcům rovněž představovány v rámci programů Valašského roku. Od 70. let muzeum pořádalo několik domácích i zahraničních výstav, při nichž se vybrané, ale úzce zaměřené textilní celky těšily velkému zájmu návštěvníků. Těmito způsoby však byl a doposud je veřejnosti prezentován pouze zlomek z obsahu textilního fondu a dodnes nebyl navzdory významu kolekce jako celku zpřístupněn veřejnosti prostřednictvím rozsáhlé expozice, popř. jiné formy vizualizace. Dvěma hlavními příčinami tohoto stavu byl zajisté nedostatek finančních prostředků a také absence dostatečně velkého prostoru, vhodného pro uskutečnění výstavy vypovídající o rozmanitosti textilní kolekce.

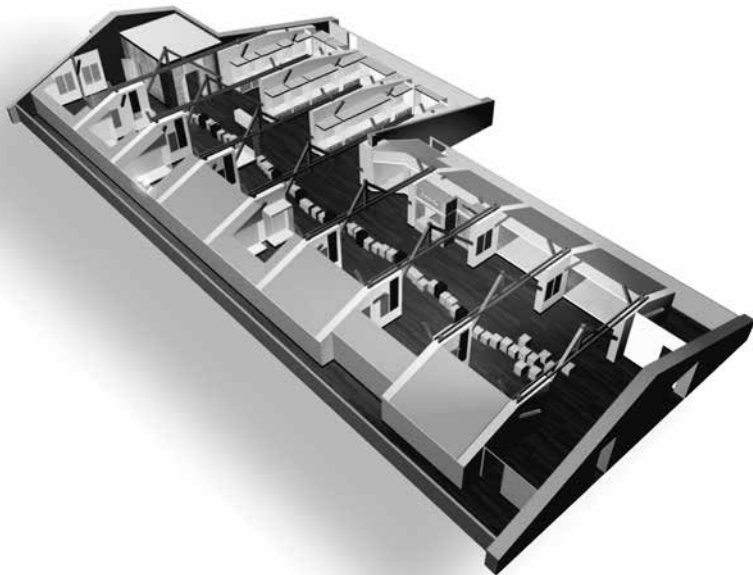
Na konci roku 2014 se však situace změnila, neboť Valašskému muzeu v přírodě

se podařilo z Finančních mechanismů EHP a Norska získat finanční prostředky na realizaci projektu s názvem „Jak jde kroj, tak se stroj.“ Hlavním cílem projektu je prostřednictvím vybudování dlouhodobé expozice a vytvoření on-line katalogu textilní sbírky za využití moderních forem technologií prezentačních, technologických a komunikačních zpřístupnit veřejnosti novou informační bázi, kterou dosud v této podobě muzeum neposkytovalo. Získání finančních prostředků ve výši 21 129 000 Kč rovněž umožňuje nejen uskutečnit rozsáhlou výstavu, ale také klást přísné požadavky na způsoby uchovávání a prezentování sbírkových předmětů jako součásti kulturního dědictví České republiky.

kroj, tak se stroj“ a on-line katalog textilní kolekce.

Vize o uskutečnění dlouhodobé expozice s tématem tradičního odívání vznikla v roce 2005, neboť v té době muzeum již disponovalo vhodným prostorem v centrálním objektu zvaném Sušák. V tomto roce začal na libretu a následném scénáři expozice pracovat tým odborných pracovníků – Mgr. Lenka Drápalová, Mgr. Marie Brandstettrůvá a Mgr. Jana Tichá. V průběhu tří let vytvořily podklady, v nichž postihly vývoj a podoby tradičního i civilního odívání na Valašsku s důrazem na oblast Rožnovska od konce 18. století až po polovinu 20. století s přihlédnutím k místním specifickým (např. obnovení krojového ošacení v rámci oslav otevření muzea). Náplní prezentace je ovšem i linie vážící se na rodinné zvykosloví a zajisté předností zamýšlené expozice je i tzv. studijní

Jak je výše uvedeno, v rámci projektu budou realizovány dva základní úkoly – dlouhodobá expozice s názvem „Jak jde

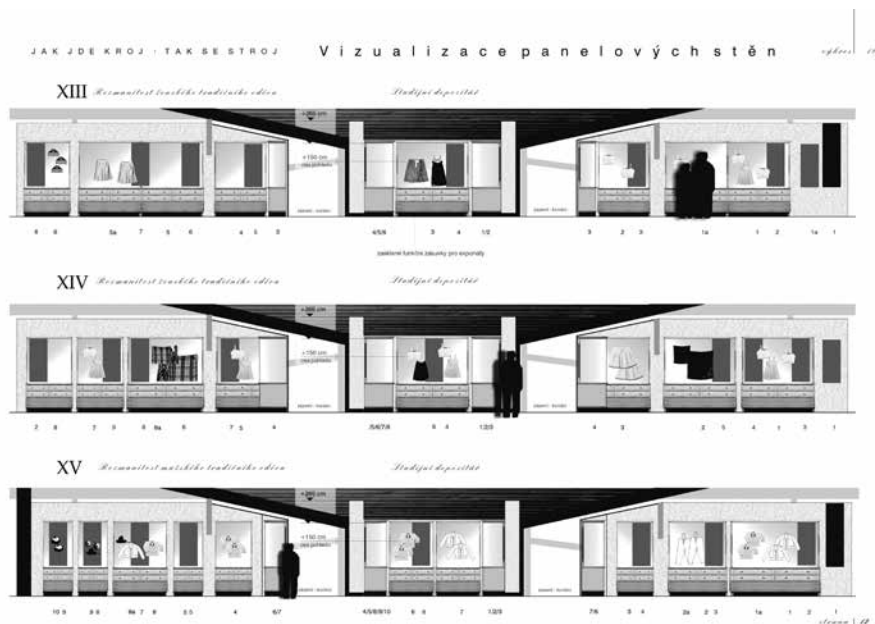

Vizualizace prostorového řešení expozice Jak jde kroj, tak se stroj, 2008

depozitář, který poskytne laickým i odborným návštěvníkům náhled na rozmanitost oděvní kultury našich předků. Nejen studijní depozitář, ale v podstatě celá expozice umožní zájemcům seznámit se i s velmi vzácnými až ojedinělými sbírkovými kusy. Již od samého počátku autorky také zahrnuly do prezentačních způsobů využití moderních technologií – PC prezentace, dokumentární filmy, interaktivní prvky apod. jako jednu z možností komunikace s návštěvníky. V roce 2008 se scénář stal podkladovým materiálem pro vyhlášení výběrového řízení na výtvarné a architektonické ztvárnění expozice. Ze soutěže vzešel vítězný návrh, realizace expozice však byla odložena z důvodu nedostatku peněžních prostředků. S možností získat finance z tzv. Norských grantů došlo i k oživení ideje vybudovat ve Valašském muzeu v přírodě textilní expozici. V současné době jsou připraveny podklady pro vyhlášení výběrového řízení na dodavatelskou firmu. V rámci Moravy tak bezespo-

ru vznikne největší textilní expozice, v níž bude vystaveno více než 1000 hmotných sbírkových předmětů, které budou doprovázeny dalšími dvourozměrnými sbírkovými materiály poskytujícími obrazovou a písemnou dokumentaci oděvních zvyklostí. Dokončení výstavby je plánováno na konec října roku 2016. Součástí uskutečnění expozice bude i vytvoření jejího tištěného katalogu a pořádání navazujících akcí, jako jsou odborné konference, semináře, výukové programy, autorské prohlídky apod.

Ovšem ani rozsáhlá dlouhodobá expozice nemůže poskytnout prostor pro prezentování všech sbírkových předmětů. V rámci snahy o zpřístupnění celého fondu textilií souběžně s přípravami vzniká on-line katalog textilní sbírky, který poskytne všem badatelům základní informace včetně fotodokumentace jednotlivých sbírkových předmětů. Splnění tohoto projektového úkolu vyžaduje vyvinutí značného úsilí

Vizualizace řešení studijního depozitáře jako součásti expozice Jak jde kroj, tak se stroj, 2008

mnoha odborných i externích pracovníků, neboť dochází k fyzické kontrole každého sbírkového předmětu, revizi jeho písemné i fotografické dokumentace, odhalení chyb a provedení oprav a zhotovení chybějící fotodokumentace. Výsledkem bude veřejnosti zpřístupněný on-line katalog uveřejněný na webových stránkách Valašského muzea v přírodě, který bude sloužit jako základní zdroj informací pro badatele. Jeho zpřístupnění je naplánováno na konec června roku 2016.

Vedlejšími produkty plnění úkolů z grantového projektu jsou doprovodné publicitní materiály, jejichž hlavním posláním je propagovat široké veřejnosti laické i odborné průběh přípravných fází a představovat jednotlivé dosažené výsledky. Děje se tak prostřednictvím informací zveřejňovaných v tisku, médiích i na webových stránkách Valašského muzea v přírodě. Jinou kategorií budou propagační materiály vztahující se přímo k expozici – skládačky, průvodce, kalendář, výukové materiály apod.

Na závěr této zprávy můžeme konstatovat, že Valašské muzeum v přírodě opět stojí před řešením obtížného úkolu. Avšak realizace takto objemné výstavy a zpřístupnění on-line katalogu textilních sbírkových předmětů významně posune možnosti nabídky návštěvníkům i badatelům k bližšímu seznámení se s tematikou tradičního oděvu na Valašsku, která dosud v takové míře nebyla dostupná.

VÝTVARNÉ UMĚNÍ NA VALAŠSKU III.

Příspěvek k diskusi
o problematice
dokumentace folklorních
a etnografických procesů
pomocí výtvarného umění

Karel Bogar

Expozici Výtvarné umění na Valašsku III. představuje veřejnosti Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm další, již třetí soubor ze své bohaté a málo známé výtvarné sbírky. Předcházející dvě expozice zmapovaly její vývoj od konce 19. století až po rok 1945. Současná expozice se zaměřila, s přihlédnutím na přítomnost artefaktů v muzejních sbírkách, na poválečné období od roku 1946 do osmdesátých let s drobnými přesahy. Tato etapa již postrádá velký vklad sběratelů – bratří Jaroňkových a je odrazem sbírkové činnosti a darů získaných vlastní aktivitou Valašského muzea v přírodě. Úkolem krátkodobé expozice je snaha představit návštěvníkům další část muzejního fondu, který je velmi zajímavý, běžně nedostupný, kvantitativně i kvalitativně různorodý, ale zároveň inspirativní a objevný. Nacházíme v něm velmi kvalitní soubory některých autorů, získané například z pozůstalostí. Řada umělců, hlavně generací nastupujících po roce 1945, však ve sbírkách zastoupena není. Obraz výtvarného umění na Valašsku ve zmíněném období jsme se proto pokusili nastínit i s využitím výpůjček, a to z Muzea regionu Valašsko – sbírky ve Vsetíně a Valašském Meziříčí, z Muzea Novojičínska – sbírky ve Frenštátu pod Radhoštěm a ze soukromých sbírek. To vše s ohledem na prostory vymezené pro expozici. Výběr byl pro muzeum koncipován jako podklad pro zvážení vlastní akviziční činnosti v této sbírkové oblasti, k čemuž se v závěru této zprávy ještě vrátíme.

Pro návštěvníka, ale i mladé historiky je v expozici důležité poselství, že se ve výtvarném životě po druhé světové válce v regionu ještě výrazně uplatňují autoři narození na konci 19. a začátku 20. století. Na počátku připomínáme dílo Jana Kobzáně, jehož tvorba sgrafit v architektuře Rožnova i v kraji je stále živě přítomná. Druhou osobností je krajinář Augustin Mervart, jehož dílo se zhodnocuje až v současnosti. Z dalších autorů to byl populární Josef Hapka, který se vrátil do rodného kraje, Jožka Baruch nebo za-

pomínaný Karel Solařík ml. Na Frenštátsku působili i nadále sochař a malíř Jan Knebl a Marie Parmová-Knězková. Řada dalších autorů byla zahrnuta v předcházejících expozicích. Specifikem Rožnova byla tradice malby na porcelánu, ve které pokračovalo ještě po válce několik umělců (Karel Solařík st., Leo Matějka, Václav Jaroň).

Další část expozice představují autoři spojování s „uměleckým barbizonem“ na Soláni. Nejsilněji dnes působí nedocenené dílo Aloise Schneiderky a Františka Podešvy. Nejen pro laickou veřejnost dodnes představují pojem „valašské umění“. Bez nich bychom si dnes výtvarné Valašsko ani nedovedli představit. Později se k nim přidává Karel Hofman, který zasluhuje uznání hlavně jako pedagog. Klíčovou osobností moderní ilustrace je Antonín Strnadel, jehož pedagogický vliv zasáhl řadu mladších umělců, například Lumíra Ševčíka. V expozici se dále rozvíjí dílo mnoha fazet u Jaroslavy Hýžové a sochařsky se připo-

me pedagog Miloslav Bublík. Do této generační skupiny zapadá i frenštátský krajinář Jan Hrnčárek.

Ve třetím bloku se prolínají další práce generace od dvacátých let. V malbě je to zemitá osobnost Jaroslava Frydrycha a jeho přítele Miloše Šimurdy, mocně rozkročeného žánrově i technologicky. K nim má blízko neustále hledající Luděk Majer a lichnovský krajinář Vlastislav Holub. Z jiného kadlubu je dílo Zdeňka Hajného, který, jako řada dalších umělců, zakotvil trvale v Praze. Minule jsme si připomněli ze sochařů Josefa Antka, nyní je zde zastoupen valašskomeziříčský Ambrož Špetík a frenštátský umělec Karel Vašut, medailér a tvůrce řady monumentálních prací. Na tradice lidové navazuje keramická tvorba Karla Hausera. Prostorové důvody vedou k prolínání dalších generací třicátých a čtyřicátých let; nad tvorbou Aloise Baránka, Jiřiny Hartingerové, Jany Ullrichové a silné osobnosti Zdeňka Ma-

Vernisáž expozice Výtvarné umění na Valašsku III., 2014, foto J. Kolář, fotoarchiv VMP

tyáše zde dominuje dílo Ilji Hartingera. V tapiserii si připomínáme významnou roli Moravské gobelínové dílny a autorů v ní pracujících nebo jí inspirovaných. V keramice uvádíme alespoň známé osobnosti Ivana Jakeše, Marcelu Vajceovou a Pavla Drdu. V symbolickém rozsahu je prezentována část z rozsáhlé nabídky dalších osobností generace čtyřicátníků a několika padesátníků, z nichž již několik talentových umělců není mezi námi (Miroslav Adámek, Marius Kotrba).

Pro uvedení do problematiky dokumentace je malá část expozice věnována výběru z dokumentaristického díla Ludmily Hinzeové. Patří mezi autory, kteří zájžděli a zazíždějí na Valašsko z lásky k tomuto kraji, jeho lidu i tradicím a hledají zde inspiraci a podněty pro svou práci, někdy i osobní jistoty. Tato pražská autorka pracovala léta pro Ústředí lidové umělecké výroby (ÚLUV). Výběr z rozsáhlého dokumentárního souboru zapomenuté osobnosti je připomínkou neustálých objevů, které nás v oblasti umění na Valašsku čekají.

Expozice Valašsko ve výtvarném umění III. výrazně ukazuje na absenci soustavné práce se sbírkou výtvarného umění. Odhlédneme-li od vlivů „sběratelských“ zájmů sourozenců Jaroňkových (ve sbírce jsou i práce středověké, orientální umění aj.) či aktivit přátelských, výraznější vliv později zanechal ve výtvarné sbírce jen Jan Rudolf Bečák (např. sbírka etnografických ex libris) a Jiří Langer orientovaný na jevy etnografické. Ačkoli jsou získané soubory různých autorů často z hlediska galerijního velmi kvalitní, není zřejmé, že byly podmíněny zájmem o dokumentaci etnografických jevů. Řada autorů, kteří se jimi inspirovali nebo je vnitřně hluboce prožívali, ve sbírce chybí. Příkladem je dílo Strnadlova žáka Jiřího Jaromíra Drozda, dílo Oldřich Holíčka, inspirované přímo rožnovským skanzenem, rané dílo Josefa Treuchela, Ilji Hartingera, Karly Palátové-Adámkové a dalších. Ve spolkové činnosti není zastoupeno Volné výtvarné sdružení „Valašský názor“. Absence je

také v oblasti umělecké fotografie, kde Valašsko mělo a má řadu umělců, spolků a výstavních projektů, které etnografické jevy využily a prosadily i v mezinárodním kontextu.

S ohledem na změny současného životního stylu a prosazování globální unifikace výrazně vyvstává role citlivého umělce, často unikátně reagujícího na proměny tradic, jež prakticky nelze hmotně dokumentovat. Příkladem je dílo malíře Zdeňka Hudečka, který se v posledních letech výrazně věnuje tematice etnografické a folklorní (na Slovácku a Valašsku) v jejím současném poslání.

Četné výtvarné výstavní projekty současnosti (např. v informačním centru Zvonice Soláň a v regionálních muzeích) nabízejí možnost se v problematice rychle orientovat. Drobné výstavy přímo ve Valašském muzeu v přírodě zaměřené na výtvarné umění inspirované etnografickými motivy by byly obohacením programu muzea i vhodnou formou mapování tohoto jevu. V neposlední řadě by navazovaly na tradici zakladatelů muzea, která je stále produktivní.

KEĎ RUKY ROZPRÁVAJÚ

Petr Lidák

V průběhu roku 2014 a v prvních měsících následujícího roku realizovalo Valašské muzeum v přírodě spolu s Krajským kulturním střediskem v Žilině projekt s příznačným názvem Keď ruky rozprávajú. Hlavní náplní a cílem tohoto projektu, který byl spolufinancován Evropskou unií, z prostředků Evropského fondu regionálního rozvoje v rámci Programu přeshraniční spolupráce SR-ČR 2007–2013, byla propagace, rozvoj tradiční lidové kultury a řemesel v Pováží a na Valašsku, vedená snahou přiblížit obyvatelům obou národopisných regionů jejich kořeny, které spočívají v uchování projevů hmotného i nehmotného kulturního dědictví. Spolupráce se rozvinula několika směry. K prvním patřila příprava a zpřístupnění čtyř výstav, které se uskutečnily v nově zrekonstruovaných prostorách Krajského

Výstava Košielka bielená, rubáčik riasený v Krajském kultúrnem stredisku v Žiline, 2014, foto J. Kolář, fotoarchiv VMP

kulturního střediska v Žilině. Úvodní výstava s názvem *Košielka bielená, rubáčik riasený* (25. 7.–15. 8. 2014) představila návštěvníkům lidový oděv z celého území Slovenska pomocí originálních krojových kompletů umístěných na figurínách, doplněných o černobílé fotografie Karla Plicky, pořízené ve 30.–40. letech minulého století ve slovenských obcích. Valašské muzeum se připojilo několika snímky, prezentujícími historii a současnou podobu lidového kroje v Rožnově pod Radhoštěm.

Následující výstava *Symfónia drótu* (25. 9.–10. 10. 2014) byla autorskou výstavou prací slovenské výtvarnice Marie Porubčanské, která se technice uměleckého drátování věnuje už řadu let. Doplněním byla série fotografií drátěných z prostředí Valašského muzea v přírodě.

Třetí výstava s názvem *Jubilanti* (15. 10.–31. 10. 2014) představila tvůrčí práce jubilujících členů klubu Krajského kulturního střediska v Žilině a portréty několika řemeslníků z Valaška, kteří získali ocenění Mnísterstva kultury Nositel tradice lidových řemesel. Poslední z výstav *Čas vianočný* (3. 12.–19. 12. 2014) byla prezentací ozdob a dalších výrobků, které se pojí s časem adventním a vánočním. Valašské muzeum zapůjčilo ze svého archivu dobové vánoční pohlednice.

Dalším společným výstupem byl program *Hričovské pastorále*, který proběhl v sobotu 16. srpna v Dolním Hričově. Jedná se již po několik let o tradiční folklorní program s řemeslným jarmarkem, spojený se soutěží ve stříhání ovcí s mezinárodní účastí. Valašské muzeum zde vyslalo skupinu tří řemeslníků – dva řezbáře Romana Mikuše a Vladimíra Klimeše a Libuši Matochovou, která seznámila zájemce s technikou vázání vlněných rukavic a čepic.

Prezentace povážkého folkloru a rukodělné výroby naopak ozvláštnila a zpříjemnila sobotní Vánoční jarmark ve Valašském muzeu v přírodě 12. prosince. V Janíkově

stodole Dřevěného městečka vystoupil soubor Hajovček ze Žiliny s pásmem vánočních hry a v kostelíku sv. Anny odezněl koncert komorního sboru Flatus Vocis ze Strečna. V chalupách ve Valašské dědině představili své dovednosti tři slovenští řemeslníci – Mária Porubčanská, věnující se technice drátování, řezbář Jozef Rakovan a Veronika Štaffenová, která vyrábí z kuřičného šustí tradiční panenky, drobné betlémy a další dekorativní předměty také dle současných požadavků zájemců.

Závěrečným výstupem projektu *Keď ruky rozprávajú* je dvousetstránková publikace *Návrat ke kořenům* autorů Vandy Vrlové, Lenky Drápalové a Igora Válka, která populární formou přibližuje čtenářům výroční zvyky, obřady, lidovou stravu a tradiční oděv obyvatel na Valašku i v Pováží. Poutavé čtení doplňují historické fotografie z archivu Valašského muzea v přírodě, archivu ÚLUV, či slovenských autorů Milana Kosce a Rudolfa Patrníčka.

Z uvedených výstupů vyplývá, že projekt *Keď ruky rozprávajú* naplnil své poslání – prezentace a popularizace lidové kultury na moravskoslovenském pomezí.

27. KONFERENCE AEOM V NORSKU

Eva Románková
Radek Bryol

Hostitelskou zemí 27. konference Asociace evropských muzeí v přírodě (AEOM) byla na konci srpna roku 2015 norská muzea v přírodě v městech Lillehammer a Oslo. Nosným tématem tohoto setkání byla dokumentace a prezentace současnosti v muzeích v přírodě, respektive zájem muzeí o přítomnost a nedávnou minulost především ve stavební kultuře i běžném životě na obecném pozadí vývoje společnosti.

Počátky muzea v přírodě Maihaugen v Lillehammeru jsou spjaté s osobností dentisty Anderse Sandviga, který začínal svou lékařskou praxí v údolí Gudbrandsdalen v jižním vnitrozemí Norska. Všiml si rychlých změn v tradiční agrární společnosti, jejíž hmotné projevy začal sbírat, až v roce 1894 přenesl první stavbu na svou zahradu. Během následujících let přibýlo dalších pět objektů. Kolekci přestěhoval na příhodnější místo a oficiálně bylo muzeum otevřeno v roce 1904 s jedenácti objekty vybavenými expozicemi. Jako inovativní Sandvigovu myšlenku můžeme označit přenášení celých hospodářských dvorů.

Současné muzeum sestává ze tří hlavních částí – nejstarší vesnické s horskými usedlostmi, vnitrozemského městečka z přelomu 19. a 20. století a navazující části obytných domů především z 2. poloviny 20. století. Významným kladem celého muzejního areálu je velmi rozsáhlý prostor. Zejména část venkovská je rozložena na členitém svahu se dvěma jezery, na vyšší terase přiléhá další jezero se souborem rybářských staveb. Nejvýše položený svah v muzeu je věnován horskému pastevectví. Pastviny jsou získávány na úkor lesního porostu ve velké ploše, což spolu s velkým počtem paseného dobytka dodává prostředí na autenticitě. Součástí většiny usedlostí jsou přirozené typy hrazení, hlavně šikmo ložené ploty mezi páry vysokých sloupků zajišťované houžvemi s větví, nověji drátem. Ploty jsou udržovány průběžně, ale díky složitosti údržby se také jako dobrá pomoc používají elektrické ohradníky. Expoziční celky dělí clo-

ny jehličnanů a bříz podrostlé křovinami, oplyvajících lesními plody. V problematice tradičních rostlin a zvířat spolupracuje muzeum s výzkumnými institucemi, aby co nejvíce odpovídaly prezentovanému období. V Maihaugenu mají mnoho různých plánů pro monitorování muzea, například právě koncepci krajiny, která poskytuje pokyny pro péči o prostředí muzea.

Pozoruhodností vesnické části je usedlost Bjørnstad s 27 objekty transferovaná v roce 1913. Východiskem byl dům s ohništěm v dymné jizbě bez komína z roku 1660. Níže je nový obytný dům z roku 1777, naproti výminek a dům poručíka. Obytná patrová komora je u horního vjezdu do dvora a na spodní straně stojí další tři komory, k nimž přiléhá stáj pro koně a níže další chlévy, seníky a stodoly. Později do muzea přibývaly další usedlosti, škola, kostel a v roce 1937 byl soubor horských usedlostí kompletní. Unikátem je sloupový kostel z osady Garmo postavený

okolo roku 1200. Původně byl jednolodní s užším kněžištěm, obklopený krytou podsíní, v průběhu přestaveb přibyla věž a příčná loď.

Provádění rekonstrukcí staveb v Maihaugenu je vnímáno jako dlouhodobý proces, a také proto je zde prezentují jako přidanou hodnotu pro návštěvníky. V případě rekonstrukce je objekt z bezpečnostních důvodů ohrazen, ale stavba je doplněna tabulí o probíhající činnosti a informací najdeme také v programové nabídce a souvisejících tiskovinách. Vyměňují se pouze komponenty staveb, které jsou nezbytné, protože ctěným principem je maximální zachování materiálu. Pouze pokud jsou velmi poškozené nosné části nebo časově výměna by objektu neprospěla, jsou nahrazovány celé prvky. Na konzervaci staveb nepoužívají chemikálie, jen sloupový kostel je ošetřen térem. Stavby z borovicového dřeva mají přirozenou impregnaci a ukazuje se, že je nejlepší ochranou.

Muzeum v přírodě Maihaugen v Lillehammeru, usedlost z Øygarden sestávající z devatenácti staveb, 2015, foto R. Bryol, fotoarchiv VMP

V minulosti proběhly v muzeu pokusy s používáním různých chemických látek, ale některé z nich vytvořily úzké vrstvy na povrchu dřeva a způsobily hnilobu. Na určitých drnových střechách se aplikují moderní izolační materiály pod vrstvu drnu. Tam kde jsou v provozu otopná zařízení, dbá se přísně na principy, které brání nebezpečí požáru. Používají se lapače jisker a každý rok se provádí spolu s hasiči kontrola topeniště. Sprinklery jsou instalovány pouze v nejvzácnějších objektech.

Některé objekty byly oživené pracovníky muzea v kostýmech s činností představující určité historické období. Neobvyklý je výklad v první osobě. Například v moderním domě z Lillehammeru postaveném v roce 1956 a převezeném roku 1997 přijdeme do domácnosti místního obchodníka. Jeho manželka vzpomíná dospívající dceru, chlubit se velkým panoramatickým oknem a nábytkem v obývací, ukazuje praktickou kuchyni s mnoha spotřebiči a hygienickými stíratelnými plochami, muž může špinavé prádlo vhodit z ložnice trubici přímo do prádelny... Herecký výkon paní podnikatelové vtáhne návštěvníka do bytu v konkrétním období a zároveň podá základní informace o domácnosti i prezentované epoše. Není-li přítomná paní, výklad je podán z pohledu dcery.

Reprezentativní vstupní budova do muzea byla postavena v souvislosti se zimními olympijskými hrami v roce 1994. Součástí je zázemí pro návštěvníky, konferenční sál, výstavy a expozice, kanceláře pracovníků i některé z depozitářů.

Třetí den se program přenesl do města Oslo, kde bylo hostitelem Norsk Folkemuseum, jehož hlavní částí je expozice v přírodě. Počátky muzea jsou spojené s norským králem Oskarem II., který soustřeďoval od roku 1881 v parku při královské letní rezidenci historické stavby. Jmenujme sloupový kostel z období okolo roku 1200, obytný dům z roku 1738, dva lofy z 13. a 18. století a několik obydlí dře-

vorubců. Prostředí a expozice královské sbírky byly nedávno obnoveny v jejich původní podobě.

Rozlehlá vesnická část je rozložena na mírně zvlněné ploše mezi starou sbírkou a zámekem. Členění muzea je geografické, návštěvník prochází jednotlivými sídelními celky prezentujícími různé oblasti země. Usedlosti jsou obklopeny pastvinami a zemědělskými pozemky, v muzeu chovají velký počet hospodářských zvířat. Především prostředí a zemědělské plodiny, méně již hospodářská zvířata se snaží přizpůsobit místním tradicím podle konkrétních usedlostí. Elektrické ohradníky jsou kompromisem především k ochraně staveb a jsou uklizeny, když nejsou žádná zvířata ve výběžích.

Většina obytných staveb je srubových. Jedním z nejstarších dřevěných obytných objektů v Evropě je dům z údolí Nume-dal stavěný mezi lety 1250 a 1300. Nemá okna, k osvětlení slouží jen malý otvor ve střeše, který také odváděl dým. Poutavé jsou rovněž lofy, které při usedlostech sloužily jako skladovací i obytné komory.

Informace k praxi spojené s péčí o památky poskytl zkušený architekt Mogens With z oddělení ochrany a konzervace staveb. Používají několik metod oprav muzejních objektů s individuálním přístupem podle toho, jaké jsou potřeby prezentace. Přístup závisí na stupni poškození a na autenticitě prvku, který má být opraven.

Nejlépším způsobem protekce dřevěných konstrukcí je, aby byly v suchu chráněné před dešťovou vodou. Když prší, pracovníci oddělení často provádí kontroly a zjišťují netěsnosti především ve střechách. Na následné opravy je dbáno s velkým zřetelem. V dřívější době se na ochranu vnějších stěn připravovala směs dřevního téru, lněného oleje a prevence před parazity. V současnosti ošetřují dřevním térem pouze vnější stěny sloupového kostela.

Na některých drnových střechách použili místo původní základní březové kůry moderní materiál na bázi plastu, ale ani tento přístup není vždy úspěšný, protože vlhkost zevnitř budovy, zvláště ve vytápěných objektech, nemůže procházet přes novodobý materiál a drží se ve střešní konstrukci.

Ve starých budovách s komíny, kde se používají ohniště, je nutné dodržovat pravidla daná místním hasičským sborem a komínkem. Kontroly systémů probíhají každý rok. Některé z komínů jsou opatřeny moderní protipožární izolací, ale inovace se vždy provádí tak, aby nebyly viditelné pro návštěvníky. Samozhášecí systém mají jen některé stavby – kostel, bytový dům a restaurace, ostatní jsou opatřeny požárním alarmem.

Zajímavým počinem byla roku 1994 výstavba kopie obytného domu nazvaného Saga-stua ze 17. století s otevřeným středovým ohništěm usedlosti, jehož originál

je součástí expozice jako dům z oblasti Setesdal. V této kopii, stojící mírně stranou od historické části, si mohou převážně dětské návštěvníky vyzkoušet mnohé činnosti spjaté se životem v domě včetně použití vnitřního vybavení.¹

Městská část byla v muzeu založena již v roce 1915 jako reakce na rozsáhlé modernizace Christianie, dnešního Oslo. Tehdejší ředitel zaručil, že v případě potřeby bude tento nový areál sloužit jako místo záchrany pro opuštěné městské domy. Později přibýly obydlí dělníků z předměstí nebo bytový dům z roku 1865. Věrné prostředí evokuje právě dělnická čtvrť stranou hlavních ulic města, a to nejen organickým urbanismem a nouzovým řešením staveb, ale také interiérovými expozicemi doplňujícími sociální situaci dělníků. V bytovém domě jsou představeny jednotlivé epochy jeho existence a různá sociální prostředí od honosného bydlení měšťanské rodiny z 2. půle 19. století přes moderní

Norsk Folkemuseum v Oslo, stavby z dělnické kolonie na okraji Oslo byly zachráněny při její asanaci v 60. letech 20. století, 2015, foto R. Bryol, fotoarchiv VMP

byt z 30. let 20. století, byteček uklízečky z poloviny 20. století, bydlení architekta z konce 70. let až po exotickou atmosféru obydlí přistěhovalců z Pákistánu z roku 2002. Kromě těchto expozic jsou součástí městské části řemeslné dílny, obchody a sídla služeb a také doplňující expozice o městském bydlení. K moderním celkům patří také farma z okolí Trondheimu s prezentací života a hospodaření po polovině 20. století s velkým obytným domem, samostatnou komorou, rozlehlou stodolou, chlévy s dobyt看 nebo dílnou pro údržbu strojů a práce při usedlosti.

Jak vyplývá z popisu obou muzeí, Maihaugen a Norsk Folkemuseum se staly dokonalou kulisou pro konferenci zabývající se otázkami muzeí v přírodě z perspektivy prezentace současnosti. Příspěvky se zaměřovaly především na způsob, jakým muzea začleňují soudobou historii do svých sbírek a vyprávění a jakými cestami se pokoušejí propojit minulost se

současností. Klíčovými slovy konference byly relevance, společenský význam, zobrazování, dokumentace, sbírky. Záběr konference překročil hranice diskuze o tradiční kultuře a povzněl se až k otázce souvislostí muzeí v přírodě s celou společností, státem a národem.

Hlavním řečníkem byl Thomas Hylland Eriksen, profesor na Katedře sociální antropologie Univerzity v Oslo. Ve svém projevu se zamýšlel nad rolí muzeí v přírodě v interpretaci národní historie. Upozornil například, že život horských sedláků, prezentovaný ve všech norských muzeích, neodráží život rybářů a námořníků, pro Norsko tak důležitý. V souvislosti s tímto příkladem nabídl otázku, jak by taková prezentace ovlivnila národní cítění. Jeho další úvahy směřovaly k identitě a myšlenkám národního sjednocení a kolektivní historie, které provázejí evropské národy již od 19. století, a k touze lidí po příbězích, jež jim nabídnou pocit kontinuity.

Norsk Folkemuseum v Oslo, benzínová pumpa datovaná rokem 1928 jako součást expozice 20. století, 2015, foto R. Bryol, fotoarchiv VMP

Komentář k příspěvku Thomase Hyllanda Eriksena přednesl Pieter-Matthijs Gijssbers, bývalý ředitel Nizozemského muzea v přírodě, přičemž se oba řečníci nadále ve svých myšlenkách doplňovali. Kladli si další otázky, jako například kde je hranice muzea, jak můžeme využít hrady na minulost k podpoře otevřenosti společnosti proti předsudkům, zda může muzeum otevřít mysl lidí, jež jsou posedlí myšlenkou nikdy neexistující čistoty, která v naší společnosti vede k sociálnímu vyloučení nově příchozích a k teroristickým útokům. Následná diskuze s publikem reagovala tématem konfliktu, a jakým způsobem jej muzeum může nebo musí ukazovat, aby nenavozovalo představu idyl a zmiňované neposkvrněné čistoty. V reakci na tento příspěvek Eriksen vzpomněl příklad jistého australského muzea, jež se zabývá historií přistěhovalectví z Číny, kdy Číňané v minulosti nebyli vítáni a nemohli ani získat občanství.

Zbytek prvního dne konference byl věnován vylíčení historie budování kolekce bydlení 20. století v Maihaugenu. Bývalý ředitel Olav Aaraas spolu s kurátorem Kåre Hossarem popisovali, co vedlo muzeum k přestěhování prvního moderního domu a k výzkumu a prezentaci současnosti ve společnosti, která poslání muzea vnímala jako inspirátora národního citění či vypravěče o starých časech. Nový záměr se podařilo prosadit před třiceti lety, kdy se dokumentace současnosti stala oficiální politikou státních muzeí. Současné trendy se proměňují mnohem rychleji, než jak tomu bylo v minulosti. Muzea proto musejí rychle reagovat a uchovat současnost, než zmizí.

Druhý den byl věnován příspěvkům ostatních členů AEOM. Paula Popoiu a Vivian Dragomir z rumunského Národního muzea vesnice v Bukurešti představily právě realizovaný projekt dostavby muzea, jež bude reflektovat také způsob života národnostních menšin. Charlotte Ahnlund Berg ze švédského Skansenu rozvinula svůj pří-

spěvek kolem tématu „*My ostatní*“ – nové příběhy ve starém prostředí (*Us Others – new stories in old settings*). Josef Mangold z Muzea v přírodě Kommern v Německu hovořil o prezentaci současnosti v německých muzeích, přičemž situaci demonstroval na příkladu projektu *Tržiště Porýní* (*Darstellung von Zeitgeschichte in einem deutschen Freilichtmuseum – Das Beispiel: Der 'Marktplatz' Rheinland*). Poslední příspěvek na téma *Nizozemský kánon* – historie Nizozemí (*Canon van Nederland – the History of the Netherlands*) zazněl z úst Willema Bijlevelda, ředitele Nizozemského muzea v přírodě.

Součástí konference byly také tzv. *poster presentations*. Zástupci muzeí v předstihu poslali organizátorům k vytištění své bannery představující zajímavé projekty. Během dopoledního programu je měli možnost ve třech minutách představit. Zbytek se odehrával přímo u bannerů. Účastníci konference si je mohli prohlédnout a položit autorům jakékoliv otázky. Mezi zajímavá témata patřily například projekt *Ulice roku 2014* – nová současná expozice dánského muzea Den Gamle By, zahrnující typické obchody a podniky současného dánského města, nebo dobrovolnický program britského muzea Beamish vycházející nikoliv z poptávky muzea po dobrovolné práci, ale z potřeb lidí ze znevýhodněných sociálních skupin (drogově závislí, bezdomovci apod.) uplatnit se.

Závěrečným bodem lillehammerského programu bylo rozdělení do sedmi diskuzních skupin, které v určeném čase hovořily na témata definice muzea v přírodě podle ICOM, dokumentace současnosti, branding, generování příjmů, spolupráce, muzea v přírodě a židovství a muzea v přírodě a nemateriální kulturní dědictví. Každá diskuzní skupina měla svého vedoucího, jenž na závěr při společném vyhodnocení výsledků diskuzí prezentoval její závěry.

Poslední den konference proběhl v Oslo. Náplní dopoledního programu bylo Val-

né shromáždění AEOM s volbou nového předsednictva, prezidenta, nových a českých členů. Novou prezidentkou AEOM se stala Katarina Frost ze Švédsého muzea v přírodě Vallby, místopředsedou byl zvolen Henrik Zipsane ze švédského Jämtlands Läns Museum, v hlavním výboru dále zasedli Richard Evans (Beamish Museum), David Eveleigh (Black Country Living Museum), Anke Hufschmidt (LWL – Freilichtmuseum Hagen), Katarina Očková (Múzeum slovenskej dediny) a Antoni Pelczyk (Muzeum Pierwszych Piastów na Lednicy). Odpoledne bylo zasvěceno prohlídce muzea, opět se zvláštním důrazem na prezentaci životních stylů různých společenských vrstev ve 20. století. S historií budování novodobé části muzea účastníky seznámila vedoucí kulturně-historického oddělení Inger Jensen.

a Oslo byla přítomná atmosféra prvních evropských muzeí v přírodě. Ohromovalo nejen stáří architektury, ale také výborné řešení prostředí muzeí, klasických etnografických i inovativních forem expozic.

27. konference Asociace evropských muzeí v přírodě nabídla velmi kvalitní program zaměřený na aktuální a potřebné téma dokumentace a prezentace života společnosti ve 20. a 21. století. Zamýšlela se nad úskalími takovéto prezentace i nad nezbytností odpovídat na potřeby moderní společnosti, která se vlivem multikulturalismu, prudkého technologického rozvoje a všeobecné globalizace vymezuje podle jiných pravidel, než jak tomu bylo v minulosti. Organizátoři konference nabídli čtyři různé způsoby diskuze – vedle tradičních konferenčních příspěvků to byly zážitkové prohlídky současných expozic dvou norských muzeí v přírodě, prezentace zajímavých a aktuálních projektů formou bannerů a diskuze v malých skupinách řešících velmi konkrétní témata související s každodenní muzejní prací.

V obou navštívených muzeích bylo možno srovnat koncepci národní vůči regionální, expozice o tradiční lidové kultuře i přesah do prezentace současnosti jak na venkově, tak zejména v prostředí městském. Obě muzea byla doplněna zpracovaným informačním systémem a potěšil také vkusný vizuální styl. V Lillehammeru

POZNÁMKY

¹ Obdobnou myšlenku měl například tzv. Živý dům ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Nepodařila se realizovat, přesto tento objekt tvoří dobré zázemí pro edukační aktivity prováděné v muzeu.

LITERATURA

HAUGLID, Anders Ole a kol. *Maihaugen. The key to the open air museum*. Lillehammer: Maihaugen, 2005.

LANGER, Jiří. *Evropská muzea v přírodě*. Praha: Baset, 2005.

MORK, Paal. *Norsk Folkemuseum. The Open-Air Museum*. Oslo: Norsk Folkemuseum, 2003.

ÚNIA MÚZEÍ V PRÍRODE – ODBORNÁ KOMISIA ZVÄZU MÚZEÍ NA SLOVENSKU PRE MÚZEÁ V PRÍRODE

Jozef Fundák
Katarína Očková
Marianna Janoštinová

VZNIK A VÝVOJ

Únia múzeí v prírode na Slovensku (UMP) vznikla 23. 9. 1991 ako prvá odborná komisia Zväzu múzeí na Slovensku (ZMS).¹ Jej založenie nadväzovalo na činnosť pracovnej skupiny pre múzeá v prírode v bývalom Československu, ktorá pracovala v rámci subkomisie

pre ľudové stavitelstvo, bývanie a sídla Medzinárodnej komisie pre štúdium ľudovej kultúry v Karpatoch a na Balkáne. K vzniku UMP prispeli najmä výrazné zmeny v ekonomike a riadení kultúry v Slovenskej republike v 90. rokoch 20. storočia, ktoré sa premietli

do výrazne zhoršených podmienok ochrany, údržby a celkovej prevádzky múzeí v prírode na Slovensku.

Členská základňa sa sformovala z odborných pracovníkov desiatich múzeí v prírode

na Slovensku, ktoré boli vytvorené pri Slovenskom národnom múzeu, pri špecializovaných múzeách a vlastivedných (regionálnych) múzeách.²

Od počiatku boli hlavnými cieľmi UMP informovať verejnosť a odborné kruhy o problematike múzeí v prírode, o konvenciách prijatých medzinárodnými organizáciami – Organizácie OSN pre výchovu, vedu a kultúru (UNESCO), Medzinárodnej rady múzeí (ICOM), Asociácie európskych múzeí v prírode (AEOM) a ich aplikácii na pracoviská v Európe a na Slovensku. Zameriavala sa na vytvorenie platformy pre výmenu odborných, metodologických a prevádzkových skúseností múzeí v prírode na Slovensku a v zahraničí, prezentáciu a propagáciu ich činnosti. V oblasti legislatívy rezortu kultúry mala za cieľ prispievať k vývoju a uplatneniu optimálnych riešení pre chod a ďalšie napredovanie múzeí v prírode na Slovensku a najmä pre optimálne riešenie financovania týchto špecializovaných múzejných zariadení.

UMP mala dôležitú úlohu v oblasti podpory výskumných a prezentačných projektov múzeí v prírode na Slovensku ich koordinovaním a odbornou gesciou. Prostredníctvom Zväzu múzeí na Slovensku si predsavzala zastupovať profesionálne záujmy múzeí v prírode, iniciovať a koordinovať stretávanie svojich členov a tým zabezpečovať výmenu skúseností odborných pracovníkov v oblasti prevádzkovania a manažmentu múzeí v prírode. Vo vedení UMP pôsobili poprední odborníci múzeí v prírode PhDr. Milan Kiripolský a PhDr. Miroslav Sopoliga, DrSc.

V roku 2000 sa Únia múzeí v prírode na Slovensku transformovala na občianske združenie s rovnakým názvom,³ pričom určitý čas paralelne pôsobila aj ako odborná komisia pri ZMS. Okrem pôvodných cieľov sa zameriavala na získavanie prostriedkov na svoju činnosť prostredníctvom projektov v rámci rôznych grantových systémov, organizovanie kultúrnych a spoločenských podujatí pre verejnosť, vydávanie spoločných publikácií a propagačných materiálov múzeí v prírode na Slovensku, získavanie sponzorov na činnosť, ako aj spoluprácu so subjektmi v oblasti cestovného ruchu. Vo vedení UMP - občianskeho združenia v tomto období pôsobili PhDr. Iveta Zuskinová ako prezidentka a PhDr. Miroslav Sopoliga, DrSc. ako viceprezident.

Od konca roka 2013 sa Únia múzeí v prírode opäť začlenila pod Zväz múzeí na Slovensku ako odborná komisia.⁴ Predmetom jej činnosti je najmä vytvorenie platformy pre výmenu vedeckých, technických, praktických i organizačných skúseností, súvisiacich s činnosťou múzeí v prírode na Slovensku i v zahraničí, ako aj prezentácia činnosti múzeí v prírode pre odbornú i laickú verejnosť. V priebehu roka 2014 pripravil prípravný výbor (v zložení PhDr. Marianna Janoštinová, Mgr. Katarína Očková a Jiří Příbyl) dokumenty a organizačné podmienky pre praktické fungovanie komisie. Komisia prijala princíp striedania sa zástupcov členských

múzeí vo vedení, s cieľom umožniť aktívne pôsobenie zástupcov všetkých múzeí na jej činnosť. Sekretariátom UMP je Slovenské národné múzeum v Martine.

Okrem zastrešenia odborných podujatí múzeí v prírode na Slovensku sa UMP aktívne zapája do spolupráce so zahraničnými združeniami podobného zamerania, najmä s Asociáciou európskych múzeí v prírode (AEOM) a Českým zväzom múzeí v prírode (ČSMP).

V súčasnosti má 22 členov z ôsmich múzeí v prírode na Slovensku. Na jej poslednom zasadnutí v Zuberici v januári 2015 boli do výkonného výboru zvolení predseda Mgr. Jozef Fundák z Vihorlatského múzea v Humennom, podpredseda Bc. Dušan Janický z Ľubovnianskeho múzea v Starej Ľubovni a tajomníčka Mgr. Katarína Očková zo Slovenského národného múzea v Martine.

ČINNOSŤ

Napriek pôsobeniu UMP v rôznych formách organizačného začlenenia, v jej činnosti bola zachovávaná kontinuita. Pracovala ako odborný orgán v zmysle rešpektovania múzeí v prírode ako významných špecializovaných múzejných zariadení v oblasti ochrany kultúrneho dedičstva. Vypracovávala koncepčné materiály, ktoré obsahovali základné metodické a koncepčné problémy budovania, ochrany a prevádzkovania múzeí v prírode a predkladala ich Ministerstvu kultúry SR na ich ďalšie zapracovanie do legislatívy SR. Opakovane sa snažila zjednotiť politiku financovania múzeí v prírode z dôvodu rozdielnych prístupov k ich zachovaniu a rozvoju zo strany ich jednotlivých zriaďovateľských subjektov.

Významnou oblasťou jej činnosti bolo zabezpečenie odborných seminárov, zameraných na problematiku múzeí v prírode (napr. zameraných na oživenie zanikajúcich výrob a remesiel v múzeách v prírode, s tematikou budovania a prevádzkovania zooexpozície

Zasadnutie UMP
v Múzeu oravskej
dediny v Zuberco,
2015, foto J. Balu-
žinský, fotoarchív
UMP

a agroexpozície, alebo mlynov a technických objektov v múzeách v prírode a i.). Zapájala sa do spolupráce s Asociáciou európskych múzeí v prírode (AEOM) účasťou svojich členov na konferenciách AEOM. Medzi najvýznamnejšie aktivity patrí spoluúčasť na zabezpečení 25. konferencie AEOM, ktorá sa konala v roku 2011 na Slovensku a v Čechách.

UMP sa podieľala aj na mnohých prezentačných a odborných podujatiach. Zúčastňovala sa na medzinárodných výstavách cestovného ruchu SLOVAKIA-

TOUR a ďalších domácich a zahraničných veľtrhoch cestovného ruchu a kultúrneho dedičstva, prezentovala múzeá v prírode na Agrokomplexe v Nitre, spolupracovala na zabezpečení a prezentácii domácich a zahraničných výstav. Vydávala programové kalendáre podujatí, sprievodcu po múzeách v prírode na Slovensku a iné spoločné propagačné materiály múzeí v prírode na Slovensku.

Na základe pozvania predsedu Zväzu poľských múzeí v prírode Jarosława Gałęzu sa podpredseda UMP Dušan Janic-

ký v apríli 2015 zúčastnil na Kongrese poľských múzejníkov v poľskom Łodzi s účasťou prezidenta ICOM-u Hansa Martina Hinza a prezidenta AEOM-u Jana Carstensa.

Tajomníčka UMP, Katarína Očková, prijala v máji 2015 pozvanie na otváracie podujatie osláv 90. výročia založenia Valašského múzea v prírodě v Rožnově pod Radhoštěm.

V júni 2015 sa predseda UMP, Mgr. Jozef Fundák a člen UMP PhDr. Miroslav Sopoliga, DrSc. zúčastnili medzinárodnej vedeckej konferencie „Výskum, uchovávanie, spracovávanie a popularizácia kultúrneho dedičstva“ v Zakarpatskom múzeu ľudovej architektúry a bývania v Užhorode. Konferencia bola usporiadaná pri príležitosti 45. výročia založenia múzea.

Lubovnianske múzeum v Starej Ľubovni a Muzeum Okręgowie v Nowym Sączu usporiadali v septembri 2015 medzinárodnú vedeckú konferenciu pri príležitosti 30. výročia sprístupnenia národopisnej expozície ľudovej architektúry pod hradom Ľubovňa a 40. výročia sprístupnenia Sandeckého etnografického parku v Nowym Sączu. Podujatia sa zúčastnili viacerí členovia a výbor UMP. Podujatie bolo prínosné, okrem iného aj z hľadiska výmeny odborných informácií a kontaktov medzi UMP a poľským združením múzeí v prírode.

¹ *Zápisnica z ustanovujúceho rokovania Únie múzeí v prírode na Slovensku – záujmového združenia múzejných expozícií v prírode pri ZMS zo dňa 23. 9. 1991.* Názov komisie bol Únia múzeí v prírode na Slovensku. Od 10. 12. 2013., po jej opätovnom pridružení k ZMS má názov Únia múzeí v prírode – odborná komisia Zväzu múzeí na Slovensku pre múzeá v prírode.

² Múzeum slovenskej dediny Slovenského národného múzea v Martine, národopisná expozícia ľudovej architektúry SNM – Múzea ukrajinskej kultúry vo Svidníku, Banské múzeum v prírode Slovenského banského múzea v Banskej Štiavnici, Slovenské poľnohospodárske múzeum v Nitre, národopisná expozícia ľudovej architektúry v Bardejovských Kúpeľoch v správe Šarišského múzea v Bardejove, Múzeum oravskej dediny v Zuberici, Múzeum kysuckej dediny v Novej Bystrici-Vychylovke pri Kysuckom múzeu v Čadci, Múzeum liptovskej dediny v Pribyline ako súčasť Liptovského múzea v Ružomberku, národopisná expozícia ľudovej architektúry a bývania Vihorlatského múzea v Humennom a národopisná expozícia ľudovej architektúry Lubovnianskeho múzea v Starej Ľubovni.

³ Občianske združenie Únia múzeí v prírode na Slovensku bolo registrované na Ministerstve vnútra SR dňa 24. 3. 2000, viď *STANOVY OBČIANSKEHO ZDRUŽENIA*, v Liptovskom Hrádku 24. 2. 2000. Na Valnom zhromaždení dňa 27. 11. 2013 sa členovia občianskeho združenia UMP uzniesli na jeho dobrovoľnom rozpustení a následne bolo vymazané z registra Ministerstva vnútra SR dňa 15. 7. 2014. Viac o pôsobení Únie múzeí v prírode na Slovensku a občianskeho združenia viď ZUSKINOVÁ, IVE-TA. Únia múzeí v prírode na Slovensku. Podiel občianskeho združenia na všestrannom rozvoji špecializovaných múzejných inštitúcií. In: *Múzeum vivum. Sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*. IX. ročník. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2014, s. 35–42.

⁴ Rozhodnutie zo zasadnutia Predstavenstva ZMS z 10. 12. 2013 za účelom plnenia úloh ZMS.

ZÁCHRANA A PREZENTACE LIDOVÉHO KULTURNÍHO DĚDICTVÍ ČESKOMORAVSKÉHO POMEZÍ

Jiří Kmošek
Zuzana Křenková
Vojtěch Kmošek
Vladislava Říhová

ÚVOD

Projekt si klade úkol poukázat na podstatu a charakter lidového kulturního dědictví. V centru projektu stojí soubor lidových staveb z oblasti Českomoravského pomezí – zděná hospodářská usedlost, dvojice roubených domů, roubená polygonální stodola a drobné výrobní a zpracovatelské objekty. Stavby představují mimořádně cennou skupinu památek, kterou kromě vysoké kulturněhistorické hodnoty spojuje špatný stav zachování a bezprostředně hrozící zánik. U roubených objektů, z nichž jsou některé dokladem vůbec nejstarší zachované vrstvy lidové architektury v České republice z přelomu 16. a 17. století, uvažují jejich současní majitelé o demolici. Jedinou možnou cestou k záchraně je přemístění staveb na nové místo. Cílem projektu je v horizontu pěti až deseti let centralizovat všechny vybrané ohrožené objekty na místo v zachované zemědělské kulturní krajině v blízkosti Litomyšle. Takto vznikající prostor vytvoří autentické prostředí pro prezentaci živé regionální lidové kultury – stavitelské praxe, zemědělských a řemeslných postupů, lidových zvyků. Zároveň poslouží jako centrum pro samostatně fungující institut, mapující a prezentující lidové kulturní dědictví na území Českomoravského pomezí, kde se po staletí stýkala hranice jazykově českého a německého obyvatelstva. Úkolem projektu je vytvořit funkční model, který naznačí možnosti, jakými mohou být v budoucnu udržitelným způsobem chráněny a prezentovány unikátní doklady lidového kulturního dědictví z oblasti Českomoravského pomezí.

Pojmem lidové kulturní dědictví rozumíme soubor hmotných i nehmotných hodnot typických pro danou oblast. Pro tento projekt považujeme za klíčové především vzájemně provázané obory lidového stavitelství, tradiční zemědělské obživy a řemesla, které spolu s duchovním prostředím člověka, jeho tradicemi, zvyky, věděním i vírou vytváří významné mezníky ve formování lidské společnosti. Zachování tohoto odkazu a praktické zkušenosti

s lidovou kulturou v širokém významu tohoto termínu považujeme za nezbytné pro zachování paměti celého národa i (mnohdy násilně přerušené) vazby jedinců k regionu. V oblasti Českomoravského pomezí sousedili od 13. do poloviny 20. století Češi, Němci a Moravané, kteří mezi Vysokým Mýtem, Litomyšlím, Poličkou, Svitavami a Moravskou Třebovou společně vytvářeli specifickou kulturní skupinu. Domníváme se, že každá aktivita vedoucí k zachování a udržení projevů jejího kulturního dědictví, je přínosem nejen pro region, ale také dokladem o podobě venkovského života a lidové kultury v celoevropském měřítku.

REALIZÁTOR PROJEKTU

Realizátorem projektu je Spolek archaických nadšenců, z. s., a Institut lidového kulturního dědictví, z. s., který byl za tímto účelem založen. Spolek archaických nadšenců, z. s., se sídlem v Sebranicích u Litomyšle č. p. 8 byl oficiálně založen v roce 2009. Spolek se věnuje praktickému přiblížení dříve běžných řemeslných činností

našich předků. Jedním ze zaměření spolku je snaha o zachování a prezentaci tradičních forem zemědělství a dnes již zapomenutých řemesel spojených se zpracováním slámy, vlny a lnu. V roce 2010 vydal spolek knihu Příběh obilí a v roce 2013 na ni navázal tematicky podobně laděnou knihou Příběh lnu. V roce 2012 začal spolek pracovat na dlouhodobém projektu Obnova zaniklých kaplí v oblasti Vysokého lesa, v rámci kterého postupně znovu vyrůstá skupina zmizelých sudetských kaplí. Při návratu těchto památek do života členové spolku využívají pomoci a spolupráce místních obyvatel a snaží se tak zároveň podpořit i vazby lidí na regionální památky církevního nebo lidového charakteru. Právě v aktivním zapojení místních obyvatel a příznivců je spatřován největší přínos těchto aktivit, který vede k udržitelné formě péče o regionální kulturní hodnoty. V roce 2012 byl zahájen provoz Světnice č. p. 8, regionálního střediska pro zachování a popularizaci dříve běžných rukodělných činností a řemesel. Prostor je místem

Roubený dům z usedlosti čp. 2 v obci Trstěnice u Litomyšle, 2015, foto J. Kmošek

konání přednášek, řemeslných kurzů, kulturních akcí a dalších aktivit pořádaných spolkem.

Pro reálnou udržitelnost projektu se zachováním nastavených cílů byl v létě roku 2015 založen Institut lidového kulturního dědictví, z. s., se zázemím na Touloucově náměstí v Litomyšli. Institut sdružuje odborníky z oblastí památkové péče, architektury, restaurování a muzeí v přírodě. Náplní činnosti Institutu je mapování a dokumentace dokladů lidové architektury v okolí a jejich proměn v čase, organizace seminářů pro odborníky i veřejnost, odborný dohled nad realizovanými projekty, publikační činnost zaměřená na tradiční zemědělství, lidová řemesla a lidovou architekturu atd. Činnost Institutu má význam jak v místním, resp. regionálním kontextu (posílení vědomí o místní lidové kultuře, udržení místních tradic a řemeslné praxe), tak v celorepublikovém kontextu (vzdělávací, dokumentační a vědeckovýzkumná činnost).

OHROŽENÉ LIDOVÉ STAVBY

V oblasti Českomoravského pomezí se nachází velké množství historicky a stavebně hodnotných památek lidového stavitelství, které aktuálně vyžadují důkladnou dokumentaci, kresebné zaměření a v krajním případě i přemístění na nové místo. Soubor lidových staveb, popsáný v této kapitole, představuje ucelenou skupinu objektů regionální lidové architektury. Společným jmenovatelem těchto staveb je výjimečná historická hodnota, zároveň však také špatný stav zachování. Objekty vyžadují rychlou záchranu, jinak v nejbližší době dojde k jejich úplnému zániku.

Venkovská usedlost „U Vavrušků“ se nachází na malém ostrohu v severovýchodní části obce. Je tvořena starším roubeným objektem a mladší zděnou obytnou partií, které spolu s trakty podstávají uzavírají obdélný dvůr. K nejstarším dějinám stavby odkazoval letopočet 1597, který na dnes zaniklé podstáji při starých chlévech v jihozápadním traktu usedlosti zachytil Alois

Roubený dům usedlosti čp. 97 v obci Čistá u Litomyše před transferem v září roku 2015, foto J. Kmošek

Jirásek. Do stejného období odkazuje i dendrochronologické datování trámů druhotně užitých pro roubenou konstrukci severozápadní části podstáje. Nynější konstrukce roubeného domu vznikla nejspíše v polovině 18. století a roku 1827 byla zpevněna podstávkou. V roce 1913 byly na místě ovčína a maštalíky v severovýchodní části usedlosti vystavěny zděné chlévy. Původní zástavba jihozápadního traktu usedlosti zanikla v roce 1930, kdy ji nahradil patrový zděný dům, navazující chlévy a nová podstája. Roubený dům s centrální síní, maštalí a řezárnou z jedné a světnicí s kuchyní a přístěnkem z druhé strany je poznamenán pozdějšími zděnými doplňky. Krov střechy je hambalkový se stojatou stolicí. Střecha je pokryta eternitem, pod kterým se nachází původní šindelová krytina. Rozlehlá světnice má strop z povalových nehraněných trámů, podepřených dvěma průvlaky. V podkroví se nachází roubená komora s vyříznutými okénky na dvou stranách, jejíž trámový strop má záklop z prken na sraz. V prostoru

mezi stropem hospodářské části domu a podlahou komory jsou patrné fragmenty konstrukcí staršího patra s komorami. Od roku 1994 je usedlost nevyužívána a chátrá. Roubené konstrukce nejstarší části domu jsou poškozeny dlouhodobým chovem dobytka, stropy jsou na několika místech propadlé a v důsledku toho dochází také k poškození krovní konstrukce. Stavení je jako celek zapsáno v Ústředním seznamu kulturních památek (č. rej. 13036/6-5550).

Areál usedlosti č. p. 97 je situován ve svažitém terénu při cestě na Brlenku. Uzavřené čtyřkřídlé stavení s roubeným domem na severu a podjezdnou sýpkou v jižním traktu doplnila polygonální stodola situovaná východně od objektu. Nejstarší součástí usedlosti je roubený dům charakterizovaný archaickou trojdílnou dispoziční skladbou. Na centrální síň, se schodištěm do patra a topeništěm v severozápadním koutě, navazuje ze západu jizba a z východu patrová komora. Vale-

Roubená polygonální stodola usedlosti čp. 97 v obci Čistá u Litomyšle před transferem červenci roku 2015, foto J. Kmošek

ně klenutý, z lomového kamene vyzděný sklípek pod komorou je rovněž přístupný ze síně. Z patra nad síní vedou vstupy do horní komory a na zaniklou pavlač, která přecházela na přilehlé hospodářské budovy ve východní části usedlosti. Obytná místnost s pokročilým systémem bez horních větracích oken, souvisejících se starší tradicí dymných jizeb, již předznamenává stavební praxi z období po třicetileté válce. Mimořádná hodnota stavby spočívá v autentickém zachování jádra domu včetně stavebních detailů (sedlové portálky s dveřmi točnicového typu) dendrochronologicky datovaných jednotně již do roku 1616/1617. Výrazněji byl objekt upraven jen v souvislosti se změnami otopného systému, naposledy v roce 1836, kdy dřevohlinitý dymník nahradila zděná konstrukce. Tehdy byly také nově vyřešeny okenní otvory s masivními zárubněmi s kosinami vedoucí do světnice. Mladší úpravou je rovněž krov objektu, podepřený při podélných stěnách domu

kozami. Konstrukce se stopami druhotného užití materiálu jsou dendrochronologicky datovány do roku 1938. Dům se dlouhodobě nacházel ve špatném stavebně-technickém stavu, hrozilo jeho samovolné zhroucení nebo demolice. Obnova stavby na původním místě nebyla možná, v září roku 2015 bylo po důkladné dokumentaci proto přistoupeno k jejímu transferu.

Roubená polygonální stodola je unikátním dokladem lidového stavitelství ve východních Čechách a spolu s roubeným domem a podjezdnou sýpkou usedlosti č. p. 97 tvoří hodnotný celek. Dendrochronologicky byly krov a obvodové stěny stodoly datovány do let 1697 až 1698. V druhé polovině 19. století došlo k úpravám konstrukce krovu stodoly, se kterými souvisela i změna původního sklonu střechy. Adaptace stavby, spojená s výměnou doškové krytiny za šindel, je nejspíše datována dvěma letopočty 1860 v prostoru mlatu. Stodola je situována v mírném sva-

Průčelí zděné hospodářské usedlosti čp. 56 v Trstěnici u Litomyšle, 2015, foto J. Kmošek

hu východně od hospodářské usedlosti. Roubená konstrukce stavby je usazena na opukové podezdívce, jejíž výška vyrovnává mírně svažité terén. Přístup do stodoly zajišťuje vůči obvodovým stěnám navýšený štětovaný vjezd s dvoukřídlymi točnicovými vraty z jihu. Na protilehlé straně se nachází pouze jednoduchá točnicová svlaková vrátka sloužící k obsluze zvířecího potahu. Vnitřní prostor stodoly je trojdílný – ve středu umístěný mlat doplňují po stranách přístodůlky, oddělené od mlatu průběžnými prahy a nacházející se v různých výškových úrovních. Vnitřní prostor navíc rozdělilo dřevěné patro z půlených kmínků, ležících na stropních trámech, které podepírá masivní stolice. Sedlovou střechu stavby v poslední fázi pokryly betonové tašky, které výrazně zatížily konstrukci krovů. Na jaře roku 2015 se již stavba nacházela v havarijním stavu, z velké části postrádala krytinu a konstrukce krovů byla z části zřícená. V srpnu roku 2015 se proto přistoupilo k jejímu

transferu a postupné obnově.

Hospodářská usedlost č. p. 56 se nachází na výrazném terénním výběžku v jižní části obce Trstěnice. Zděný patrový objekt je charakteristickým zástupcem vesnické architektury druhé poloviny 19. století. Usedlost lichoběžného půdorysu je na místě současné stavby zachycena již na indikační skice stabilního katastru z roku 1839. Stavba při místní trati U Hájků v této době patřila Josefu Dřímaloovi. Sestávala ze dvou zděných křídel a dvojice traktů ze spального materiálu. Současný objekt vznikl na místě starší stavby. Poškozené omítky budovy odkrývají pravidelné kamenné zdivo obvodových stěn, které ukazuje, že budova vyrostla převážně během jedné stavební etapy. Krovby usedlosti jsou datovány do roku 1871. Rozměrná uzavřená usedlost je tvořena obytnými částmi, chlévy, maštalami a průjezdnou podstájí. Obytné prostory zabírají severní křídlo stavby. V západním

Studijní cesta zástupců ILKD do švýcarského muzea v přírodě Ballenberg, 2015, foto J. Kmošek

traktu usedlosti se nachází několik klenu-
tých chlívů, nad nimi pak rozlehlá sýpka
s povalovým stropem. Sýpka je přístup-
ná z dřevěné pavlače, která spojuje patra
nad severním obytným oddílem usedlosti
a výměnku v jižním traktu. Východní křídlo
stavby zaujímá maštal překlenutá segmen-
tovou klenbou ztuženou pasy. Usedlost
je vystavěna z lícované opuky a drobné
architektonické detaily, ostění vstupních
a okenních otvorů, byly provedeny z pís-
kovce. Jednotlivé trakty kryjí sedlové stře-
chy s pálenou krytinou. Usedlost, tradičně
označovaná jako statek U Mikšíků, se za-
chovala v původní podobě bez výrazněj-
ších stavebních změn. Hodnota stavby
spočívá nejen v řadě autentických detai-
lů, ale také v neporušeném vztahu stav-
by ke krajinnému prostředí, s historickými
kulturními stopami (úvozová cesta, zbytky
starého sadu). Původní kontext usedlosti
tvořila zmizelá polygonální stodola, umís-
těná severně od budovy v ovocném sadu.
Dnes k usedlosti náleží velká zděná stodo-
la z konce 19. století se dvěma průjezdy,
necitlivě upravovaná během druhé polovi-
ny 20. století.

Roubená sušárna z Kamenného Sedliště
je zástupcem drobných roubených sušek,
bez obslužného místa uvnitř sušárny, ale
s prostorem pro obsluhu krytým prodlou-
žením střechy. Na většině území východ-
ních Čech se stavěly sušky větší, s uzavře-
ným sušícím a manipulačním prostorem,
kam se vešlo i lůžko obsluhy. Na protilehlé
straně od topeniště se nachází do stran
otevřený pracovní prostor. Sušárna je kry-
ta sedlovou střechou s bobrovkovou kry-
tinou. Provozní technologické zařízení se
bohužel nezachovalo. Sušárna byla doku-
mentována a rozebrána již v předchozích
letech původními majiteli. V průběhu rea-
lizace projektu se předpokládá její zasa-
zení do kontextu usedlosti. Budoucí sou-
bor památek by měl být rozšířen i o další
drobné objekty charakteristické pro daný
region, jako jsou holubník, včelín, sušárna
lnu atd.

TRANSFER, OBNOVA A PREZENTACE OHROŽENÝCH PAMÁTEK

Cílem projektu je záchrana památek lidové
architektury, částečné navrácení jejich pů-
vodní funkce a současně vytvoření vhod-
né formy prezentace těchto hodnotných
dokladů lidového stavitelství. V případě
roubeného domu a polygonální stodoly č.
p. 97 v Čisté a sušárny ovoce v Kamen-
ném Sedlišti bylo nevyhnutelné přistoupit
k velmi razantnímu řešení záchrany pamá-
tek, a to formou transferu těchto staveb
na nové místo. Situace objektů v Čisté
byla zapříčiněna špatným vztahem vlast-
níka k památce, ze kterého vyplývá i ne-
dostatečná péče a ochrana památky. Ani
rychlé prohlášení obou staveb v Čisté
za kulturní památky by neodvrátilo jejich
hrozící zánik. Roubený dům č. p. 2 v obci
Trstěnice je zapsán do seznamu státem
chráněných památek od roku 1992. Jeho
stav je přesto vlivem nevhodného užívá-
ní havarijní. Plány současného vlastníka
na využití usedlosti se neslučují s mož-
nostmi, které stavba poskytuje. Vlastník
památky v tomto případě zatím hledá
vhodné řešení bezvýhodné situace.

Rekonstrukce transferovaných pamá-
tek bude prováděna v místě dočasného
uložení, v uzavřené hale zemědělského
družstva Dolní Újezd. Práce budou směř-
ovat k maximálnímu zachování historické
hmotné podstaty a výpovědní hodnoty
památek, veškerých autentických kon-
strukčních prvků a doplňků. Rekonstrukč-
ní zásahy dodrží tradiční technologické
postupy a materiály s důrazem na pat-
řičnou metodickou a řemeslnou úroveň.
Jednotlivé zásahy by měly spočívat v cit-
livé tesařské výměně nejvíce narušených
prvků dřevěné konstrukce, její konzervaci
a v nezbytném doplnění chybějících částí
(základy stropů, výplně otvorů, roubení).

Plánem projektu je přemístit transferova-
né stavby do obce Trstěnice u Litomyšle,
na pozemky přiléhající k usedlosti č. p. 56.

Hospodářské stavení č. p. 56 poskytne odpovídající technické a sociální zázemí po dobu realizace projektu a zároveň bude následně využito jako prostor pro expozice, semináře a edukační aktivity. Pro transferované stavby tato lokalita zajistí hodnotné prostorové zázemí v zemědělské krajině s členitým reliéfem a bohatou historickou zástavbou. Terén je situován na jižním okraji obce s napojením na stávající zástavbu a dopravní obslužnost, která ale nenarušuje zachované prostředí oblasti. V budoucnosti je možné uvažovat i o případném rozšíření areálu směrem na jihovýchod.

Celý areál v blízkosti hospodářství č. p. 56 v Trstěnici bude po dobu výstavby i po ní zpřístupněn veřejnosti, která se zde bude moci seznámit s tradičními řemeslnými postupy, vesnickou stavební a zemědělskou praxí a lidovými tradicemi. Výhodou této formy prezentace bude autentické prostředí staveb zasazených v krajině a využívaných ke svému původnímu účelu (obývání, hospodaření, řemeslné činnosti atd.). Zpřístupnění areálu během výstavby a rekonstrukce umožní návštěvníkům přímý náhled „pod ruce“ řemeslníků a zprostředkuje jim tak ucelenou představu o technologických postupech, materiálech, konstrukcích staveb a náročnosti jednotlivých pracovních úkonů. Nejedná se tak o standardní typ expozice dostupné v muzeích nebo skanzenech, ale o jedinečnou praktickou prezentaci lidového řemesla, vesnického stavitelství a jeho obnovy. Postupně vznikající expozice regionální lidové kultury bude formována v autentickém prostředí památek (zejm. roubený dům z Čisté). Směřovat bude k představení lidové kultury prostřednictvím živých ukázek a interaktivních prezentací. Součástí provozu areálu bude i celoroční chov hospodářských zvířat a ukázka polního hospodaření v přirozeném prostředí. Pro prezentaci regionálních řemesel bude využívána transferovaná polygonální stodola z Čisté, ve které se soustředí technologie tradiční výroby doškové krytiny.

HARMONOGRAM AKTIVIT

Realizace samotného projektu je rozložena do pětiletého období. Pro rok 2015 byly naplánovány komplexní průzkumné a dokumentační práce a vypracování projektové dokumentace na transfer a obnovu roubeného domu a polygonální stodoly z Čisté. Dokumentace a transfer obou roubených staveb na místo dočasného uložení proběhly v měsících od června do září téhož roku. V září roku 2015 proběhl také na pozemcích po transferovaných stavbách podrobný archeologický výzkum pod odborným vedením D. Merty a V. Kořálíka ze společnosti Archaia Brno, o. p. s. Na přelomu roku 2015 a 2016 bude zahájena obnova polygonální stodoly a usedlosti č. p. 56 v Trstěnici. Bude také třeba hledat odpověď na otázku využitelnosti a rekonstrukce roubeného domu z Trstěnice č. p. 2. V roce 2017 bude zahájena obnova roubeného domu z Čisté a sušárny ovoce z Kamenného Sedliště. V roce 2018 se počítá se zahájením tvorby naučných expozic a uvedením obnovených staveb částečně do provozu. Po dobu realizace celého projektu budou souběžně uskutečňovány terénní úpravy v blízkosti hospodářství č. p. 56 v Trstěnici. Dokončení zbývajících rekonstrukčních prací a oficiální otevření celého areálu je naplánováno na rok 2019. Financování projektu je částečně zajištěno z vlastních zdrojů realizátora, počítá se zároveň s využitím dotací z evropských dotačních programů, Ministerstva kultury, Pardubického kraje, Fondu Partnerství švýcarsko-české spolupráce a finančních prostředků Místní akční skupiny Litomyšlsko.

METODICKÁ PŘÍPRAVA PROJEKTU

Za účelem zvýšení kvality a potenciálu realizovaného projektu byla v létě roku 2015 navázána spolupráce se švýcarským skanzenem Ballenberg (Freilichtmuseum Ballenberg) a Metodickým centrem pro muzea v přírodě při Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Dílčí projekt Metodika záchrany a prezentace

lidového kulturního dědictví Českomoravského pomezí byl finančně podpořen z Fondu Partnerství švýcarsko-české spolupráce. Cílem projektu je navázání spolupráce s partnerskou institucí za účelem předání zkušeností, využití inovativních prvků a nových řešení dlouhodobě rozvíjených partnerskou institucí. Současně si projekt klade za cíl vytvoření metodických zásad pro péči o ohrožené památky lidového stavitelství od počáteční dokumentace až po konečné otevření muzea v přírodě (projektová dokumentace, technologické, archeologické, stavebně-historické průzkumy, rekonstrukční zásahy, udržitelná péče a prezentace). Výše uvedené cíle budou dosaženy prostřednictvím studijních cest českých zástupců ve Švýcarsku, asistencí švýcarských expertů u důležitých bodů projektu, společným pořádáním specializovaných odborných seminářů, workshopů apod. Náplň projektu je rozdělena do tří tematických okruhů – průzkum a dokumentace, transfer a re-

konstrukce a prezentace a udržitelná péče o památky lidové architektury. Každému z tematických okruhů je věnována zvláštní pozornost v rámci pořádaných odborných seminářů a workshopů, přístupných široké odborné i laické veřejnosti.

První z cyklu seminářů, zaměřený na průzkum a dokumentaci památek lidové architektury, se uskutečnil v termínu 7. – 10. července 2015 na Litomyšlsku. Byl zaměřen na praktické využití širokého spektra moderních dokumentačních a průzkumových metod, aplikovaných na konkrétní lidové stavby – roubený dům č. p. 2 v Trstěnici, roubený dům a polygonální stodolu č. p. 97 v Čisté a byl doplněn o teoretické přednášky odborníků. Byly zde prezentovány technologie 3D laserového skenování staveb a jejich interiérů, 3D skenování drobných architektonických detailů, termografický průzkum, kresebná stavební dokumentace a geodetické zaměřování staveb, diagnostické metody

Workshop v polygonální stodole v Čisté zaměřený na diagnostické metody studia roubených konstrukcí, 2015, foto J. Kmošek

studia mechanických vlastností roubených konstrukcí, archeologický průzkum lidové architektury a možnosti dendrochronologického průzkumu. Semináře se zúčastnili odborníci na danou problematiku z Centra dokumentace a digitalizace kulturního dědictví FF UJEP, Ústavu teoretické a aplikované mechaniky AV ČR, v. v. i., Fakulty architektury VUT v Brně, společnosti Gefos a. s., Archaia Brno, o. p. s., a z mnoha dalších institucí.

Na podzim roku 2015 se uskutečnil v Trstěnici u Litomyšle druhý z cyklu odborných seminářů, věnovaný tématu transferu a rekonstrukce památek lidové architektury. Představeny byly různé metodické postupy transferu a rekonstrukce staveb, demonstrovány na konkrétních příkladech lidové architektury z Freilichtmuseum Ballenberg a dalších tuzemských muzeí v přírodě, zastoupených Valašským muzeem v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, Skanzenem Vysoký Chlumec, Muzeem lidových staveb v Kouřimi, Souborem lidových staveb Vysočina, Skanzenem ve Strážnici, nově vznikajícím muzeem v přírodě při parku Rochus, Souborem lidové architektury Zubrnice a zástupci Národního památkového ústavu.

Třetí z plánovaného cyklu odborných seminářů se uskuteční na jaře roku 2016 v Litomyšli. Bude věnován problematice prezentace a udržitelné péče o památky lidové architektury. Přípravované příspěvky budou zaměřeny na metody prezentace lidové architektury a lidové kultury, problematiku preventivní péče o lidové stavby ve vesnickém prostředí, koncepci konkrétních metod prezentace lidového kulturního dědictví českomoravského pomozí a představení reprezentativních studií a realizací v této problematice.

Hlavním výstupem z probíhajícího dílčího projektu bude vydání tří publikací, shrnujících témata prezentovaná na jednotlivých seminářích, workshopech a při věcných diskusích zúčastněných odborníků na li-

dovou architekturu a příbuzné obory. Publikace budou vydány v ediční řadě Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm s texty publikovanými v českém, německém a anglickém jazyce, doplněnými o obrazový materiál.

SOUBOR LIDOVÝCH STAVEB V RYMICÍCH A NOVÉ EDUKAČNÍ AKTIVITY V ROCE 2015

Markéta Hnilicová

Soubor lidových staveb v Rymicích je ukázkou prezentace vesnických objektů dochovaných in-situ. Tento způsob má své výhody i nevýhody. Náročné bývá soužití s obyvateli obce i běžný provoz, který vyžaduje prohlídky objektů organizované průvodcem. Lidové stavby nejsou volně přístupné a časované prohlídky jsou pro některé návštěvníky nevyhovující. Naplnění cíle oživit jednotlivé stavby je realizováno pomocí plánovaných akcí, které v Rymicích probíhají.¹ Na organizaci první z nich se v roce 2013 podílela obec, škola i muzeum. Tato spolupráce se ukázala jako velmi výhodná a nadále pokračuje.

Pokud se zamyslíme nad edukací ve vesnickém prostředí obce Rymice, napadne nás, že *každá expozice má svou řeč*.² Je nutné tento fakt respektovat, zamyslet se nad přednostmi prostředí a vyzdvihnout je. Každé muzeum v přírodě má svůj nezaměnitelný charakter, jiné možnosti a prostředky, kterými vzdělávací programy realizuje. Regionální výchova a výuka místního regionu probíhá na 1. stupni základní školy v rámci předmětu vlastivěda a muzea jsou jedním z nejvhodnějších kandidátů, jak dětem tuto problematiku názorně přiblížit, a to za pomoci reálných sbírkových předmětů, v případě muzeí v přírodě také vesnických staveb, sídelní situace, stavebních technik, to vše za přítomnosti odborných pracovníků. Muzejní edukace se stává možností široké komunikace s dětským návštěvníkem v muzejním prostředí a zároveň i celospolečenskou výzvou. Obsah a předávané informace závažného významu mohou být interpretovány zajímavou formou v neformálním a přitom vysoce odborném zázemí muzea. Právě touto formou je mladé generaci poskytována atraktivní příležitost k učení, která v ideálním případě povede k aktivnímu přístupu a budování vlastního hodnotového systému.³

Ve vzdělávacím programu nesmí chybět přiměřenost. Nezbytná je selekce informací, které chceme dané skupině předat, a stanovení cílů vzdělávacího programu.

Včelařství aneb Rojení
v Rymicích, 2015, foto
D. Kočner, fotoarchiv
Muzea Kroměřížska

Včelařství aneb
Rojení v Rymicích,
2015, foto D. Kočner,
fotoarchiv Muzea
Kroměřížska

151

Vhodné je se skupinou co nejvíce komunikovat a reagovat na její dosavadní znalosti, které dále rozšiřujeme. Žáci přicházejí do muzea, aby si upevnili či rozšířili vědomosti získané školní výukou. Muzejní pracovník vybírá z více oborů a mnoha historických, etnografických a přírodovědných informací jednotlivosti a zajímavosti, které dětem předává formou přiměřenou jejich věku a znalostem.

Akce zaměřené na veřejnost probíhaly v Rymicích během celého roku 2014. V této době se poprvé objevila u pracovníků muzea myšlenka zaměřit jeden

vzdělávací program přímo na školní třídy dětí. Nejvhodnějším prostorem se stal dům čp. 65 na Hejnici, který byl opraven a přizpůsoben potřebám lektorské činnosti. Od roku 2012 jej má v pronájmu Český svaz včelařů, organizace Bystřice pod Hostýnem. Včelaři zde pořádají semináře a vlastní vzdělávací akce. Světnice domu je vybavena dobovým nábytkem, nechýbí interaktivní tabule a i v malém prostoru je možné usadit až dvacet pět dětí. Díky dotačnímu řízení *Podpora výchovně vzdělávacích aktivit v muzejnictví* Ministerstva kultury získalo Muzeum Kroměřížska v roce 2015 první finance na vzdělávací

program nazvaný *Včelařství aneb Rojení v Rymicích*. Nabídka byla zaměřena na školní třídy a další zájmové kroužky, poskytovala edukační a zábavné aktivity v interiérech lidových staveb i v prostředí Medové zahrady, to vše pod vedením odborných pracovníků muzea oborů přírodovědných a etnologie. Úspěšnost akce dokládá její návštěvnost a také ohlasy pedagogů, kteří se programu účastnili.

Velmi vhodné vesnické prostředí, regionální souvislosti i propojení vzdělávání se zábavou bývá dětmi přijato s nadšením. Možnosti střídání aktivit (pohyb ve venkovním prostředí, prezentace s využitím interaktivní tabule, vlastní tvorba, řízený rozhovor) i práce s menší skupinou dětí se stává vhodnou pro lektory, kteří takto dokáží reagovat na časové požadavky skupiny i zájem jednotlivých žáků. Výhodou se stává využití sbírek muzejní povahy, se kterými jsou děti seznamovány. Ideálním spojením je návštěva prohlídkového okruhu a zároveň programu zaměřeného tematicky. Díky úspěšnosti se muzeum rozhodlo nejen s nabídkou pokračovat i v nadcházejících letech, ale dokonce nabídku rozšiřovat a zpracovat další vzdělá-

vací okruhy. Velmi ceněnou je spolupráce se Základní školou a Mateřskou školou Rymice, jejím vedením a pedagogy.

Vzdělávací programy, kterým je i Včelařství v Rymicích, jsou jednoznačně přínosem pro všechny účastníky této aktivity. V současné době má muzejní edukace svůj velký význam a naplňuje základní definici muzea, která jej vystihuje jako *stálou nevýdělečnou instituci ve službách společnosti a jejího rozvoje. Muzejní instituce je otevřená veřejnosti, získává, uchovává, zkoumá, zprostředkuje a vystavuje hmotné doklady o člověku a jeho prostředí za účelem studia, vzdělání, výchovy a potěšení*.⁴ Muzeum je nepochybně výchovnou institucí, ve které veškeré muzejní činnosti svým dílem a možnostmi přispívají k předávání a rozvoji kultury, resp. celé civilizace, což je také nejširším úkolem výchovy.⁵

POZNÁMKY

¹ Mezi nejvýznamnější akce v Rymicích se řadí velikonoční a vánoční programy, renesanční odpoledne, kovářská sobota či výstavy dětí a pedagogů, které probíhají na tvrzi.

² KESNER, Ladislav. *Muzeum umění v digitální době: vnímání obrazů a prožitek umění v soudobé společnosti*. Praha: Argo, 2000, s. 100.

³ TOMEŠKOVÁ, Kateřina. *Cesta časem do pravěku aneb Jak k nám lovci mamutů přiletěli dymníkem...: Muzejně pedagogická studie*. Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce [online]. Praha: Národní muzeum, Centrum pro prezentaci kulturního dědictví, 2013, č. 2, s. 24–37. Dostupné z: http://emuzeum.cz/admin/files/muzeum_2_13_imprim-1.pdf, cit. 12. 10. 2015.

⁴ ICOM: *Mezinárodní rada muzeí ICOM* [online]. 2001. 2001, 2003. Dostupné z: <http://www.czi-com.cz/doc0008.html>, cit. 13. 10. 2015.

⁵ ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní edukace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012, s. 15.

LITERATURA A PRAMENY

ICOM: *Mezinárodní rada muzeí ICOM* [online]. 2001. 2001, 2003. Dostupné z: <http://www.czi-com.cz/doc0008.html>, cit. 13. 10. 2015.

KESNER, Ladislav. *Muzeum umění v digitální době: vnímání obrazů a prožitek umění v soudobé společnosti*. Praha: Argo, 2000. 259 s.

TOMEŠKOVÁ, Kateřina. *Cesta časem do pravěku aneb Jak k nám lovci mamutů přiletěli dymníkem...: Muzejně pedagogická studie*. Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce [online]. Praha: Národní muzeum, Centrum pro prezentaci kulturního dědictví, 2013, č. 2, s. 24–37. Dostupné z: http://emuzeum.cz/admin/files/muzeum_2_13_imprim-1.pdf, cit. 12. 10. 2015.

TOMEŠKOVÁ, Kateřina. *Otevřená klenotnice poznávání. Didaktické analýzy edukačních programů Muzea Komenského v Přerově*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2015. 270 s.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní edukace*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. 396 s.

ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Edukační potenciál muzea*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2012. 394 s.

EXKURZE DO POLSKÝCH MUZEÍ V PŘÍRODĚ

Radek Bryol

Metodické centrum pro muzea v přírodě a Český svaz muzeí v přírodě ve spolupráci s polským svazem muzeí v přírodě – Stowarzyszenie Muzeów na Wolnym Powietrzu w Polsce připravili za přispění Ministerstva kultury ČR čtyřdenní exkurzi do polských muzeí. Osmičlenná skupina zástupců českých institucí – Valašské muzeum v přírodě, SLA Zubrnice a Muzeum Kroměřížska – lidové stavby Rymice – navštívila ve dnech 18. až 21. srpna 2014 celkem osm polských *skanzenů*. Průvodci po památkách byli českým muzejníkům přímo vedoucí institucí nebo pověřeni odborní pracovníci.

Cesta z Rožnova nejprve vedla do Opole, kde v místní části Bierkowice leží Muzeum Wsi Opolskiej. Provázela nás vedoucí oddělení materiální kultury a folkloru Elżbieta Oficjalska, která v úvodu připomněla koncepční materiály k budování muzea připravovaného již v 50. letech a otevřeného v roce 1970, kde je prezentována lidová kultura Opolska. V geograficky členěném areálu jsou působivé kompletní dvory roubených staveb převážně s doškovými střechami. Vzácný je venkovský kostel z roku 1613 s lodí roubenou z masivních podélně půlených trámů. Expozice v oby-

154

Opole, Muzeum
Wsi Opolskiej, mlýn
na spodní vodu
z roku 1832, 2014,
foto R. Bryol,
fotoarchiv VMP

ném domě rozlehlého dvora s hrázděnými stavbami z okolí města Nysa připomíná přesídlení Poláků z ukrajinského území po 2. světové válce. Velice autenticky působí například interiér hostince a kupce-kého krámu. Samostatná část prezentuje sbírku panských a rolnických sýpek až ze 17. století a mladších.

Téhož dne cesta pokračovala severozápadním směrem k městu Zielona Góra. Jižně sousedí obec Ochla s areálem muzea v přírodě, vzniklého v 70. letech 20. století, které je pobočkou etnografického muzea v Zelené Hoře. Celé pozdní odpoledne se nám věnovala ředitelka Irena Lew a vedoucí Oddělení technické kultury Irena Soppa.

V muzeu je prezentováno stavitelství jiho-východního území Polska. Upoutá urbanismus řadových dvorů z jižní lužické části lubuského kraje se zastoupením obytných i hospodářských staveb. Unikátem je jeden z nejstarších obytných domů v Polsku z roku 1675 z Potrzebowa a také hrázděná vinařská věž z 18. století z Budachova, k níž přiléhá vinice. Mnohá další místa muzea měla přirozeně dotvořené prostředí. V nedávné době bylo realizováno několik nových objektů. Kopie panského hospodářského dvora slouží jak k expozičním, tak administrativním účelům. Za účelem zvýšení zisku je připravováno také rozšíření ubytovacích kapacit. Právě probíhající rekonstrukce transferovaného hrázděného domu byla koncipována jako restaurace. Vedení muzea vyšlo účastníkům exkurze vstřícně ubytováním ve vlastních pokojích.

Následující den brzy ráno vedla cesta do Pomoří. Na severu Velkopolska asi 100 km nad Poznań leží městečko Osiek nad Notecią, kde jsme navštívili Muzeum Kultury Ludowej w Osieku. Provedli nás zástupce ředitele a vedoucí etnografického oddělení Roman Skiba s kolegy. Atmosféra v muzeu byla ovlivněna periferní polohou a přínaléžitostí k menšímu regionálnímu muzeu v městě Piła. Skanzen vznikl od 70. let 20. století v blízkosti archeolo-

gického naleziště, aby soustředil zanikající objekty z oblastí Krajny, Pałuk a Puszczy Noteckiej v severozápadní část Wielkopolska na styku s pomořanskými vojvodstvími. Čekalo nás vřelé přijetí a prohlídka plná oživených expozic u příležitosti programu pro školní výpravy. I v tomto malém muzeu bylo přirozeně řešeno prostředí usedlostí a související rolnické hospodaření.

Další cesta severním směrem nás přes město Slupsk přivedla do vesnice Swołowo ve středním Pomoří. První zmínka o obci je z roku 1230. Intenzivní rozvoj a rozšiřování pokračoval od poloviny 19. století. Většina staveb pochází právě z 19. století, kdy byla ves na svém ekonomickém vzestupu. Původně byla obydlena německým etnikem jako velká část Pomoří. Po 2. světové válce nastalo postupné obnovení populace obce polskými osadníky. Poválečná nejistota v novém prostředí však příliš nemotivovala osídlenec k modernizacím staveb. Proto zůstává zachována kromě starobylého urbanismu a velikosti sídla také celá řada usedlostí. Výzkumy etnografů a práce památkářů zde probíhaly od 70. let 20. století a jako v jedné z nejzachovalejších vsí v okolí Slupska zde začalo vznikat muzeum, které od konce 90. let chrání několik usedlostí in situ. Součástí jsou tematické expozice, například výborně prostorově a vizuálně zpracovaná výstava pojednávající o stavebních technologiích a několik dalších o historii regionu. Vedoucí Muzea Kultury Ludowej Pomorza w Swołowie, pobočky slupského muzea, je etnolog Dawid Gonciarz, který se nám věnoval přímo v obci. Společně jsme zhlédli také historické přístavní městečko Ustka u Baltského moře.

Nedaleko na severovýchod jsme navštívili Muzeum Wsi Słowińskiej w Klukach, které vznikalo od konce 50. let 20. století. Muzejníci a další odborníci zabývající se o etnikum Slovinců jako součástí etnické skupiny Kašubů začali připravovat koncepce a shromažďovat exponáty pro budoucí expozici. Od roku 1963 byla přístupná

veřejnosti jedna usedlost. Hrázděné stavby bývaly v regionu obvyklé, ale během 2. poloviny 20. století jich začalo ubývat, proto byly iniciativou muzea v polovině 70. let zařazeny do muzejní koncepce také další objekty zachované přímo v Klukách nebo s plánem na transfer. Nová idea měla představovat fragment historické rybářské vsi, ale k realizaci docházelo až od 80. let. Na opuštěných parcelách v blízkosti první usedlosti se na základě znalosti původního urbanismu dotvořilo prostředí transferem nových usedlostí. Nejstarší objekt pochází z 18. století, další jsou z 19. a 20. věku. Bezprostřední blízkost jezer nabízí možnosti využití rákosu ve stavebních konstrukcích. Hlínou omazaný rákos nesený dřevěnými kolíky tvoří výplň hrázděných polí, střechy pokrývají rákosové krytiny. Také stěny některých hospodářských staveb nebo hrazení usedlostí tvoří vázané rákosové plochy. Komunikace vede středem obce a autenticitě napomáhají vzrostlé stromy a zeleň ve veřejném prostoru i ve dvorech a zahradách. V muzeu chovají hospodářská zvířata – koně, ovce, kozy a drůbež. Ve dvorech je pod přesahy střech uložen torf – počáteční fáze uhelnatění rašeliny, která se v severních oblastech těží jako palivo. Jsou k vidění jak klasické skanzenové expozice s vybave-

nými domy, tak tematické výstavy – např. rybářství, expozice o Slovincích. Muzeum pořádá národopisné pořady, jedním z nejcharakterističtějších je Czarne Wesele, které představuje kopání torfu a závěrečné práce pohoštěním pracujících.

Kulturu západoslovanské etnické skupiny Kašubů prezentuje muzeum v přírodě Kaszubski Park Etnograficzny w Wdzydzach Kiszewskich. V roce 1906 manželé Teodora a Izidor Gulgowski, umělecky založené osobnosti se zájmem o lidovou kulturu, vykoupili místní dům a vytvořili v něm národopisnou expozici, proto se řadí mezi nejstarší evropské skanzeny. Ve větší míře se začalo muzeum rozvíjet až po roce 1970, aby představilo stavitelství z oblastí Kaszuby a Kociewie. Věnovala se nám dlouholetá ředitelka Teresa Lasova a další etnografové. Domy jsou převážně roubené se zapuštěnou rohovou nebo širokou podsíní. Některé stavby jsou hrázděné nebo s různými kombinacemi konstrukčních řešení. V muzeu stojí dva kostely, v jednom z nich se slouží mše, druhý je expozicí sakrálních památek. Kladem je velmi rozsáhlý prostor muzea přímo přiléhající k rozlehlému jezeru a velký počet přenesených staveb, kde je ukázán život různých sociálních a profesních sku-

Sierpc, Muzeum Wsi Mazowieckiej, rozsáhlé zemědělské pozemky a rekonstrukce prostředí řadové vsi, 2014, foto R. Bryol, fotoarchiv VMP

pin obyvatel oblasti. Nový vstupní objekt je kopií zájezdního hostince hrázděné konstrukce s cihelnou výplní. Rozlehlá stavba poskytuje prostor pro zázemí návštěvníků a restauraci, podkroví slouží jako konferenční a výstavní sál.

Aktivita a angažovanost ředitele Jana Rzeszotarskeho je spolu s blízkostí hlavního města Warszawy předpokladem pro současnou činnost Muzea Wsi Mazowieckiej v Sierpcu. Muzeum vznikalo od 70. let a bylo otevřeno v roce 1985. Jádrem tvoří ulicová ves s devíti usedlostmi ze severozápadního Mazovska a samostatná usedlost s větrným mlýnem. Nedaleko najdeme menší expoziční celky – areál zájezdní hospody s blízkou kovárnou, panský dvůr s parkem a také okrsek s kostelem z 18. století. Většina staveb je roubených s doškovými střechami. K muzeu patří také rozsáhlé plochy polí a luk, kde se během celého roku a zvláště při tematických programech prezentují charakteristické projevy agrikultury. Výborně působí dočasné interiérové expozice spjaté s hospodářským rokem a určitou činností v domě, přičemž jsou použity různé plodiny a naznačeno jejich využití a zpracování v domácnosti, například nakládání okurků, sušení bylin, příprava pokrmů a jiné. Autenticky vypadají

také skladovací prostory potravin v usedlostech. Nepřirozeně působily stejnkroje průvodců muzea. Stálé expozice představují transport, lidové řezbářství a dvorské interiéry z přelomu 19. a 20. století. K areálu kromě zeleně v expozicích přiléhá také sad tradičních odrůd ovocných dřevin. Zcela samostatnou část vedle muzea tvoří novodobé zázemí pro návštěvníky s luxusním hotelem a restaurací. Buduje se další nový hotel a kongresový sál. Nutno podotknout, že péče o muzejní prostředí i interiérové expozice v tomto případě nezaostávala za až megalomanským budováním komerčního návštěvnického zázemí a provozních částí.

Dlouhý a komplikovaný přesun z Mazovska do vojvodství Świętokrzyskie způsobil značné zpoždění v příjezdu do obce Tokarnia, kde leží Park Etnograficzny jako pobočka Muzea Wsi Kieleckiej. Po přijetí ředitelem Januszem Karpińskim a etnografkou Małgorzatou Imiolek následovala prohlídka muzea. Skanzen, otevřený v roce 1977, má několik urbanistických celků, které se postupně dostávají – malé městečko s kostelem, část krakovsko-čenstochovských výšin, panské sídlo, Povislí, Góry Świętokrzyskie a lesní oblasti. Pro pokročilý čas jsme mohli vnímat

alespoň urbanismus některých částí muzea a navštívit jen objekty s osvětlením – ordinaci a lékárnu v městské části a dvě panské sýpky z let 1658 a 1719 u panského dvora s expozicemi. Jeho součástí je také *ośmiorak*, dům z počátku 20. století pro osm rodin dělníků, kde je expoziční oddíl a zbytek slouží k ubytování návštěvníků. Muzeum se v poslední době rozvinulo o nové části díky financování z různých grantových projektů. Rozlehlost muzea s mnoha objekty by si jistě zasloužilo více času k podrobnější prohlídce.

Exkurze do muzeí v přírodě v Polsku umožnila alespoň v náznacích, odpovídajících strávenému času, sledovat a srovnat různé aspekty spjaté s problematikou této specifické sféry muzejnictví, jako správní příslušnost instituce, vývoj a naplňování koncepcí, řešení expozic, doprovodné výstavy, prezentace nehmotného dědictví, vztah instituce k turistickému ruchu a komerci, financování činnosti, řešení infrastruktury atd. Patrné bylo také rozdílné pojetí koncepce *muzea wsi*, kde je respektován urbanismus sídla, vůči *parku etnograficznemu*, kde je urbanismus volný, případně je rekonstruována skladba usedlosti. Neopomenutelné bylo poznání etnografické rozmanitosti rozsáhlého polského území a etnické procesy, jimiž byla země v minulosti postižena. Některá polská muzea byla v minulosti vzorem také při budování skanzenů v naší zemi. Ve většině z nich byla cítit silná zemědělská tradice země nepostižené kolektivizací. Otevřenost komerčním aktivitám byla rovněž patrná, ale s cítem k základnímu poslání muzea v přírodě zpravidla izolovaně od expozičních částí.

Poděkování patří panu Jarosławu Gałęzovi, řediteli Muzea Wsi Opolskiej a prezidentu polského svazu muzeí v přírodě za spolupráci v organizačních záležitostech celé exkurze. Díky patří také všem polským kolegům za milé a štědré přijetí.

POZNÁMKY

¹ Kulturní aktivity podprogram B/ Podpora činnosti metodických center.

LITERATURA

LANGER, Jiří. *Evropská muzea v přírodě*. Praha: Baset, 2005.

SEDMDESÁTINY

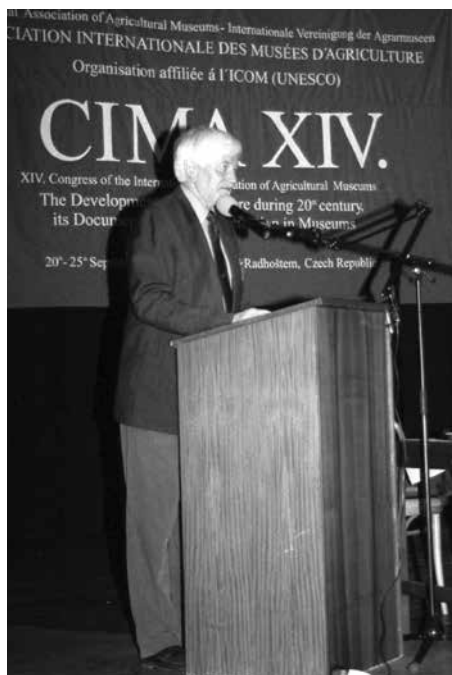
Ing. VÍTĚZSLAVA KOUKALA,
CSc.

Když se na jaře roku 1999 představil pracovníkům Valašského muzea v přírodě nový ředitel – Ing. Vítězslav Koukal, CSc., byla změna spojena se značným očekáváním. Na místo, které po 27 let zastával PhDr. Jaroslav Štika, CSc., vnímaný muzeology, etnografy i laickou veřejností jako symbol oblíbeného muzea a Moravského Valašska, přicházela osobnost z jiného regionu, spjatá po celý svůj dosavadní profesní život se zemědělským muzejnictvím.

Odborné zaměření Ing. Koukala a jeho dlouholeté zkušenosti s vedením pobočky Národního zemědělského muzea naznačovaly, že vedle lidové kultury se právě tradiční zemědělství může stát druhým velkým odborným tématem, které otevře muzeu možnosti spolupráce s institucemi, zabývajícími se vývojem tradičního zemědělského hospodaření v evropských regionech. Zárukou tohoto rozšíření odborného spektra bylo nejen jeho odborné vzdělání, ale také bohaté kontakty s členskými institucemi Mezinárodní organizace

159

Projev Vítězslava Koukala na kongresu Mezinárodní organizace zemědělských muzeí, 2004,
foto J. Jurka, fotoarchiv VMP

zemědělských muzeí AIMA, kde pracoval již od roku 1976.

Jubilant po absolutoriu oboru zahradnictví na brněnské Vysoké škole zemědělské v roce 1968 byl přijat do pobočky Ústavu vědeckotechnických informací pro zemědělství v Lednici jako odborný pracovník. Jeho úkolem, jehož obsah formuloval a také úspěšně realizoval, bylo vybudování zahradnického oddělení, které se později stalo součástí Národního zemědělského muzea. Při vytváření sbírky mohl plně využít také specializované studium muzeologie, které absolvoval v letech 1969–1972 na Filozofické fakultě Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Brně.

Že mnohaleté působení na jihu Moravy bylo velmi úspěšné a dosažené výsledky byly vnímány odbornou veřejností jako vynikající, dokládají kromě podílu na několika výzkumných projektech zejména prezentační aktivity – expozice, výstavy, odborné studie. Po celá dvě desetiletí (1971–1990) připravoval nové expozice věnované ovocnictví, vinohradnictví, vývoji životního prostředí. Výstavy naopak přinášely historická témata vztahující se zejména k Valticím a lichtenštejnské krajině. Obdobně dvě roviny měla jeho publikační činnost – odborné studie i publikace určené široké veřejnosti, jak dokládá rozsah a obsah osobní bibliografie.

Zaujmout pozici v čele jednoho z nejnavštěvovanějších a také velmi specifických muzeí v republice bylo jistě ještě větší výzvou, než bylo založení, vybudování, odborné zpracování a následná prezentace specializované zahradnické sbírky a organizační zajištění rekonstrukce objektů pro činnost muzea – pobočky Národního zemědělského muzea ve Valticích.

Všechny dosud získané zkušenosti na poli specializovaného muzejnictví, vedení muzejní instituce i činnost v řadě vědeckých programů dal po svém nástupu do funkce ředitele k dispozici a začal realizovat projekty, jejichž cílem bylo nejen rozšířit

výzkumné a dokumentační zaměření sbírkové i prezentační práce na oblast tradičního zemědělství, rozvinout spolupráci s evropskou organizací zemědělských muzeí AIMA, jejímž byl již dlouho členem a spolupracovníkem, ale zejména zlepšit provozní zázemí muzea i kvalitu služeb veřejnosti.

Jak sám vzpomínal při příležitosti letošních oslav 90. výročí založení muzea, při nástupu do funkce ho překvapilo, v jakém velmi skromně vybaveném pracovním prostředí, s malými možnostmi péče o sbírkové fondy, připravují pracovníci početné programy, konzervují sbírky a ukládají je v prostorách, které nejsou jejich kvalitě a vypovídací hodnotě odpovídající. Proto v prvním období svého působení soustředil pozornost na získání potřebných finančních prostředků na postupné zlepšování pracovních podmínek – byla rekonstruována ředitelská budova, nový objekt získala knihovna.

Ze své předcházející muzejní praxe si přinesl představu o nutnosti prezentace sbírek i mimo expoziční objekty. K realizaci záměru, finančně i provozně náročného, byla k dispozici budova tzv. Sušáku, který se z původního průmyslového a provozního využití proměnil na expoziční objekt s centrálními pokladnami, sociálním zázemím a konferenčními prostorami. Realizací projektu brněnského architekta Josefa Janečka se otevřely široké možnosti pro vytvoření stálé expozice o Rožnově, ale zejména pro naplňování každoročního výstavního programu, který se stal velmi vítaným bonusem pro návštěvníky. Předpokladem rozsáhlých změn v zázemí muzea bylo získání potřebných finančních prostředků a zejména zainteresování těch, kteří mohli realizaci podpořit, ať už byli politiky, nebo významnými společensky uznávanými osobnostmi. Krátce před květnem 2006, kdy byla budova Sušáku předána veřejnosti, nabídla se možnost rekonstruovat pro uložení sbírek objekt z majetku Ministerstva zdravotnictví, který se nacházel na okraji Frenštátu pod Rad-

hoštěm. Ten svým stavebně-technickým stavem byl vhodný pro potřebné úpravy na depozitáře i vybudování konzervátorského pracoviště na úrovni, kterou si kvalita a počet sbírek zasluhoval. Výsledkem je objekt, který mnozí kolegové závidí, stejně jako konzervátorské pracoviště, které je nejmoderněji vybaveným v celé republice.

Dne 7. března 2007 schválil Výbor finančních mechanismů EHP a Norské ministerstvo zahraničních věcí celkem 32 projektů z České republiky. Mezi nimi byl i projekt Valašského muzea s názvem „Muzeum v přírodě a lidová kultura v nových formách prezentace kulturního dědictví“, jehož celkové oprávněné výdaje činily více jak tři miliony eur. Proto poslední roky svého třináctiletého působení v muzeu se soustředil na zajištění realizace projektu, který svým rozsahem a náročným obsahem překročil všechny dosavadní zkušenosti muzejnictví, vždyť Valašské muzeum v přírodě bylo první mimopražskou muzejní institucí, které se této podpory dostalo. Práce na jednotlivých akcích, která musela být dokončena do dubna 2011, vyžadovala plné soustředění všech pracovníků muzea, úzké pracovní kontakty s patronátním muzeem v přírodě v norském Lillehammeru, poskytovala nové, dále využitelné zkušenosti. Prostředky, které byly získány, umožnily nejen dobudování depozitářů a konzervátorského pracoviště, ale zejména doplnění expozičních areálů o další objekty i celé usedlosti, realizaci stálé expozice „Městečko pod Radhoštěm“ i generální opravu Janíkovy stodoly.

Po ukončení svého působení a odchodu do důchodu je už třetí rok Ing. Vítězslav Koukal pouze příznivcem muzea. Všechno, co bylo za dobu jeho vedení vybudováno, bude stále jeho aktivitou pro muzeum připomínat a zůstane součástí činnosti na všech úsecích. Přejeme mu, aby doba, po kterou se bude těšit z vykonané práce, byla co nejdělsí a prožíval ji v plném zdraví.

Jiřina Veselská

VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE PRACÍ VÍTĚZSLAVA KOUKALA

Sestavil Petr Lidák

SAMOSTATNÉ PUBLIKACE

Vývoj zahrad a parků v Čechách a na Moravě. Průvodce expozicí, Praha: Ústav vědeckotechnických informací, 1972, 54 s.

Valtice a řád Milosrdných bratří. Historie a osobnosti. Praha: Agrostroj, 1995. 75 s.

STUDIE A ČLÁNKY

50 let od vzniku spolku Všezahradnické muzeum. *Zahradnické listy*. 1972, 11 s. 349–350.

Vývoj zahrad v expozici Zemědělského muzea v Lednici na Moravě. *Památky a příroda*. 1978, 3, s. 186–189.

Valtice a řád milosrdných bratří. (Valtice, 26. 5. – 31. 10. 1995). *Malovaný kraj. Národopisný a vlastivědný časopis Slovácka*. 1995, roč. 31, č. 4, s. 9.

Krajina mezi Lednicí a Valticemi. *Malovaný kraj. Národopisný a vlastivědný časopis Slovácka*. 1995, roč. 31, č. 3, s. 18–19.

Zemědělské muzeum v Lednici na Moravě. In: *Vědecké práce Národního zemědělského muzea*. roč. 30. Praha: Národní zemědělské muzeum, 1996, s. 131–144.

Expoziční činnost Zemědělského muzea v letech 1891–1991. In: *Vědecké práce Národního zemědělského muzea*. roč. 30. Praha: Národní zemědělské muzeum 1996, s. 169–182.

Národní zemědělské muzeum v Praze, úsek Valtice. In: *RegioM: kulturně-vlastivědná revue okresu Břeclav*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně pro Regionální muzeum v Mikulově, 1997, s. 63–65.

Výstava „Doba Rudolfa II. na Moravě“. (Valtice, Národní zemědělské muzeum, 9. 5. 1997–1998). In: *RegioM: kulturně-vlastivědná revue okresu Břeclav*. roč. 2. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně pro Regionální muzeum v Mikulově, 1998, s. 138.

Janův hrad se opravuje. In: *RegioM: kulturně-vlastivědná revue okresu Břeclav*. roč. 3. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně pro Regionální muzeum v Mikulově, 1999, s. 122.

P. Norbertus Adamus Boccius, kněz, lékař a botanik – nejvýznamnější osobnost města Valtic v 18. a v počátku 19. století. In: *Město Valtice*. Břeclav: Moraviapress, 2001, s. 246–255. (s Janem Lužným).

Vzpomínka na Josefa Tlapáka. Pepíčkovi s láskou. In: *Pocta nestoru české agrární historiografie: k jubileu PhDr. Josefa Tlapáka, CSc.* Praha: Spolek zemědělského muzea ve spolupráci s Národním zemědělským muzeem, 2003, s. 83–84.

Wysiłki zmierzające do utworzenia Muzeum Rolniczego w Czechach. In: *Muzea rolnicze w służbie nauki i kultury*. Szreniawa: Muzeum narodowe rolnictwa i przemysłu rolno-spożywczego, 2005, s. 74–75.

Prezentace folklóru a zvykosloví v muzeích v přírodě. *Věstník Asociace muzeí a galerií*. 2008, roč. 2005, č. 1, s. 13–14.

Vznik a vývoj Mezinárodní asociace zemědělských muzeí. In: *Museum vivum. Sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*. II. ročník. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2006, s. 271–278. (se Zdeňkem Tempírem).

Složení jednotlivých předsednictev, sekretariátů, sekretářů, redaktorů, redakčních rad a čestných členů AIMA. In: *Museum vivum. Sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*. II. ročník. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, 2006, s. 279–285.

EXPOZICE

Vývoj zahrad a parků v Čechách a na Moravě, autor scénáře, otevřena v letech 1971–1987 v Zahradnickém oddělení Zemědělského muzea v Lednici.

Vývoj ovocnářství, spoluautor scénáře s Ing. Zdeňkem Tempírem, otevřena v letech 1976–1987 v Zahradnickém odd. Zemědělského muzea v Lednici.

Vývoj vinařství, autor scénáře, otevřena v letech 1982–1989 v zahradnickém oddělení Zemědělského muzea v Lednici.

Vývoj ovocnictví, autor scénáře, otevřena v roce 1989 v Zahradnickém oddělení Zemědělského muzea v Lednici.

Vývoj zpracování ovoce, autor scénáře, otevřena v roce 1989 v Zahradnickém oddělení Zemědělského muzea v Lednici.

Vývoj životního prostředí v ČR, spoluautor scénáře s vedoucím scénáristou Ing. Antonínem Hájkem, CSc, otevřena 1990 v Zahradnickém oddělení Zemědělského muzea v Lednici.

VÝSTAVY

Vývoj zahradního umění na území Čech a Moravy, autor scénáře, otevřena v roce 1980 v Sofii.

Výstava dermoplastických preparátů Oldřicha Kožiny, spoluautor scénáře s Antonínem Zezulou a Pavlem Zugarem, 1990 v Zahradnickém oddělení Zemědělského muzea v Lednici.

Valtice a řád Milosrdných bratří, vedoucí kolektivu autorů, otevřena v Zemědělském muzeu ve Valticích v letech 1995–1996.

Doba Rudolfa II. na Moravě, vedoucí kolektivu autorů, otevřena v Národním zemědělském muzeu ve Valticích v roce 1997.

Povodeň a komáří kalamita na Břeclavsku 1997, vedoucí kolektivu autorů, otevřena v Národním zemědělském muzeu ve Valticích v roce 1998.

RÁKOŠOVÉ, LUŽNÁ, HROZENKOV A TY DALŠÍ...

Paní Marii Brandstettrvé k narozeninám

Málokterý z prezentačních výstupů naší odborné práce se těší takové pozornosti jako expozice bydlení a způsobu života v objektech muzeí v přírodě. Jen málo zasvěcených však tuší, snad kromě jejich autorů, kolik dokumentační a sbírkotvorné práce za jejich realizací stojí. Zatím co metodika výběru objektů, jejich konzervace, rekonstrukce či vytváření kopií byla a je respektována společnou dohodou, pro tvorbu expozic obytných a hospodářských staveb taková metodika vytvořena nebyla, ačkoliv by jistě přispěla k jejich kvalitě a vypovídací hodnotě. Mezi těmi, kteří několikrát do debaty zasáhli svými publikovanými praktickými zkušenostmi, byla letošní jubilantka, dlouholetá kurátorka sbírek a vedoucí etnografického pracoviště Valašského muzea v přírodě paní Marie Brandstettrvá.¹

Celý svůj profesní život po skončení studia na brněnské Katedře etnografie a folkloristiky FF UJEP v roce 1968 zasvětila sbírkotvorné, výzkumné a prezentační činnosti v muzeu v přírodě. Zanedlouho si také připomene, že uplynuly čtyři desítky let od jejích prvních realizací expozic v areálu Valašské dědiny, z nichž některé prošly zkouškou času a existují dosud.

Že tvorba každé nové instalace přináší mnoho otázek a problémů, které je třeba řešit tak říkajíc „za pochodu“, ví každý, kdo jakoukoliv prezentační aktivitu připravoval. Zejména v případě muzeí v přírodě je to určité napětí mezi pravdivostí a věrohodností uspořádání prostoru a jeho vybavení zařízovacími předměty. Velkou úlohu ve volbě prezentačních prostředků – interiérového vybavení, zemědělského inventáře, popř. zvykoslovných artefaktů hraje časové období, které má představit příběh domu a rodiny, jež ho užívala. K takovému komplexnímu pohledu na zobrazovanou skutečnost je neopominutelným předpokladem poznávání historické reality díky zachovalým archiváliím, které umožní učinit si alespoň základní představu o ekonomických podmínkách, rodinných vztazích apod. Ale všechno teoretické poznání by

nestačilo, pokud by nebyly k dispozici také výpovědi pamětníků. To všechno si letošní jubilantka uvědomovala a zahrнула do své práce. Její výzkumy v regionu Moravského Valašska už v době studií, spolu s výběrem tématu diplomové práce na téma tradiční zemědělství, byly vynikající školou pro její další práci v terénu na pozici odborného pracovníka. Zde jí vždy pomáhaly její osobní vlastnosti, intuice, pochopení pro tradici venkova a empatie pro jeho obyvatele. Výsledkem byly vynikající výzkumné zprávy, které se stávaly tím nejlepším východiskem pro přípravu libreta a jeho následnou realizaci. V prvních letech, kdy se připravovaly instalace obytného domu z Lužné, Velkých Karlovic – Jezerného čp. 38, stániska z Rákošového a chalupy z Valašské Polanky nebylo ve sbírkách dostatek vhodných předmětů, o to intenzivnější byly cesty do terénu za dalším zemědělským a řemeslnickým nářadím, domácími inventáři. Zvláštní zkouškou

pak byla opakovaná instalace tzv. *živého hospodářství* ve zmíněné usedlosti z Velkých Karlovic, která se podřídila provozu reálné péče o hospodářská zvířata.

Domnívám se však, že přirozeným vyvrcholením expozičních aktivit Marie Brandstetrové se staly usedlosti, které jsou částí tzv. *Hrozenkovské terasy*. Mohla využít dosud získané zkušenosti včetně ohlasu návštěvníků na „zařízení chalup“ ať již velmi archaické nebo situované do přelomu 19. a 20. století. Již první koncepce vybavení obytného domu čp. 10 s premiérou svatebního zvykosloví, půdou, komorou a dalšími prostorami se stala mimořádným počinem. Několik let trvající instalace každoročně zajímá návštěvníky právě pro svůj příběh, který ilustruje. I když dům nemá hospodářské zázemí, vypovídací kvality nahrazují tuto nedokonalost měrou vrchovatou. Zodpovědnost k maximální věrohodnosti interiérů se projevila i v případě

Marie Brandstetrová
hovoří s pamětnicí
Annou Koláčkovou
z Hutiska – Na Dobré
vodě č. 278, 1968,
foto B. Přikryl,
fotoarchiv VMP

instalací dalšího hrozenkovského domu, tzv. Adamcovy chalupy. Díky mnohým setkáním s posledním majitelem – venkovským všemělem, ale také skutečnosti, že expozice byla časově poprvé situovaná do doby krátce po 2. světové válce, přinesla mnoho otázek dosud neřešených. Výsledkem je prostor, o kterém sami rodinní příslušníci původního majitele říkají, že by se mu chalupa líbila. Oceněním autorky je reakce návštěvníků, zejména starších, kteří často až nostalgicky vzpomínají na svou domácnost či domácnost svých rodičů, kdy se do vybavení jizby prosazovaly některé modernější kusy, byla zavedena elektřina, zábavu obstarával rozhlas. Samotná příprava však zůstává v paměti autorky i jejích kolegů jako dobrodružství plné hledání v terénu potřebných artefaktů, např. sporáku, mycího stolu, zavařovacích sklenic, které dosud nebyly ve sbírkách zastoupeny. Posledním, v nedávné době na nové místo přeneseným obytným domem na terase je čp. 60. Bylo velkým štěstím, že při transferu z původního místa byly prof. Karlem Langrem zachyceny detaily i uspořádání předmětů, z nichž některé byly získány do sbírky. Odpovědnost při instalaci byla proto o to větší, řada archaických stavebních prvků a konstrukcí musela být rekonstruována, vybavení překvapí návštěvníka svou prostotou a jednoduchostí. Poslední usedlostí, které věnovala jubilantka svou pozornost, již jako externí spolupracovnice muzea, je tzv. Šturalova usedlost, jejíž obytná část byla po mnoho let využívána jako pohostinský provoz. Jak se v domě bydlelo a jak žili poslední obyvatelé, vzpomínala jedna z pamětnic. Její sdělení se stalo alespoň zčásti vodítkem při tvorbě scénáře a odstranění pozdějších stavebních úprav, které si vyžádal pohostinský provoz. Všechny prostory poměrně rozsáhlého domu nás opět vrací do poloviny 20. století, kdy rodinu, tak jako mnoho dalších, navštěvovali letní hosté. Návštěvník záhy podlehne atmosféře a má pocit, že se nachází v domě, jehož obyvatelé na chvíli odešli za prací.

Pečlivost, invence a odpovědnost při realizaci instalací, jakou jubilantka po celou dobu prokazovala, se odrážela i ve všech ostatních částech jejího odborného působení. Na prvním místě je nutno jmenovat dlouhodobé budování sbírky zemědělské, vždyť předmětů sloužících a dokládajících práci na poli není nikdy dost, právě proto, že se opakují v mnoha situacích. Současná sbírka, i když už pod jiným kurátorským vedením, poskytuje stále dost dokladů tradičního zemědělství na Valašsku a mnoho zachráněných předmětů vděčí za svůj další život v muzeu právě paní magistře.

Stejnou pozornost věnovala druhé základní a velmi početné sbírce textilu. Její správu přebrala po Marii Salichové a velmi úspěšně pokračovala v jejím poučeném doplňování. Mimo výjimečné součástky, které byly do kolekce získány, se věnovala zejména pracovním oděvům mužů a žen, kterých se v terénu nacházelo minimum, a jejichž kopie a rekonstrukce byly zároveň stále častěji využívány při programech zaměřených na demonstraci tradičních činností. Textilu, oděvu i jeho výzdobě se dotýkají také její dvě monografie – jedna věnovaná rožnovské výšivce, druhá odívání obyvatel Rožnova.²

Stejně jako ostatní kurátoři sbírek se podílela po celou dobu svého působení v muzeu na scénářích a realizaci doprovodných programů, které se odehrávaly v Dřevěném městečku i Valašské dědině. Každoročně se v nabídce Valašského roku objevovaly programy *Kouzelná nitka* věnovaná ženským pracím, *Velké prádlo*, *Jaro na dědině*, *Podzim na dědině*. Všechny byly návštěvníky vítány, neboť přinášely mnoho nového a živého do domů i usedlostí. Věrohodnost činností, tak příznačná pro programy, na nichž se podílela ať jako autorka, nebo režisérka, byla vždy respektována.

Je ale jeden program, který se do historie muzea zapsal jako nejoblíbenější. Pod ná-

zvem *Vánoce na dědině* byl zpočátku pouze doplněním Vánočního jarmarku odehrávajícího se v městečku. Sám program, založený na demonstraci činností v čase Adventu a zpřístupnění areálu v době předvánoční je pro odborné pracovníky, průvodce a demonstrátory mimořádně náročný. Stal se ale každoroční událostí. Již dlouho před jeho zahájením jsou všechny termíny prohlídek rezervovány školními skupinami, seniory i jednotlivci. Všichni oceňují, jakou atmosférou areál dýchá, že v instalacích ilustrujících oslavu Vánoc i její přípravu se díky průvodcům a demonstrátorkám dozvídají mnoho nového. V tradici započaté v roce 1989, i když autorka je již jen externím spolupracovníkem, muzeum stále pokračuje a obliba u všech návštěvníků přetrvává.

Co říci na závěr? Podrobný životopis přinesl před 10 lety první ročník *Musea viva*.³ Svůj stůl vedoucí etnografického oddělení opustila paní Mgr. Marie Brandstettrová před více jak 10 lety. S muzeem ale spolupracuje téměř denně, ať už jako autorka lekcí, programů, expozic, nebo členka poradních orgánů ředitele. Díky jejím organizačním schopnostem, nápaditosti i obětavosti se oživila činnost Muzejního spolku, jehož členové se aktivně zapojují do demonstračních aktivit při programech, pomáhají při dokumentaci historie muzea, zúčastňují se přednášek i exkurzí.

Ne každý jubilant se může podívat na výsledky celoživotní práce v jedné instituci s takovou spokojeností, jako by mohla paní Marie. Není však stále spokojená, pomáhá, kde je třeba, a svým nasazením často inspiruje i kolegy mnohem mladší. Kdysi se sama jubilantka označila jako „dělník oboru a muzea“, bylo by jistě štěstím pro všechny, kdyby takových „dělníků“ bylo co nejvíce a práce letošní jubilantky jim byl stálým příkladem v přístupu i odpovědnosti. Přejeme jí pevné zdraví a nám ještě mnoho let plodné spolupráce.

Jiřina Veselská

POZNÁMKY

¹ BRANDSTETTROVÁ, Marie a LANGER Jiří. Věrohodnost a pravdivost prezentování lidové kultury v expozicích muzea v přírodě. *Národopisné aktuality*. 1980, 17, s. 321–327; BRANDSTETTROVÁ, Marie. Zpracování ovoce na Valašsku a prezentace tohoto jevu v podmínkách Valašského muzea. *Metodický zpravodaj pro vlastivědu v Severomoravském kraji*. 1981, č. 1, s. 59–67; BRANDSTETTROVÁ, Marie. Expozice provozu zemědělské usedlosti ve Valašském muzeu v přírodě. In: *Museum vivum II: Materiály z konference konané 8.–10. 10. 1985 Agricultura Carpatica IV. 1985*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1987, s. 129–135.

² BRANDSTETTROVÁ, Marie a ZASTÁVKOVÁ, Jaroslava. *Uzlík vzorů bílé výšivky z Rožnovska*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2005, 86 s. a vzorová příloha; BRANDSTETTROVÁ, Marie. *Odívání Rožňanů. Čtení o rožnovském kroji*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2007, 135 s.

³ ZASTÁVKOVÁ, Jaroslava. Šedesát let Mgr. Marie Brandstettrové. In: *Museum Vivum. Sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*. 1. ročník. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2005, s. 144–150.

VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE PRACÍ
MARIE BRANDSTETTEROVÉ

Sestavila Jiřina Veselská

SAMOSTATNÉ PUBLIKACE

Uzlík vzorů bílé výšivky z Rožnovska. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2005. 86 s. (s Jaroslavou Zastávkovou).

Odivání Rožňanů. Čtení o rožnovském kroji. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2007. 136 s.

Oděv obyvatel Beskyd v minulosti. In: Langer, Jiří (ed.). Beskydy. Dny všední a sváteční. Třinec: Wart, 2013, s. 18–65.

Zdobnost a její techniky v oděvu. In: Langer, Jiří (ed.). Beskydy. Dny všední a sváteční. Třinec: Wart, 2013, s. 66–83.

STUDIE A ČLÁNKY

Věřohodnost a pravdivost prezentování lidové kultury v expozicích muzea v přírodě. *Národopisné aktuality*. 1980, roč. 17, s. 321–327. (s Jiřím Langrem).

Zpracování ovoce na Valašsku a prezentace tohoto jevu v podmínkách Valašského muzea v přírodě. *Metodický zpravodaj pro vlastivědu v Severomoravském kraji*. 1981, č. 1, s. 59–68.

Expozice provozu zemědělské usedlosti ve Valašském muzeu v přírodě. In: *Museum vivum II: Materiály z konference konané 8. – 10. 10. 1985. Agricultura Carpatica IV*. 1985. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1987, s. 129–135.

Abbigliamento popolare. In: *Vitae tradizioni popolari Moravia-Cecoslovacchia Carpazi Occidentali*. Torino: Museo Nazionale della Montagna „Duca degli Abruzzi“, 1988, s. 37–47.

Byla rodina před stol lety jiná? In: *Národopisné léto 1994*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1994, s. 8–9.

Nová expozice na Valašské dědině. In: *Valašský rok 1996*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1996, s. 10–11.

Zima na dědině již podeváté. In: *Valašský rok 1997*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě 1997, s. 18–19.

Nad muzejní sbírkou textilu. In: *Valašský rok 1998*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1998, s. 26–28.

První Valašský rok a kraj. In: *Almanach k 75. výročí založení valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm 1925–2000*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě 2000, s. 83–87.

Vzpomínka na paní Annu Zwillingеровou 3. 9. 1909–19. 1. 2004. *Valašsko, vlastivědná revue*. 2004/1, s. 43–44.

Čím je pro mne Valašsko. *Valašsko, vlastivědná revue*. 2005/1, s. 2.

Obřadní plachta úvodnice. In: *Museum vivum. Sborník Valašského muzea v přírodě*. I. ročník. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2005, s. 152–153.

PhDr. Jaroslava Zastávková jubluje. In: *Museum vivum. Sborník Valašského muzea v přírodě*. II. ročník. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2006, s. 219–220.

Jedna z Rožňanek. In: *Museum vivum. Sborník Valašského muzea v přírodě*. V. ročník. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2009, s. 161–163.

Zpráva o „Hrozenkovské šedesátce“. Usedlost č.p. 60 z Nového Hrozenkova. In: *Museum vivum. Sborník Valašského muzea v přírodě*. VI. ročník. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2010, s. 43–61.

Trochu vzpomínání při životním jubileu Jiřiny Veselské. *Národopisný věstník*. 2013/2, roč. 30 (72), s. 103–107.

K Vandinu jubileu. In: *Museum vivum. Sborník Valašského muzea v přírodě*. IX. ročník. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2013, s. 70–73.

Jaroslav Šťastný. Tradiční zemědělství na Valašsku. (recenze). *Národopisné aktuality*. 1972, 9, 1, s. 50–52.

RUKOPISY ULOŽENÉ NA ODDĚLENÍ DOKUMENTACE VMP

Soupis terénních zpráv, realizovaných výstav a programů z doby působení ve Valašském muzeu v přírodě zpracovaly Mgr. Jana Tichá a Mgr. Renata Prejlová jako přílohu jubilejního článku Jaroslavy Zastávkové: Šedesát let Mgr. Marie Bradstettrvé. In: *Museum vivum. Sborník Valašského muzea v přírodě*. I. ročník. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 2005, s. 144–150. Dále přinášíme rukopisy, které byly na Oddělení dokumentace VMP zaevidovány v letech 2005–2015.

Městské stodoly Štramberk. Národopisná dokumentace. 7 s. text. 1968. Inv. č. R 530.

Hladké Životice, polygonální stodola u čp. 58. Národopisná zpráva. 4 s. text, schém. 1969. Inv. č. R 529.

Rožnov pod Radhoštěm č. 186, Žingorova chalupa. Národopisná zpráva. 9 s. text, nákresy. 1969. Inv. č. R 528.

Drobnosti z Rožnova z let první republiky. Rozhovor s Ludmilou Paláčkovou (*1902) a Boženou Bradáčovou (*1902). 8 s. text. 1988. Inv. č. R 690. (opis magnetofonového záznamu pořídila Romana Slavová v zimě 1989).

Návrh na udělení titulu Nositel tradice lidových řemesel Blance Mikolajkové v oboru pletení na rámu – krosienka. 12 s. text, 20 s. obrazové přílohy. 2006. Inv. č. R 551.

Jak jde kraj, tak se stroj. Scénář připravované dlouhodobé textilní výstavy v objektu Sušáku (s Lenkou Drápalovou). 2007. Inv. č. R 603.

JAK JSEM POZNAL Ing. JANA BEČÁKA

Jan Rudolf Bečák
(20. 4. 1915–1. 1. 1987)

Vystudoval Vysokou školu zemědělskou v Brně, protože se předpokládalo, že bude pokračovat v rodinné tradici řádného hospodáře. Ale jejich velké hospodářství bylo po roce 1948 převedeno do socialistického vlastnictví, kde pro nespolehlivé živly nebylo místo. Proto si našel zaměstnání v blízkém cukrovaru.

Už jako student se zajímal o lidovou kulturu Hané a obnovu krojů v rodné vesnici. Ve spolupráci s jinými tam v roce 1933 uspořádal výstavu krojů a národopisných památek.

V roce 1941 vydal obsáhlou monografii s názvem Haná – Odkaz země a lidu. V roce 1949 se autorsky podílel na reprezentativní výstavě Lidové umění na Hané, pořádané v kroměřížském arcibiskupském paláci.

Do roku 1964 působil ve fondu výtvarných umění, kde spolupracoval s mnoha moravskými umělci známých jmen – Karel Svoboda, Augustin Mervart, Julius Pelikán a další. Pořádal výstavy z jejich tvorby a zajišťoval odbyt jejich prací v prodejnách Díla. Odměnou mu často bývala jejich výtvarná díla.

V roce 1964 byl díky uznávané obdivuhodné orientaci v oboru přijat do Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm jako etnograf. Tam se seznamoval s historií muzea, nově připravovanou koncepcí jeho rozvoje i osobnostmi, které působily v dřívějším muzejním spolku, jako byli Miloš Kulišťák, Věra Otevřelová, Jaroslav Šplháček, Vladimír Hambálek a jiní. Usilovně studoval situaci v terénu a lidové tradice Valašska.

Do funkce ředitele muzea byl jmenován v roce 1965. Jeho nadřízeným byl Odbor kultury ve Vsetíně, který řídil širokou škálu zařízení, od muzeí a knihoven až po lunaparky. Muzeum tehdy mělo pouhých šest zaměstnanců.

Postupně budoval úplně novou hospodářsko-provozní strukturu muzejní činnosti. Nejprve musel zajistit pracovní prostory muzea v bývalé Janíkově vile, kde při jeho nástupu bydlely čtyři rodiny. Dařilo se mu zvyšovat počet zaměstnanců až na 61 v době, kdy z muzea odcházeli.

Národopisné oddělení se nebál posílit přijetím mladých pracovníků osobně vybraných přímo na univerzitě. Rozšířil knihovnu, fotolaboratoř s dokumentací sbírek, archiv dokumentů, depozitáře a konzervátorsko-restaurátorskou dílnu.

Pro stavební oddělení cíleně získával tesaře z okolí Bečev a Velkých Karlovic znalé starých technik práce se dřevem a odborníky, stavební techniky, pro zajištění dokumentace, zaměřování objektů v terénu, pro vedení demontáže, konzervaci a montáže chalup na vybraných místech v nových areálech muzea.

V roce 1968 byla Útvarem hlavního architekta v tehdejším Gottwaldově dokončena urbanistická studie dostavby skanzenu vypracovaná akad. arch. Milanem Podzemným a Ing. Janem Bečákem. Současně byly položeny základy oddělení zemědělské etnografie, provedena výsadba krycí vegetace na hranici skanzenu na Stráni, asanace staré a rušivé vegetace v Hájnici i na Stráni, založen ovocný sad a včelařská expozice.

Podle možností a v souladu s nabýváním nových sbírkových předmětů byly přebudovávány staré expozice ve stávajících objektech v Hájnici. Například Billova chalupa získala expozici věnovanou pobytu lázeňských hostů v městečku.

Nedokončený interiér kostela z ideologických důvodů nebylo možno sakrálně plně instalovat, proto byla expozice pojata jako výstava sakrálních předmětů s užitím několika kopií a zápůčků – kostelních lavic

170

Ředitel muzea Jan Bečák s řidičem Michalem Zezulkou při stěhování klátových úlů v Nedašově Lhotě, 1966, foto V. Bulavová, fotoarchiv VMP

a kazatelný. Dosavadní provizorní betonová podlaha byla po mnoha zvažovaných variantách překryta prkny.

Děni v muzeu bylo tehdy bedlivě politicky sledováno. Jednou, ve svátek sv. Anny, patronky kostelíka, průvodkyně slečna Jahnová v dobrém úmyslu položila na oltář kytičku a zapálila svíčku. Za nějakou hodinu následoval telefonický dotaz nadřízeného orgánu: „Co se to tam u vás zase děje?“ Kontrola byla díky domácím hlídačům dokonalá.

Ing. Jan Bečák jako ředitel formoval profil muzejních sbírek, ale i osobně se zúčastňoval akvizic. Výrazně se zasloužil zejména o sbírku užitkové keramiky a kamenných artefaktů z terénu, které tehdy unikaly sběratelskému zájmu.

Moji osobu a řadu jiných spolupracovníků si vybíral na základě referencí místních občanů. To bylo v roce 1966. Měl zájem o lidi mladé, tvárné, kteří byli ochotni naslouchat jeho úvahám a akceptovat jeho názory. O svém programu, který hodně dopředu průběžně prezentoval, dovedl přesvědčit pádnými argumenty, takže ani okamžitými požadavky pak nikoho nezaschočil. Ba naopak, každý už byl alespoň teoreticky připraven, případně i materiálně vybaven pro následnou realizaci jeho zámeru.

Jeho účast na instalacích jak v expozicích, tak v exteriéru byla samozřejmostí. Měl vše promyšleno a vždy dbal, aby to bylo tak, jak si představoval.

Bojoval s mnoha problémy při výkupech pozemků jak v Hájnici, tak i na Stráni. Finanční ohodnocení pozemků potřebných pro výstavbu objektů lidové architektury bylo minimální, majitelů mnoho a jednání nekonečná.

Základní pozemek v areálu Hájnice tehdy začínal u Vaškovy hospody a končil za kostelem a potůčkem za fojtstvím. Boj o dnešní plochu probíhal s mnoha institu-

cemi a poškození se cítili všichni dotčení, v případě městečka zejména tenisté.

Kromě rozšiřování areálu došlo v Hájnici k dostavbě a výstavbě nových objektů, jako byla kuželna z Ústí u Vsetína a zejména Žingorova chalupa, poslední dřevěnice z rožnovského náměstí demontovaná v roce 1968, dnes Hospoda na posledním groši. S přibývajícím návštěvností vyvolanou bohatším národopisným programem a nápaditou propagací začínalo pohostinství ve Vaškově hospodě nedostačovat. Proto byl značně poškozený originální objekt *Žingorky* navržen k novému využití. Vybaven vyhovujícím pohostinským zázemím byl ve volné kopii interiéru proměněn na hospodu. Kuželna musela objemné budově uvolnit část prostoru, posunula se na nové místo.

Kopie karlovického fojtství koncepčně nezapadala do zamýšleného projektu náměstí, řešení se hledá dodnes. Byl upraven interiéru fojtství a doplněn exteriér o hospodářské stavby naznačující podobu uzavřeného dvora originální předlohy. Zásadně byl řešen vstup do muzea z parku. Vstupní budovu s prodejnou upomínek a moderním sociálním zařízením projektoval architekt Zdeněk Hynek z Olomouce. Jako výtvarný akcent prosadil Ing. Jan Bečák před vstupní budovu bronzovou plastiku Rebelu z dílny mistra Vladimíra Navrátila, symbol lidového odporu dávných valašských povstání.

Obohacením areálu městečka se stalo založení hřbitůvku okolo kostelíka, s připomenutím evangelíků v regionu a zejména význačných osobností Valašska. Jako prvním se cti uložení ostatků na symbolickém Valašském Slavíně dostalo sourozencům Jaroňkovým, zakladatelům Valašského muzea v přírodě. Odpočívají pod dřevěným křížem, který kdysi navrhl Bohumír Jaroněk pro bratry Aloise a Viléma Mrštíkovi. Dřevořezbu provedl sochař Ambrož Špetík z Valašského Meziříčí, měděné oplechování vzniklo v konzervační dílně muzea.

Podle návrhu prof. Karla Langra, spolupracovníka Ing. Bečáka, byl v městečku vybudován komorní amfiteátr. Návštěvnost tehdy stoupla na 338 000. Započaly pravidelné koncerty zprvu dechových hudeb, postupně se rozšiřovala škála programů s národopisnou tematikou. Do areálu městečka byli zváni lidoví řemeslníci, aby předváděli a také prodávali své výrobky ze dřeva, keramiky, modrotisku apod. Průvodcovské služby byly výrazně posíleny a zkvalitněny.

Obklopen oddanými zaměstnanci zapálenými pro změny a osobou prof. Karla Langra, později i s Jožou Országem-Vraneckým, proměnili starou hospodu s umakartovými stoly a thonetovými židlemi v repliku staré hospody. Návrh vybavení vypracoval prof. Karel Langer, já jsem

nábytek realizoval. A těší mne, že dosud slouží.

Ing. Bečák do zaměstnaneckého poměru přijal několik v rámci normalizace persekovaných osob, o nichž byl přesvědčen, že jejich práce bude pro muzeum přínosem. Tak tomu i bylo. Připravili a realizovali programy Národopisného léta, ale nejménováni museli zůstat v pozadí.

S rozvojem a výstavbou nového areálu na Stráni bylo zapotřebí posilovat akvizicemi sbírkový fond, aby bylo čím vybavit nové i budoucí objekty lidové architektury, a současně vytvořit studijní sbírkový fond. Za působení Ing. Bečáka sbírkový fond z původních asi 3 100 kusů narostl na 21 400, a za mého téměř čtyřicetiletého působení na 64 000 kusů. Z toho většina

3 - 005 - 0080

Dne _____
č. j.: _____
SBČS Vsetín 77-346
Číslo telefonu 9384

VALAŠSKÉ MUZEUM V PŘÍRODĚ - ROŽNOV POD RADHOŠTĚM

Dobrá rada
 o prodej (objektů) č. 12. s. v kidečku, které byly
 po přechodu Valašského muzea v přírodě v Rožnov pod
 Radhoštěm.
 Majitel objektů, Antonín Rumánek, Jostinovi č. 1,
 přes Grottozky, smlouva a prodej za těchto podmínek:

- 1) jednání bude provedeno stavební skupinou muzea
 do konce srpna 1967.
- 2) cena prodeje objektů v nájemce po vyjádření
 dohodí Kč 12.000,-, který dostane také Rumánek.
 Tento obnos bude splacen do 20. prosince 1967.

Vsetín 3/10 1967.
Ing. Jan Bečák
 ředitel muzea.
Karel Langer

Souhlasí
Rumánek Antonín

Kupní smlouva
na fojtství z Lidečka
z roku 1967, archiv
stavebně-technické
dokumentace VMP

prošla také mýma rukama, včetně instalace interiérů v nově přenesených objektech.

Perspektiva výstavby skanzenu předpokládala uchování lidové architektury od moravsko-slovenských Kopanic až po Těšínsko končící Jablunkovem a Bukovcem. Jednalo se o území, rozkládající se podél hranice se Slovenskem v délce okolo 130 km. Velkorysému projektu nahrávala i tehdejší ideologie, která kladla důraz na lidovou kulturu a její mizející život. I když z dnešního pohledu přenesením lidové architektury mnohé oblasti ztratily vlastní identitu, v současnosti mnohdy obtížně hledanou.

Pomalou se začínala realizovat představa živého muzea založením chovu ovcí, nákupem huculských koní, zaváděním pěstování historických plodin – obilovin, křibice, bérů, pohanky, lnu. Ani léčivé byliny neušly pozornosti. Rozšiřování národopisných programů neustále pokračovalo a obohacovalo se.

S působením Ing. Bečáka jsou spojeny také první úvahy o technických stavbách v areálu muzea, pozdější Mlýnské doliny. Propagačně byly mnohé projekty s předstihem širší veřejnosti prezentovány vydáváním grafických novoročenek prof. Karla Langra. Rozesílání kvalitně výtvarně zpracovaných plakátů na programy muzea i do vzdálených míst bylo pravidlem.

Bylo by toho mnoho ke vzpomínání, co nás, tehdy mladé, Ing. Bečák naučil. S odstupem času jeho osobnost a zásluhy o rozvoj muzea bývají neprávem opomíjeny.

Jeho následovníci mnohdy nevědomky kráčejí v jeho stopách, aniž by si to uvědomili. Myslím, že nám, jeho souputníkům, se hluboko vryl do srdcí, ač jeho odměnou pro nás často bylo pouze poklepání na rameno. Sám neměl v Rožnově na růžích ustláno. Mnohdy pro své pracovní cíle snad i zanedbával rodinu. O mimořádnou finanční odměnu se musel svým nadříze-

ným připomínat a sepisovat supliku. Ale pro nás všechny okolo něho byla i tvrdá práce v dnes nepředstavitelných podmínkách radostí. Také proto, že v každém z nás pěstoval přesvědčení, že naše práce je nezastupitelná a že se podílíme na velkém díle.

Svou činnost v Rožnově ukončil v roce 1972, z důvodů zesilující normalizace, kdy on, nestraník a ochránce persekvovaných, věděl, že svou pozici nadále neudrží. Při odchodu mně sdělil, že jako svého nástupce doporučil dr. Jaroslava Štiku. A povzdechl si, že jako místní rodák bude mít jistě lepší postavení mezi obyvateli města. Mnohé špatné ve městě, i když nemělo spojitost s muzeem, bylo totiž v ospalém Rožnově přičítáno reformátorovi Bečákovi. Jemu radnice pomáhala hlavně v získávání nedostatkových bytů pro vystěhovávání nájemníků z muzejních budov, aby se vůbec mohlo vytvořit odborné muzejní pracoviště.

Tento jen velmi strohý výčet jeho aktivit ve Valašském muzeu v přírodě snad svědčí o jeho mimořádném rozhledu a nasazení pro uskutečnění záměrů zakladatelů muzea – vytvořit živé muzeum.

Za svou práci v rožnovském muzeu dostal řadu ocenění od nadřízených institucí.

Snad jen nedopatřením nebyl přizván na slavnost 50. výročí založení muzea v roce 1975, a tudíž se mu tehdy ocenění nedostalo.

Po odchodu z Rožnova pod Radhoštěm pracoval jako kurátor bohatých sbírek Vlastivědného muzea v Olomouci. Jeho posledním, etnografy velmi ceněným dílem byla národopisná expozice Z klenotnice lidové kultury Hané v muzeu v Litvli.

Příspěvek je vzpomínkou na Ing. Jana Rudolfa Bečáka při stoletém výročí jeho narození.

V Rožnově 17. 4. 2015
Michal Chumchal

VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE PRACÍ
JANA RUDOLFA BEČÁKA

Sestavil Petr Lidák

SAMOSTATNÉ PUBLIKACE

Lidové umění na Hané: lidová kultura hmotná. Haná, odkaz země a lidu. sv. 1. Velký Týnec u Olomouce: [nákladem vlastním]. 1941. 460 s.

Lidové umění na Hané: dodatky ke knize a spolupracovníkům. Olomouc: Společnost přátel vesnice a malého města, 2001. 60 s.

Lidová kultura Valašska v kresbách Karla Langra. Katalog výstavy k 75. výročí narození autora, Vsetín 21. května – 18. června 1978. Vsetín: Vlastivědný ústav, 1978. 11 s.

Z tvorby lidového umělce Josefa Heji. Olomouc: Vlastivědný ústav, 1973. [nepag.].

ČLÁNKY

Úvodní slovo o hanáckém kroji. *Mojmírova říše.* 1940–1941, 4, s. 122–125. (s Janem Zbořilem).

K 100. výročí narození Bohumíra Jaroňka. In: *Valašsko, sborník o jeho životě.* 1966, roč. 10, č. 1, s. 112–115.

K 100. výročí narození Bohumíra Jaroňka. *Rožnovský zpravodaj.* 1966, duben, s. 7–80.

O rožnovském skanzenu. *Výtvarná práce.* 1967, 15, č. 10, s. 2.

O zahradnických úpravách v rožnovském parku. *Rožnovský zpravodaj.* 1967, březen, s. 16–17.

Valašské muzeum v přírodě v jubilejním roce. *Rožnovský zpravodaj.* 1967, květen, s. 12–13.

Valašské muzeum v přírodě. *Muzejní a vlastivědná práce.* 1969, roč. 7 (77), č. 3/4, s. 193–197.

Rýznar, V.: Polní nářadí našich dědů. Šumperk, 1972 (recenze). *Severní Morava,* 1974, roč. 27, s. 66.

Národopisná práce Ing. Josefa Kšíra. *Sborník vlastivědné společnosti muzejní v Olomouci.* 1973, roč. 62 (3), s. 223–226.

Jan Zbořil, představitel hanácké tradice. *Hanácký kalendář.* 2005, 2006, s. 79–81.

NEZAPOMENUTELNÝ PhDr. JAN SOUČEK

(16. 9. 1946–13. 2. 2014)

V roce 1968 získalo dosavadní Krajské středisko lidového umění ve Strážnici nový organizační řád a bylo přejmenováno na Ústav lidového umění. Vedle přípravy a organizace Mezinárodního folklorního festivalu a dokumentace regionálních folklorních festivalů měl ústav rozšířit svou odbornou činnost. K jeho úkolům patřilo podávat návštěvníkům tohoto nejvýznamnějšího československého folklorního festivalu a výstav v zámku komplexnější obraz lidové kultury a způsobu života v odpovídající vědecky koncipované zkratce. Proto bylo třeba přijmout nové odborné síly. Prvními byli v roce 1968 absolventi etnografie a folkloristiky brněnské univerzity Jiří Pajer, Ludmila Tarcalová a Jan Souček.

Zatímco Jiří Pajer se věnoval zejména folkloristice a lidové keramice a Ludmila Tarcalová tématice krojů, Jan Souček z podnětu svého univerzitního učitele Václava Frolce se zaměřil na výzkum lidového stavitelství pro připravované Muzeum vesnice jihovýchodní Moravy ve Strážnici. Pod Součkovým vedením, zejména za spolupráce s Václavem Frolcem, arch. Otou Máčelem z Krajského památkového střediska v Brně, Jiřím Langrem z Valašského muzea v Rožnově a dalšími členy nově zřízeného poradního sboru pro připravované muzeum, začalo ve strážnickém ústavu v sedmdesátých a osmdesátých letech období obsáhlé výzkumné a organizační práce v oboru lidového stavitelství. Dokladem přípravy výstavby muzea je nejen obsáhlá dokumentace lidových staveb jihovýchodní Moravy v archivu ústavu, ale i dlouhá řada studií Jana Součka, Jiřího Langra, Václava Frolce, Oty Máčela a Josefa Jančáře, uveřejněných převážně v Národopisných aktualitách v letech 1973–1986.

Pro pochopení formování strážnického Muzea vesnice jihovýchodní Moravy ve Strážnici, je důležitá studie Jana Součka a Oty Máčela *Od myšlenky k realizaci expozice zemědělských staveb ve Strážnici*. (Národopisné aktuality 11/1974).

V dalších studiích se Jan Souček, a spolu s ním i jiní autoři, zabýval koncepcí „živého muzea“, která se v průběhu času proměňovala. Trvalým vzorem se proto pro Jana Součka stalo Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm.

Jan Souček byl inspirativním člověkem a přes svou stranickou příslušnost se nenechal spoutat totalitním myšlením. I jeho zásluhou se Ústav lidového umění ve Strážnici stal v České republice jediným místem, kde se pravidelně setkávali etnografové, folkloristé, muzejníci i osvětoví pracovníci z Čech, z Moravy i ze Slovenska, a to i ti, kteří byli totalitním režimem diskriminováni. Jen stručně mohla být nastíněna vědecká i organizační činnost Jana Součka v publikaci *50 let Národního ústavu lidové kultury ve Strážnici* z roku 2006. Z nejrůznějších, spíše osobních důvodů mu nebylo dopřáno, aby ve svém milovaném oboru mohl pokračovat.

Po nuceném odchodu z místa ředitele Ústavu lidového umění v roce 1986, i při

svých nových zaměstnáních, se nadále podílel na aktivitách bývalých vědeckých spolupracovníků. Spolu s Jiřím Langrem dokonce založil sborník *Ethnologia Europae Centralis* s mezinárodní redakční radou. Jeho poslední prací byla obsáhlá přednáška, uskutečněná v roce 2013, pro organizaci budující přírodní a kulturně historický areál Park Rochus v Uherském Hradišti. Pro svůj šarm, pracovní zaujetí pro poznávání a propagaci lidových tradic i pro svou velkorysost a přátelský vztah k lidem, které byly významnými životními hodnotami dr. Jana Součka, mohou o něm platit slova lidové písně o strážnickém pánovi, který i když „pozbyl svých dvanáct párů koní aj s kočárem, přeca ostál velkým pánem zemanem,“ jak to trefně vystihl Jiří Langer v osobně laděném nekrologu v roce 2014 v Národopisné revui.

Josef Jančář

Jan Souček s dr. Liptayovou a dr. Badalíkovou v Zubrnici, 1989, foto J. Langer, fotoarchiv VMP

LUDVÍK KUNZ – VĚDEC, ETNOGRAF, MUZIKANT...

(26. 8. 1914–20. 5. 2005)

Ludvík Kunz, štíhlý, vážný, pečlivě ustrojený muž středního věku s mírně prošedivělými vlasy a brýlemi, to byl obraz dlouholetého ředitele Etnografického ústavu Moravského zemského muzea. Jeho vystupování bylo vždy velmi uhlazené a znamenalo, že vychování v rodině i vzdělání se promítlo do celého životního postoje.

Jako ředitel etnografického oddělení byl podřízen řediteli celého muzea v šedesátých letech doc. PhDr. Janu Jelínkovi, významnému antropologovi. Domnívám se, že jejich vztahy byly korektní. Oba ve svých oborech patřili ke špičkám. Doc. Ludvík Kunz požíval velké úcty jako etnograf, znalec agrikultury, krojů, hudebních nástrojů a hudby vůbec. Jan Jelínek náležel svými znalostmi k evropsky proslulým znalcům a badatelům na poli antropologických výzkumů a byl známý jako autor četných vědeckých publikací.

Oba tyto významní mužové vědy, dvou oborů sobě tak blízkých jako etnografie a antropologie, byli obdařeni také znalost-

Ludvík Kunz v obležení novinářů při zahájení výstavy moravské keramiky v Berlíně, 1964, fotoarchiv Etnografického ústavu Moravského zemského muzea

mi jazyků, což v době jejich působení nebylo zrovna obvyklé u vedoucích pracovníků schvalovaných nebo dosazovaných stranickými orgány. Docent Kunz ovládal dokonale německý jazyk. Také jeho čeština byla brilantní, bohatá na literární obraty, jimiž nešetřil při svých přednáškách, odborných výkladech a samozřejmě ve svých studiích a článcích.

Jestliže přednášel, nešetřil slovy. Často se některým posluchačům zdálo, že přednáška trvá příliš dlouho. Většina zaujatých naslouchajících však byla obohacena o nové poznatky a o nová fakta, jimiž přednášející rozvíjel dané téma či odpovídal na položený dotaz. Ludvík Kunz si byl vědom skutečnosti, že jeho výklad může být pro uši a trpělivost některých posluchačů příliš rozsáhlý, a tak se tu a tam těmto trpělivým neformálně a vtipně omlouval, což obvykle znamenalo uvolnění napětí a úsměv přítomných v sále.

Docent Kunz se vyznačoval velkou pečlivostí a šetrností k mobiliáři Etnografického ústavu, který po rekonstrukci v šedesátých letech zářil novotou a byl skutečným palácem a perlou na Náměstí svobody. Bránil pěstování rostlin a umístění květináčů na nábytku, aby zalévání nezpůsobilo nežádoucí skvrny. K tomuto vztahu k hodnotnému vybavení vedl také svůj tým. O Ludvíku Kunzovi bylo známo, že nepatřil ke ctitelům žen, zejména těch, které vynikaly půvabem či elegancí na úkor znalostí v oboru. V jeho týmu však působily ženy vynikajících odborných kvalit, které kráčely v Kunzových šlépějích a vyznačovaly se pracovitostí a odbornými znalostmi, a jejich dílo zůstává do současných dnů nepřekonané.

Patřila k nim Eva Urbachová, jejíž orientace na lidový oděv na Brněnsku a posléze na Valašsku přinesla jak v Moravském muzeu, tak na jejím pozdějším muzejním pracovišti ve Vsetíně takové plody, jaké zůstávají čerstvé po generace. Podobně další dlouholetá pracovnice etnografické-

ho muzea, všestranně vzdělaná odbornice s hlubokými znalostmi moravských krojů PhDr. Miroslava Ludvíková. Její vědecký odkaz je vysoce ceněn a stále živý. Byla pracovně spjata s Ludvíkem Kunzem a ovlivněna jeho cílevědomou pracovitostí a snahou o povznesení oboru. I jeho další spolupracovníci, výtvarníci Lierku Boudovu je třeba připomenout. Spolu s dalšími kolegyněmi v čele s Ludvíkem Kunzem se zasloužila o postavení Etnografického ústavu Moravského muzea jako vědecké a kulturně-společenské instituce, k níž se upínal zájem odborníků etnografů, československých, především moravských i zahraničních badatelů. Vedle nich vzrůstal vztah k tomuto muzejnímu pracovišti také u významných literárních i výtvarných osobností, jakými byli básníci Mikulášek, Skácel a mnozí jiní. Přitahovaly je expozice a výstavy připravované Ludvíkem Kunzem a celá atmosféra, která v muzeu panovala. Atmosféra krásných předmětů, tedy vystavených sbírek krojů, keramiky a dalších artefaktů, atmosféra zájmu, pracovitosti, angažovanosti. Toto fluidum přitažlivosti a krásy přechází z časů Kunzových až do současnosti a je násobeno ženským půvabem týmu, který pečuje o sbírky, výstavy a kulturně-společenskou náplň Paláce šlechticů.

Věra Kovářů

K NEDOŽITÝM DEVADESÁTNINÁM ZDEŇKA MIŠURCE

(18. 10. 1925–23. 7. 2009)

Zdeněk Mišurec při výzkumu usedlosti čp. 28
v Lužné, 2. pol. 50. let 20. století, fotoarchiv
Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně

PhDr. Zdeněk Mišurec patří k osobnostem, které významným způsobem zasáhly do vývoje vydavatelské instituce tohoto sborníku. Stalo se tak v letech 1956 až 1959, kdy mu byla v Krajském muzeu v tehdejší Gottwaldově svěřena mimo jiné i péče o jeho pobočku – Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. I když jde o období z časového hlediska krátké, to, co se v jeho průběhu odehrálo, mělo a má pro vývoj Valašského muzea význam klíčový. Pracovní náplní Zdeňka Mišurce v té době nebylo nic menšího než zajištění realizace ideového projektu rozšíření muzea, jehož autorem byl pracovník tehdejšího Památkového ústavu v Brně dr. Ing. Jaroslav Fiala. Prvá verze tohoto projektu počítala s rozšířením Valašského muzea o přenesené lidové stavby v areálu městského parku. K tomuto pojetí projektu měli reálné výhrady představitelé města i muzejního spolku. Charakter parkového prostředí však neodpovídal ani odborně technickým požadavkům, které bylo potřeba vyřešit pro přenos

179

lidových staveb vybraných k záchraně tímto způsobem. Díky schopnosti Zdeňka Mišurce koordinovat třibení názorů všech zainteresovaných institucí a osobností s vysokou odbornou erudicí, respektem k názoru starších kolegů a užíváním „selského rozumu“ v kritických chvílích se podařilo vytvořit kvalitní východisko pro zpracování druhé verze projektu. Základem této verze, která určila dlouhodobý směr vývoje Valašského muzea v přírodě, bylo rozhodnutí rozšířit muzeum do prostoru jihozápadního svahu lesnaté polní tratě Stráně v bezprostředním sousedství objektu zvaného „Sušák“, který byl později rovněž získán pro muzejní účely. S touto verzí, která reflektovala i jeho progresivní přístup k ochraně památek lidové architektury, seznámil Zdeněk Mišurec s příznivým ohlasem účastníky Celostátní konference o ochraně památek lidové architektury konané v říjnu 1958 v Rožnově pod Radhoštěm.

Klíčovou roli v odborné bilanci Zdeňka Mišurce hraje období řízení střediska výzkumu Ústředí lidové umělecké výroby, zejména pak jeho téměř třicetileté působení v Ústavu pro etnografii a folkloristiku ČSAV, kde se zabýval problematikou oborové vědecko-informační činnosti a dokumentačních technik pro bibliografii, muzeologii, folkloristiku a zvykosloví. Korunou jeho bohaté činnosti editorské je bezesporu šestisvazková reedice písňové sbírky K. J. Erbena *Prostonárodní české písně a říkadla*.¹ Podstatnou měrou přispěl k rozvoji folklorismu v českých zemích v roli renomovaného člena Programové rady Mezinárodního folklorního festivalu Strážnice a Mezinárodního dudáckého festivalu ve Strakoniciích.

Připomenutí nedožitých devadesátin Zdeňka Mišurce uzavíráme bibliografickým odkazem na výběr z řady statí, v nichž je jeho životní dílo popsáno a zhodnoceno podrobněji.²

Karel Pavlišťík

POZNÁMKY

¹ ERBEN, Karel Jaromír. *Prostonárodní české písně a říkadla*. Praha: Panton, 1984–1990.

² BROUČEK, Stanislav a JEŘÁBEK, Richard. *Lidová kultura: národopisná encyklopedie Čech, Moravy a Slezska*. Vyd. 1. Praha: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Praze a Ústav evropské etnologie Filozofické fakulty Masarykovy univerzity v Brně v nakl. Mladá fronta, 2007, 1. sv., s. 167–168; PAVLIŠTÍK, Karel a PRUDKÁ, Alena. Zdeněk Mišurec osmdesátiletý. *Acta musealia Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně*. 2005, V, č. 1–2, s. 124–131; PAVLICOVÁ, Martina a UHLÍKOVÁ, Lucie. *Od folkloru k folklorismu: slovník folklorního hnutí na Moravě a ve Slezsku*. Strážnice: Ústav lidové kultury, 1997, s. 79.

PhDr. LADISLAV BUZEK

(14. 1. 1927–15. 5. 2015)

Byli jsme svědky poslední fáze profesního života Ládi Buzka ve Valašském muzeu v přírodě, milého kolegy a vzácného přítele. Svoje rodiště s jeho kulturní historií si nesl v sobě po celý život. Na Univerzitě Karlově studoval v letech 1946–1951 archeologii a dějiny umění, ale současně tři roky prohluboval svůj dokumentační zájem na tehdy založené Filmové akademii múzických umění ve třídě prof. Karla Plícky, kde působil jako tzv. pomocná vědecká síla. Vztah k filmu kultivoval po celý život s představami o etice obsahu a estetice formy. Ale po roce 1948 se dostal do politických konfliktů, a ty ho přivedly k práci novinářské, související s členstvím v tehdejší Socialistické straně. Jeho fejetony o tradicích lidové kultury ve Svobodném slovu bývaly vyhledávané. Velmi se lišily od prací jiných žurnalistů, protože Láďovo eticko-estetické krédo v nich vynikalo nad popisností a tehdy módní ideologizací tzv. lidovosti. Orientace na reportáže z oblasti lidové kultury ho přivedla k externímu studiu etnografie v Brně v letech 1964–1968, které zakončil doktorátem.

Nová orientace politického režimu po roce 1968 Láďovi ale další novinářskou činnost zakázala a on si našel zaměstnání v izolaci hradlaře u závor na železničních tratích severovýchodní Moravy. Tato informace se mezi přáteli dostala k řediteli Valašského muzea v přírodě, ing. Janu Bečákovi, který (již s vědomím, že bude muset z politických důvodů svoji funkci také opustit) na podzim roku 1971 Láďovi nabídl práci v Rožnově a přijal ho mezi nás, na etnografické oddělení muzea. Avšak ani tam s jeho pracovním postavením političtí nadřízení nesouhlasili a jenom díky Bečákově diplomatické obratnosti se nám podařilo Láďu i Petra Šuleře (ten se také pro studentskou angažovanost v roce 1968 dostal do nemilosti) uhájit.

V rožnovském muzeu se Ladislav Buzek zabýval dokumentací umělecko-historických sbírek, od roku 1972 byl vedoucím Oddělení výzkumu a sbírkových fondů, ale brzy se začaly projevovat jeho zájmy dra-

matické. Společně jsme vyjžděli nejčastěji na jižní Valašsko dokumentovat tam zvyky zimního a jarního období. Bydlel na Vsetíně a věděl, že tam jsou ještě živé. Nezapomenutelné byly naše společné zážitky z večerních obchůzek *lucek*, mikulášských průvodů, *betlémářů* a masopustních *fašankářů*. Láďa byl také vynikajícím fotografem a s organizačními obtížemi se mu podařila i filmová dokumentace. Jenže v jeho pojetí byl výsledkem až dramaticky a výtvarně komponovaný film. To se mu podařilo vytvořit jen v případě mikulášů, kde hrály prim čertovské scény. Proto také film nazval *I jděte k čertu*. Láďa Buzek spolupracoval s Jožkou Stromšíkem při pořádání rožnovského festivalu Etno-film provázeném řadou seminářů.

Vánoční hru jsem znal z Oravy a věděl, že její hlavní širitelé – františkáni – působili i v Brumově (z kláštera v Pruském), a proto jsme se tam s Láďou vypravili za-

znamenat ji na jeho magnetofon, tehdy kvalitnější, než byl muzejní. Text Vánoční hry tam v 50. letech dokumentoval Oldřich Sirovátka z brněnského ústavu ČSAV. Její předvádění v Dřevěném městečku měli tradičně na starosti hasiči. Hra byla identická s oravskou na rozdíl od Vánoční hry známé z Frenštátska. Brumovští hasiči ji hráli s velkou emotivní angažovaností a drama účinně vylehčoval dlouhý hubený chlap s tenkým, vysoko položeným hlasem hrající anděla. Láďa začal působit i v letních programech tehdejšího muzejního festivalu nazvaného *Valašský rok*. Obchůzkové skupiny z jižního Valašska se zvaly na rožnovské sváteční programy. Součástí jarmarků se staly jarmareční písně zpívané na pódiu, které předváděl se zpěvačkami Jarkou Štruncovou, s manželkou a dcerou Slávka Štíky (ředitele muzea), s Irenou Děckou a Vlastou Křeménkovou v dobových oděvech. Namaloval jsem jim plakáty s obrázky k jednotlivým

Ladislav Buzek a ženský sbor Polajka představují kramářské písně na programu Valašského muzea Starodávny jarmark, 1978, foto B. Příkryl, fotoarchiv VMP

písniím, aby se jejich vystoupení přiblížilo známým předlohám. Láďa také nacvičil s pracovníky národopisného odboru hru o sv. Dorotě, která se předváděla na různých místech areálu včetně Vaškovy hospody. Všichni jsme to silně prožívali, protože do textů Láďa vložil prvky z našeho vlastního života. Velmi zajímavou historickou rekonstrukcí jarmarků se stalo i *Bio ilusion*. Byly to atrakce přitahující návštěvníky, ale zdůrazňuji, že byly svědomitě připravovány s vědeckou poctivostí. Láďa neměl rád zveřejňování odborných studií nedostatečně podložených dobře analyzovanými prameny. Proto přistupoval k formulování vědeckých soudů se značnou zdrženlivostí až neochotou. Úcta ke zkoumanému materiálu ho vedla k náročné preciznosti formulací.

Bibliografie Buzkových vědeckých prací není rozsáhlá. Přispíval do časopisu *Umění a řemesla* 1987 a do sborníků: *Výroční obyčej*, Brno 1982; *Svatební obřad. Současný stav a proměny*, Brno 1983. Novinářská praxe ho vedla také k podílu na tvorbě tištěných průvodců Valašským muzeem a některých textů i fotografií v publikaci Valašské muzeum. *Oživené chalupy a lidé*. Ostrava 1975. Zimní obchůzky na jižním Valašsku zpracoval ve sborníku *Moravsko-slovenské vztahy v lidové kultuře*. Ostrava 1974.

Pro Láďu bylo každodenní dojíždění ze Vsetína dost náročné a v průběhu let se zhoršujícím se zdravotním stavem také fyzicky namáhavé. Pro zdravotní potíže odešel do důchodu hned po dosáhnutí věkového limitu v roce 1987. Potom se Láďův život změnil. Žil ve vzácné péči své rodiny a do Rožnova přijížděl jen za přáteli a někdy i podívat se na muzejní programy. Zřídka jsme ho navštěvovali i my, ale to vedlo jen ke vzpomínání na příjemné chvíle a jiné společné zážitky. Jeho rodina a vsetínští přátelé jistě účinně napomohli, aby se dožil 88 let.

Jiří Langer

VÝBĚROVÁ BIBLIOGRAFIE PRACÍ
LADISLAVA BUZKA

Sestavil Petr Lidák

SAMOSTATNÉ PUBLIKACE

Valašská dědina. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1974. 31 s.

Valašské muzeum v přírodě: Oživené chalupy a lidé. Ostrava: Profil, 1975. [nepag.]. (s Jaroslavem Štikou a Jiřím Langrem).

STUDIE A ČLÁNKY

Kulturně historické pozadí mikulášských obchůzek na Moravském Valašsku. In: *Moravsko-slovenské vztahy v lidové kultuře*. Ostrava: Profil, 1974, s. 155–172.

Muzeum v přírodě – skanzen – v našich podmínkách. In: *Muzeum a současnost*. Roztoky: Středočeské muzeum, 1977, s. 135–147, obr. 165–174. (s Vlastou Ondrušovou).

Faktor zvaný člověk v muzeu v přírodě. In: *Rožnovská konference. Místo a poslání muzeí v přírodě v socialistické kultuře 14.–16. 10. 1978*. Valašské muzeum v přírodě. Ostrava: Krajské kulturní středisko, 1979, s. 84–87.

Etnografie – film – etnofilm. In: *Etnofilm Rožnov 1981. III. soutěžní přehlídka amatérských národopisných filmů*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1981, s. 3–5.

Střetnutí autenticity a inovace v předvánočních obchůzkách na moravsko-slovenském pomezí. In: FROLEC, Václav (ed.). *Výroční obyčej. Současný stav a proměny*. Brno: Blok, 1982, s. 256–271.

Archaizující a transcendentální motivy ve svatbách na jižním Valašsku. In: *Svatební obřad, současné stavy a projevy*. Brno: Blok, 1983, s. 220–225

Zvyky, obyčej a obřady jako vyznání života. In: *Valašský rok 1985. Programový sborník a informace*. Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě, 1985, [nepag.].

Mikulášské a masopustní obchůzky na Valašsku. *Umění a řemesla*. 1987, č. 1, s. 47–50.

Devadesátiny prof. Karla Langra. *Region Valašsko*. č. 28 (10. 11. 1993), s. 5.

Metafyzika jako předpoklad kultu. In: *Kult a životy: Sborník příspěvků z konference karpatologické komise pro lidové obyčej MKKK konané ve Vsetíně v roce 1999*. Uherské Hradiště: Slovákcké muzeum v Uherském Hradišti, 1999, s. 35–38.

RUKOPISY ULOŽENÉ NA ODDĚLENÍ DOKUMENTACE VMP

Bývalá dřevěná škola v Dolní Lomné čp. 91. Národopisná zpráva. 1975. Inv. č. R 36.

Rekonstrukce milíře a pálení dřevěného uhlí ve VMP v roce 1975. Dokumentace a studie. 1975. Inv. č. R 94.

O svaté panně Barboře. Obchůzková divadelní hra. [nedat.]. Inv. č. R 280.

Anton Bellengardo, lupič saracénský. Loutková hra o čtyřech jednáních. [nedat.]. Inv. č. R 281.

Valašské Vánoce. [nedat.]. Inv. č. R 322.

ŘEZBÁŘ A MISTR TESAŘ LIDOVÝCH STAVEB MICHAL ŽITNÍK

(12. 2. 1915–1. 12. 1990)

Mohutný topolový kmen s reliéfní řezbou života na Valašsku nazvaný Píseň o rodném kraji vytvořenou Michalem Žitníkem na přelomu 60. a 70. let 20. století, foto B. Přikryl, fotoarchiv VMP

*Nárys sem provést dřátem. První práce byla v jedné třetině od spodu, co sem do-
stát bez lešení. U samého spodku je, jak
po těžké dřině sa valašský lud uměl poba-
vit, zatančit si točený: sú tam tré muziganti
na husle, na písčalu a na basu, staří sedá
při pivě, dvá mladí sa tam kúsek daléj v háji
namlúvajú. Mezi stromy je koryto, pocestný
pije vodu, na horách vzácnú. Gazda z pa-
seky přišel do nížiny, našel pěknú studňu,
chtěl by si ju vyrvať ze země a donést k svéj
chalupě. Z hrče na stromě vylézá zmija,
tych bývalo na horách dost. Dostával sem
sa vyšej, pase tam ogar se psem ovce,
ešče vyšej je salaš, sú tam ovce v oboře,
ukázka dójení, stříhání oveček, valach nese
ztracené jahňa ke kolibě. Na druhéj stra-
ně teše tesař dřevo, strúže šindelý, srnky
sú tam, ogaři pasú krávy, jeden leží doľu
břuchem a pije ze studánky vodu, dru-
hý spí. Na poli hospodář kosí zboží, žena
odbírá, kolebač s malým děckem majú při
sobě. Na druhéj straně je koliba, bača sedí
a míše vařachů sýr ve škopku. Kúsek dál
na mýtině sú zbojníci, spravdivý Ondráš
a zrádný Juráš. Chlapi dělajú šindel, sú
tam dva páry dřevařů: jední stínajú, druzí
sedá u svačiny při ohni. Od nich ide my-
slivec se psem, v jamě klečí pytlák a míří
na srnca. Potom sem sa dostál navrch
do konárůch, tam bylo práce nájvēc. Spěš
bývaly na Valašsku samé hory, znázorňu-
je to les smrkový a bučník a v nich moc
zvěře: medvěd, divočák, jeleň, laň, vlk, liš-
ka, jezevec, je tam hlava sovy. Při kapličce
je matka s děckem. Navrchu je kamenný
kříž na památku neščestí – v hoře připadl
strom člověka...¹*

Na přelomu let 1969 a 1970 přivezli do Va-
lašského muzea v přírodě v Rožnově pod
Radhoštěm místní tesaři asi 150 let sta-
rý topol, vysoký 6,8m, o průměru 1,25m
a s obvodem u kořenů 3,1m. Když byl
za necelý rok a půl, na počátku května
1971, ve vstupních prostorách muzej-
ního areálu Dřevěné městečko vztyčen
už jako monumentální řezbovaný reliéfní
sloup Píseň o rodném kraji, náležel jeho
autor, vyučený stolař a řezbář-samouk
Michal Žitník, k mistrům svého oboru.

Prostřednictvím čtyřiceti lidských postav a dalších doprovodných zobrazení vystupujících z masivního kmene zachytil každodenní život na Valašsku, což jeho práci přisoudilo častý přídomek Strom valašského života. Žitník tehdy odmítl využít návrhů profesionálních výtvarníků a během 86 dnů, v průběhu 900 hodin, *deň ze dřeva* svým pohledem nezapomenutelně ztvárnil svou vizi svébytné kultury valašských horalů.

Od narození tohoto vynikajícího lidového řezbáře, neopomenouce jeho kvality stolařské a tesařské, jsme si 12. 2. 2015 připomněli sto let. Michal Žitník se narodil ve Velkých Karlovicích-Miloňově do pasekářské rodiny Michala Žitníka st. a Rozálie, rozené Plánkové. Z devíti sourozenců se dospělého věku dožili pouze čtyři, Michal jako jediný chlapec spolu s třemi sestrami. Už od dětství byl vychováván k práci na horském *gruntě*, proto po absolvování obecné školy po dvě sezóny navštěvoval kurzy zimní hospodářské školy v Rožnově

pod Radhoštěm. Láska ke dřevu ho přivedla do stolařské dílny k jeho strýci, kde se v opracovávání tohoto tvárného materiálu zdokonalil. V šestnácti letech se naučil dřevo otesávat, v osmnácti už pracoval na stavbách dřevěnic. Vedle tesařského řemesla *v hůře aj na chalupě* si dokázal poradit i se zednickými pracemi při budování pecí a komínů, uměl vykopat studnu; ze dřeva dovedl vyrobit vše, co hospodářství potřebovalo – od nádobí a náradí přes nábytek až po povozy a sáně.

V roce 1939 se oženil s Marií Zbrankovou a přestěhoval se na Soláň, kde hospodářil až do roku 1960. Tehdy své pozemky a dobytek předal do JZD Velké Karlovic. V rámci družstevní přidružené výroby krátce vyráběl šindel. Dále pak pracoval na stavbách solaneckých dřevěnic a spolu s Ludvíkem Holčákem z Velkých Karlovic pokrýval šindelem památkově chráněné objekty – Štramberskou trubu, hrad Buchlov aj. Svě zkušenosti zúročil také ve Valašském muzeu v přírodě, kde

Michal Žitník při rekonstrukci klátových úlů v Dřevěném městečku, 1966, foto V. Bulawová, fotoarchiv VMP

se v letech 1963–1975 významně podílel na realizaci 25 staveb; od 19. 6. 1964 jako mistr v oboru lidových staveb. Připomeňme si zde alespoň první z jeho muzejních stavebních počinů, a to rozebrání a převoz souboru dřevěných obytných a hospodářských staveb z tzv. Mališovy kuly v Lužné čp. 28, včetně jejich postavení v areálu Valašská dědina.

Jak již bylo řečeno v úvodu, dřevo jako materiál inspirovalo Žitníka i v oblasti umělecké tvorby. Vytvářel dřevorezby, převážně figurální plastiky a deskové reliéfy. Pracoval také se samorosty. Jeho práce je snadno rozpoznatelná svým jednoduchým tvaroslovím; použitím techniky tzv. řezu napříč vycházel z místní tradice lidového řezbářství. K figurální tvorbě využíval převážně tvárného měkkého lipového masivu, který ponechával v přirozeném stavu bez další povrchové úpravy, reliéfní řezbu prováděl v javoru, topolu, bříze, osice i dubu. Neutuchající inspirací se mu stal rodný kraj se zemitými horami a valašskými pastevcí, s vlastním odžitím a procítěným osudem, ale i s životními příběhy sousedů. 30. 9. 1969 ho komise pro posuzování odborné způsobilosti pracovníků lidové umělecké výroby v Praze prověřila na mistra v oboru valašská lidová plastika. Dnes jsou jeho práce zastoupeny ve sbírkách Karlovského muzea ve Velkých Karlovicích, Muzea regionu Valašsko ve Vsetíně, Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně a Galerie výtvarného umění v Litoměřicích, ve sbírkách soukromých i v zahraničí. Žitníkovy deskové reliéfy náleží taktéž k pýchám několika místních společenských sálů a pohostinských zařízení. Veřejnosti budou nejspíše dostupné dřevěné rozcestníky turistických tras v Beskydech, zhotovené podle návrhů malíře Jana Kobzáně. Valašské muzeum disponuje souborem 40 figurálních plastik a reliéfů zachycujících běžné výjevy z rodného a společenského života (milenci, matka s děckem, muž s chlapcem a se psem, v hospodě, muž se džbánem, tančící pár, basista, klarinetista, harmonikář aj.), pracovní motivy (šindelář, selka s ošátkou, setí, žnečka, kopačka s motykou, na sa-

laši, bača dojí ovci, valach s ovci, valach s geletou, na pastvě, chlapec s jehnětem, žena s jehnětem, dojička, dojička s krávou aj.), nescházejí betlémové postavy, přírodní a krajinné scenérie.

K vybudování této kolekce a popularizaci Žitníkovy práce obecně přispěl významným dílem Jan Rudolf Bečák, který působil v rožnovském muzeu od poloviny 60. let 20. století na místě ředitele. Ač byl vystudovaný zemědělský inženýr, zajímal se o výtvarné umění a jako nadšený sběratel se nebál oslovit ani neškolené tvůrce. Ve spolupráci s fundovanými odborníky rozšířil záběr muzejní práce a obohatil ji o nové formy, mimo jiné zde inicioval vznik čestného hřbitova Valašského Slavína, pro nějž zadal realizaci několika náhrobků významných regionálních osobností také Žitníkovi. Jeho autorská funerální plastika tak dnes zdobí hroby vlastivědných pracovníků Miloše Kulišťáka a Jaroslava Žíly Lipjana, nalezneme ji též nad místem posledního odpočinku jeho přítele a solaneckého souseda, akademického malíře Františka Podešvy.

Jana Tichá

POZNÁMKY

¹ Viz OREL, Jaroslav. Michal Žitník: Profil valašského lidového řezbáře z Velkých Karlovic-Soláně. *Národopisné aktuality*. 1983, roč. 20, č. 4, s. 258.

LITERATURA

JERÁBEK, Richard. *Plastika lidových tvůrců*. Praha: Odeon, 1981. 71, [1] s. Soudobé české umění.

OREL, Jaroslav. Michal Žitník: Profil valašského lidového řezbáře z Velkých Karlovic-Soláně. *Národopisné aktuality*. 1983, roč. 20, č. 4, s. 255–260.

PAMĚTNÍCI

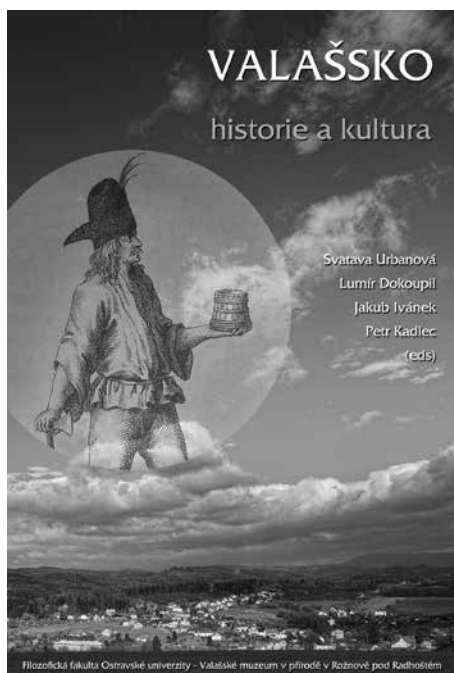
Rozhovor s Oldřichem Žitníkem, synem Michala Žitníka, Rožnov pod Radhoštěm, 20. 10. 2015.

VALAŠSKO. HISTORIE A KULTURA

Zpráva o užitečné knize, aneb S křížkem po funuse

URBANOVÁ, Svatava, DOKOUPIL, Lumír,
IVÁNEK, Jakub a KADLEC, Petr, eds.

Valašsko: historie a kultura. Vyd. 1. Ostrava:
Filozofická fakulta Ostravské univerzity
v Ostravě (Centrum pro hospodářské a sociální
dějiny a Ústav pro regionální studia) – Valašské
muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm,
2014, 591 s. ISBN 978-80-7464-499-3.

Obsáhlou, recenzovanou publikaci vydala Ostravská univerzita (Centrum pro hospodářské dějiny a Ústav pro regionální studia) s Valašským muzeem v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Editoři rozvrhli čtyřicet pět studií a statí do následujících obsahových bloků s názvy: Etnografické rozhledy, Historické sondy, Jazykovědné analýzy, Literárněvědné reflexe, Architektura na Valašsku a Valašská krajina. Připojeny jsou: obrazová příloha, Resumé české a anglické (Wallachia – History and Culture), Seznam autorů, Rejstřík jmenný, Rejstřík místní a Seznam zkratk.

Bloku Etnografické rozhledy dominují příspěvky Miroslava Války (Valašsko a jeho lidová kultura v národopisné publicistice a odborné literatuře) a Jiřího Langer (Geneze metodiky historiků a etnografů, potřeby vědeckých výstupů bádání na Valašsku v posledním půlstoletí).

Na důležitý a tematicky bohatý zdroj informací pro etnografické studium, které obsahují kronikářské záznamy a nejrozmantější memoráty, upozorňuje svou statí Barbora Machová (Valašsko a jeho lid na přelomu 19. a 20. století očima venkovského učitele. Školní kroniky jako etnologický pramen.). V mnoha směrech inspirativní je příspěvek Jany Pospíšilové Regionální a národní identita ve vyprávěných příbězích z Nedašovského Závří.

Pro charakteristiku širokého a zdravě ne-traditionalistického tematického záběru bloku historických sond postačí citace několika názvů namátkou vybraných z mnoha statí: Valašské právo jako základ valašské kolonizace – komparace s valašským právem na Balkáně (Miloš Lukovič), Portáši – valašské, či národní vojsko? (Daniel Drápala), Valašská emigrace do Texasu (Lukáš Perutka), Specifika trampingu na Valašsku (Karel Altman). O tematickém rozpětí obsahu bloku Jazykovědné analýzy podají svědectví dva vybrané texty: Nářeční slovník Jihozápadního Vsetínska (Hana Golášová) a Zachování valašského nářečí v literárních textech Jana Suré-

ho (Irena Bogoczová). Blok Architektura na Valašsku rovněž představuje jak tradiční témata s novými pohledy, tak témata nová. Jako svým způsobem vyvrcholení ideového apelu celé publikace lze vnímat texty shrnuté v blocích s názvy Valašská krajina a Literární reflexe.

Lze soudit, že výsledky „nového bilancování a reflektování problémů a témat spojených s dosavadním výzkumem o valašském regionu“, které publikace přináší, vytyčují směr, jímž se bude ubírat další bádání, jehož brzkým vyvrcholením by mohla být tolik potřebná moderně koncipovaná etnografická monografie s názvem „Valašsko“.

P. S.

190

Zprávu o této knize jsem psal velice rád. Radost mně ale zkalilo sdělení, že kniha je již, díky nepochopitelně nízkému nákladu (300 výtisků), beznadějně rozebraná. Věřím, že radost nezkalenou brzy vyvolá zpráva o uskutečněném dotisku, který umožní, abych měl publikaci ve své knihovně.

Karel Pavlišťík

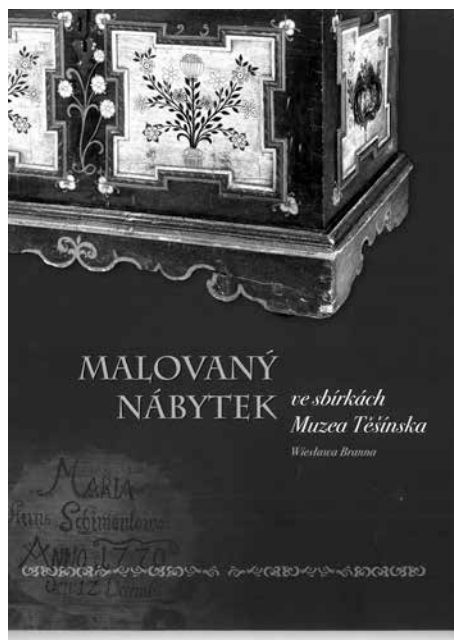
MALOVANÝ NÁBYTEK VE SBÍRKÁCH MUZEA TĚŠÍNSKA

BRANNA, Wiesława.

Malovaný nábytek ve sbírkách muzea Těšínska.

Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2014, 112 s.

ISBN 978-80-86696-38-6.

Muzeum Těšínska v Českém Těšíně vydalo v roce 2014 po výtvarné i grafické stránce velmi zdařilý katalog s názvem *Malovaný nábytek ve sbírkách muzea Těšínska*. Jeho autorka, Mgr. Wiesława Branna, odborná pracovnice muzea, tím umožnila zájemcům z řad odborné i laické veřejnosti nahlédnout do bohaté kolekce malbou zdobeného nábytku z venkovského prostředí, která čítá 174 dokladů a patří v etnografických sbírkách těšínského muzea k tomu nejceněnějšímu.

V několika přehledně řazených kapitolách uvádějících obrazový katalog sbírek autorka shrnula své poznatky získané dlouholetým studiem této jedinečné kolekce, dokumentující jak stolařské řemeslo, tak především vývoj malby na Těšínsku od 18. století až po první třetinu 20. věku.

V úvodní kapitole *Nábytek v prostředí lidové kultury* pojednává o funkci jednotlivých kusů lidového inventáře v obydlích a o proměnách interiéru v důsledku sociálního a ekonomického vývoje venkova.

Následuje část věnovaná vývoji a budování sbírek malovaného nábytku v těšínském muzeu, jejíž základ položil učitel Ladislav Báča po 2. světové válce. Organizoval záchranné terénní sběry a jemu se mimo jiné podařilo získat ojedinělou truhlu s vrocením 1700, která patří k nejstarším datovaným dokladům polychromovaného nábytku na celém našem území. V současnosti je nejpočetnější soubor malovaných truhel, čítá 152 kusů. Dále sbírka obsahuje čtyři koutní skříňky, 14 šatních skříní, postel, kolébku, polici na nádobí a truhličku na cennosti. Díky svému objemu a náročným depozitárním podmínkám prošla kolekce několikrát stěhováním do vhodnějších úložných prostor. Výběr z toho nejceněnějšího se dočkal představení veřejnosti teprve v roce 2000 ve výstavní síni Muzea Těšínska v Karvině-Fryštátě na výstavě s názvem *Lidový malovaný nábytek na Těšínsku*.

Třetí kapitola pojednává o nápisích a dalších textech, které na nábytku najdeme. Častěji než v jiných regionech, např. Valašsku, je většina kusů opatřena datací a nápisem ANNO, či ROKU i se jmény majitelů nebo výrobců.

Teprve za touto částí, poněkud nelogicky je zařazena kapitola popisující tvar, konstrukci a výzdobu truhel. Domnívám se, že nelze jednoznačně tvrdit, že truhla svým tvarem a funkcí navazuje na valašské súsy, jak zde uvádí autorka. Tento vývojově starší druh nábytku se vyskytuje nejen na Valašsku, ale i v jiných regionech a odlišuje se především užitím sloupkové konstrukce, na rozdíl od truhel, které jsou spojeny stolařsky na ozub.

V závěru je připojena tabulka s přehledem lokalit, soupis literatury, české a anglické resumé.

Poutavě graficky vypravenou publikaci lze hodnotit i přes drobné obsahové nedostatky jako velmi přínosné dílo, využitelné pro další badatelskou práci zaměřenou na problematiku malovaného nábytku.

Petr Lidák

192

Další oddíl s názvem Charakteristika dekorování nábytku malbou seznamuje čtenáře s vývojem ornamentální výzdoby na nábytku od 17. století, ovlivněné renesančními, barokními a rokokovými vzory. W. Branna poukazuje na krajové odlišnosti v rozdělení čelní plochy truhel i skříní. Krátce se zabývá i technikou provedení – od malby z volné ruky přes používání šablon, jež je pro Těšínsko velmi typické, až po fládrování, běžné od poslední třetiny 19. století. Je škoda, že se alespoň krátce nevěnovala dokumentaci stolařských dílen, o nichž se stručně zmiňuje i dostupná literatura. V závěru konstatuje, že zjišťování původu jednotlivých malovaných truhel je mimořádně obtížné, vzhledem k tomu, že truhla bývala součástí svatebního věna a lokalita vzniku nemusí tedy korespondovat s místem nálezů.

Katalogová část s barevným obrazovým doprovodem je logicky a přehledně rozdělena na skupinu malovaných truhel a dalšího malbou zdobeného nábytku. Záznam u každého předmětu obsahuje všechny základní údaje, které u jeho popisu očekáváme (inventární číslo, rozměry, lokalitu a datování). Chronologické řazení dokladů od nejstarších po nejmladší kusy přesvědčivě dokládá vývojové tendence malby na venkovském mobiliáři Těšínska.

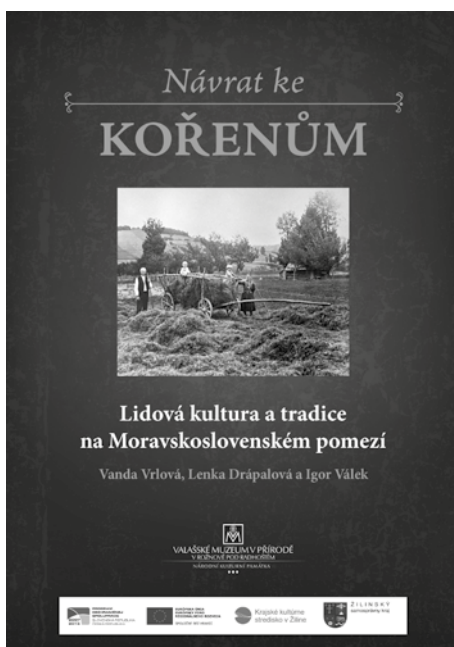

NÁVRAT KE KOŘENŮM

Lidová kultura a tradice na Moravskoslovenském pomezí

VRLOVÁ, Vanda, DRÁPALOVÁ, Lenka a VÁLEK, Igor. *Návrat ke kořenům. Lidová kultura a tradice na Moravskoslovenském pomezí.*

Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, 2015, 204 s. ISBN 978-80-87210-49-9.

V souvislosti s projekty přeshraniční spolupráce Slovenská republika – Česká republika se v poslední době objevila řada nových publikací. Výstupem projektu *Keď ruky rozprávajú*, na němž spolupracovalo Krajské kultúrne stredisko v Žiline s Valašským muzeem v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, je kniha nazvaná *Návrat ke kořenům*. Lidová kultura a tradice na Moravskoslovenském pomezí autorského týmu Vanda Vrlová a Lenka Drápalová za českou stranu a Igor Válek za stranu slovenskou.

Jak napovídá sám podtitul, věnuje se tato publikace lidové kultuře, konkrétně výročním zvykům, lidovému oděvu a tradiční stravě na území moravského Valašska a Pováží.

První a nejrozsáhlejší kapitola (zaujímající více než polovinu celé publikace) nazvaná *Výroční zvyky a tradice na Valašsku* pochází z pera Vandy Vrlové, bývalé dlouholeté pracovnice Valašského muzea v přírodě. Sled jednotlivých podkapitol je volen dle církevního kalendáře jako koloběh nejvýznamnějších výročních zvyků: *Od Adventu do Tří králů; Masopust – končiny, ostatky; Od Velikonoc po Letnice; Léto – čas poutí, dožatá; Podzim – doba sklizně.*

Ač tomu názvy jednotlivých subkapitol příliš nenasvědčují, nedozvíme se tu pouze o výročních zvycích. Autorka totiž do jednotlivých zvykoslovných období zapojila i další témata (někdy ovšem na úkor zvyků samotných). A tak se kromě adventních a vánočních obyčejů obeznámíme např. i s pečením chleba. V části o masopustu se o tomto na Valašsku dosud živém zvyku dozvíme jen minimum, zato jsou zde detailně popisovány jevy s tímto obdobím bezprostředně spjaté – zabíjačky či svatby. Vedle předvelikonočních a velikonočních zvyků, májů, slavení Božího těla, svatodušních svátků a s nimi spojeným prvním výhonem dobytka na pastvu se navíc seznámíme s léčivými rostlinami či historií a pěstováním brambor a pohanky nebo se způsoby praní prádla v minulosti.

Letní svátky jsou tu zastoupeny těmi svatojánskými, dále poutěmi (k P. Marii Zašovské, cyrilometodějskou poutí na Radhošť, anenskou v rožnovském skanzenu, hostýnskou či poutí do slovenské Turzovky) a dožínkami. Mimo to je tu nemalý prostor věnován též pracím spojeným s létem – např. sběru lesního ovoce a hub či zpracování okurek. Závěrečná část o podzimu se kromě zmínek o hodech a svátku Všech svatých téměř výhradně týká zemědělských prací – sklizně řepy, brambor, zelí, ovoce či jalovčinek a jejich dalšímu zpracování – sušení ovoce, výrobě povidel nebo nakládání zelí.

Kromě nadměrného množství receptů je kapitola Vandy Vrlové naopak vhodně doplněna bohatou fotodokumentací, ať už v podobě dobových snímků, nebo fotografií zachycujících popisované jevy při jejich rekonstrukci v rožnovském skanzenu.

Tato část knihy je velice čtivá, pro velkou rozmanitost témat, která jsou tu zpracována, by jí však prospělo přehlednější členění.

Z odborného hlediska by se dala vytknout jen nevyváženost v popisech jednotlivých zvyků (zúžení často jen na oblast Rožnovska, absence některých jejich projevů – např. specifických mikulášských obchůzek na Hornolidečsku, hodového vodění berana na Vsetínsku apod.) či některá diskutabilní tvrzení, např. že adventem začíná doba vánoční (ta dle liturgického kalendáře začíná prvními nešporami slavnosti Narození Páně 24. prosince) či že Milotice n. Bečvou jsou valašskou dědinou (pouze někteří autoři řadí tuto ves do přechodové oblasti, většina až za hranice Valašska).

Na druhou stranu je nutné ocenit jednak široký tematický záběr, který autorka, ač neetnografka, zpracovala, jednak využití jejích vlastních vzpomínek i vzpomínek svých předků či záznamy z terénních výzkumů.

Druhá kapitola knihy pojmenovaná *Oděv Valachů* je nepoměrně kratší a stručnější než předchozí. Její autorkou je etnografka a kurátorka sbírky textilu rožnovského skanzenu Lenka Drápalová, která se zde zabývá podobou, proměnami a způsoby odívání obyvatel moravského Valašska. V úvodní části seznamuje čtenáře s prameny k poznání podoby lidového oděvu v minulosti a s faktory, jež ovlivňovaly vzhled ošacení i jeho druhové složení. Kapitulu pak zakončuje popisem ženského a mužského oděvu, přičemž postupuje dle jeho jednotlivých součástí, u nichž uvádí jejich vývojové a druhové složení, materiál, barevnost i způsob nošení či oblékání (chybí ale zmínky o tom, ve které části regionu se ta která součástka nosila či pro kterou oblast byla charakteristická).

Slovní popisy konkrétních oděvních součástí jsou náležitě dokresleny poměrně bohatou obrazovou přílohou (škoda jen, že fotografie jednotlivých typů oděvu nejsou do textu začleněny tam, kde se o nich píše).

Následující tři kapitoly publikace, jejichž autorem je slovenský kulturní publicista a redaktor Igor Válek, seznamují s lidovou kulturou na slovenské straně hranice.

Kapitola pojmenovaná *Od bieleho adventu k spomienkovým dňom... Pohľady na zvykoslovie na Pováží počas roka* je rozdělena podle výročního zvykoslovného cyklu na kratší kapitoly: *Od adventu do Troch kráľov; Fašiangy aj bály...; Veľká noc – zmŕtvýchvstanie i oblivačka; Dobrodružstvo pri obžinkoch a Spomienkové dni jesene*. Dozvíme se tu nejen o způsobu slavení jednotlivých výročních zvyků a svátků na Pováží od adventu až po sv. Kateřinu, ale na rozdíl od kapitoly o zvykosloví na české straně hranice též o kořenech jednotlivých zvyků. Rozsahovou a obsahovou vyváženost naruší snad jen nadměrně obsáhlý popis slovenského pohyblivého betléma nebo historie a text slovenské podoby vánoční písně Tichá noc.

V následujícím oddílu nazvaném *Od běžných jedál až po babkine recepty* s podtitulem *Pohlády na tradičnú ľudovú stravu na Pováží* nás autor informuje o tradičním složení tamější stravy, seznamuje s převládajícími surovinami a způsoby přípravy jídel i s pokrmy spojenými s různými obřady a svátky. To vše je ještě doplněno několika tradičními recepty.

Poslední kapitola *Od ľanu na roli k vreckovke na saku* s podnázvem *Pohlády na ľudový odev na Pováží* pojednává o vývoji a způsobu lidového odívání. Autor začíná nástinem hlavních příčin, které měly vliv na proměny v odívání venkovského obyvatelstva, následně pokračuje popisem všedních i svátečních krojových součástí lidového oděvu žen a mužů na Pováží.

Kapitoly slovenského spoluautora se vyznačují obsahovou vyvážeností a čtivostí, chybí jim jen pestřejší obrazová příloha.

Celkově lze tuto graficky zdařilou brožovanou publikaci hodnotit pozitivně, zasloužila by si však důslednější jazykovou korekturu, neboť se v ní objevuje sice nemnoho, zato však viditelných gramatických chyb – např. v podnázvu celé publikace (velké písmeno ve slově moravsko-slovenském), jednak v názvech podkapitol (velká písmena ve slovech advent a letnice), neuškodilo by ani přehlednější členění z hlediska obsahového.

Knihu *Návrat ke kořenům* zpracovanou čtivou populární formou lze doporučit všem čtenářům z řad široké veřejnosti, kteří by se chtěli dozvědět o tradicích spojených s výročními zvyky, odíváním a stravováním na Valašsku a Pováží či jen zavzpomínat na časy (ne)dávno minulé v těchto dvou sousedících regionech na moravsko-slovenském pomezí.

Milada Fohlerová

DO SBORNÍKU MUSEUM VIVUM PŘISPĚLI

PhDr. Karel Bogar, Galerie Domov (Janáčkova 1245, 739 11 Frýdlant nad Ostravicí)

Mgr. Marie Brandstettrůvá, Rožnov pod Radhoštěm (Bučiska 542, 756 61 Rožnov pod Radhoštěm)

Mgr. Radek Bryol, Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm (Palackého 147, 756 61 Rožnov pod Radhoštěm)

Mgr. Lenka Drápalová, Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm (Palackého 147, 756 61 Rožnov pod Radhoštěm)

Mgr. Milada Fohlerová, Muzeum regionu Valašsko (Horní náměstí 2, 755 01 Vsetín)

Mgr. Jozef Fundák – Mgr. Katarína Očková – PhDr. Marianna Janoštinová, Únia múzeí v prírode – odborná komisia Zväzu múzeí na Slovensku pre múzeá v prírode (ump.zms@gmail.com)

Ing. Milan Gesierich – Olga Holišová, Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm (Palackého 147, 756 61 Rožnov pod Radhoštěm)

Mgr. Emílie Haroková, Rožnov pod Radhoštěm (5. května 1536, 756 61 Rožnov pod Radhoštěm)

Mgr. Markéta Hnilicová, Muzeum Kroměřížska, Rymice – lidové stavby (Velké náměstí 38, 767 11 Kroměříž)

Michal Chumchal, Rožnov pod Radhoštěm (1. máje 1162, 756 61 Rožnov pod Radhoštěm)

Bc. Jiří Kmošek – Mgr. Zuzana Křenková – Ing. arch. Vojtěch Kmošek – Mgr. Vladislava Říhová, Ph.D., Institut lidového kulturního dědictví, z.s. (Toulouvcovo náměstí 151, 570 01 Litomyšl)

PhDr. Josef Jančář, CSc., Uherské Hradiště (28. října 986, 686 01 Uherské Hradiště)

Mgr. Kristýna Jasná (Pončíková), Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm (Palackého 147, 756 61 Rožnov pod Radhoštěm)

Mgr. Václav Kolařík – David Merta – Mgr. Marek Peška, Archaia Brno o.p.s. (Bezručova 15/78, 602 00 Brno)

PhDr. Věra Kovářů, Brno (Charbulova 24, 618 00 Brno)

PhDr. Jiří Langer, CSc., Rožnov pod Radhoštěm (5. května 1551, 756 61 Rožnov pod Radhoštěm)

Mgr. Petr Lidák, Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm (Palackého 147, 756 61 Rožnov pod Radhoštěm)

PhDr. Karel Pavlišťík, CSc., Zlín (Věžové domy 874, 760 01 Zlín)

Mgr. Eva Románková, Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm (Palackého 147, 756 61 Rožnov pod Radhoštěm)

Mgr. Jana Tichá, Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm (Palackého 147, 756 61 Rožnov pod Radhoštěm)

Mgr. Jiřina Veselská, Frýdek-Místek (Na Veselém 781, 738 01 Frýdek-Místek)

MUSEUM VIVUM

BIBLIOGRAFIE SBORNÍKU MUSEUM VIVUM 2005–2015

Jiřina Veselská

PŘEHLED VYDANÝCH ROČNÍKŮ 2005–2015

Museum vivum I

Sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

1, 2005

Odpovědný redaktor: Ing. Vítězslav Koukal, CSc.
Výkonní redaktori: PhDr. Sylva Dvořáčková
a Mgr. Daniel Drápala, PhD.
158 stran, fotografie v textu

Museum vivum II

Acta Musaeorum agriculturae

Sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

2, 2006

Odpovědný redaktor: Ing. Vítězslav Koukal, CSc.
Výkonní redaktor: Mgr. Daniel Drápala, PhD.
Redaktor Acta Musaeorum agriculturae:
Mgr. Radoslav Vlk, PhD.
303 stran, fotografie v textu

Museum vivum III–IV

Sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

3–4, 2007–2008

Odpovědný redaktor: Ing. Vítězslav Koukal, CSc.
Výkonní redaktori: Mgr. Radoslav Vlk, PhD.
112 stran, fotografie v textu

Museum vivum V

Sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

Materiály – Budování nových expozic a výstav v muzeích

5, 2009

Odpovědný redaktor: Ing. Vítězslav Koukal, CSc.
Výkonní redaktor: Mgr. Jana Tichá
170 stran, fotografie v textu

Museum vivum VI

Sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

6, 2010

Odpovědný redaktor Ing. Vítězslav Koukal, CSc.
Výkonní redaktor: Mgr. Jana Tichá
176 stran, fotografie v textu

Museum vivum VII–VIII

Sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

7–8, 2011–2012

Odpovědný redaktor Ing. Bc. Jindřich Ondruš
Výkonní redaktor: Mgr. Jana Tichá
271 stran, fotografie v textu

Museum vivum IX

Sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

9, 2013

Odpovědný redaktor Ing. Bc. Jindřich Ondruš
Výkonní redaktor: Mgr. Radek Bryol
102 stran, fotografie v textu

Museum vivum X

Sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

10, 2014–2015

Odpovědný redaktor Ing. Bc. Jindřich Ondruš
Výkonní redaktor: Mgr. Radek Bryol
232 stran, fotografie, reprodukce v textu, bibliografie

Museum vivum III Supplementum

Sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

Sborník příspěvků z konference Staré památnosti se zapisují... konané ve dnech 3. a 4. října 2007 v Rožnově pod Radhoštěm

3, 2007, supplementum

Odpovědný redaktor: Ing. Vítězslav Koukal, CSc.
Výkonní redaktor: Mgr. Lenka Drápalová,
Mgr. Radoslav Vlk, PhD.
264 stran, fotografie v textu

Museum vivum VI Supplementum

Sborník Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm

Sborník příspěvků z celostátního mezinárodního semináře k problematice lidového stavitelství „Památková péče a muzea lidových staveb v přírodě“ konaného ve dnech 15.–17. září 2010 v Rožnově pod Radhoštěm

6, 2010, supplementum

Odpovědný redaktor Ing. Vítězslav Koukal, CSc.
Výkonní redaktor: PhDr. Pavel Bureš, Mgr. Jana Tichá
138 stran, fotografie v textu

STUDIE, MATERIÁLY

1

Bahenská, Marie: *Život měšťanské rodiny 19. století ve vzpomínkách žen*
3, 2007, suplementum, s. 49–58, 4 čb. foto v textu

2

Bahounková, Milena: *Pout' v Zašové a její proměna po roce 1989*
7–8, 2011–2012, s. 123–159, 8 čb. foto v textu;
Příloha: Nástin scénáře odpoledního kult.
programu Zašovské poutě 2002; Texty scének

3

Bogar, Karel: *Diskuze kolem kulatého stolu ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*
5, 2009, s. 60–66, 1 čb. foto v textu

4

Bolom, Sixtus: *Kronika protestantské mentality superintendent – kantor – krajina – hranice*
3, 2007, suplementum, s. 155–163

5

Brandstettróvá, Marie: *Zpráva o „Hrozenkovské sedesátce“. Usedlost č.p. 60 z Nového Hrozenkova*
6, 2010, s. 43–61, 7 čb. foto v textu, 4 nákresy, 1 plán

6

Brandstettróvá, Marie: *Posledních sto let Šturalovy usedlosti z Velkých Karlovic – Podřatého*
10, 2014–2015, s. 38–54, 8 čb. foto v textu, 1 nákres, 2 repro. kreseb

7

Bryol, Radek: *Od punčoch k elektronkám. Snahy o průmysl v Rožnově pod Radhoštěm v letech 1946–1949*
7–8, 2011–2012, s. 27–40, 5 čb. foto v textu

8

Bryol, Radek: *Tradiční dřevěné stavitelství v Moravské bráně*
10, 2014–2015, s. 27–37, 7 čb. foto v textu

9

Cvikl, Zdeněk: *Karlovičské školství a údolí Miloňov*
6, 2010, s. 13–24, 6 čb. foto v textu, 4 plány

10

Cviklová, Helena: *Edukační činnost ve Valašském muzeu v přírodě*
6, 2010, s. 92–104, 11 čb. foto v textu

11

Cviklová, Helena: *Prezentace lidové stravy ve Valašském muzeu v přírodě*
7–8, 2011–2012, s. 178–200, 16 čb. foto v textu

12

Cviklová, Helena: *Živý dům*
3–4, 2007–2008, s. 12–15, 2 kresby

13

Červená, Radana: *Rodinný archiv Trappů v Archivu města Brna*
3, 2007, suplementum, s. 179–186, 6 čb. foto v textu

14

Červinková, Petra: *Problematika záchrany drobných památek v muzeích v přírodě zaměřená na Středočeský kraj*
6, 2010, suplementum, s. 101–107, 9 čb. foto v textu

15

Drápala, Daniel: *Desátnictvo zemských portášů v Čeladné*
2, 2006, s. 95–114, 7 kreseb v textu, 3 textové přílohy

16

Drápala, Daniel: *K posláním muzeí v přírodě při prezentaci tradiční lidové kultury*
2, 2006, s. 7–13, 5 čb. foto v textu

17

Drápala, Daniel: *Kronikáři malých lidských dějin*
3, 2007, suplementum, s. 29–36

- 18
Drápala, Daniel: *Městečko pod Radhoštěm. Východiska pro realizaci stálé expozice o dějinách města Rožnova pod Radhoštěm a regionu Rožnovska*
5, 2009, s. 29–46, 15 čb. foto v textu
- 19
Drápala, Daniel: *Valašské muzeum v přírodě na prahu třetího milénia*
1, 2005, s. 27–44, 16 čb. foto v textu
- 20
Drápalová, Lenka: *Změna expozice v objektu chalupy z Horní Bečvy čp. 289*
6, 2010, s. 86–91, 3 čb. foto v textu
- 21
Dvořák, Jaroslav: *Konference Budování nových expozic a výstav v muzeích konaná ve dnech 21.–22. října 2009 ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*
5, 2009, s. 7–9
- 22
Faberová, Simona: *Muzea v přírodě a jejich možné inspirace*
9, 2013, s. 9–20, 6 čb. foto v textu
- 23
Floriánová, Olga: *Záměr výstavby muzea v přírodě Rochus v Uherském Hradišti, Mařaticích*
6, 2010, suplementum, s. 108–117, 17 čb. foto v textu, 1 situační plán
- 24
Fohlerová, Milada: *Dokumentace lidové výroby v Muzeu regionu Valašsko*
7–8, 2011–2012, s. 90–97, 1 čb. foto v textu
- 25
Fojtášková, Alena: *Stavění a kácení májů v obci Horní Bečva 2011*
7–8, 2011–2012, s. 107–122, 18 čb. foto v textu
- 26
Hamrlík, Tomáš: *K dějinám zvěrokleštičských spolků*
2, 2006, s. 115–148, 14 čb. foto v textu
- 27
Haroková, Emilie: *Malochalupnická usedlost čp. 205 z Nového Hrozenkova*
10, 2014–2015, s. 55–63, 5 čb. foto v textu
- 28
Havránek, Pavel: *Kronika moldavských Čechů*
3, 2007, suplementum, s. 237–240
- 29
Herzánová, Ľubica: *Autobiografické texty s tematikou staroby v 20.storočí vo Viedni a Bratislave*
3, 2007, suplementum, s. 247–254
- 30
Holišová, Olga – Gesierich, Milan: *Realizace stavebních úprav na objektech lidového stavitelství ve Valašském muzeu v přírodě – chalupa bezzemka z Leskovce a chalupa z Lužné*
10, 2014–2015, s. 100–110, 6 čb. foto v textu, 1 nákres
- 31
Hrabětová, Jana: *Polabské národopisné muzeum v Přerově nad Labem. Historie a současnost jednoho středočeského regionálního skansenu*
6, 2010, suplementum, s. 76–82, 12 čb. foto v textu
- 32
Hrůzková, Denisa: *Nový výchovně vzdělávací program Valašského muzea v přírodě věnovaný včelařství „Jak Valaši chovali včely“*
7–8, 2011–2012, s. 201–206, 6 čb. foto v textu
- 33
Chumchal, Michal: *O rožnovské lékárně U Matky Boží*
5, 2009, s. 89–101, 14 čb. foto v textu
- 34
Chumchal, Michal: *Povídání o staré rožnovské radnici a správě města*
7–8, 2011–2012, s. 255–268, 7 čb. foto v textu
- 35
Chumchal, Michal: *Vznik a vývoj konzervace staveb a sbírek ve Valašském muzeu v přírodě*
10, 2014–2015, s. 85–94, 7 čb. foto v textu

36

Jakoubčová, Vladimíra: *Prezentace tradičních lidových obřadů a zaniklých technologií – Dlaskův statek*

2, 2006, s. 21–32, 9 čb. foto v textu

37

Jančář, Josef: *Proměny prezentace lidové kultury v národopisných muzeích v přírodě*

2, 2006, s. 15–20, 5 čb. foto v textu

38

Janiš, Dalibor: *Paměti valašsko-meziříčských měšťanů jako pramen k dějinám východní Moravy za třicetileté války*

3, 2007, suplementum, s. 37–48

39

Jarošová, Barbora: *Papučářství – téměř zaniklá rukodělná výroba*

3–4, 2007–2008, s. 24–36, 7 kreseb

40

Jarošová, Barbora: *Pastevecké hudební nástroje na Valašsku. Klasifikace, výzkum a výroba*

7–8, 2011–2012, s. 98–106, 7 čb. foto v textu

41

Jarošová, Barbora: *Výroba slaměných ošatek. Zpráva z terénního výzkumu*

5, 2009, s. 106–112, 8 čb. foto v textu

42

Jasná, Kristýna: *Edukační aktivity Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*

10, 2014–2015, s. 111–118, 8 čb. foto v textu

43

Jiříkovská, Vanda: *Naše pole a další zápisy Václava Bayera z Libovice*

3, 2007, suplementum, s. 187–192, 3 čb. foto v textu

44

Kalábová, Petra: *Dřevěné stodoly na jihovýchodní Moravě*

2, 2006, s. 149–160, 6 čb. foto v textu, 1 náčrt konstrukce

45

Kolařík, Václav – Merta, David – Peška, Marek: *Archeologie živé vesnice. Poznámky ke stavu výzkumu v roce 2015*

10, 2014–2015, s. 9–26, 12 čb. foto v textu

46

Kiripolská, Anna: *Múzeum slovenskej dediny jako priestor aktivizovaných foriem prezentácie tradičnej kultury*

2, 2006, s. 41–46, 3 čb. foto v textu

47

Kocábová, Darja – Šuláková, Ludislava: *Lidové tradice v odrazu obecních kronik uložených v mikulovském archivu a regionální literatury*

3, 2007, suplementum, s. 127–139, 4 čb. foto v textu

48

Kokojanová, Michaela: *Dvojí svědectví o usilování dbalého stělmistra (Prostějov 1794–1799)*

3, 2007, suplementum, s. 255–263, 2 čb. foto v textu

49

Kokojanová, Michaela – Prudká, Alena: *Zápisky Josefa Prusinovského z Holešova. Příspěvek k chovu ovcí na konci 18. století*

3, 2007, suplementum, s. 65–86, 5 čb. foto v textu, 3 tabulkové přílohy

50

Kolčava, Jiří: *Lékárna U sv. Jakuba v Moravské Nové Vsi. Z historie lékárenství*

5, 2009, s. 102–105, 1 čb. foto v textu

51

Koleva, Penka: *Presentation of old-time technologies in the Ethnographical open-air museum Etara*

2, 2006, s. 47–50

52

Korejtková, Lenka: *Možnosti využití časopisu Věci a lidé pro katalogizaci sbírkových předmětů*

2, 2006, s. 189–201, 12 čb. foto v textu, bibliografie viz záznam 229

53

Kotrba, Miroslav: *Provozní útvar Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*
1, 2005, s. 49–52, 2 čb. foto v textu

54

Koukal, Vítězslav: *Slovo úvodem*
1, 2005, s. 7–8

55

Koukal, Vítězslav – Tempír, Zdeněk: *Vznik a vývoj Mezinárodní asociace zemědělských muzeí. Složení jednotlivých předsednictev, sekretariátů, sekretářů, redaktorů, redakčních rad a čestných členů AIMA 1966–2008*
2, 2006, s. 271–285

56

Kovářů, Věra: *Muzea v přírodě a památková péče – úloha etnografa*
9, 2013, s. 30–32, 1 čb. foto v textu

57

Kovářů, Věra: *Památková péče a muzea v přírodě – vývoj vztahů*
6, 2010, suplementum, s. 11–16

58

Kramolišová, Šárka: *Pokus o pěstování a zpracování konopí setého ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*
7–8, 2011–2012, s. 166–177, 8 čb. foto v textu

59

Kramolišová, Šárka: *Sbírkové předměty v novém kabátě*
5, 2009, s. 132–138, 10 čb. foto v textu

60

Kramolišová, Šárka: *Změna expozice objektu „Fojtství z Lidečka“ v areálu Valašské dědiny ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*
6, 2010, s. 76–85, 8 čb. foto v textu

61

Kučerová, Lenka: *Počátky sbírkového fondu Valašského muzea v přírodě ve vztahu k sourozencům Jaroňkovým*
7–8, 2011–2012, s. 7–16

62

Kučerová, Lenka: *Obecná škola na Valašsku 4.–6. 10. 2011*
7–8, 2011–2012, s. 207–208, 3 čb. foto v textu

63

Langer, Jiří: *Kategorizace sbírek objektů muzeí v přírodě*
6, 2010, suplementum, s. 21–24, 4 čb. foto v textu

64

Langer, Jiří: *Metodika muzeí v přírodě*
9, 2013, s. 24–29, 3 čb. foto v textu

65

Langer, Jiří: *Úspěchy a prohry Valašského muzea v přírodě*
10, 2014–2015, s. 74–74

66

Langer, Jiří: *Zahraniční trendy a zkušenosti s koncepcí expozic v muzeích v přírodě*
3–4, 2007–2008, s. 96–101

67

Ledvinka, František: *Muzea v přírodě z pohledu praktické památkové péče v souvislosti se současnými problémy*
6, 2010, suplementum, s. 25–31, 4 čb. foto v textu, 3 reprodukcce

68

Lidák, Petr: *Dokumentace řemesel a rukodělné výroby ve Valašském muzeu v přírodě v letech 2006–2011*
7–8, 2011–2012, s. 66–89, 11 čb. foto v textu

69

Lidák, Petr: *Obytný dům z Trojanovic. Nová expozice lesního dělníka a domáckého tkalce v Mlýnské dolině*
6, 2010, s. 62–75, 6 čb. foto v textu

70

Lidák, Petr: *Výroba hraček v Novém Hrozenkově. Příspěvek k dokumentaci tradičních řemesel a podomácké výroby v obci*
3–4, 2007–2008, s. 37–48, 3 čb. foto, 2 kresby v textu

- 71
Maňas, Miroslav: *Nový skanzen na jižním Valašsku?*
9, 2013, s. 60–65, 4 čb. foto v textu
- 72
Matuszková, Jitka: *Poznámka k zobrazování v muzeích v přírodě*
6, 2010, suplementum, s. 38–40
- 73
Melzer, Miloš: *Život na vesnici severozápadní Moravy v zápisech Anežky Šulcové*
3, 2007, suplementum, s. 173–178
- 74
Michalička, Václav: *Malé vodní mlýny na Valašsku*
3–4, 2007–2008, s. 49–57, 5 čb. foto, 1 kresba
- 75
Michalička, Václav: *Muzeum v přírodě – prostor pro revitalizaci tradičních technologií?*
6, 2010, suplementum, s. 32–37
- 76
Michalička, Václav: *Rekonstrukce několika zaniklých tradičních technologií ve Valašském muzeu v přírodě*
3–4, 2007–2008, s. 58–64, 3 čb. foto v textu
- 77
Michalička, Václav: *Rodinné zápisy v obci Metylovice*
3, 2007, suplementum, s. 241–246
- 78
Michalička, Václav: *Role troudnatce kopytovitého v lidovém prostředí západních Karpat a rekonstrukce technologie zpracování ve Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*
2, 2006, s. 69–78, 4 čb. foto v textu
- 79
Michalička, Václav: *Současný stav samostatně stojících kovářských dílen v okrese Vsetín*
1, 2005, s. 103–115, 6 čb. foto v textu, 3 kresby
- 80
Mlateček, Karel: *Lid je tu dobrý; vzdělání nemiluje. Obraz života venkovského lidu na Vyškovsku a Břeclavsku na přelomu 19. a 20. století ve školních kronikách*
3, 2007, suplementum, s. 87–92
- 81
Müllerová, Markéta: *Úskalí činnosti Souboru lidové architektury v Rymicích*
9, 2013, s. 45–47, 1 čb. foto v textu
- 82
Němejc, Rostislav V.: *Okolnosti vzniku kříže na novém hřbitově ve Veselé u Valašského Meziříčí*
7–8, 2011–2012, s. 160–165, 6 čb. foto v textu
- 83
Nosková, Jana: *Soutěž „Vzpomínky na život v Brně a okolí“ ve sbírkách brněnského pracoviště Etnologického ústavu AV ČR, v.v.i*
3, 2007, suplementum, s. 213–225
- 84
Novotný, Martin: *Problematika hliněných staveb v muzeích v přírodě*
9, 2013, s. 48–51, 2 čb. foto v textu
- 85
Obroučková, Gabriela – Knápek, Martin: *Konzervace a restaurování dřevěných lednic ze sbírek Národního technického muzea v Praze*
5, 2009, s. 139–149, 16 čb. foto v textu
- 86
Očková, Katarína: *Kultúrne-výchovná a vzdelávacia činnosť v Múzeu slovenskej dediny*
3–4, 2007–2008, s. 16–23
- 87
Paterová, Vladimíra – Madaj, Miroslav: *Jsou muzea v přírodě vzorem pro majitele vesnických objektů?*
6, 2010, suplementum, s. 41–48, 18 čb. foto v textu
- 88
Perutka, Lukáš: *Mexické dobrodružství Rožnovana Františka Mocka*
6, 2010, s. 105–112, 1 čb. foto v textu

89

Petráňová, Lydia: *Martin Ješuta (1783–1875) – písmák z Bystřice u Benešova*
3, 2007, suplementum, s. 119–126

90

Petříková, Magdalena: *Od písmenka k pohádce – lidová slovesnost v prostředí muzea v přírodě*
3–4, 2007–2008, s. 7–11

91

Přejdová, Renata: *Bohumír Jaroněk ve vzpomínkách přátel*
1, 2005, s. 79–88, 8 čb. foto v textu

92

Přejdová, Renata: *Jaroňkova galerie. Koupě a přestavba obytného domu čp. 518 v Rožnově p. Radh. a koupě a prodej rožnovských lázní v korespondenci bratří Jaroňkových*
7–8, 2011–2012, s. 41–65, 5 čb. foto v textu, 2 plány

93

Přejdová, Renata: *K historii Seidlovy hospody ve Zdechově*
6, 2010, s. 25–42, 8 čb. foto v textu, 1 plán

94

Přejdová, Renata: *Nejdůležitější ženy v životě Bohumíra Jaroňka*
5, 2009, s. 82–88, 6 čb. foto v textu

95

Procházka, Lubomír: *Muzeum vesnických staveb Středního Povltaví ve Vysokém Chlumci, pobočka Hornického muzea Příbram*
6, 2010, suplementum, s. 70–75, 19 čb. foto v textu

96

Procházka, Lubomír: *Poslání a funkce Metodického centra muzeí v přírodě. Stanovisko ke vzniku metodického centra z pohledu muzea zřizovaného Středočeským krajem*
9, 2013, s. 35–36

97

Randák, Jan: *Prameny lidové provenience: teoretická reflexe jedinečných výpovědí o minulém světě*
3, 2007, suplementum, s. 21–27

98

Redakce: *Úvodem*
3, 2007, suplementum, s. 7

99

Rišlink, Vladimír – Přenosilová, Dana: *Kouřimský skanzen od založení k dnešku*
6, 2010, suplementum, s. 83–93, 12 čb. foto v textu

100

Roček, Michal: *Zvláštní a specifické ve sbírkách Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*
2, 2006, s. 245–255, 13 čb. foto v textu

101

Rolinc, Vladimír: *Kontrolní srovnávací metoda 2005 – příspěvek k nevyřešeným problémům díla Klaudivia Ptolemaia „Geografické Hyfégésis“*
2, 2006, s. 161–183, 1 čb. foto v textu, 6 mapových příloh, 2 srovnávací tabulky

102

Románková, Eva: *Masopustní tradice v obcích Valašská Senice a Francova Lhota*
2, 2006, s. 79–93, 11 čb. foto v textu

103

Ryšicová, Lenka: *Moderní dějiny Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm v letech 1960–2005*
1, 2005, s. 9–26

104

Sedláková, Viera: *Z hospodářských zápisov Daniela Maróthyho (1825–1878) v Luboreči*
3, 2007, suplementum, s. 193–199

105

Sedlická, Kateřina – Motyčková, Dana: *Pražští architekti rodem z Valašska a jejich vztah k lidovému stavitelství*
6, 2010, suplementum, s. 49–56, 7 čb. foto v textu, 2 kresby

106

Slušítková, Hana – Spathová, Jana: *Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm – klady a zápory NKP*

6, 2010, suplementum, s. 17–20

107

Smolík, Luboš: *Aktivita klatovského muzea v letech 1990–2005 – expozice lidové architektury v Chanovicích*

2, 2006, s. 59–62, 3 čb. foto v textu

108

Svoboda, Miroslav: *Nezvaný návštěvník. Francouzský a pruský voják pohledem kronikáře*

3, 2007, suplementum, s. 93–108, 2 čb. foto v textu

109

Svobodová, Jana: *Muzeum lidových staveb v Kouřimi*

6, 2010, suplementum, s. 94–100, 12 čb. foto v textu

110

Svobodová, Kamila: „...Strhlo se ukruté povětrí...“. *Živelné pohromy perem podivínských kronikářů*

3, 2007, suplementum, s. 59–64

111

Šimčíková, Markéta: *Péče o sbírky ve Valašském muzeu v přírodě*

1, 2005, s. 53–59, 2 čb. foto v textu

112

Šimša, Martin: *Vlčková palírna z Lačnova – nová expozice Valašského muzea v přírodě*

1, 2005, s. 61–74, 4 čb. foto v textu

113

Škvírová, Michaela: *Obecní kroniky a kronikářů ve vyškovském politickém okrese v letech 1920–1940*

3, 2007, suplementum, s. 147–153

114

Šmíra, Pavel – Štěpánek, Jan: *Princip termosanace a její praktické využití na příkladě sanace bývalého mlýna v obci Dolní Němčí*

6, 2010, suplementum, s. 122–138, 25 čb. foto v textu, 4 tabulky, 3 grafy. Doprovodné grafy a tabulky byly převedeny z barevné do černobílé verze, jejich přehlednost a čitelnost tím byla snížena

115

Thořová, Věra: *Školní kroniky pražských okrajových obcí jako etnografický pramen*

3, 2007, suplementum, s. 109–117

116

Tichá, Jana: *Barokní kaple z Valašské Bystřice – Na Rovni. Rekonstrukce historické podoby a návrh na její realizaci v areálu Valašská dědina*

7–8, 2011–2012, s. 17–26, 7 čb. foto v textu

117

Tichá, Jana: *Bříza – význam a úcta stromu v prostředí lidové kultury (kultura duchovní, zvykosloví)*

1, 2005, s. 89–102

118

Tichá, Jana: *Evangelický toleranční kostel z Huslenek. Rekonstrukce historické podoby původního objektu a jeho realizace ve Valašském muzeu v přírodě*

6, 2010, suplementum, s. 57–69, 5 čb. foto v textu, 2 náčrty

119

Tichá, Jana: *Několik tezí k významu vody ve zvykosloví Valachů*

3–4, 2007–2008, s. 89–95, 4 čb. foto v textu

120

Tichá, Jana: *Příběh lustrů z Libušína. Lustr z pozůstalosti Josefa Múcka a dobové osvětlení Libušína na Pustevnách*

10, 2014–2015, s. 64–73, 14 čb. foto v textu

121

Tichá, Jana: *Redakční předmluva*

6, 2010, s. 7–12

- 122
Tichá, Jana: *Roubený seník s kamenným sklepem z Nového Hrozenkova – Břežítá. Rekonstrukce historické podoby původního objektu pro realizaci ve Valašském muzeu v přírodě*
5, 2009, s. 113–117, 6 čb. foto v textu, 2 plány
- 123
Tichá, Jana: *Rožnovské slavnosti ve Valašském muzeu v přírodě*
2, 2006, s. 63–68, 7 čb. foto v textu
- 124
Tichá, Jana: *Rožnovský rektor Josef Rund také ve sbírkách Valašského muzea*
2, 2006, s. 256–263, 5 čb. foto v textu
- 125
Tichá, Jana: *Zpytatel živlu národního – Josef Lucian Ondřej Kramoliš*
3, 2007, suplementum, s. 9–19, 5 čb. foto v textu
- 126
Tomolová, Věra: *Úskalí tvorby muzejních expozic a výstav*
5, 2009, s. 10–17
- 127
Tykal, Roman: *Václav Jan Mašek – život a dílo českého sedláka z jižního Plzeňska na počátku 19. století*
3, 2007, suplementum, s. 227–236, 4 čb. foto v textu
- 128
Valášková, Naďa: *Ze života rodiny ze Stěžer na Královéhradecku v 19. století*
3, 2007, suplementum, s. 141–145
- 129
Válka, Miroslav: *O našem rodě. Rodinná kronika Jana Škorpíka*
3, 2007, suplementum, s. 165–171
- 130
Veselská, Jiřina: *Expozice obecních muzeí*
5, 2009, s. 18–21
- 131
Vlk, Radoslav: *Vozovna z Ostravice*
1, 2005, s. 75–77, 3 čb. foto v textu
- 132
Vojancová, Ilona: *Revitalizace památkové rezervace Betlém Hlinsko*
5, 2009, s. 22–28, 2 čb. foto v textu, 3 plány
- 133
Vojancová, Ilona: *Zkušenosti s prezentací zvykosloví a folkloru*
2, 2006, s. 33–39, 5 čb. foto v textu
- 134
Zastávková, Jaroslava: *Archiv Ústředí lidové umělecké výroby ve sbírkách Valašského muzea v přírodě*
2, 2006, s. 240–244, 6 čb. foto v textu
- 135
Zdráhal, Václav: *Školní kroniky z období první světové války jako pramen k poznání každodennosti na Prostějovsku*
3, 2007, suplementum, s. 201–212
- 136
Zuskinová, Iveta: *Truhly na odev a textil z Liptova. Nová expozícia v Múzeu liptovskej dediny*
5, 2009, s. 52–59, 10 kreseb v textu
- 137
Zuskinová, Iveta: *Únia muzeí v prírode na Slovensku. Podiel občianskeho združenia na všestrannom rozvoji špecializovaných múzejných inštitúcií*
9, 2013, s. 37–44, 2 čb. foto v textu

OSOBNOSTI

138

Brandstettróvá, Marie: *Jedna z Rožnovanek*
5, 2009, s. 161–163, 2 čb. foto v textu (Milena Habustová)

139

Brandstettróvá, Marie: *K Vandinu jubileu*
9, 2013, s. 70–73, 1 čb. foto v textu; Osobní bibliografii sestavil Radek Bryol

140

Brandstettróvá, Marie: *PhDr. Jaroslava Zastávková jubiluje*
2, 2006, s. 219–220, 2 čb. foto v textu

141

Drápala, Daniel: *Historicko-etnografické studie a rukopisy PhDr. Jiřího Langra, CSc. – Archiv Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Výstavy PhDr. Jiřího Langra, CSc. Scénáře a instalace expozic Valašského muzea v přírodě realizované PhDr. Jiřím Langrem, CSc.*
2, 2006, s. 234–237

142

Drápala, Daniel: *Jiří Langer*
2, 2006, s. 226–234, 4 čb. foto v textu, 2 kresby, 1 polní náčrt

143

Habustová, Milena: *Pár slov o Vandě Vrlové*
5, 2009, s. 157–160, 3 čb. foto v textu

144

Hasalík, Radek – Tichá, Jana: *PhDr. Jaroslav Štika, CSc. Nekrolog*
6, 2010, s. 170–176, 1 čb. foto v textu; Soupis folklórních scénických realizací sestavili Radek Hasalík a Jana Tichá

145

Chumchal, Michal: *Jak jsem poznal Ing. Jana Bečáka. Jan Rudolf Bečák (20. 4. 1915–1. 1. 1987)*
10, 2014–2015, s. 169–174, 1 čb. foto v textu; Osobní bibliografii sestavil Petr Lidák

146

Chumchal, Michal: *Vzpomínka na dva spolupracovníky z muzea. Profesor Karel Langer, Joža Ország Vranecký ml.*
9, 2013, s. 90–94, 4 čb. foto v textu

147

Jančář, Josef: *Nezapomenutelný PhDr. Jan Souček (16. 9. 1946–13. 2. 2014)*
10, 2014–2015, s. 175–176, 1čb. foto v textu

148

Kovářů, Věra: *Ludvík Kunz – vědec, etnograf, muzikant... (26. 8. 1914–20. 5. 2005)*
10, 2014–2015, s. 177–178, 1 čb. foto v textu

149

Kovářů, Věra: *Zdenka Jelínková a Valašsko*
1, 2005, s. 142–143, 1 čb. foto v textu

150

Langer, Jiří: *Michal Chumchal*
9, 2013, s. 74–76, 1 čb. foto v textu

151

Langer, Jiří: *PhDr. Ladislav Buzek (14. 1. 1927–15. 5. 2015)*
10, 2014–2015, s. 181–184, 1 čb. foto v textu; Osobní bibliografii sestavil Petr Lidák

152

Lidák, Petr: *Jiřina Veselská jubilující*
9, 2013, s. 77–83, 1 čb. foto v textu; Osobní bibliografii sestavil Petr Lidák

153

Pavlišťík, Karel: *K nedožitým devadesátinám Zdeňka Mišurce (18. 10. 1925–23. 7. 2009)*
10, 2014–2015, s. 179–180, 1čb. foto v textu

154

Plocek, Jiří: *Ohlédnutí za Ludvíkem Kunzem (26. 8. 1914–20. 5. 2005)*
1, 2005, s. 139–141, 2 čb. foto v textu

155

Štika, Jaroslav: *Valašské muzeum, moje první „štace“*
2, 2006, s. 221–225, 5 čb. foto v textu

156

Tichá, Jana – Prejdová, Renata: *Bibliografie
Mgr. Marie Brandstettrové*
1, 2005, s. 147–150

157

Tichá, Jana: *Lidový řezbář a mistr tesař lidových
staveb Michal Žitník (12. 2. 1915–1. 12. 1990)*
10, 2014–2015, s. 185–188, 1 čb. foto v textu

158

Veselská, Jiřina: *Emilie Haroková a dokumentace
lidové kultury*
5, 2009, s. 150–156, 5 čb. foto v textu; Osobní
bibliografii sestavila Jana Tichá

159

Veselská, Jiřina: *Jan Rudolf Bečák a Valašsko*
1, 2005, s. 136–138, 2 čb. foto v textu

210

160

Veselská, Jiřina: *Rákošové, Lužná, Hrozenkov
a ty další... Paní Marii Brandstettrové
k narozeninám*
10, 2014–2015, s. 163–167, 1 čb. foto v textu;
Osobní bibliografii sestavil Petr Lidák

161

Veselská, Jiřina: *Sedmdesátiny Ing. Vítězslava
Koukala, CSc.*
10, 2014–2015, s. 159–162, 1 čb. foto;
Výběrovou bibliografii sestavil Petr Lidák

162

Vrlová, Vanda: *Arnošt Kubeša 26. 1. 1905–14.
12. 1993*
9, 2013, s. 84–89, 1 čb. foto v textu; Osobní
bibliografii sestavil Radek Bryol

163

Zastávková, Jaroslava: *Šedesát let Mgr. Marie
Brandstettrové*
1, 2005, s. 144–146, 2 čb. foto v textu, 1 repro;
Osobní bibliografie viz záznam 156

SBÍRKY VALAŠSKÉHO MUZEA V PŘÍRODĚ

164

Bělunek, Alois: *Rubání ledu. Alois Bělunek: Doplňky o životě rožnovských Valachů, rukopis ze sbírek Valašského muzea v přírodě Rožnov pod Radhoštěm A 566/2005*
1, 2005, 151, 1 čb. foto v textu

165

Brandstettrová, Marie: *Obřadní plachta úvodnice. Inv.č. ZF 62764*
1, 2005, s. 152–153, 3 čb. foto v textu

166

Cviklová, Helena: *Dřevěné formy na máslo ve sbírkovém fondu Valašského muzea v přírodě*
7–8, 2011–2012, s. 209–213, 9 čb. foto v textu

167

Drápala, Daniel: *Bohumír a Alois Jaroňkové: Rožnovský kostel. Inv.č. ZF 63130*
1, 2005, s. 157–158, 1 čb. foto v textu

168

Drápala, Daniel: *Soubor fotografických tabulí výrobků Košíkářské školy a dílny v Rožnově pod Radhoštěm. Inv. č. ZF 40850*
1, 2005, s. 154–156, 4 čb. foto v textu

169

Drápalová, Lenka: *Vyšívání kostelní pokrývka*
5, 2009, s. 123–128, 7 čb. foto v textu

170

Hasalík, Radek: *Archiv Miloše Kulišťáka*
6, 2010, s. 124–126, 2 čb. foto v textu

171

Jarošová, Barbora: *Dřevěný zámek z roku 1892*
5, 2009, s. 129–131, 2 čb. foto v textu

172

Jarošová, Barbora: *Soukenická dílna – nový přírůstek ve sbírkách VMP*
3–4, 2007–2008, s. 85–88

173

Lidák, Petr: *Boží hrob z Nového Hrozenkova*
6, 2010, s. 120–123, 1 čb. foto v textu

174

Lidák, Petr: *Dvě pojetí betlémské scény ve sbírce obrazů Valašského muzea v přírodě*
5, 2009, s. 118–122, 2 čb. foto v textu

175

Lidák, Petr: *Valašský betlém Františka Vrzalíka*
7–8, 2011–2012, s. 214–217, 1 čb. foto v textu

176

Michalička, Václav: *Dýmky vybíjené perletí ve sbírkách Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*
2, 2006, s. 238–239, 3 čb. foto v textu

177

Prejdová, Renata: *Pozůstalost sourozenců Jaroňkových ve fondech archivu Valašského muzea v přírodě*
2, 2006, s. 264–266

178

Suchánek, Pavel: *Barokní kabinetní skříň s alegorií války o španělské dědictví*
3–4, 2007–2008, s. 65–76

179

Tichá, Jana – Lidák, Petr: *Krásná jizba. Folklorismus a svéráz ve sbírkách Valašského muzea v přírodě (konec 19.–1/2 20.století)*
5, 2009, s. 70–81, 10 čb. foto v textu

180

Tichá, Jana: *Rožnovský Boží hrob*
6, 2010, s. 113–119, 1 čb. foto v textu

211

ZPRÁVY

181

Adamová, Dita: *Konzervátorský zásah na funerálních textilích z nálezů Národního památkového ústavu v Ostravě*

7–8, 2011–2012, s. 224–232, 7 čb. foto v textu

182

Bechný, Daniel: *Muzeum loutek v Plzni. Vznik a konečná podoba*

5, 2009, s. 47–51, 1 čb. foto v textu

183

Belova, Svetlana: *Projekt „Mizející mistrovská díla“*

7–8, 2011–2012, s. 250–254, 8 čb. foto v textu

184

Belova, Svetlana: *The Project „Disappearing Masterpieces“*

7–8, 2011–2012, s. 248–249

185

Blahůšek, Jan – Káčer, Jan: *K činnosti Muzea Rochus v Uherském Hradišti*

9, 2013, s. 56–59, 2 čb. foto v textu

186

Bogar, Karel: *Výtvarné umění na Valašsku II.*

7–8, 2011–2012, s. 221–223, 11 čb. foto v textu

187

Bogar, Karel: *Výtvarné umění na Valašsku III. Příspěvek k diskusi o problematice folklorních a etnografických procesů pomocí výtvarného umění*

10, 2014–2015, s. 123–125, 1 čb. foto v textu

188

Brigden, Roy: *The New Museum of English Rural Life*

2, 2006, s. 297–299, 3 čb. foto v textu

189

Bryol, Radek: *Činnost Metodického centra pro muzea v přírodě 2014–2015*

10, 2014–2015, s. 95–99

190

Bryol, Radek: *Exkurze do polských muzeí v přírodě*

10, 2014–2015, s. 155–158

191

Bryol, Radek: *Pracovní seminář o poslání a funkci Metodického centra muzeí v přírodě dne 13. května 2013 v Hlinsku*

9, 2013, s. 21–23, 1 čb. foto v textu

192

Bureš, Pavel: *Seminář Památková péče a muzea v přírodě, Rožnov pod Radhoštěm 15.–17. září 2010. Zpráva o průběhu semináře, podněty vzešlé z jednání*

6, 2010, suplementum, s. 7–10

193

Dobrovolný, Petr – Bryol, Radek: *Činnost Rady pro valašský odzemek při Valašském muzeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm 2011–2012*

7–8, 2011–2012, s. 244–247, 2 čb. foto v textu

194

Drápalová, Lenka: *Realizace dlouhodobé expozice „Jak jde kroj, tak se stroj“ ve Valašském muzeu v přírodě*

10, 2014–2015, s. 119–122, 2 vizualizace

195

Drápalová, Lenka: *Transfer textilního sbírkového fondu Valašského muzea v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm*

2, 2006, s. 267–270, 3 čb. foto v textu

196

Dvořák, Luděk: *Restaurování kulatého stolu se sklopnou deskou na centrální noze ze sbírek Valašského muzea v přírodě. Restaurátorská zpráva*

6, 2010, s. 130–145, 28 čb. foto v textu

197

Dvořák, Luděk: *Restaurování malovaných štítů obytného domu Šturalovy usedlosti z Velkých Karlovic ve Valašském muzeu v přírodě*

9, 2013, s. 66–69, 5 čb. foto v textu

- 198
Dvořák, Luděk: *Restaurování nábytkového souboru lékárny ze sbírek Valašského muzea v přírodě. Restaurátorská zpráva*
6, 2010, s. 146–156, 22 čb. foto v textu
- 199
Efler, Tomáš: *Muzeum vesnice v kraji Horní Lužice – Markersdorf u Görlitz*
6, 2010, suplementum, s. 118–121, 5 čb. foto v textu
- 200
Fundák, Jozef – Očková, Katarína – Janoštinová, Marianna: *Únia múzeí v prírode – odborná komisia Zväzu múzeí na Slovensku pre múzeá v prírode*
10, 2014–2015, s. 137–139, 2 čb. foto
- 201
Gesierich, Milan: *Provádění staveb ve Valašském muzeu v přírodě*
5, 2009, s. 67–69
- 202
Gesierich, Milan: *Vliv Technického útvaru na 21. století ve Valašském muzeu*
1, 2005, s. 45–48, 5 čb. foto v textu
- 203
Gläser, Petr – Petřek, Jiří: *Restaurování kamenného kříže Jana Porubského*
1, 2005, s. 117–124, 4 čb. foto
- 204
Hnilicová, Markéta: *Soubor lidových staveb v Rymicích a nové edukační aktivity v roce 2015*
10, 2014–2015, s. 150–153, 3 čb. foto v textu
- 205
Jarošová, Barbora: *Mezinárodní trh tradičních řemesel Etar – Bulharsko 3.–7. září 2008*
3–4, 2007–2008, s. 102–103
- 206
Jarošová, Barbora: *Tesařské náradí a vzniklý obrázkový katalog nástrojů*
6, 2010, s. 127–129, 2 reprodukce
- 207
Kmošek, Jiří – Křenková, Zuzana – Kmošek, Vojtěch – Říhová, Vladislava: *Záchrana a prezentace lidového kulturního dědictví českomoravského pomezí*
10, 2014–2015, s. 141–145, 5 čb. foto
- 208
Konečný, Pavel: *Ohlédnutí za výstavou řezbáře Aloise Barucha*
7–8, 2011–2012, s. 218–220, 5 čb. foto v textu
- 209
Krystyníková, Jana: *K zahrádce při Památníku Antonína Strnadla v Novém Hrozenkově*
9, s. 63–35, 2 čb. foto v textu
- 210
Lidák, Petr: *Keď ruky rozprávajú*
10, 2014–2015, s. 126–127, 1 čb. foto v textu
- 211
Maćkowiak, Jan: *International Museum of Agriculture and Agricultural – Food Industry in Szreniawa (The Institution of Autonomy of Wielkopolska-Voivodship)*
2, 2006, s. 300–302, 4 čb. foto v textu
- 212
Maćkowiak, Jan: *„Jak pracowały woly...” – prezentacja zanikłych technologii i czynności domowych w środowisku muzeum na tonie natury*
2, 2006, s. 51–54, 2 čb. foto v textu
- 213
Mikušek, Václav: *Norské peníze na Valašsku*
3–4, 2007–2008, s. 77–88, 9 čb. foto v textu
- 214
Obroučková, Gabriela: *Konzervátorsko-restaurátorský zásah na skříňovém oltáři ze sbírek Valašského muzea v přírodě*
7–8, 2011–2012, s. 233–238, 9 čb. foto v textu
- 215
Obroučková, Gabriela: *Ruční hasičská stříkačka ze sbírek Národního technického muzea v Praze. Konzervátorsko-restaurátorský zásah*
7–8, 2011–2012, s. 239–243, 10 čb. foto v textu

216

Očková, Katarína: *Správa z 26. konferencie Asociácie európskych múzeí v prírode*
9, 2013, s. 52–55, 2 čb. foto v textu

217

Petřek, Jiří – Gläser, Petr: *Restaurování kamenného kříže Jana Porubského*
1, 2005, s. 117–124, 3 čb. foto v textu

218

Prudká, Alena: *Pilně si živnosti dobývají. Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm, Sušák, 7. 4. 2011–29. 2. 2012*
7–8, 2011–2012, s. 269–271, 3 čb. foto v textu

219

Románková, Eva – Bryol, Radek: *27. Konference AEOM v Norsku*
10, 2014–2015, s. 128–135, 3 čb. foto v textu

214

220

Sieberová, Ivana: *Prezentace folkloru a zvykosloví ve Vlastivědném muzeu Dr. Hostaše v Klatovech*
2, 2006, s. 55–58, 3 čb. foto v textu

221

Šimčíková, Markéta: *Collection Management, Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm 2.–5. 11. 2010. Zpráva z 8. workshopu konaného v rámci Norských fondů*
6, 2010, s. 166–169

222

Šimčíková, Markéta: *Construction Techniques, Maihaugen v Lillehammeru (Norsko) 14.–19. 6. 2010. Zpráva z 6. Workshopu konaného v rámci Norských fondů*
6, 2010, s. 164–165

223

Šimčíková, Markéta: *Preventive Conservation and Methods of extermination of Wood infesting insect, Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm 2.–6.11.2009. Zpráva z 5. Workshopu konaného v rámci Norských fondů*
6, 2010, s. 157–163

224

Štěpán, Luděk: *Metodická pomoc Valašského muzea v přírodě v začátcích Souboru lidových staveb Vysočina*
9, 2013, s. 33–34, 1 čb. foto v textu

ZPRÁVY O LITERATUŘE, BIBLIOGRAFIE

225

Branna, Wiesława: *Malovaný nábytek ve sbírkách Muzea Těšínska. Český Těšín: Muzeum Těšínska, 2014, 112 s.*

Rec: Lidák, Petr

10, 2014–2015, s. 191–192, 1 foto

226

Dvořáček, Petr: *Skanzeny do kapsy. Praha 2006, 124 s., 277 foto, 1 plánec*

Rec: Cvikl, Zdeněk

2, 2006, s. 187

227

Hamar, Juraj: *Ludové bábkové divadlo a bábkár Anton Anderle, Bratislava 2008, 224 s.*

Rec: Cisáriková, Klára

5, 2009, s. 164–166

228

Jarošová, Barbora – Lidák, Petr: *Chvála řemesla. Katalog stejnojmenné výstavy uspořádané Valašským muzeem v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm 5. 3.–22. 11. 2009, Rožnov pod Radhoštěm 2009, 47 s.*

Rec: Pechová, Jarmila

5, 2009, s. 167–168, 1 čb. foto v textu

229

Korejtková, Lenka: *Výběrová anotovaná bibliografie časopisu Věci a lidé*

2, 2006, s. 202–218, 1 textová příloha

230

Langer, Jiří ed.: *Beskydy, dny všední i sváteční, Třinec 2013, 272 s.*

Rec: Průša, Lukáš

9, 2013, s. 95–97, 1 čb. foto v textu

231

Langer, Jiří ed.: *Beskydy, zdroj práce a obživy, Třinec 2012, 238 s.*

Rec: Průša, Lukáš

9, 2013, s. 98–100, 1 čb. foto v textu

232

Langer, Jiří: *Evropská muzea v přírodě, Praha 2005, 900 stran, 2500 fotografií, 50 map, 110 plánek muzeí, 40 nákrešů konstrukcí*

Atlas památek – Evropská muzea v přírodě

Rec: Cvikl, Zdeněk

1, 2005, s. 125–129, 2 čb. foto v textu

233

Procházka, Lubomír – Stecker, Martin: *Lidová architektura na Sedlčansku. Městské muzeum Sedlčany, 2006, nestránkováno.*

Rec: Veselská, Jiřina

2, 2006, s. 188

234

Šimša, Martin – Kalábová, Petra a kol.: *Muzeum vesnice jihovýchodní Moravy. Průvodce muzejní expozicí. Strážnice, Národní ústav lidové kultury Průvodce Muzeem jihovýchodní Moravy*

Rec.: Zuskinová, Iveta

3–4, 2007–2008, s. 108–110

235

Štika, Jaroslav: *Valaši a Valašsko. O původu Valachů, valašské kolonizaci, vzniku a historii moravského Valašska a také o karpatských salaších. Rožnov p. R. 2007*

Rec: Langer, Jiří

3–4, 2007–2008, s. 104–107

236

Tichá, Jana – Tykal, Roman: *Lidové stavitelství v odborném a vlastivědném tisku za rok 2004*

1, 2005, s. 130–135

237

Urbanová, Svatava – Dokoupil, Lumír – Ivánek, Jakub a Kadlec, Petr eds.: *Valašsko. Historie a kultura. Filozofická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě (Centrum pro hospodářské a sociální dějiny a Ústav pro regionální studia) – Valašské muzeum v přírodě, 2014, 591 s.*

Zpráva o užitečné knize aneb s křížkem po funuse

Rec: Karel Pavlišťík

10, 2014–2015, s. 189–190, 1 foto.

238

Vrlová, Vanda – Drápalová, Lenka a Válek Igor: Návrat ke kořenům. Lidová kultura a tradice na moravskoslovenském pomezí, Rožnov pod Radhoštěm: Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm 2015, 204 s.

Rec: Fohlerová, Milada

10, 2014–2015, s. 193–195, 1 foto

239

Wiosna europejskich muzeów na wolnym powietrzu (Jaro evropských muzeí v přírodě). Katalog wystawy w stulecie muzealnej inicjatywy Teodory i Izydora Gulgowskich we Wdzydzach Kiszewskich. Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm – Muzeum Kaszubski Park Etnograficzny im. Teodory i Izydora Gulgowskich we Wdzydzach Kiszewskich. Wdzydzie Kiszewskie, maj-październik 2006, 48 str., 37 foto v textu

Rec: Veselská, Jiřina

2, 2006, s. 185–186

240

Statut Mezinárodní asociace zemědělských muzeí AIMA. Statutes of the International Association of Agricultural Museums AIMA. Statuts de L' Association Internationale des Musées d'agriculture AIMA

2, 2006, s. 286–296

REJSTŘÍK JMENNÝ

Adamec, Jan 58
Adámek, Jiří 68
Adámek, Karel Václav 57
Adámek, Miroslav 187
Adamová, Dita 204
Adamus, Zbigniew Ondřej 30
Aleš, Mikoláš 3
Alexy, Janko 187
Anderle, Anton 227
Andrys, Jan 3
Antek, Josef 187
Arnošt, Otakar 33

Baar, Hugo 3
Bačák, Jan 174
Balcarová, Romana 180
Baletka, Ladislav 34
Barabáš, Michal 33, 92
Baránek, Alois 187
Barcuch, Alois 207
Bartoš, Břetislav 3, 61
Bartošek, Jiří 38
Bartošíková, Jarmila 49
Baruch, Joža 3, 61, 186, 187
Barvič, Jan 9
Bauer, Josef 7
Bayer, František 18
Bayer, Václav 43
Bečák, Jan Rudolf 19, 35, 57, 65, 66, 103, 142, 145, 151, 159, 187
Bechný, Valentin 7
Belisová, Natálie 14
Bělunek, Alois 164
Beneš, Eduard 7, 47
Berčík, Josef 26
Berger, Ivan 223
Bezděk, František 108
Bijleveld, Willem 219
Bílek, Jan 77
Bílek, Martin 15
Bílková, Jindřiška 77
Bill, František 34
Bill, Jan 59
Bill, Martin 169
Bill, Rudolf 59
Blažek, Antonín 92
Blažek, Michael 4
Blažková, Jana 49
Blinka, Josef 20

Bočková, Helena 142
Bolard, Jan 115
Borija, Miloš 187
Borovičková, Milada 2
Bouček, Vladimír 68
Brabant, Tomáš 180
Brandstettrůvá, Marie 19, 35, 60, 68, 142, 156, 160, 163, 194
Branna, Wiesława 225
Braunerová, Zdenka 61
Brhel, Antonín 60
Brill, Leo 18
Brož, Josef 187
Bryol, Radek 162
Bubeníček, Oto 3, 187
Bukovanský, Karel Jaromír 47
Bulawová, Zdenka 35
Bureš, Pavel 57
Burkart, Vilém 125
Buš, Jan 120
Buzek, Ladislav 65, 151
Bystrický, Metoděj Karel 2, 116

Čabák, Alois 79
Carstensen, Jan 200
Cerroni, Jan Petr 38
Cibulec, Jan 15
Cisáriková, Klára 227
Cochler, Jan 69
Cvikl, Zdeněk 18, 142, 221, 226, 232
Cviklová, Helena 221
Czajkowski, Jerzy 37, 63

Čada, Mates 15
Čapka, František 82
Čapková, Adéla 82
Čepelák, Josef 70
Černoch, Alois 19
Černý, Aleš 149
Černý, Filip 108
Černý, Václav 113
Černohorský, Karel 24
Červinková-Riegrová, Marie 1
Česelská, Tereza 30
Číp Pavel 40, 68

D'Elvert, Christian 38
Daněk, Vojtěch 2
David, Josef 7
Divín, Svatopluk 25
Dlask, Josef 97, 127, 129

Dobeš, František 38
 Dobešovi, Miroslav a Emilie 25
 Dobiáš, František 57
 Dočkal, Kamil 9
 Dokoupil, Lumír 236
 Domluvil, Eduard 58, 68
 Dostál, František 38
 Dostál, Pavel 132
 Dostálová, Kateřina 180
 Drápala, Daniel 6, 68, 125
 Drápalová, Dobromila 33
 Drápalová, Irča 35, 170
 Drápalová, Lenka 68, 194, 205, 238, 210, 238
 Drobník, Josef 59
 Drozd, Jiří Jaromír 187
 Dubský, Alois 182
 Dudák, Vladimír 232
 Dudík, Beda 68, 113
 Dudová, Marie 77
 Duša, Ferdiš 3, 61, 174, 187
 Dušek, Karel 9
 Dvorský, Daniel 38
 Dvořáček, Petr 226

Eclerová, Iveta 68
 Erben, Karel Jaromír 117, 125
 Eriksen, Thomas Hylland 219
 Evans, Richard 219
 Eveleigh, David 219
 Ezechýl, Antonín 93
 Ezechýlová, Marie 93

Fantura, Josef 3
 Fassmann, Jan 7
 Felix, Jiří 69
 Fiala, Jaroslav 5, 6, 57, 103, 153
 Fikr, František 125
 Fišer, Bedřich 130
 Floriánová, Olga 23
 Fojtášková, Alena 221
 Fojtík, Karel 73
 Františák, František 60
 Fridrich, Artur 33
 Frolec, Ivo 23
 Frolec, Václav 8, 44, 147
 Frost, Katarina 219
 Fučík, Jan 38
 Fuchs, Bohuslav 154
 Fundák, Jozef 200

Gałęza, Jarosław 200

Gallaš, Josef Heřman Agapit 15, 68, 78
 Gamersvik, Agot 222
 Gebauerová, Marie 1
 Gelnar, Jaromír 123
 Geryková, Zdenka 68
 Gesierich, Milan 221, 222
 Gijsbers, Pieter Matthijs 219
 Golán, Josef 193
 Gottwald, Klement 7
 Gregor, Zikmund 92
 Grobelný, Andělín 68
 Gulgowska, Teodora 190
 Gulgowski, Izidor 190

Haberstumpf, Johann Karel 178
 Habusta, Luděk 65
 Habustová, Milena 138
 Hajný, Zdeněk 187
 Hála, Václav 1
 Halamíček, Jan 92
 Hálová, Luisa 1
 Hamar, J. 227
 Hamrala, F. 7
 Hanáček, Zdeněk 35
 Hanák, František 7
 Hansen, Heino Wessel 65
 Hapka, Josef 186
 Haroková, Emilie 18, 19, 68, 158
 Hartinger, Jiljí 187
 Hartingerová-Tobolíková, Jiřina 187
 Hasalík, Radek 60
 Haselius, Artur 19, 63, 66
 Hassinger, H. 101
 Hatlák, Vladimír 68
 Hauser, František 179
 Hauser, Karel ml. 179
 Havelka, Roman 187
 Havlíček, Bedřich 39
 Havránek, Josef 142
 Hendrychová, Barbora 89
 Herain, Karel 52
 Herliczka, Karel 7
 Heřman, Jiří 5
 Hetteš, Karel 52
 Hilský, Václav 105
 Hinz, Hans Martin 200
 Hinzeová, Ludmila 187
 Hladký, Jan 33
 Hlaváč, František 176
 Hlavica, Rudolf 61
 Hobl, Dalibor 99

Hofman, Karel 187
Holková, Marie 2
Holčák, Ludvík 65, 157
Holíček, Oldřich 187
Holišová, Olga 222
Holub, Vladislav 187
Holubík, Josef 93
Holzhauser, Bartoloměj 125
Honžík, Karel 52
Horečka, František 174
Hosák, Ladislav 47
Hosar, Káre 221, 223
Houdek, Václav 57
Hrabalová, Olga 73
Hrnčárek, Jan 187
Hromádka, Josef 101
Hrstka, Antonín 61
Hrubý, František 38
Hruška, J. F. 57
Hrůzková, Denisa 19
Hudeček, Zdeněk 187
Hufschmidt, Anke 219
Húska, Jan 103
Hynek, Zdeněk 145
Hýža, Svatopluk 68
Hýžová, Jaroslava 187

Charvát, František 187
Charvát, Karel 26
Chotek, Karel 44, 57
Chumchal, František 33
Chumchal, Michal 5, 150

Indra, Bohuslav 73
Ivánek, Jakub 237

Jacobsen, Gaute 221, 223
Jahn, Metoděj 18, 125, 165
Jakubec, Řehoř 4
Jakubek, Jaroslav 180
Jambor, Josef 187
Jančář, Josef 23, 68
Jančálek, Cyril 187
Janický, Dušan 200
Janík, Čeněk 202
Janík, Michal 34
Jankovský, Milan 65
Janoštinová, Mária 200
Janotka, Miroslav 68, 69
Jareš, Antonín 115
Jaroň, Václav 18, 19, 186

Jaroněk, Alois 18, 19, 37, 61, 92, 167, 179
Jaroněk, Bohumír 3, 16, 19, 61, 92, 167, 170, 179, 187
Jaroňková Julie 61, 94, 179
Jaroňková, Nepomucena Tekla 94
Jarošová, Barbora 68, 218, 221, 228
Jasenský, Rudolf 105
Jelínková, Zdenka 123, 149
Jensen, Inger 219
Jeřábek, Richard 37, 40
Jiříček, Petr 118
Johnová, Helena 65, 66
Johech, Petr 5
Johech, Vladimír 70
Jungwirt J. 7
Juránová, Uliánka 174
Jurášek, Jaroslav 149
Juren, Tomáš 4, 129
Jurende, K. J. 78
Juřicová, Jana 19
Jurkovič, Dušan Samo 19, 33, 55, 57, 118, 120, 179
Jůza, Vilém 23

Káčer, Jan 23
Kadlec, Petr 237
Kafka, František 142
Kalábová, Petra 234
Kalus, Josef 117
Kamenář, Vladimír 170
Kanaloš, Štefan 205
Kantorek, Jan 7
Kašlík Miloš 162
Kašpar, Zdeněk 123, 149
Kašpařík, Vít 40, 68
Kazimour, Josef 55
Kitzberger, Igor 33
Klauda, František 18, 33, 100, 178, 196
Klaudius Ptolemaios 101
Kloiber, Michal 114
Klímek, Jan 9
Klímeš, Vladimír 205, 210
Knápek, M. 181
Knebl, Jan 3, 61, 186, 187
Kněžková-Parmová, Marie 186
Knob, Jan
Kobzáň, Jan 157, 175, 186, 187
Kocyan, Jan 15
Koláček, Jan 15
Kolčava, Jiří 50, 198
Kolčava, Karel 50

Kolčava, Miroslav 50
 Kollandová, Soňa 3
 Komenský, Jan Amos 42
 Konvička, Jan 15
 Kopčan, Josef 19
 Kořenek, Pavel 58
 Kořiska, Jan 118
 Kosec, Milan 210
 Kotík, Jan 52
 Kotrba, Marius 187
 Koudelka, Jan 38
 Koudelka, Joža 187
 Koudelová, Jana 223
 Koukal, Vítězslav 3, 103, 161
 Koula, Jan Evangelista 52
 Koutník, Jan 15
 Koutský, Pavel 182
 Kovačevičová, Soňa 65
 Kovářů, Věra 23
 Kozelková-Prokopcová, Marie
 Koželka, Karel 52
 Köhler, J. 61
 Kramoliš, Bohuš 18, 168
 Kramoliš, Čeněk 11, 113, 117
 Kramoliš, Josef Lucian Ondřej 17, 18, 125
 Krásnohorská, Eliška 1
 Kratochvíl, Antonín 47
 Krba, Jan 68
 Krekling, Kirsti 221, 223
 Kresta, Zdeněk 35
 Kreuzmannová, Alena 182
 Krcha, F. 7
 Kristiník, Pavel 27
 Křištek, Igor 65
 Krob, Jan 36
 Krystyník, Augustin 68
 Krystyník, Pavel 70
 Křenek, Jiří 15, 116
 Křenek, Josef 25
 Křenek, Michal 15
 Křenkovi, Jaroslav a Iveta 25
 Křivanová, Magda 132
 Kšír, Josef 8, 44
 Kubeša, Arnošt 142, 155, 162, 169
 Kuča, Karel 65
 Kučera, Dominik 108
 Kučera, Jaro 3
 Kudlich, Josef 7
 Kulda, Beneš Method 125
 Kulišťák, Ludvík 170
 Kulišťák, Miloš 157, 170

Kunz, Ludvík 8, 25, 40, 65, 66, 148, 154
 Kurcová, Jitka 220
 Kurial, Antonín 5, 23, 27, 44, 19
 Kutnar, František 97
 Kutzer, Viktor 187
 Kypta, Jan 129

Lambl, František 127
 Landsfeldová, Alžběta 58
 Langer, Jiří 6, 8, 10, 18, 19, 23, 57, 68, 103, 116, 138, 142, 147, 187, 190, 230, 231, 232, 235
 Langer Karel 5, 6, 19, 65, 68, 70, 103, 145, 146, 159, 160
 Langer, Miroslav 24
 Langrová, Jaroslava 10, 65
 Langhammerová, Jiřina 25
 Larisch-Moennich, Anna Marie 181
 Lattnerová, Marie 28
 Lauermannová, Anna 1
 Laušman 7
 Lavička, Josef 26
 Lepík, Ondřej 77
 Lidák, Petr 3, 40, 120, 151, 152, 161, 218, 221, 225, 228
 Liebscher, Adolf 3, 174
 Lichner, Ján 65
 Lindauer, Josef 127
 Lubojacký, Petr 82
 Ludvíková, Miroslava 165
 Lukáš, Josef
 Lukášová, Anna 102
 Lukášová, Karla 94
 Lukášová, Ludmila 94
 Lužická, Věnceslava 1

Macek, Rudolf 7
 Macůrek, Josef 144
 Máčel, Otakar 147
 Macho, Milan 107
 Machýček, Michal 116
 Majer, František 7
 Majer, Ludvík 187
 Majer, Pavel 15
 Makariusová, Marie 83
 Maléř, Josef 65
 Maňák, Jan 15
 Mareš, Josef 26
 Maróthy, Daniel 104
 Mašek, Jan Václav 3, 127
 Maškovský – Vrahobor Danko 104

Matějka, Leo 18, 19, 186
Mattioli Pietro Andrea 117
Mattisen, Kiel Marius 222
Matocha, Paul 93
Matochová, Libuše 210
Matušů, Jaromír 123
Matyáš, Zdeněk 187
Maur, Eduard 89
Mazáč, Jan 122
Mazl, Adolf 129
Mazal, Jindřich 92
Melzer, Miloš 73
Melniková-Papušková, Naděžda 52
Mencl, Václav 8, 44, 57
Menšík, Josef Stanislav 125
Merta, Jan 15
Mervart, Augustin 61, 186, 187
Mičůch, František 26
Michalčák, Josef 70
Michalička, Václav 68
Mikolajková, Blanka 68
Mikoláš, Jaroslav Ludvík 130
Mikuláščík, Tomáš 3
Mikulcová, Marie 3
Mikulenka, Josef 123
Mikulka, František 26
Mikuš, Roman 210
Mikušek, Václav 221, 222
Mišurec, Zdeněk 5, 6, 153
Mlynaříková, Barbora 38, 89, 128
Mohelník, Jan 15
Molitor, Zdeněk 65
Moszyński, Kazimierz 119
Mruškovič, Štefan 44
Mudrák, František 26
Mužík, Petr 68
Mužíková, Anna 70
Mužný, Ludvík 77
Mück, Josef 120
Mücková, Helena 120
Müller, Josef 77

Navrátil, Vladimír 146
Neff, Vladimír 1
Nejedlý, Zdeněk 7
Neruda, Jan 17, 37
Niederle, Lubor 57
Niedermaier, Paul 63
Noháč, Jan 47
Nosek, Gustav 182
Nosek, Václav 7

Novák, J. VI. 101
Novák, Karel 182
Nováková, Milada 31, 99
Nováková, Tereza 57
Novosad, J. 23
Novosad, Martin 70
Novosád, Pavel 102
Novotný, Jan 223
Nývlt, Joža 179

Obel, Peter 221, 223
Obr, Václav 59
Obroučková, Gabriela 223
Obršlík, Jindřich 58
Očková, Katarína 200, 219
Odehnal, Petr 60
Odstrčil, František 173
Ondrůšek, František 61
Ondřej, Jiří 19
Orel, Karel 125
Orság Vranecký, Vítězslav 171
Ország, Cyril 70
Ország, Martin 15
Ország-Valenta, František 79
Ország-Vranecký Joža ml. 40, 146, 174
Ország-Vranecký Joža st. 174
Országová, Marie 174
Osolsobě, Richard 113
Otevřelová Věra 35

Pacovský, Václav 115
Paiger, Karel 116
Pajer, Jiří 147
Palacký, František 18, 33
Palla, Erich 113
Papež, František 35
Pařízek, Aleš 108
Pátek, Emil 113
Pátrnčíak, Rudolf 210
Pavelka, Vladimír 123
Pavliščík, Karel 17, 18, 41, 123, 155
Pekař, Josef 97
Paláček, Eustach 92
Pechová, Jarmila 228
Pekař, Josef 97
Pelczyk, Antoni 219
Pelikán, Julius 61
Pešina, Tomáš z Čechorodu 38
Petráň, Josef 142
Petřek, Jan 6
Petřek Jiří 78

Pířka, Jan 70
 Piperek, Lubomír Filip 2
 Pierikowska, Hana 63
 Pleskáč, Jan 125
 Plšek, Ferdinand 26
 Podeřva, František 3, 157, 187
 Podeřvovi, Jaroslav a Marcela 25
 Podzemná, Alena 3
 Podzemný, Milan 65, 103, 116, 145
 Podzemný, Richard 105
 Polášek, Albín 187
 Polišenský, Josef 38, 142
 Popolu, Paula 219
 Porubčanská, Mária 210
 Porubský, Jan 34, 203
 Pospíšilová, Alena 99
 Pořtolka, Raimund 26
 Potočný, František 68
 Povalač, Josef 79
 Prasek, Vincenc 129
 Pražák, Vilém 57
 Procházka, Lubomír 23, 233
 Procházka, Vojtěch 113
 Prokop, J. 61
 Prostějovský, František 68
 Prořková, Eleonora 36
 Prousek, Jan 36
 Provázkovi, Jiří a Veronika 27
 Prudká, Alena 23
 Prusinovský, Josef 49
 Průřa, Lukáš 230, 231
 Přetáková, Alena 149
 Přibyl, Jiří 200
 Přikryl, František 8
 Pubal, Václav 129

Raab, Šimon 116
 Raban, Josef 52
 Rajsá, Bohuslava 1
 Rakovan, Jozef 210
 Randýsek, Jan 35, 176
 Reich, Salomon 9, 173
 Richter, Jan 3, 187
 Ritter, Wiliam 3, 187
 Robek, Antonín 17
 Ročák, Rudolf 26
 Ročáková, Marie 68
 Roček, Michal 78
 Románek, Miroslav 190
 Románková, Eva 190, 221
 Rokyta, Jan 123

Rosenkranz, Karel 68
 Ruml, Joel 116, 118
 Rund, Josef 124
 Růžička, Duřan 123
 Rutte, Ladislav 175
 Ryglová, Jaroslava 10

Řehoř, František 128
 Řemenovský, Antonín 33
 Řimovský, J. 28

Sadila, Karel 68
 Salichová, Marie 35, 163
 Sandvig, Andres 66
 Sařina, Petr 118
 Sawyer, Kazimír 92
 Sedláček, Jaroslav 69, 103, 116, 142
 Sedláčková, Hedvika 31
 Seidl, Adolf 93
 Seidl, Karel 93
 Seichert, Ignát 33
 Semotanová, Eva 101
 Servová, Mária 65
 Schlattauer, Rudolf 3, 92
 Scheufler, Vladimír 39
 Scheybal, J. V. 36
 Schneiderka, Alois 187
 Schweiger, Hanuš 3
 Schwoy, Josef 38
 Sirovátka, Oldřich 73, 125
 Sís, Vladimír 5
 Sitta, Václav 33, 92
 Sivý, Ondřej 38
 Skácelková, Anna 113
 Skalík, Oldřich 105
 Skarka, Jan 130
 Skupa, Josef 182
 Sláma, Edmund 9
 Slavíček, Alois 172
 Slavíček, Josef 172
 Slavík, Bedřich 129
 Smrkovský, Josef 31
 Solařík, Karel ml. 186
 Solařík, Karel st. 18, 19, 179, 186
 Sonneschein, Adolf 92
 Sopoliga, Miroslav 200
 Souček Jan 23, 147
 Soukop, Jan 125
 Spáčil, Ondřej 108
 Spathová, Jana 23
 Staněk, František 26

Stavinoha, Jan 15
 Stecker, Martin 233
 Steinar, Moldal 213
 Stockmann, Erich 154
 Stojan, Antonín Cyril 82
 Stopec, Jindřich 17
 Strnadel, Antonín 187
 Strnadel, Bohumír 69
 Strojil, Jaroslav 26
 Stromšík, Josef 65, 103, 116, 142, 151
 Střecha, Jiří 223
 Sucháček, Jaroslav st. 68
 Sukačová, Markéta 120
 Sušil, František 125
 Svensrud, Henning 222
 Světlá, Karolina 1
 Svoboda, Josef 215
 Svoboda, Vincenc 215
 Syroví, Jiří a Zuzana 23

Šach, František 55
 Šamánek, Petr 193
 Šamšula, Jaroslav 7
 Šebek, Svatopluk 31
 Šebestová, Augusta 47
 Šedý, František 70
 Šenk, Karel 2
 Šerý, František 26
 Ševčík, Lumír 187
 Šigut, František 2
 Šimara, Antonín 60
 Šimara, Jan 60
 Šimara, Josef 60
 Šimčíková, Markéta 221, 222, 223
 Šimša, Martin 234
 Šimůnková 35
 Šimurda, Miloš 187
 Šimurda, Václav 15
 Šivic, František 9
 Škorpík, Jan 129
 Škabrada, Josef 31
 Škvařil, Josef 103
 Šlahorek, Martin 15
 Šmahlík, Josef 69
 Šolc, Jiří 36
 Šotková, Blažena 2
 Špetík, Ambrož 145, 187
 Špička, A. 55
 Špitálský, Miloš 31
 Šrámková, Marta 73, 83
 Šrubař, Jan 15

Štaffenová, Veronika 210
 Štěfíková, Marie 39
 Štěpán, Luděk 132
 Štěpánek, Ladislav 31
 Štika, Jaroslav 11, 57, 65, 68, 103, 116, 123, 138, 142, 144, 149, 155, 235
 Štrunc, Jaromír 123
 Šturala, Jiří 6
 Šturala, Josef 6
 Šturalová, Ludmila 6
 Štýbrová, Miroslava 39
 Šubert, Adolf František 37
 Šuchevyč, Volodymyr 128
 Šulěr, Petr 65, 151
 Švehla, Antonín 55

Talich, Jan 33
 Tarcalová, Ludmila 147
 Taskerud, Olav 221, 223
 Tenzer, Antonín 105
 Tetera, Václav 65
 Tichá, Jana 68, 158, 194
 Tkadlec, Martin 17, 33
 Tkadleček, Martin 70, 176
 Tomeš, Josef 25
 Tomolová, Věra 68
 Tondevolt, Tore 222
 Toskánský, Ludvík Salvátor 31
 Trapp, Bruno Mořic 13
 Trapp, Quido 13
 Trapp, Mořic Vilém 13
 Třebízský, Václav Beneš 14
 Turzo, Jozef 65
 Tuzarová, Kateřina 116
 Tvarůžek, Josef 92, 123
 Tzschoppe, Charlotte 199

Uhříčář, František 7
 Úlehla, Vladimír 154
 Úprka, Franta 3
 Úprka, Joža 3, 61
 Urbachová, Eva 24, 68, 147
 Urban, Jaroslav František 127
 Urban, Vladimír 3
 Urbanová, Svatava 237
 Urbánek, Michal 3, 179

Václavek, Matouš 11, 24, 70, 119
 Václavík, Antonín 144, 155
 Václavík, František 61
 Váhala, David 223

Vajdiš, Jaroslav 23
 Válek, Igor 210, 238
 Válek, Josef 93
 Vařeka, Josef 31
 Vašek, Jan 15
 Vašina, Karel 6, 35
 Vašut, Karel 187
 Vašut, Stanislav 25
 Vavák, František Jan 17, 113, 127, 129
 Vavřík – Rýz, Jan 182
 Večeřová, Irena 65
 Veselská, Jiřina 152, 233, 238
 Vetterl, Karel 73
 Vik, Karel 36
 Vinařická, Antonie 1
 Vinduška, Jan 31
 Vitásek, Bohumil 2
 Vivian, Dragomir 219
 Vlček, František 115
 Vlk, Radoslav 3, 221, 223
 Vojancová, Ilona 132
 Votruba, Jaroslav 61, 187
 Vranecký, Joža Ország ml. 40, 65
 Vráželová, Božena 70
 Vrba, František 26, 108
 Vrlová, Vanda 138, 210, 238
 Vrzalík, František 175
 Vydra, Josef 52

Wagner, Alois Josef 108
 Wachtl, Adolf 92
 Walter, Johann 48
 Waltr, Vilém 45
 Wawreczka, Hugo 230, 231
 Wenig, Frank 182
 Wolny, Řehoř 38

Zámečník, Antonín 68
 Zapletal, Vojtěch 82
 Zastávková, Jaroslava 140
 Závada, Antonín 65, 68, 103, 116, 142
 Závorka, Antonín 222
 Závorka, František 222
 Zelinger, Jiří 35
 Zíbrt, Čeněk 119, 129, 173
 Zicha, Josef 41
 Zimek, Jan 79
 Zipsane, Henrik 219
 Zrůnek, Bohuslav 59
 Zuskinová, Iveta 234

Ždychinec, J. 39
 Žíla – Lipjan, Jaroslav 157
 Žilinský, Jan Donát 2
 Žitník, Michal 157, 179
 Žitníková, Marie 65

REJSTŘÍK MÍSTNÍ

Alexandrovka 28
Archangelsk 183

Babice u Kelče 8, 41
Bad Windsheim 67
Balkán 100
Ballenberg 45, 46, 206
Banská Bystrica 3
Banská Štiavnica 64, 137
Bardejov 64, 137, 224
Baška 130
Bedihošť 135
Bechyně 179
Benešov nad Ploučnicí 14
Berlín 26
Betlém 180
Bílá 191, 223
Bílovice 135
Blovice 127
Bojkovice 26, 39, 172
Borač 129
Boratskoje 28
Bordovice 74
Borovnice 99
Boršice u Buchlovic 23
Bořenovice 81
Boskovice 108
Boženci 72
Bradlecká Lhota 99, 109
Brankovice 113
Branky 8
Bratislava 29, 35, 55, 104, 223
Brno 5, 13, 26, 35, 39, 50, 56, 68, 70, 73, 80, 83, 108, 125, 144, 148, 154, 155, 174, 181, 224
Brňov 58
Brodek u Prostějova 135
Brumov 34, 39, 71
Bruntál 181
Břeclav 3, 80
Břestek 185
Březnice 35
Březsko 135
Bučovice 113
Budapešť 94
Budeč 99, 109
Bukovec 158
Bulharsko 51
Bynina 58
Bystřé 129

Bystřice nad Pernštejnem 129
Bystřice pod Hostýnem 15, 101, 150, 204
Bystřice pod Lopeníkem 26
Bystřice u Benešova 89

Čítovice 108
Ciudad de México 88

Čechy pod Kosířem 59
Čejč 108
Čeladná 15
Český Šternberk 89
Český Těšín 223
Čistá u Litomyšle 45, 207

Dambořice 108
Dolánky u Turnova 36
Dolní Bečva 116, 123
Dolní Domaslavice 130
Dolní Heršpice 45
Dolní Kralovice 99
Dolní Lomná 144
Dolní Němčí 114
Doudleby 173
Drnovice 41, 68
Dubrovník 91
Durdice u Votic 99, 109
Dymokury 31

Elverum 65
Etar 205

Francova Lhota 79, 102
Frenštát pod Radhoštěm 24, 69, 123, 150, 173, 192, 211, 222, 223
Frýdek-Místek 18, 116
Fryšták 39
Fryštát 181
Fulnek 101

Goluboje 28

Halenkov 39, 68, 93
Halič 128
Haná 145, 159
Házovice 7, 123
Hlinsko 49
Hlinsko v Čechách 56, 87, 132, 133, 191
Hlohovec 47
Hluk 185
Hodějice 80

Hodonín 3
 Holašovice 37
 Holešov 38, 39, 49
 Horní Bečva 7, 20, 25, 123
 Horní Bradlo 224
 Horní Lideč 79, 139
 Horní Pravčice 81
 Hořice 1
 Hostice 73
 Hostín 17
 Hostýn 119
 Hošťálková 24, 118
 Hovězí 9, 24, 68, 93, 118
 Hradčovice 23
 Hradec Králové 194
 Hrádek 99
 Hrachovec 58
 Hranice na Moravě 24, 92
 Hrubá Lhota 70, 118
 Hrušky 44, 47
 Hukvaldy 15
 Humenné 137, 200
 Huslenky 58, 118, 191
 Hustopeče nad Bečvou 39
 Hutisko-Solanec 15, 65, 79, 123

Chanovice 107
 Charvatská Nová Ves 47
 Cheb 178
 Chlum u Hradce Králové 128
 Chomutov 67
 Choryně 8
 Chrudim 1, 224
 Chvalovice 31

Iffeldorf 173
 Ivančice 125
 Ivanovice 113

Jablůnka nad Bečvou 24, 139
 Jablunkov 123
 Jankovice 23, 49
 Jasenice 58
 Javorovec 23
 Jíkev 31
 Jílové u Děčína 109
 Jíví 95
 Josefov 44

Kačina u Kutné Hory 55
 Kamenice u Dobrého 99

Kaplice 173
 Karolinka 68, 70, 172
 Kateřinice 24, 208
 Kelč 68, 101
 Klatovy 33, 50, 107, 217
 Klobouky u Brna 108
 Kněžpole 23
 Knínice u Boskovic 45
 Kodaň 65, 66
 Kolín 99
 Komárovec 99
 Komňa 26
 Kornatice 99
 Kopřivnice 59
 Kostelec na Hané 39
 Kostice 47
 Košíky 185
 Kouřim 14, 99, 109
 Kozlovice 114
 Kozovazy 31
 Kralice na Hané 135
 Krapkovice 101
 Krásno 179
 Krhová 58
 Kroměříž 39, 88, 92
 Křenovice 80, 108, 113
 Křepice 80
 Křínice 31
 Kuks 50
 Kunčice pod Ondřejníkem 15
 Kyjov 123

Lačnov 71, 112
 Lanžhot 47, 108
 Lázy 24
 Leskovec 30
 Letošov 113
 Lhotka pod Ondřejníkem 192
 Liblice 55
 Libovice 43
 Lideč 60
 Lidečko 60
 Lillehammer 22, 65, 213, 219, 221, 222, 223
 Lípa u Zlína 146
 Lipina 39, 71
 Lipník nad Bečvou 38, 39
 Liptál 24, 39, 59, 74, 118
 Liptovský Hrádok 21, 137
 Litoměřice 179
 Litomyšl 207
 Lobanovo 28

Loučka 24, 83
Lublaň 88
Luboměř 17
Luboreč 104
Luhačovice 33, 179
Luhačovské Zálesí 21, 119
Lukavice 127
Lukov 192
Luleč 108, 113
Lutonina 146
Lužná 24, 30, 79, 160

Malé Karlovice 9
Malé Radslavice 113
Malenovice 155
Markersdorf 198
Martin 56, 64, 65, 66, 46, 86, 137, 199
Mařatice 23
Masojedy 99
Mašov 95
Mcely 31
Metylovice 77
Mexiko 88
Mikulov 47, 80, 110
Milešovice 80
Místek 15, 124, 174
Mladá Boleslav 7
Moldavie 28
Mondsee 173
Morava jihovýchodní 44
Morava severozápadní 73
Moravská brána 8, 101
Moravská Nová Ves 47, 50, 197
Moravské Valašsko 3, 11, 24, 32, 39, 40, 41, 62, 68, 70, 74, 78, 105, 119, 149, 153, 157, 166, 185, 186, 191, 199, 210, 235
Moravskoslezské Beskydy 130, 235
Morkovice 68
Moskva 183
Myslík 15

Napajedla 101
Nedašov 58
Nemochovice 113
Newcastle 22
Niedersulz 84
Nitra 64, 137
Nížkovice 80
Norsko 212, 216
Nový Hrozenkov 5, 27, 70, 78, 122, 123, 146, 158, 160, 171, 172, 173, 178, 208

Nový Jičín 3, 18, 21, 34
Nowy Sącz 190
Nýdek 116

Obděnice 95
Očová 192
Odense 65
Odry 101
Olešnice 4
Olomouc 35, 38, 140, 172, 174
Opava 100, 101, 221
Opole 101
Orava 65
Osíčko 148
Oskořínek 31
Oslo 65, 219
Ostrava 3, 180
Ostravice 131
Ostravsko 7
Osvětimany 185
Otinoves 135
Otnice 113

Palkovice 15
Pardubice 1
Paříž 100
Petrozavodsk 183
Písečná 129
Plzeň 21, 182
Podivín 110
Podluží 44, 47
Podolí 129
Podomí 80
Podřevnicko 17
Pojedly 31
Police 116
Polsko 190, 211
Poltava 28
Popovice 23
Poteč 71, 207
Pozděchov 24,
Praha 1, 3, 26, 35, 66, 68, 85, 94, 97, 134, 140, 174, 179, 208, 215
Praha-Břevnov 115
Praha-Bubeneč 100, 115
Praha-Dejvice 115
Praha-Liboc 115
Praha-Střešovice 115
Praha-Veleslavín 115
Praha-Vršovice 5
Prešov 39

Přibylina 21, 136, 137
 Prlov 24
 Prosetín 4, 129
 Prostějov 39, 48, 135
 Prostřední Bečva 68
 Provodov 119
 Pržno 118
 Přerov 33, 58, 123
 Přerov nad Labem 14, 31
 Přeštice 127
 Příbor 18, 139, 175
 Příbram 95
 Pustevny 120, 191, 223

Radějov 44
 Radešice 95
 Radkova Lhota 8
 Raduň 181
 Rajhradice 83
 Randers 64, 65
 Rapšach 173
 Raškovice 18
 Rašovice 80
 Ratiboř 24
 Reading 188
 Repechy 135
 Rozstání 135
 Rožnov pod Radhoštěm 3, 5, 7, 9, 10, 11, 12, 16, 18, 19, 20, 30, 32, 33, 34, 32, 42, 53, 57, 58, 59, 60, 61, 64, 65, 68, 69, 75, 76, 78, 88, 91, 92, 94, 100, 103, 106, 116, 118, 121, 123, 124, 125, 131, 134, 138, 141, 142, 144, 145, 146, 150, 151, 155, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 170, 175, 176, 178, 179, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 214, 215, 218, 219, 220, 221, 222, 223
 Ruda nad Moravou 73
 Rusava 116, 123, 158
 Rychaltice 15
 Rymice 81, 204

Řícmanice 83

Sącz 65
 Sanok 65, 66
 Sebranice u Kunštátu 45, 129
 Sedlčansko 233
 Sedlčany 95, 233
 Sedlec u Kutné Hory 89
 Sedliště 130
 Seninka 24, 155

Sibiú 64
 Singelton 22
 Sklenov 15
 Slaný 14, 43
 Slavičín 26
 Slavkov u Brna 80, 108, 113
 Slovensko 137, 182, 183, 199
 Soláň 9
 Spomyšl 67
 Stará Lubovňa 137, 199
 Starostín 99
 Starý Bydžov 31, 99, 109
 Starý Jičín 94
 Starý Podvorov 44
 Stěžery u Hradce Králové 128
 Stockholm 65, 66
 Strašice 99
 Strážnice 7, 21, 37, 44, 56, 65, 84, 144, 147, 192, 193, 225, 234
 Střelice 83
 Střelná 24
 Stříhov 31
 Střítež 58, 68
 Suchdol 135
 Svatá země 180
 Svatoslav 83
 Svidník 137
 Svobodné Hamry 87
 Szreniawa 211, 212

Šlapanice 108
 Štípa 119
 Štramberk 222
 Študlov 24
 Šumperk 73

Telč 129
 Telnice 108
 Těšínské Slezsko 15, 68, 78, 158
 Tichov 39
 Traplice 23
 Trenčín 38
 Trojanovice 69, 158
 Trstěnice 205
 Třebíz 14, 43, 43, 64, 96
 Tučapy 49
 Turku 65
 Turnov 36
 Tuřany 43
 Tvrdonice 47
 Tylovice 7, 34, 33

Týřovice 99, 109

Uherské Hradiště 23, 39, 50, 56, 57, 134, 185, 194

Uherský Brod 26, 33, 39

Uhřetice 80

Ukrajina 28

Unkovice 83

Valašská Bystřice 7, 15, 116, 123

Valašská Senice 102

Valašské Klobouky 26, 34, 39, 40, 68, 71

Valašské Meziříčí 3, 18, 24, 34, 92, 100, 105, 139, 143, 155, 162, 169, 192

Valašsko jižní 71, 105

Valtice 161

Varnsdorf 7

Vážany nad Litavou 80

Velká Lhota 21, 68, 79, 116, 118, 192

Velká nad Veličkou 149

Velké Karlovice 5, 6, 9, 15, 20, 21, 68, 116, 146, 155, 157, 173, 179, 192, 197, 213

Velké Meziříčí 38

Velké Pavlovice 80

Veršínino 183

Veselá 58, 82

Veselý kopec 87, 133, 224

Větrkovice 116

Vidče 15, 123

Vídeň 29, 39, 88, 179

Vigantice 7, 15

Vinderup 65

Vinice 31

Viničné Šumice 83

Vlachova Lhota 71

Vlašim 89

Vlčnov 23

Vodokrty 127

Vologda 183

Vrahovice 135

Vranovice 83, 108

Vrchoviny 128

Vrútky 86

Vsetín 3, 18, 24, 34, 58, 93

Vsetín-Jasenice 74

Vychylovka 137

Vysoký Chlumec 14, 95, 96

Vysoký les 207

Vyškov 80, 82, 113

Washington 144

Wdzydze Kiszewskie 239

Winderup 65

Záběhlá 95

Záhlinice 81

Zahnašovice 49

Zámrský 8

Zašová 2, 3, 58, 119

Zděchov 79, 93, 116

Zlámanec 185

Zlín 5, 18, 37, 49, 56, 57, 68, 91, 139, 155, 175, 179

Zuberec 64, 65, 137, 199

Zubrnice 67, 223

Zubří 15, 92, 123, 139

Žabčice 83

Žakovice 8

Ždánice 108

Želejov u Hořic 99, 109

Žilina 86, 210

Žitková 139

Žopy 49

REJSTŘÍK TEMATICKÝ

AIMA (Mezinárodní organizace zemědělských muzeí) 55, 240

Americký klub dam 1

Archeologický výzkum 45

Archivní prameny 80, 103, 108, 110, 118, 134

Archivy osobní 13, 88, 89, 124

Autobiografie 29, 155

Bibliografie 52, 139, 141, 144, 152, 156, 158, 160, 161, 162, 163

Biografie 94, 138, 139, 140, 142, 150, 151, 152, 154, 157, 158, 160, 161, 162, 163

Cechovní organizace 49

Dějiny průmyslu 7

Dokumentace archivní 6, 15, 47, 48, 80

Dokumentace fotografická 19, 33

Dokumentace kresebná 5, 12, 15, 30, 39, 70, 74, 79, 105, 136

Dokumentace plánová 92, 93, 118, 122, 132

Dokumentace sbírková 24, 52

Dokumentace technická 5, 9, 105, 118, 122

Edukační programy 10, 12, 86, 204

Folklor 220

Folklor slovesný 73, 90, 117

Folklor taneční 192

Historie agrární 26, 49

Historie průmyslu 8

Hudba 40

Hudební nástroje 40

Konzervace sbírek 35, 59, 85, 181

Konzervace staveb 35, 114

Korespondence osobní 91, 92

Kronikáři 17, 38, 113, 125

Kroniky 98, 113

Kroniky obecní 47, 89, 108, 110, 113, 135

Kroniky osobní 38, 43, 48, 49, 97, 108, 110, 127

Kroniky rodinné 77, 97, 128, 129

Kroniky spolkové 28

Kroniky školní 80, 115, 135

Lektorská činnost 10

Lidová kultura 117, 119

Lidová kultura duchovní 2, 36, 117, 119

Lidové stavitelství 8

Lidové umění výtvarné 157

Memoáry 1, 29, 38, 43, 83, 88, 89, 91, 127, 128

Metodika budování muzeí v přírodě 16, 22, 64, 65, 66, 96, 190, 199, 224

Moravská brána 8

Muzea obecně 64, 96, 126, 137, 199

Muzea specializovaná 182, 209

Muzea v přírodě 19, 22, 53, 56, 57, 63, 66, 71, 72, 87, 93, 100, 188, 189, 198, 216, 219

Dlaskův statek Dolánky u Turnova 36

Expozice lidové architektury v Chanovicích 107, 219

Muzeum vesnice jihovýchodní Moravy Strážnice 21, 37, 65, 84, 232

Muzeum lidových staveb v Kouřimi 99, 109

Múzeum liptovskej dediny Pribylina 136, 137

Múzeum slovenskej dediny Martin 46, 65, 86, 137

Národopisné muzeum Slánska v Třebízi 64

Park Rochus o.p.s. Uherské Hradiště 23, 185

Polabské národopisné muzeum Přerov nad Labem 14, 31

Skanzen Vysoký Chlumec Muzeum vesnických staveb středního Povltaví 95, 231

Soubor lidové architektury Zubrnice 67

Soubor lidových staveb východní Hané v Rymicích 81, 203

Soubor lidových staveb Vysočina Veselý kopec 133

Soubor lidových staveb Vysočina Betlém Hlinsko 132

Valašské muzeum v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm 5, 6, 10, 11, 12, 16, 18, 19, 20, 27, 30, 32, 35, 42, 53, 58, 60, 62, 68, 69, 75, 76, 90, 103, 106, 111, 112, 116, 118, 122, 131, 186, 187, 193, 194, 200, 201

Náboženský život 4, 104, 116, 118, 173, 174, 180

Národopisné pořady 138, 144, 149, 151, 160, 163

Národopisné slavnosti 123, 144

Návštěvníci muzeí 19, 53

Nekrology 144, 147, 148, 149, 151, 153, 154, 162

Norský finanční mechanismus 9, 121, 213, 221, 222, 223

Osídlení 87, 101

Památková péče 14, 56, 57, 67, 106, 132, 206

Pěstování plodin 58

Písmáci 97

Podomácká výroba 24, 39, 41, 70,

Polovojenské organizace 15

Portáši 15

Poutní místa 2

Poutě 2

Požáry 38, 110

Prameny archivní 88, 89

Protestanté 4

Prezentační aktivity 11, 12, 16, 32, 36, 37, 42, 46, 66, 90, 107, 121, 133, 204, 206, 209, 210, 211, 220

Profesní organizace 96, 137, 189, 191, 200, 216

Publicistika etnografická 21, 54, 55, 121, 192

Pustevny 120

Rekonstrukce činností 36, 51, 75, 76, 78, 211, 212

Rekonstrukce objektů 9, 30, 112, 116, 118, 122, 131, 200, 201

Restaurování sbírek 195, 196, 197, 202, 215, 217

Řemesla 18, 24, 39, 41, 51, 60, 68, 70, 172, 204, 205

Řemesla dokumentace sbírková 24, 68, 172, 206

Řemesla dokumentace terénní 24, 68, 79

Samospráva měst a obcí 7, 34, 38, 92

Sběratelé 13, 100

Sbírky 61, 62, 63, 100, 166, 167, 171, 175, 176, 178, 179, 180, 194

Sbírky akvizice 19, 124, 165, 168, 169, 170, 172, 173, 174

Sbírky katalogizace 52, 205

Sbírky péče o ně 19, 59, 103, 111, 136

Scénáře 2, 144

Sídelní zeměpis 101

Sociální poměry 29, 104, 115, 129

Spolky profesní 26

Spolky vojenské 48

Spolky vzdělávací 1

Stavby hospodářské 6, 8, 27, 44, 63, 84, 122

Stavby obytné 5, 6, 8, 27, 30, 63, 69, 84

Stavby provozní 74, 112, 131

Stavby sakrální 82, 116, 118

Stavby technické 79, 131

Stavby veřejné 9, 93

Stavební konstrukce 30, 44, 84, 201

Stavební materiály 30, 44, 84, 201

Strava lidová 11

Školství 9, 62

Technologické postupy 75, 76, 78

Textilie 165, 169, 181, 193, 194

Transfer staveb 5, 14, 103, 201

Tvorba expozic a výstav 3, 5, 6, 8, 18, 20, 21, 27, 31, 60, 66, 69, 72, 107, 126, 130, 132, 136, 182, 193, 208

Usedlosti rolnické 6, 8, 27, 45

Vědecké konference a semináře 21, 190, 191, 216, 219

Vojsko 48, 108

Vybavení interiéru 136, 179

Výstavy 186, 187, 207

Vystěhovalectví 28

Výtvarné umění 3, 186, 187

Výzkum etnografický terénní 2, 25, 44, 93

Výzkum metodika 45, 96

Vzdělávání 10, 12, 18, 32, 42, 115, 124, 135

Zástavba sídel 8

Zdravotnictví 33, 50

Zemědělské hospodaření 43, 49, 58, 104, 135

Zpracování přírodních materiálů 41, 75, 78, 107

Zpracování zemědělských plodin 112

Způsob života 1, 17, 73, 83, 89, 93, 104, 127, 128, 129

Zvykosloví 11, 25, 36, 47, 73, 102, 220

Živelné pohromy 110

232

